STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 03681

IN SHTURM

Sholem Aleichem

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אַלע ווערק פון שלום-עליכם

אין שטורם

א ראמאן אין צוויי טייל)

שלום-עליכם פאָלקספאָנד אויסגאבע—ניו-יאָרק, 1925

Copyright 1918 by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

אין שטורם. אַ ראָמאַן אין צוויי טייל.

געשריבען אין יאָהר 1907.

ערשטער טייל

קאפיטעל א.

פסח, פסח און פסח.

דריי פערשיעדענע פסח'ען האט מען צוגעגרייט אינ'ם הויז נומער 13, וואס אויף וואסילטשיקאווער גאס.

דאס הייסט, דער פסח איז איינער, די מצות, דער מרור, די הגדה — אלץ, אלץ די זעלבע, נאר די ארט צוגרייטען, דאס פאר־ברייטען, דאס רעכטען זיך איז נישט אומעדום גלייך. ווייל די מענשען, וואס אינ'ם הויז נומער 13 אויף וואסילטשיקאווער גאס, זענען פערשיעדענע מענשען מיט פערשיעדענע כאראקטערען, מיט פערשיעדענע מיינונגען.

דריי זענען זיי דא אינ'ם הויז נומער 13, וואס אויף וואסיל־טשיקאווער גאס, און יעדער פון די דריי מיינט, אז נאר **זיין** גאט איז אמת, אז נאר **זיין** מיינונג איז ריכטיג און אז נאר צוליעב איהם איז בעשאפען געווארען אט דאס וועלטעל.

אפשר מיינט איהר, אז די דריי זענען מענשען פון פערשיע־דענע גלויבענס, פון פערשיעדענע עלטערען און פון פערשיעדענע לענדער?

חלילה! אלע דריי גלויבען אין איין גאט, אלע דריי קומען־ארויס פון איין יחוס און אלע דריי געהערען צו איין לאנד.

דאס זענען דריי רוסישע אידען, וועלכע דער פערפאסער פון דעם ראמאן האט די עהרע פארצושטעלען פאר זיינע לעזער:

איציקעל שאָסטעפּאָל, סאָלאָמאָן סאַפּראָ־נאָוויטש און נחמיה דער שוסטער.

איציקעל! — דער נאָמען אליין זאָגט אייך שוין, אז דאָס דאַרף זיין אַ איד פון דער אַלטער וועלט. אַ איד, וואָס האַנדעלט מיט וואַלד, מיט גוראַלנים, מיט ברויט, מיט פּאָדראַדען; אָדער ער האָט אַ שאַרפע קראָם, אַ מאַנופאַקטור־געשעפט, אָדער אַ פאַבריק פון גלאָזוואַרג; אָדער ער שטעלט־צו פּראָוויאַנט אין די טורמעס מיט די קאַזאַרמעס, טיילט זיך מיט'ן סמאָטריטעל און מיט די אינטענדאַנטען אויף דער האַלב און האָדעוועט די אַרעסטאַנטען און די סאָלדאַטען מיט קדחת און מיט קרענק; אָדער אויב ניט, איז איציקעל אַ איד אַ בעל־הלואה, חלילה נישט קיין פּראָצענטניק, קיין וואָכערניק, נאָר מעשה באַנקיר מיט אָנווייזונגען און טראַטען, יאָגט זיך ניט נאָך גרויסע פּראָצענטען, זוכט בטוחים, פערלייהט געלד אויף הייזער, סאָלידע וועכסעלען וכדומה.

יעדענפאַלס, איז איציקעל פעררעכענט אין שטאָדט פאַר איי־נעם פון די פיינסטע, פּאָרנעהמסטע און אָנגעזעהענסטע מענשען. אומעדום בעגעגענסט דו איהם אויבען־אָן, אומעדום הערסט דו: איציקעל שאָסטעפּאַל! איציקעל שאָסטעפּאַל! איז ערגיץ אַ שמחה, אַ פערזאַמלונג, איין אונטערהאַנדלונג וועגען שטאָדט־זאַכען — איז איציקעל שאָסטעפּאַל. איז, חלילה, אַ צרה, אַ לויה, איין אומגליק, אַ שרפה, אַ מגפה, אַ פּאָגראָם — איז איציקעל שאָסטע־פּאַל. קלויבט מען געלד — איז איציקעל שאָסטעפּאַל. דאַרף מען שרייען — איז איציקעל שאָסטעפּאַל. און פון אמת קאָן מען ניט אָוועקגעהן: שרייען קאָן איציקעל שאָסטעפּאַל זעהר גוט. געבען גיט ער נישט אַזוי פיעל, ווי ער שרייט און פילדערט און טאַרע־ראַמט...

אַז איהר וועט קומען אַמאָל צו פאָהרען אין מיין שטאָדט אריין, אָדער אַז איהר וועט פאָהרען אַמאָל אין באַהן און וועט בעגעגענען אַ צעטראָגענעם נפש מיט רויטע גלאַטע בעקלעך, מיט שטאַרק־גלאַנצענדיגע שוואַרצע (איצט שוין גרויליכע) האָר, מיט

אַ געגריייזעלט בערדעל, וואָס ער לאָזט דאָס גישט צו־רוה און פלעכט דאָס און דרעהט דאָס און צופּט דאָס, מיט גרויסע שענע שוואַרצע אידישע אויגען, וואָס ווען אַ פרוי פערמאָגט אַזעלכע אויגען, זענט איהר נאָך איהר די כפּרה, מיט אַבּיסעל אַיין אויסגעבויגענער עכט־אידישער נאָז, מיט אַ קאַפּעלישעל, וואָס איז תמיד פערדוקט אַרונטער אויף יענער זייט קאָפּ, מיט האַלב־פערקאַטשעטע אַרבעל און מיט אַ שירם אונטער׳ן אָרעם סיי זומער סיי ווינטער, — אַז איהר וועט בעגעגענען אַזאַ נפש, מעגט איהר צוגעהן צו איהם גלייך, אויף מיינע אַחריות, איהר זאָלט גאָר קיין מורא נישט האָבען, און זאָגען צו איהם: — שלום עליכם, רב איציקעל!

וועט ער אויפשטעלען אויף אייך זיינע שענע שוואַרצע אידישע אויגען, געבען אַ האַלבען שמייכעל, אויסציהען אַ ווייסע, אַ שענע, אַ ווייכע האַנד און אייך ענטפערען: עליכם שלום אייך, וואָס מאַכט איהר?

ער וועט ביי אייך ניט פרעגען, ווער איהר זענט, און ווי אַזוי איהר הייסט; וואָרום אַז איהר זענט איהם מכבד מיט אַ שלום־עליכם, קענט איהר איהם מן הסתם. און ווער קען איהם נישט? פונ׳ם קלענסטען אָרעמאַן ביז׳ן גרעסטען גביר און אַריסטאָקראַט, און צוריק — פונ׳ם לעצטען קאַלבאַסניק ביז׳ן שטרענגסטען פרומאַק קענען זיך אַלע מיט איציקעל שאַסטעפּאַל, און איציקעל שאַסטעפּאַל קען זיך מיט אַלעמען, שטימט מיט אַלעמען, זאָגאַר בעפריינדעט מיט אַלעמען, אויסגעבונדען מיט דער גאַנצער וועלט.

און די „גאַנצע וועלט“ האָט ליעב אַזעלכע מענשען. די „גאַנצע וועלט“ האָט ליעב אַ מענשען, וואָס בויגט יענעם און בויגט זיך אַליין; די „גאַנצע וועלט“ האָט ליעב אַ מענשען, וואָס שמייכעלט און לאָזט זיך שמייכלען, וואָס נאַרט־אָפּ און לאָזט זיך נאַרען, וואָס טרעט און לאָזט זיך טרעטען. די „גאַנצע וועלט“ געהט מיט דעם גאַנג, אַז פּרינציפּען, אידעאַלען וכדומה אַזעלכע זאַכען זענען גוט אויף פּאַפּיער; אינ׳ם לעבען זענען זיי נאַרישקייטען,

קינדערייען, יוננעלשע זאבאבאָנעס... פאָלג מיך, לעזער, גיב אהער די האנד, לאָמיר געהן ווייטער. מיר האָבען א סך — א סך צו געהן!

דער צווייטער פארשוין, וואָס וואָהנט אינ'ם הויז נומער 13, וואָס אויף וואסילטשיקאָווער גאַס, איז סאָלאָמאָן סאפּראָ־נאָוויטש דער אפּטייקער, א טיפּ פון יענעם מין אַפּטייקערס, וואָס עסען א קאָלבאַס איינגעטונקען אין סמעטענע אָהן א היטעל אומ־געוואַשען פאר'ן דאַווענען יום כפור אין דערפריה און האָבען פיינט א אידען בתכלית השנאה, און נאָר דערפאַר, וואָס קיין אומה ולשון פערמאָגט נישט אזוי פיעל סוביעקטען מיט געלע האָר, ווי דאָס אידישע פאָלק. און כמעט קאָן מען זאָגען, אז ער האָט רעכט. איהר האָט געזעהען עפּיס א סך רויטע גויים מיט געלע האָר? אליין איז ער א געלער. א טאַטען האָט ער געהאט א געלען, א שוועסטער האָט ער — איז זי אַזש א רויטע; ער האָט א זוהן, סאשא הייסט ער (מיר וועלען זיך באלד מיט איהם בעקענען), איז ער א געלער.

מאָהלט אייך, סאָלאָמאָן אליין פארבט זיך, גאָלט זיך, לאָזט נישט, מע זאָל ארויסזעהען די געלע האָר פונ'ם קאָפּ מיט'ן באָרד. וואָס־זשע טהוט מען אָבער מיט די ברעמען? וויפיעל וואָלט סאָ־לאָמאָן סאפּראָנאָוויטש אוועקגעגעבען, ער זאָל געווען געבאָרען ווערען א שווארצער!

דאָס איז אָבער אַלץ געווען אַמאָל; איצט איז אונזער סאפּראָ־נאָוויטש שוין נישט מעהר קיין געלער: ער איז שוין א ווייַ־סער — ער איז גרוי.

און גרוי איז ער געוואָרען פאר דער צייט פון צער־גידול־בנים, איבער צרות פון קינדער!

איין קינד, איין־און־איינציג שטיקעל סאשא — און אזוי פיעל צרות! און פון וואָס, מיינט איהר, צרות? א שלעכט קינד? וויל נישט לערנען? א פערשטאָפּטער קאָפּ? — חלילה, אומגעקעהרט. א יונגעל איז סאשא געווען א וואוילס; א קעפּעל א גוטס; לער־

נען האָט ער געוואָלט זעהר; צו צעהן יאָהר איז ער געווען גרייט אריינצוטרעטען נישט נאָר אין ערשטע — אין דריטע קלאַס גימ־נאַזיע. איז אָבער דער חסרון, וואָס מע האָט איהם נישט גע־וואָלט צונעמען איבער די פּראָצענטען! איך מיין, אַז איך דאַרף מיינע לעזער נישט געבען צו פערשטעהן, פון וואָסערע פּראָצענ־טען עס רעדט זיך דאָ. אַלע ווייסען, ברוך השם, אַז ביי אונז אינ׳ם געבענשטען רוסישען לאַנד האַנדעלט מען מיט אַ אידען אויף פּראָצענטען: אין די גימנאַזיעס און אוניווערזיטעטען נעמט מען צו וואָס ווינציגער אידישע קינדער. דערפאַר אָבער אַז עס קומט צום פּריזיוו, צום מיליטער, נעמט מען ביי אידען אָהן פּראָצענט. זיי זאָלען חלילה קיין פּאַראיבעל נישט האָבען...

אַך, האָט זיך נעבאך סאָלאָמאָן סאַפּראַנאָוויטש געפּלאָגט, געערגערט זיך, אויסגעריסען געוואָרען! סטייטש, זיין זוהן, זיין סאַשאַ וויל מען נים צונעמען אין גימנאַזיע! ערשטענס, איז ער נישט גלייך מיט אַלע אידען, איז בעקאַנט מיט׳ן דירעקטאָר פון גימנאַזיע. קען זיך גוט מיט די לעהרער, שפּיעלט מיט זיי אין פּרעפערענס און אין ווינט. מיט איינעם אַ לעהרער, ראָמאַנענקאָ הייסט ער, האָט ער געהאַט אַ שמועס וועגען זיין זוהנדעל סאַשאַ, און האָט געחאַפּט פון איהם אַ מיאוסען אָפּשנים. ער, דער לעה־רער ראָמאַנענקאָ, האָט איהם אָפּגעשניטען אויפ׳ן גויישען שטיי־גער: — וואָס ווילט איהר? וואוהין קריכט איהר? וואָס פאַר אַ שייכות האָט איהר, יהודים, מיט אונזערע שוהלען, גימנאַזיעס, אוניווערזיטעטען? דאָרטען, אין אייער לאַנד, אין ארץ־ישראל, וועט איהר געבען אייערע קינדער שטודירען! דאָ וועט איהר זיי לערנען האַנדלען, וואַנדלען, שאַכער־מאַכער!...

אַ צעקאָכטער איז אַוועק פון איהם אונזער אַפּטייקער, נישט געוואוסט, וואו זאָל ער אַהינטהון די גרויע אויגען מיט די געלע ברעמען אונטער די בלויע ברילען. ערגער פון אַלץ האָבען איהם געשטאָכען די ווערטער: „אייער לאַנד״... „ארץ־ישראל״... ער, סאָלאָמאָן סאַפּראַנאָוויטש, איז אַזאַ מחותן מיט ארץ־ישראל, אַזוי!

ווי ראַמאַנענקאַ איז אַ מחותן מיט יושר... אדרבה, אין שטאָדט ווייסען אַלע, אַז סאַפּראָנאָוויטש דער אַפּטייקער איז אַ געפּעהרלי־כער אַנטיציוניסט „פּאַ פּרינציפּו", האָט פיינט די נייגעבאָרענע אידישע סעקטאַנטען, וואָס רופען זיך נאַציאָנאַליסטען, אַ סך ער־גער, ווי איציקעל שאַסטעפּאַל האָט פיינט די ווייסע־חברה'ניקעס, וואָס ווילען זיך צעטיילען מיט זיין ביסעל אָרעמקייט — די סאָ־ציאַליסטען.

און מערקווירדיג, ווי גאָט פיהרט די וועלט! בעדאַרף זיך טרעפען אַזוי, אַז דוקא ביי דעם אַפּטייקער, דעם געוועזענעם קאָל־באַסניק און יעצטיגען אַנטיציוניסט, שפּרינגט־ארויס אַ זוהן סאַשאַ, אַ הייסער פייעריגער נאַציאָנאַליסט! און ביי דעם בורזשואַזנעם איציקעל שאַסטעפּאַל, וואָס האָט מורא פאַר אַ סאָציאַליסט ערגער ווי פאַר אַ רוסישען זשאַנדאַרם, וואַקסט־אויס אַ טעכטערעל טעמע אָדער טאַמאַראַ, אַ פערברענטע, אַ פערקאָכטע סאָציאַליסטקע!

דער דריטער פּאַרשוין, וואָס וואוינט אין'ם הויז נומער 13, איז נחמיה דער שוסטער.

נחמיה דער שוסטער איז אַ שלים־מזל. אַזוי רופט איהם זיין ווייב זיסעל — אַ קליין שוואַרץ ווייבעלע מיט קליינע שוואַרצע ברענענדיגע אויגעלעך, פון פאַרענט נישט איין צאָהן. אַז מע טהוט אַ קוק אויף דעם קליין־דאַר־טרוקען ווייבעלע און אויף איהרע צוויי בנים חיים און בעני, צוויי הויכע, געזונדע, געפּאַקטע חלאַ־פּאַקעס, וויל זיך בשום אופן נישט גלויבען, אַז דאָס איז די מוטער און דאָס זענען איהרע קינדער. אויך דער פאָטער, נחמיה, האָט ווינציג עהנליכעס מיט זיינע זיהן. נחמיה איז אַ קאָרענאַסט אידעל, אַ בעוואַכסענעם מיט אַ ברייטער ברוסט, מיט ברייטע ביי־נעריגע פּלייצעס, מיט אַ ברויט ביינעריג פּנים, מיט אַ צוגעפּלעצטע נאָז, און האָט ליעב צוויי זאַכען: אַביסעל בראָנפען און אַ סך רעדען. אַ גאַנצען טאָג מאַכט זיך איהם ניט צו דאָס מויל. און זאָל ער נעמען אַביסעל בראָנפען, אַזוי ווערד ער אַנשוויגען, אומעטיג און דערשלאָגען.

פונקט דער היפך פון זיין פריינד יודעל קטנתי.

יודעל קטנתי'ס פראפעסיע איז שניידעריי, נאר פערנעמען פערנעמט ער זיך מעהר מיט פאליטיק, מיט זייטיגע ענינים, מיט שטאדט־זאכען; אויף אונזער היימיש לשון ווערד דאס אנגערופען: א מענש וואס קהל'ט זיך. און קהל'ען קהל'ט ער זיך דערפאר, וואס ער זיצט, מיינסטענטייל, אהן א שטאך ארבייט, און מהאי טעמא איז ער א קבצן, און מהאי טעמא האט ער אין זיך נייען מאס רעד. און קטנתי רופט מען איהם איבער זיין לשון־קודש רעדען; כמעט נאך יעדע צוויי־דריי ווערטער אידיש מוז ער אריינווארפען איין ווארט א לשון־קודש'דיגס, וואסער־נים־איז, צי עס פאסט זיך, צי ניין, אבי לשון־קודש. פארהאן א סך מענשען אזעלכע, וואס האבען ליעב בעפוצען און אויסמישען זייער שפראך מיט פרעמדע ווערטער. איך קען איינעם א קליינשטעדטעל־דיגען משכיל, א „אינטעליגענט", וואס שפריצט מיט פרעמדע ווערטער אויף אלע זייטען, האט מען איהם א נאמען געגעבען „ישראליק ציוויליזאציע" — און דאס קליינע שטעדטעל אז עס גיט א נאמען, איז דאס אנגעמאסטען, ווי יודעל קטנתי זאגט: אגיל ואשמח — צוגעשניטען און אויפגענייהט...

א משונה־מאדנע ריהרענדע גוטפריינדשאפט הערשט צווישען די צוויי ווילד־פרעמדע נפשות, צווישען יודעל קטנתי און נחמיה דעם שוסטער. ס'איז נישטא דער טאג, וואס יודעל זאל נישט קומען צו נחמיה דעם שוסטער „אביסעל זיצען", און אביסעל זיצען הייסט אביסעל שמועסען, און אביסעל שמועסען הייסט אביסעל בערעדען די שכנים, די שטאדט, די גאנצע וועלט... נאך אז יודעל איז אויף יענער זייט שוועל, קאנט איהר שוין הערען א הוסט מיט א „רוח אין זייער טאטען אריין, עמך, אונזער פאלק, ס'זאל אויף זיי קומען א פאהיבעל, א חלירע, א שרפה, א מגפה מיט כל ישראל אחיהם"... ענטפערט איהם נחמיה מיט א ניגון:

— ונאמר אמן! וואס איז די מעשה, יודעל, וואס דו ביזט אזוי, אזוי...

— אזוי וואָס? ברפידים'דיג? — חאַפּט איהם אונטער יודעל קטנתי. — ס'זאָל אַ רוח אין זייער טאַטענס טאַטען אריין ביז אדם הראשון געפלויגען געוואָרען פאַר זייער יפיש חייכון ויסני יומיכון, ווי זיי פאַראומערען אונז די יאָהרען און טעג מיט זייערע פּאַראַד־קעס און מיט זייערע מנהגים און מיט זייערע בעלי־טובות און מיט זייער רחמנות האָבען אויף אָרעמע לייט נעבאַך, וואָס האָ־בען נישט מיט וואָס דעם פּסח אריינצופיהרען...

— שוין! — מישט זיך אריין דעם שוסטערס ווייב זיסעל. — צוויי שלים־מזל'ען האָבען זיך צענויפגעסקאָמפּאַניעט און מע זאָרגט זיך וואָס אָרעמע לייט האָבען נישט אויף פּסח. נו, און איהר זענט שוין באַוואָהרענט מיט'ן גאַנצען פּסח? געהט אייך געזונטערהייד. אם ירצה השם, יום־טוב וועט איהר קומען צו געהן, אָדער חול המועד, דעמאָלט איז נימאָ וואָס צו טהון, וועט איהר זיך אָנרעדען, ווי די פויקען...

און זיסעל דעם שוסטערס ווייב איז משלח דעם שניידער קטנתי מיט כבוד און נעמט זיך צו־דער ארבייט, רויִמען, קעהרען, שמירען, וואשען, קראַצען; צי ס'איז דאָ אויף פּסח, צי ס'איז נימאָ אויף פּסח — פּסח'דיג איז שטוב, כשר, ריין, זויבער — דאָס מוז זיין, סיי ביי'ם גביר, סיי ביי'ם אָרעמאַן, און אפילו ביי'ם לעצ־טען עני־שבעניים מוז זיין פּסח גלייך כשר, ריין און זויבער. ביי אַלעמען, ביי אַלע אידען גלייך, ביי אַלע אידען אין איין צייט, ביי אַלע אידען איין מצה, ביי אַלע אידען ארבע כוסות — פיער, נישט מעהר און נישט ווינציגער... אין דער גלייכהייט ליגט אַ שטיק סאָטיספאַקציע, אַ בעלוינונג פאַר דעם געמיינעם מאַן נע־באַך, ער זאָל זיך נישט מתקנא זיין אין דעם נגיד.

— האָט דען איציקעל שאַסטעפּאַל אַנדערע מצות, ווי מיר? — אַזוי טישעט זיך נחמיה דער שוסטער און בעקוקט פון זיין סקעפּ־טישער זיסעל אַ יברכך:

— ס'אַ משל! האָט דאָך שוין איציקעל שאַסטעפּאַל די מצות אין שאַפּע, און מיר האָבען אַ קדחת!

— וועלען מיר האָבען מצות אויך. זיסעל, דאָנה נים, אַלע אידען וועלען האָבען מצות אויף פסח, קיין חמץ וועט קיינער חלילה נישט עסען!

— שלים־מזל! נו, און אייער? און שמאַלץ? און עופות? האָסט דו פאַרגעסען?

— עט־נו, למאַי אַ גאַנץ יאָהר האָט ער דען נישט די זעלבע אייער און שמאַלץ און עופות? — אַזוי פּרובט זיך דער שוסטער בעקעמפּפען דעם סקעפּטיציזם פון זיין ווייב און ברענגט איהר אַ נייעם אַרגומענט:

— צי, אַ שטייגער, אַט וועלען מיר זיך אַלע זעצען אין איין צייט צום סדר, אַלע וועלען מיר זאָגען פון איין הגדה, אַלע וועלען מיר דערצעהלען די זעלביגע נסים פון דעם זעלביגען מצרים, אַלע וועלען מיר טרינקען צו פיער כוסות. צי אפשר רעכענסט דו, זיסעל, אַז מיר וועלען טרינקען נאָר דריי כוסות, און איציקעל שאָסטעפּאָל וועט טרינקען פינף כוסות?

— וואָס איך רעכען, ווילסט דו וויסען? איך רעכען, אַז ער האָט שוין די ארבע כוסות לאַנג אַנגעגרייט אין קעלער, און דו האָסט זיי דערווייל נאָר אין זינען...

— וואָס אַהרט מיך, אַז אין זינען, נאַרעלע? וואָס איז מיר שלעכט, אַז איך טראַכט מיר איצט פון אַביסעל משקה, פון אַ גוט ביסעל וויין, איין אמת אַ בעסאַראַבער גלעזעל וויין, אַ געשמאַקס, אַ שטאַרקס, אַ שטשיפּעדיגס?...

— וואָס זאָגט איהר אויף דעם שלים־מזל?

די ווערטער זענען געזאָגט געוואָרען שוין צו די קינדער, צו חיים'ען און צו בעני'ן, וואָס זיצען ביי'ם ווערקשטאַט מיט די האַמערס אין די הענד און קלאַפּען פּלעקלעך אין די פּאַרעשוועס אריין.

— וואָס זאָלען מיר זאָגען? — ענטפערט איהר דער עלטערער חיים פאַר זיי ביידען. — מיר קאָנען נאָר זאָגען, אַז דער וואָס האָט נישט וואָס צו עסען האָט פול רעכט צו דענקען וועגען עסען, און

נישט נאָר צו דענקען פון דעם אַליין, נאָר צו טראַכטען וועגען דעם, ווי אַזוי מאַכט מען, אַז אַלע זאָלען עסען גלייך...

— וועגען דעם האָט אונז שוין באַוואָהרענט משה רבינו, — זאָגט נחמיה דער שוסטער, וואָס האָט זיך אָנגענומען מיט תורה פון יודעל דעם שניידער.

— משה רבינו איז געוועזן אַ גאַנץ גוטער מענטש, — מישט זיך אַריין דער קלענערער זוהן בעני — ער האָט אונז געשענקט אַלעמען גלייך איין ברויט אויף פסח מיט איין הגדה מיט איינע פיער כוסות; פאַר וואָס־זשע האָט ער שוין אין איין וועגס נישט געמאַכט, אַז אַלע זאָלען טאַקי האָבען די אַלע דריי זאַכען? דער־ווײַלע ווייסען מיר, אַז מצות און ארבע כוסות האָט איציקעל שאָס־טעפּאַל, און מיר האָבען נישט מעהר ווי די הגדה...

— זיי האָבען אונז איינגעטהיילט די הגדה, — מאַכט חיים, — בכדי מיר זאָלען האָבען וואָס צו זאָגען, און זיי וועלען דערווייל עסען די פאַלירטשיקעס מיט די חרעמזלעך...

— אויסקרענקען זאָלען זיי, רבונו של עולם! — שטעלט אַריין דערווייל אַ קללה זיסעל.

— פאַר וואָס קומט זיי שעלטען? — פרעגט נחמיה. — וואָס זענען זיי, חכמה מיינע, שולדיג אין דעם, וואָס מיר האָבען נים אויף פסח?

— אָט מיט דעם, וואָס זיי האָבען און מיר נים, זענען זיי שול־דיג!... — אַזוי גיט איהם צו פערשטעהן זיין ווייב זיסעל, ווי אַ רבי גיט צו פערשטעהן דעם תלמיד. — זאָלסט נים זיין קיין שלים־מזל, וואָלסט דו אַליין פאַרשטאַנען, אַז זיי זאָלען האָבען ווינציגער, וואָלטען מיר געהאַט מעהר, דעמאָלט וואָלטען מיר זיך אַלע אויס־געגלייכט.

— די מאַמע איז אַ מאַרקסיסטקע! — בעמערקט חיים צו בע־ני'ן, און בעני ענטפערט איהם:

— מע וואָלט זי באַדאַרפט נעמען אַמאָל אויף אַ דיסקוסיע... מאַמע, וועסט געהן מיט אונז אויף אַ דיסקוסיע?

— אין דער ערד אריין וועל איך אייך געהן! איהר פארגעסט, אז ס'איז ערב־פסח, און איך האלט נאך גאר פון פארענט!... דער שלים־מזל זאל זיך עס דערמאנען, אז א חוץ קארטאפעל האבען מיר נאך גאר נישט ניט, נישט קיין ביסעל שמאלץ, נישט קיין אייער, נישט קיין עוף... א קיש־קיש, קיש־קיש!...

דער דאזיגער „קיש“ געהערט צום האהן, וואס איז די גאנצע צייט געזעסען שטיל פערבארגען אונטער'ן אויווען און געפיקט די ברעקלעך, און דערהערט פון דער שוסטערין אזעלכע ווערטער, האט דאס איהם א פנים פערדראסען:

— קא־קא־קא־קא־קא — מיט וואס בין איך ניט קיין עוף?

— אין דער ערד אריין, קיש־קיש־קיש־קיש־קיש! שוין צעבראכען א טעפעל, א חלירע!

— א! זעהסט דו? — מאכט נחמיה דער שוסטער צום ווייב.— נאר־וואס האסט דו געזאגט, אז ס'איז נישטא ביי דיר קיין עוף אויף פסח, און וואס איז דאס?

— א גדולה אויף דער באבע! — ענטפערט איהם זיסעל. — שענע זאכען וועסט דו האבען פון דעם דאזיגען עוף! דריי פונט ביינער און א האלב פונט פאדעשווע, פלייש ווי א גומעלאסטיק פון איין אלטען קאלאש. אפילו קיין פלאסטערעל ניט אויף אונטערצושמירען די סקאווורעדע, טאמער וועט זיך פארגלוסטען די קינדער א לאטקע, א שטיקעל צוגעפרישטע מצה... זאלסט אנקוקען ביי איציקעל שאסטעפאל געהען ארום צוויי אינדיקעס, איין אינדיק מיט איין אינדיטשקע, ס'זאל איהם נאר פארשטעהרט ווערען, רבונו של עולם, גאט זאל טהון א נס, זיי זאלען איהם טרפה ווערען ביידע מיט א מאל, וואלט איך מיך מחיה געווען! א שטיק געזונט וואלט מיר צוגעקומען!...

— וואס וואלט אבער דיר ארויסגעקומען דערפון? — פרעגט דער מאן.

— א מצוה! פאר וואס קומט איהם, אז זיין טאכטער, וואס איז געוואכסען מיט מיין טאכטער אין איין הויף, אונטער איין דאך,

זאָל זי שטודירערן אין די קלאַסען, שפּיעלען אויף פּאַרטעפּיאַנעס, און אונזער טאַכטער זאָל זיצען איינגעבויגען אין דרייען איבער דער מאַשין, טאָמער וועט זי קוים פּאַרדינען אויף אַ קליידעל?

— צו ווען האָסט דו טענות? — שלאָגט איהר איבער נחמיה און קוקט אויף איהר דורך אַ מאָדנע ברילל, וואָס בעשטעהט פון איין גלעזעל און פון איין לעכעל.

— נישט צו דיר, שלים־מזל, צו גאָט האָב איך טענות...

— נישט צו גאָט, צו מענטשען דאַרפסט דו טענה'ן. — מישט זיך אַריין דער עלטערער זוהן חיים. — גאָט אַליין האָט באַשאַפען די וועלט פאַר אַלעמען גלייך, נאָר די מענטשען האָבען זיך מיט איהר שלעכט איינגעטהיילט...

— איינעם נאָר, דעם אַנדערען גאָר נים. — לענט צו דער יונגערער בעני.

זיסעל פערטראַכט זיך, לענט אַוועק אויף אַ מינוט די אַרבייט, ווישט־אויס די הענד אין פאַרטוך און טהוט אַ פרעג ביי די קינדער גאַנץ ערנסט:

— וואָס־זשע טהוט מען דערצו?

— וואָס מע טהוט דערצו? — ציהט אויס חיים. — עקס־פּראָפּריאַציע!

— עקס וואָס? — פרעגט זיסעל.

— עקספּראָפּריאַציע. — זאָגט איהר בעני.

זיסעל וויל נאָכזאָגען דאָס וואָרט און קאָן נישט, טהוט זי אַ שפּיי, נעמט זיך צוריק צום בעזעם, און ביידע זיהן שיסען אויס אַ געלעכטער.

* * *

אביסעל איז דעם שוסטער'ס וויב גערעכט, וואָס זי פּייערט אַזוי: נישט נאָר אינדיקעס אַ פּאָר דרעהען זיך אַרום ביי איציקעל שאָסטעפּאַל אין הויף און פערהאַקען דעם קאָפּ מיט זייער געפּילדער „האָלדער! האָלדער!“ און פערפּאַסקודיגען דעם הויף מיט איבער־לאָזען סימנים אויף יעדען טריט און שריט, — מע בעדאַרף זיך פער־

גינען א קוק טהון, וואס פאר א שטייג מיט עופות דארטען זיצען און פיקען און גרייטען־צו שמאלץ פאר זייער בעל־הבית׳טע, אי־ציקעל שאסטעפאל׳ס ווייב, שיווקע די נגידית׳טע, און אויב איהר פוילט זיך נים אריינקוקען צו איהר אין דער „שפי־זארני“, וועט איהר זעהען די טעפ שמאלץ פסח׳יגע, מיט די סלאיעס איינגעמאכטס פסח׳יגען, און אין קעלער די דייזשקעלעך געזייערטע אוגערקעס, געמארעניריטע עפעל, מן המובחר! און בראנפען פסח׳יגער, און קאניאק, עכטער „כרמל קאניאק“ פון ארץ־ישראל נאך פון פאראיאהרען צוגעגרייט. ווי גוט עס מוז זיין אויפ׳ן הארצען, ווי ריין עס דארף זיין דער קאפ, ווי לויטער עס דארף זיין דער מוח, אז מע זאל אין זינען האבען איבערצולאזען קאניאק פון איין יאהר אויפ׳ן אנדערען! און רעדט מיט איציקעל שאסטעפאל, וועט ער אייך נים אויפהערען צו זיפצען און צו קרעכצען אויף צרות ישראל, און זאגען, אז מע לעבט נאר נישט אויף דער וועלט!

אויך שיווקע זיין ווייב האלט אין איין קלאגען און וויינען אויפ׳ן אידישען גלות. „פון די ארעמע לייט, זאגט זי, איז נים אויסצושטעהן! ווי אזוי האט מען כח, זאגט זי, צו צוזעהען דעם דלות, וואס אין שטאדט? מע דארף האבען, זאגט זי, א הארץ פון א מאטער, אז מע זאל קאנען דורכגעהן די אידישע גאס פאר פסח, וואו ארעמע לייט נעבאך שלעפען פאר די פאלעס! נאר א גזלן, זאגט זי, קאן געהן אין שוהל־גאס און אויסהערען אלע גע־שרייען מיט די געוויינען פון די ארעמע לייט, וואס בעטען מצות אויף פסח! איך געה, זאגט זי, דעריבער פון שטוב נים ארויס, איך זאל נים צוזעהען די צרות מיט די יסורים מיט די וועהטיגען פונ׳ם אידישען פאלק. וויפיעל איך האב געקאנט, זאגט זי, האב איך נעגעבען... אין פאדראר האב איך געשיקט צעטיילען אנדערהאל־בען רובעל, א פאר אלטע שיך האב איך אוועקגעשענקט צו דער חברה „מלביש־ערומים“, דעם שניידער האב איך אויסגעבארגט א פאר רובעל אויף אפצונייהען, נדבות טיילט מען אלע טאג, הייגט

וואו איז „מעות־חטים“? מיין מאַן אַרבייט טאָג ווי נאַכט אַרום די „מעות־חטים“, גאָט זאָל מיר העלפֿען, מיין טאָכטער זאָל מיר קומען בשלום אַהיים, וועל איך האָבען, אם ירצה שם, אַ כשר'ען און פריי־ליכען פסח“...

אַזוי טראַכט זיך איציקעל שאָסטעפּאַל'ס פרוי, שיווקע, קוקט אין פענסטער אַריין, אין דער וואַסילטשיקאָווער גאַס, וואו עס ווערד ערב־פסח־צייט אַ טוואַן ביז'ן האַלז, אָרעמע לייט שפּאַנען־אַרום איבער דער בלאָטע שטאַרק פערפּאָרעט און פערשוויצט, מע זוכט עפּים יעדער אַ פערדיענסטעל אויף פסח; מיט זיי אינאיינעם ווערען פערשוואַרצט די פערדלעך נעבאַך, אויסגעדאַרטע, הונגע־ריגע, פערשוויצטע, מיט איינגעפאַלענע זייטען און מיט צעלאָזטע נעזלעכער — גאָט ווייסט, אויף וועמען עס איז דאָ אַ גרעסערער רחמנות: צי אויף די דאָזיגע אויסגעמוטשעטע פיערפיסיגע שטומע בעשעפּעניִשען, וואָס דיענען אַזוי געטריי זייערע אָרעמע בעלי־בתים, צי אויף זייערע צווייפיסיגע נישט מעהר גליקליכע טיראַנען, וואָס געהען־נאָך פון הינטען און הוקען און טיוקען און וויוקען, און שמייסען און קאַטעוועו און שניידען זיי די אָפּגעקראָכענע פערוואונדעטע פעל? — וואָס הוקעט איהר? וואָס טיוקעט איהר? וואָס וויוקעט איהר? וואָס שמייסט איהר? וואָס קאַטעוועט איהר? וואָס שניידט איהר די פעל? נאַרישע מענשען! זעהט איהר דען ניט, אַז מיר ווילען געהן, מיר ווילען שלעפּען, נאָר מיר קאָנען נישט, קוים וואָס מיר פּלאָנטען מיט די פיס?!

און שיווקע די נגידית'טע קוקט אין פענסטער אַריין, זעהט דאָס אַלץ, הערט דאָס געשריי מיט'ן טאַרעראַם, וואָס אין דרויסען — נאָר דער קאָפּ איהרער איז נישט דאָ; איהרע מחשבות זענען דאָרטען, מיט איהר טאָכטער, וואָס פאָהרט אַהיים אויף פסח. שוין דאָ אַ דעפּעש, אַז היינט פאַרנאַכט קומט זי צו פאָהרען מיט'ן קוריער־צוג אַהיים.

„דער אויבערשטער זאָל העלפען (אַזוי טראַכט זיך שיווקע שאָסטעפּאַל), דאָס קינד זאָל קומען געזונדערהייד, אָוועקוואַרפען

די נאַרישקייטען — שטודיערען, בילדען, שוין בלייבען בעסער אַ היגע. דאַ וועט זי אַ כלה ווערען, אָדער פאַר שמשון בערנשטיינ׳ס אַ זוהנדעל, אָדער פאַר לוי האַלפּערינ׳ס אַ זוהנדעל, — ביידע וואוילע בחורים׳לעך, שענע, געזונדע, רייכע, און ביידע פון פיינע עלטערען — זי ווייסט אַליין נים, וועמען פון די צוויי זאָל זי וועלען בעסער?“...

— געקומען דער איד פונ׳ם האַלץ און וויל אייך זעהען.

— וואָס וויל פון מיר אָט דער שלים־מזל? אָט באַלד געה איך...

און שיווקע שאַסטעפאַל געהט אַרויס צום אידען פונ׳ם האַלץ, ליפאַ הייסט ער. אַליין איז ער אַ קליינער, נאָר אַ באָרד טראָגט ער, ווי אַ בעזעם, און עס דאַכט זיך איהר אויס, אַז ער איז אַ ביי־סעל אַ חושים׳דיגער. עפּים דולט ער איהר אַ קאָפּ. ער האָט אַ טאָכטער, וואָס זיצט, און אַזוי ווי איהר טאָכטער טאַ־מאַרא איז געווען בעקאַנט מיט זיין טאָכטער, לכן איז ער געקומען אָפּנעמען אַ גרוס. אָט דער חושים ליפאַ האָט זי געמאַכט נער־וועז, און זי פאַלט־אָן אויף איהם, טאַקי נאָר ווי אַ נגידית קאָן אָנ־פאַלען אויף איין אָרעמאַן:

— ערשטענס, ווער זענט איהר, וואָס אייער טאָכטער זאָל זיין בעקאַנט מיט מיין טאָכטער? און, צווייטענס, וואָס פאַר אַ מחותן איז זי מיט איהר, אַז איהר אַליין שעמט זיך נים און זאָגט, אַז אייער טאָכטער זיצט?...

— וואָס זאָל איך מיך שעמען? — ענטפערט איהר דער איד פון האָלץ און גלעט זיך דעם בעזעם־באָרד מיט גדלות. — זי זיצט חלילה נישט פאַר קיין גנבה. זי איז אַ... „פּאָליטישעסקע“...

דאָס וואָרט „פּאָליטישעסקע“, איידער ער רעדט אַרויס, קוקט ער זיך אַרום אויף אַלע זייטען, און אַז ער האָט דאָס שוין אַרויסגערעדט, זעהט מען, אַז עס טהוט איהם אי הנאה, אי ער האָט חרטה...

— נעהט אייך נעזונטערהייד און לאָזט אונז צו־רוה מיט אייי־ערע פּזמונות דאָרטען. מיין טאָכטער איז ווייט פון די זאכען, און מיר אודאי...

— ווייט, זאָגט איהר? המ... איך מיין, איהר האָט א טעות... — אזוי ענטפערט איהר ליפּא. נאָר שיווקע הערט איהם שוין נישט; זי האָט איהם געלאָזט דאָ שטעהן אליין מיט זיין בעזעם־באָרד און איז פערשוואונדען געוואָרען אין קיך אריין צו די דיענסטען, זיי געבען א פינסטערען סוף, זיי זאָלען נישט אריינ־לאָזען יעדען שלעפּער אין שטוב אריין מיט די בלאָטיגע שטי־וועל ן... און אליין זעצט זי זיך אוועק צוריק צום פענסטער און קוקט ארוים אויף איהר טאָכטער, וואָס דאַרף באלד קומען צו פאָהרען.

* * *

נאָך איין מענש זיצט אין דער זעלבער צייט ביי'ם פענסטער אינ'ם זעלבען הויז נומר 13, וואָס אויף דער וואסילטשיקאָווער גאָס, און קוקט ארוים אויף א גאַסט, אויף א זעהר אָנגעלעגטען גאַסט — דאָס איז סאָלאָמאָן סאָפּראָנאָוויטש דער אַפּטייקער. ער האָט אויך געהאַט א דעפּעש פון זיין זוהנדעל סאַשאַ, אַז ער פאָהרט מיט'ן קוריער־צוג און קומט פאַרנאַכט אהיים.

סאַשאַ לערענט אין אוניווערזיטעט, שטודיערט מעדיצין. שוין באלד א יאָהר, אַז דער פאָטער האָט איהם ניט געזעהען. בריעף האָט ער פון איהם זעהר אָפּטע און זעהר גוטע, און דער אַפּטייקער איז מיט זיין זוהן העכסט צופריעדען. נאָר פון א צייט, אַז אינ'ם זוהנ'ס בריוולעך האָבען זיך אָנגעהויבען דורכוואַרפען מאָדנע ווער־טער. סאַשאַ האָט אָנגעהויבען צו דערמאָנען זעהר אָפּט די ווער־טער: „איד"... „פאָלק"... „נאַציאָנאַליזם"... „חוב"... „היסטאָ־ריע"... ווי קומט דאָס צו סאַשאַ'ן? און צו וואָס דאַרף ער דאָס? סאָלאָמאָן סאָפּראָנאָוויטש האָט זיך צוליעב זיין קינד, קאָן מען זאָ־גען, מפקיר געווען איידער ער האָט איהם דערלעבט זעהען ענדיגען די גימנאַזיע און אריינטרעטען אין אוניווערזיטעט. דער אַפּטיי־

קער האָט געהאַט פאַר זיך נאָר איין ציעל: אַז זיין סאַשאַ זאָל זיין אַ דאָקטאָר, מעהר פערלאַנגט ער נישט! דאָס הייסט, עס רעדט זיך נאָר אַזוי... פערלאַנגען פערלאַנגט ער נאָך עפּיס, למשל: אַ שענעם קאַבינעט, אַ פערדעל איין אייגענעם מיט אַ פאַעטאָנדעל אַ שענעם אויף אַרומצופאָהרען איבער די קראַנקע... נו, און צו דערצו דאַרף מען געלד, און געלד קאָן מען בעקומען דורך אַ שדוך, און אַ שדוך דאַרף מען טהון אַ געהויבענעם, אַ רייכען, מינימום פינף און צוואַנציג טויזענד!... און עס פליהט איהם דורך אַ מחשבה: איציקעל שאָסטעפּאַל'ס טעכטערעל... אַ שען מיידעל... אַ ברונעטקע מיט פייעריגע אויגען... געלד איז אַפילו דאָ, און אַ סך, נאָר עס איז אַ פראַגע, אויב דער חזירוק, אָט דער איציקעל שאָסטעפּאַל, וועט וועלען געבען פינף און צוואַנציג טויזענד?... „חאַפּט איהם דער וואַטענמאַכער, וועט ער ניט וועלען, דאַרף מען נים! איך דאַרף איהם אויף כפּרות, דעם חסיד'ינע, דעם צבוע'ק, דעם אידאַש מיט'ן שירם!"...

אַזוי זיצט זיך אונזער אַפּטייקער ביי'ם פענסטער, קוקט דורך די בלויע ברילען און טראַכט וועגען זיין זוהן סאַשאַ און בויעט לופט-שלעסער פון זיינעטוועגען. און זיין זוהן סאַשאַ? — סאַשאַ זיצט אין וואַגאָן צווייטע קלאַס מיט איציקעל שאָסטעפּאַל'ס טעכ-טערעל טאַמאַראַ און דיסקוטירט מיט איהר איבער דער פראַגע פון נאַציאָנאַליזם און קאָסמאָפּאָליטיזם, און קוקט איהר בעת מעשה אין די קלוגע שוואַרצע ווייכע אויגען, וואָס נעמען אייך דורך-און-דורך, לאַכען פון אייך, גלעטען אייך צו גלייכער צייט און ציהען אייך צו צו זיך מיט אַ אונפערמיידליכער קראַפט.

— וואָס ווילט איהר פון מיר? — זאָגט צו איהם טאַמאַראַ האַלב לאַכענד. — איך זאָל אויפגעבען דעם גרעסטען אידעאַל פון דער וועלט, איך זאָל פערשטעלען די אויהערען און ניט הערען די געשרייען פון די הונדערט מיליאָן מענשען, וואָס שרייען „ברויט און פרייהייט", צוליעב אַ הויפען מענשען, וואָס ליידען נישט מעהר און נישט ווינציגער פון אַלע אַנדערע — וואָס איז? באַשר

זיי זענען מיט מיר פון איין פאָלק און זיי האָבען מיט מיר איין היסטאָריע און מיר מיט זיי טראָגען אַלץ איינע נעמען!...

— און האָבען אַלץ איינע אויגען און זענען געשטעמפּעלט מיט אַלץ איינע נעזער, — ענדיגט פאַר איהר סאשא סאַפּראָנאָוויטש.

— איצט איז נישט קיין צייט צו קוקען אויף אַזעלכע זאַכען, — ענטפערט איהם טאמאַרא.

— און דאָך קוקט מען — זאָגט סאשא — אויף אַזעלכע זאַכען זעהר שטאַרק. אַט וועל איך אייך דערצעהלען, וואָס איך שטעה אויס אין אוניווערזיטעט פון מיינע חברים איבער דער פאַרב פון מיינע האָר...

— אי־אי־אי! — שלאָגט איהם איבער טאמאַרא. — זיי האָבען אייך אוודאי געזאָגט, אַז איהר זענט אַ רויטער? ערשטענס, איז דאָס אמת (לאַכט), און צווייטענס, וואָס פאַר אַ ווערטה האָט דער בזיון מיט די לײדען קעגען די בזיונות מיט די לײדען, וואָס דאָס גאַנצע רוסישע פאָלק טראָגט איבער פון דעם רעזשים?!

— אויב דאָס גאַנצע רוסישע פאָלק טראָגט איבער בזיונות מיט לײדען, טראָגען מיר, אידען, די זעלבע בזיונות און צרות טאָפּעלט, ערשטענס, אַלס מענשען, און, צווייטענס, אַלס אידען.

— וועלכעס איבערוועגט ביי אייך, מאָסיע סאַפּראָנאָוויטש: די אַלגעמיינע מענשליכע לײדען, צי אייערע אייגענע אידישע צרות?

— עס לאָזט זיך נים אָפּשאַצען און איבערוועגען, פריילײן שאָסטעפּאַל, פּונקט ווי איהר וואָלט מיך פרעגען אַלס מעדיקער: וועלכע שמערצען איבערוועגען, צי דער וועהטיג פון איין אָפּגעשניטענעם פינגער פון דער האַנד? צי דער וועהטיג פון איין אָפּגעשניטענעם פינגער פון דעם פוס? דערויף וואָלט איך אייך געזאָגט: ביטער איז דעם, וואָס מע האָט איהם אָפּגענומען אַ פינגער פון דער האַנד, צוויי מאָל ביטער איז דעם, וואָס מע האָט איהם אָפּגענומען צוויי פינגער, פון דער האַנד און פון דעם פוס...

און אויב איהר ווילט, פרייליין שאָסטעפּאַל, וועל איך אייך אויס־זאָגען אַ סוד, אַז מיינע אידישע צרות ערגערען מיך מעהר אַלס מיינע אַלגעמיינע מענשליכע שמערצען. ווייסט איהר פאַר וואָס? ווייל צו די צרות ווערד נאָך צוגעזעצט אויך אַ פערדראָס, אַ האַרצ־וועהטיג: למאַי זאָלען מיר, אַלס אידען, זיין פערפאָלגט ביי פער־פאָלגטע, פערשקלאַפּט ביי פערשקלאַפּטע?...

טאַמאַרא שאָסטעפּאַל האַפּט זיך אויף, און איהרע שענע שוואַרצע אויגען צינדען זיך אָן, ווי צוויי ליכט.

— ניט אמת! הערר סאַפּראַנאָוויטש, ניט אמת! איהר הערט וואָס איך זאָג? איך זאָג, אַז איהר און אַלע אייערע קאָלעגען, די נאַציאָנאַליסטען, האָבען אויסגעטראַכט אַ ליגען, אַז מיר ווערען פערפאָלגט פונ'ם רוסישען פאָלק! ס'אַ ליגען — מיר ווערען פער־פאָלגט פון דער ביוראָקראַטיע, ניט פונ'ם פאָלק! איהר זענט אָדער גרויסע ליגנערס, אָדער גרויסע טפשים!

— ווי באַלד אַזוי, האָב איך מיט אייך ניט וואָס צו רעדען! — זאָגט סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש און קעהרט זיך אָפּ פון איהר און קוקט אין פענסטער פונ'ם וואַגאָן.

— חאַ־חאַ־חאַ! חאַ־חאַ־חאַ! — צעלאַכט זיך טאַמאַרא און רוקט זיך צו צו איהם און פערקוקט איהם אין די אויגען אריין. — נישט אייך האָב איך געמיינט, נאָר אייערע חברים; אייך האָב איך אויסגעשלאָסען...

— איך דאַנק אייך זעהר! — ענטפערט איהר סאַשאַ און קוקט איהר נישט ווילענדיג אין די אויגען אריין און טראַכט זיך בעת מעשה: וועלכע פערבאָרגענע קראַפט ליגט אין די דאָזיגע צוויי שוואַרצע פענסטערלעך, וואָס זיי האָבען איהם אַזוי פער־כשופ'ט, בעצויבערט און פערשקלאַפּט, אַז ער איז גרייט איבער־צוטראָגען אַלע מינים בעלעדיגונגען אויף דער וועלט, אַבי זעהען פאַר זיך אָט די צוויי גרויסע שענע שוואַרצע טיעפע קלוגע אוי־גען?...

קאפיטעל ב.

קינדער און עלטערען, עלטערען און קינדער.

איך זאל וועלען כאראקטעריזירען דעם ראמאן פון סאשא סאפראנאוויטש און טאמארא שאסטעפאל אין דריי ווערטער, וואלט איך געזאגט דאס, וואס מיר זאגען בשעת קדוש לבנה: כשם שאני רוקד כנגדך ואיני יכול לנגוע בך — ווי איך שפרינג קעגען דיר און קאן דיך נישט אנריהרען... אלע זיינע יונגע יאהרען לויפט סאשא נאך טאמארא'ן, שפרינגט אקעגען איהר — און קאן זי נישט חאפען...

פריהער, אז סאשא איז נאך געווען א יונגעל אין פינפטער קלאס גימנאזיע און האט גע'בחור'ט זיך, געזוכט וואנסילעך אויף דער אויבערשטער ליפ, האט ער זיך נים איין מאל בעגעגענט מיט איציקעל שאסטעפאל'ס טאכטער אויף די טרעפ, זיך פערקוקט אויף איהרע שווארצע גלאנצענדיגע ווייבע שענע אויגען, וואס האבען אלע מאל געלאזט אויף איהם איין איינדרוק, גלייך ווי זי לאכט אוים איהם און מסתמא אוים זיינע געלע האר, וואס ער האט גע'ירש'עט פון זיין פאטער דעם אפטייקער. און דאך האט ער חשק געהאט זיך אפשטעלען מיט איהר רעדען, זיך בעקענען, אביסעל שמועסען, רעדען וועגען א ביכעל, אדער גלאט אזוי פלאפלען אין דער וועלט אריין, ווי געוועהנליך א בחור מיט א מיידעל. איז דאס אבער איהם קיינמאל נישט געראטען, ווייל טאמארא איז געוואכסען אין אזא הויז, וואו א מיידעל שטעלט זיך נים אפ און שמועסט נים און פלאפלעט נים מיט קיין אומבעקאנטען בחור, און בעקענען זיך מיט איהם פאסט דאס נישט פאר איהר פאטער.

איציקעל שאסטעפאל וואהנט אינ'ם הויז נומער 13, וואס אויף דער וואסילטשיקאווער גאס, שוין היבשע עטליכע יאהר, און איז מיט סאלאמאן סאפראנאוויטש כמעט נאך נישט בעקאנט, א חוץ

וואס ער שיקט אמאל אריין צו איהם אין דער אפטייק נאך א רפואה, אדער ער חאפט זיך אריין צו איהם נאך א נדבה אויף שטאדט־זאכען.

ביי איציקעל שאסטעפאל האט סאלאמאן סאפראנאוויטש קיין אנדער נאמען נישט, נאר „אפטייקער".

— גוט מארגען אייך, אפטייקער!

— רב אפטייקער! גיט עפיס א נדבה אויף א נויטיגער זאך.

און אפגענומען ביי'ם אפטייקער די נדבה און ארויסגעגאנגען פון דער אפטייק, קען ער איהם שוין מעהר ניט.

וואס פאר א מחותן איז ער מיט איהם, אז שבת — אזוי דער־צעהלט שיווקע — קאכט מען ביי'ם אפטייקער פונקט ווי אין דער וואכען, ערב יום כפור קיין כפרות שלאגט מען ניט ביי איהם, און א פסח איז ביי איהם... נאט זאל ניט שטראפען פאר די רעד!

שיווקע שאסטעפאל וויל נישט רעדען קיין לשון־הרע אויף א אידען, נאר פערדריסען פערדריסט זי, און קאכען קאכט זי זיך:

— סטייטש פסח! אזא הייליגער יום טוב פסח!...

וואס פסח? ווער פסח? — דאס זאגט זי נישט, נאר מע בעדארף שוין אליין פערשטעהן, וויפיעל גאל עס שטעקט אין די ווערטער.

אויך דער אפטייקער האט פיינט איציקלען, ווי א כשר'ער איד האט פיינט חזיר, נאר ער בעווייזט ניט ארויס זיין פיינדשאפט און איז מיט איהם, אדרבה, פריינדליך, ווי מיט אלע שכנים; וואס זאל מען טהון? די וויסטע פרנסה!... הינטער די אויגען הייסט ביי איהם איציקעל שאסטעפאל „גאט'ס גנב", „היפאקריט", „אי־דאש", וכדומה אזעלכע נעמען. אין די אויגען אבער הייסט ער ביי איהם: „גאספאדין שאספעטאל", און אמאל נאך: „מנאגאאוואַ־זשאיעמי גאספאדין שאסטעפאל"... פאר וואס קומט דאס איהם — ווייסט ער אליין נישט. וויפיעל יאהר זיי זענען שכנים האט נאך דער אפטייקער נישט געהאט פון איציקעל שאסטעפאל

קיין טובה אויף אַט אַזוי פיעל — און פון דעסטוועגען זעהט איהר דאָך, מנאַנגאַאוואַזשאַיעמי!...

סאַשאַ דעם אַפּטייקער'ס זוהן איז געווען אַ וואָהל יונגעל און איינער פון די בעסטע שילער אין גימנאַזיע. ער האָט זעהר גוט געלערענט, אַ סך געלעזען, נישט אין זינען געהאַט דאָס וואָס אַנדערע בחורים. נאָר זינט ער האָט זיך בעקאַנט מיט טאַמאַרא'ס שענע שווארצע גרויסע אויגען האָט ער אָנגעהויבען אַפּט צו פערטראַכטען זיך, בעקומען חשק צו בעגעגענען זיך מיט זיי נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל — ביז זיי זענען געקומען צו איהם מיט אַ וויזיט איינמאָל ביינאַכט אין חלום.

און געקומען זענען זיי צו איהם מיט אַ פייער, מיט איין אימפּעט, האָבען איהם ארומגענומען מיט זייער פּראַכט און גלאַנץ, האָבען זיך צעגאָסען מיט אַזוי פיעל חן, פריינדליכקייט, מיט לייד און ליעבשאַפט, האָבען ענדליך אריינגענידערט צו איהם אין הארצען אַזוי טיעף און בעזעצט זיך ביי איהם אין דער נשמה אַזוי פעסט, אַז מעהר פערגעסען זיי האָט ער שוין נישט געקאָנט, וויפיעל ער האָט זיי פון זיך נישט געטריבען!

סאַשאַ האָט אַליין נישט געקאָנט פערשטעהן, וואָס פאַר אַ כח עס ציהט איהם אָפּצושטעהן לאַנג־לאַנג און וואַרטען אויף די טרעפּ, טאָמער וועט זיך בעוויזען איציקעל שאַפּטעפּאַל'ס טאָכטער און טאָמער וועט ער זיך בעגעגענען מיט איהרע שווארצע שענע קלוגע אויגען, — און האָט ער זיך דערוואַרט אויף איהר, און האָט ער זיך בעגעגענט מיט איהר פייערינגען קוק, האָט ער געטהאָן נישט מעהר, ווי אויפגעהויבען די רגלים און געמאַכט ויברח, אַנטלאָפען צו זיך אהיים, צו די אוראַקען, צו די ביכער, זיך פערטיעפט און פערטראַכט און ווידער גע'חלומ'ט פון איציקעל'ס טאָכטער, פון איהר שענער פיגור און פון איהרע שווארצע גרויסע קלוגע אויגען, און ווידער אָפּגעוואַרט זי אויף די טרעפּ, און ווידער בעגעגענט זיך און ווידער אַ ויברח! — און אַזוי אַ לאַנגע צייט, ביז דאָס פייער האָט אויסגעבראָכען, און דעם אַפּטייקער'ס זוהן האָט

זיך איינגעשטעלט, פערבונדען א געשפרעך מיט איציקעל שאָסטע־פּאָל׳ס טאָכטער.

איציקעל שאָסטעפּאָל האָט נישט געוואָלט, אז זיין טאָכטער זאָל געהן מיט אַלע מיידלעך אין גימנאַזיע; ער האָט אָבער נישט געשפּאָרט פאַר איהר קיין געלד צו דינגען איהר די בעסטע לעה־רערס מיט די בעסטע גובערנאַנטקעס זי צו אונטערריכטען, און די בעסטע לעהרער — אַזוי האָט גערעכענט איציקעל — זענען גויים, נים אידען. א אידישער לעהרער איז קודם כל איין אפּיקורוס און מאַכט זיינע שילער און שילערינס אויסגעלאַסען, און א גויישער לעהרער ווייסט זיך נאָר זיין זאַך — מע צאָהלט איהם געלד, דאַרף ער לערנען.

מיט דעם גאַנג איז נעגאַנגען איציקעל שאָסטעפּאַל, און האָט זיך נישט געפוילט אריבערגעהן אין גימנאַזיע צום בעסטען לעה־רער, צו ראָמאַנענקאָ׳ן, זיך איין עצה האַלטען מיט איהם: אַזוי ווי ער, שאָסטעפּאַל, האָט א טאָכטער זעהר א געראָטענע, זאָל ער, ראָ־מאַנענקאָ, איהם רעקאָמענדירען עפּיס א רעכטען רעפּעטיטאָר.

האָט איהם ראָמאַנענקאָ אויסגעהערט און געזאָגט:

— אויב דו ווילסט א רעכטען לעהרער, א געטרייען, קאָן איך דיר רעקאָמענדירען מיין אייגענעם זוהן, ער איז א געצייכענטער פּעדאַגאָג, א געוועזענער סטודענט, וואָס האָט זיך צעקריגט מיט די פּראָפעסאָרען און איז איצט ביי מיר אָהן א שום בעשעפטי־גונג.

דאָס איז זיכער, אז ווען ראָמאַנענקאָ זאָל זיין א אידיש קינד, א „געוועזענער“ סטודענט, וואָלט איהם אזא מין איציקעל שאָסטע־פּאָל געוויס נישט אריינגעלאָזט צו זיך אין שטוב אריין, נאָר פאַר א גוי האָט א איד דרך־ארץ, ער מעג זיך זיין וואָס ער וויל זיך, אבי א גוי.

אונזערע שונאים, וואָס ווייסען נישט דאָס אידישע לעבען אין גלות און קענען נים זיין גלות־פּסיכאָלאָגיע, שטעלען זיך פאָר, אז א איד פערהאַסט א גוי און פעראַכטעט איהם. זיי ווייסען ניט פון

דעם סוף, אז אלץ וואָס פּרעמדס איז ביי אידען טייערער ווי איי־גענס. אז אַ איד וויל עפּיס דערצעהלען אַ זאַך, וואָס מע זאָל איהם גלויבען, זאָגט ער: „דאָס האָב איך געהערט פון אַ קריסט, נישט פון קיין אידען"... זיי קוקען זיך נים צו, ווי דאָס גאַנצע שטרעבען פון אַ פערמעגליכען אידען איז צו געווינען די געזעלשאַפט פון די קריסטען, די גוטע מיינונג פון אַ קריסט; איין גויישער קאָמפּלי־מענט איז ביי זיי טויזענד מאָל טייערער פון צעהנטויזענד אידישע קאָמפּלימענטען... ביי קיין אומה ולשון האָט איהר נישט אַזאַ אויס־דרוק, ווי: „אונזערע אידעלעך", „מיט אַ אידען איז גוט קוגעל עסען", „אידישע גליקען", „אידישע מעשיות", „אידישע זאַבאַבאָ־נעס" און נאָך כדומה אַזעלכע שענדליכע אויסדרוקען, וואָס האָבען זיך געקאָנט אויסבילדען נאָר ביי אַ פֿאָלק, וואָס לעבט אַזוי פיעל הונדערט יאָהר אָהן אַ היים אין גלות.

אז ראָמאַנענקאָ'ס זוהן, דער געוועזענער סטודענט, איז געקו־מען צו טאַמאַראַ'ן צו דער ערשטער לעקציע, האָט איציקעל שאַסטע־פּאַל, פון זיין כבוד וועגען, אראָפּגעהאַפּט דאָס היטעל און אָנגע־טהאָן אַ קיילעכיג זיידען יאַרמעלקעלע — שייך, אַ פּריץ! און אַזוי איז שוין געווען אַ חוק אַלע טאָג: איז אריינגעקומען ראָמאַנענקאָ — איז דאָס היטעל אַרונטער; איז אַוועקגעגאַנגען ראָמאַנענקאָ — איז אַרונטער די יאַרמולקע.

און ראָמאַנענקאָ דער לעהרער, דער געוועזענער סטודענט, האָט געטהאָן זיין ארבייט געטריי: ער האָט מיט טאַמאַראַ'ן געלערנט, מיט טאַמאַראַ'ן געלעזען, טאַמאַראַ'ן ענטוויקעלט און האָט זיך אין טאַמאַראַ'ן פערליעבט, און טאַמאַראַ האָט זיך פערליעבט אין ראָ־מאַנענקאָ'ן...

נישט ראָמאַנענקאָ, נישט טאַמאַראַ האָבען זיך ווען עס איז דערקלערט אין זייערע געפיהלען, אָדער אפילו מזכיר געווען וועגען דעם. דאָס איז געווען אַ שטילער צוזאַמענשטויס פון צוויי ברע־נענדיגע שטערען, וואָס האָבען זיך געטראָגען מיט איין אונגעהייע־רען כח איינס אַקעגען דאָס אַנדערע, און ביידע צוזאַמען האָבען זיי

געשוועבט אין דער אונענדליכקייט פון זייערע אידעאַלען, נישט אָפּצוגעבען זיך דין וחשבון, וואָס זיי טהוען, וואוהין זיי געהען און וואָס קאָן זיין דערפון דער סוף...

דער, וואָס ווייסט די געשיכטע פון די געשעהענישען אין דער לעצטער צייט, וועט פערשטעהן דעם פּשט פון די ווערטער: „געוועזענער סטודענט". דאָס איז געווים איינער פון די בעסטע קינדער פונ'ם לאַנד, וואָס האָבען אַ ווארעם ליעבענדעם הארץ, מיט אַ ריינעם געוויסען, מיט אַ הויכען אידעאַל, מיט אַ גוטען ווילען צו טהון עטוואָס גוטעס, נוצליכעס פאַר'ן אומגליקליכען הונגעריגען פאָלק... קורץ, ראָמאַנענקאָ איז געוועזן נים נאָר אַ סאָציאַליסט און אַ רעוואָלוציאָנער, נאָר אויך איין אָנפיהרער, איין אָרגאַניזאַטאָר פון אַ גאַנצער חברה, און אָט דער בחור איז געווען געצוואונגען אַ געוויסע צייט צו פערברענגען אין דער היים, און איהם האָט דאָס אונזער איציקעל שאַסטעפּאַל אויסגעזוכט אַלס דעם איינציגען רעפּעטיטאָר פאַר זיין איינציגער ציטערדיגער טאָכטער טאַמאַרא, און ווי גליקליך האָט זיך געשעצט אונזער איציקעל, אַז ער האָט געהערט פון ראָמאַנענקאָ'ן אַליין, פון אַ כריסט, אַז זיין טאָכטער לערענט גוט און קאָן גוט און איז אַליין גוט — ארום און ארום גוט!

נים איין מאָל האָט זיך איציקעל שאַסטעפּאַל בעריהמט צווישען אידען, וואָס פאַר אַ טייערען לעהרער ער האָט, אַ כריסט, און וואָס דער לעהרער דער כריסט זאָגט וועגען זיין טאָכטער! און אַז ער, איציקעל, וועט זעהען, אַז זיין טאָכטער זאָל זיך לערנען און לערנען, עס אַהרט איהם נים, אַז זי זאָל אָפּגעבען עקזאַמען אויף אַלע אַכט קלאַסען גימנאַזיע. אין גימנאַזיע געהן — דאָס טאַקי נים, אָבער אָפּגעבען עקזאַמען, ברענגען איין אַטעסטאַט, פאַרוואָס נים?

און איציקעל האָט אויסגעפיהרט זיינס: זיין טאָכטער איז אין די קלאַסען נישט געגאַנגען, זיך אַליין געלערענט, רעפּעטירט פון ראָמאַנענקאָ'ן, געהאַלטען עקזאַמען אויף אַלע אַכט קלאַסען גימ־

נאָזיע און געבראַכט צו טראָגען אהיים איין אַטעסטאַט! — דאָס איז געווען פאַר אונזער איציקעל שאָסטעפּאַל אַ גליקליכער טאָג, אַ טריומף. זיין טאמארא האָט איין אַטעסטאַט פון אכט קלאַסען, און דוקא נישט געגאַנגען אין גימנאַזיע!

— הא, וואָס זאָגסט דו, שיוקע?

— וואָס זאָל איך זאָגען? — ענטפערט איהם שיוקע. — ס׳איז צייט איצט צו טראַכטען וועגען אַ שדוך.

— הא? וואָס? אַ שדוך זאָגסט דו? אזוי פריה? — מאַכט צו איהר איציקעל און דרעהט און פלעכט און גרייזעלט זיך דאָס שווארצע געגרייזעלטע בערדעל. — וואָס האָסט דו אזוי קיין צייט נים? און אפשר, הא? אפשר ביזט דו גערעכט, שיוקע? טאַקי צייט שמועסען וועגען אַ שדוך.

און איציקעל שאָסטעפּאַל בעטראַכט זיין טאָכטער, ווי אזוי זי איז אויסגעוואַכסען, געוואָרען אַ פּאַרשוין, קיין עין־הרע, אַ יפת־תואר; אַלע זאָגען אַ יפת תואר, אפילו כריסטען...

און טאמארא לייענט ביכער, לערענט ווייטער, זעהט זיך אַלע טאָג מיט׳ן לעהרער, מיט ראַמאַנענקאָ׳ן. און די פאָטער און מוטער פערשטעהען נים, וואָס נאָך האָט זי צו לערנען? ביז וואַנען איז דער שיעור צו לערנען? און וואָס געהט אהער אַלע טאָג דער לעהרער? און דער פאָטער וואַרט־אָפּ אַ טאָג און צוויי און דריי און רופט־צו צו זיך טאמאַראַ׳ן און זאָגט צו איהר:

— טאָכטער מיינע, וואָס טהוט דאָ דער לעהרער?

— גאָר נישט, — ענטפערט איהם די טאָכטער — מיר לייענען אינאיינעם ביכער, מיר שמועסען.

— ביז וואַנען איז דער שיעור? עס מוז דאָך האָבען אַ מאָל אַ סוף, צי ניין?

— וואָס מוז האָבען אַ סוף? — פרעגט איהם די טאָכטער.

— דאָס לערנען מוז האָבען אַ סוף, — ענטפערט איהר דער פאָטער.

— לערנען האָט קיין סוף ניט, — זאָגט איהם טאַמאַרא.

— די תורה האָט ניט קיין גרונד? — בעמערקט איהר מיט א שפּאַס דער פאָטער.

— געוויס נישט. — מאַכט צו איהם טאַמאַרא אויך מיט א שפּאַס. — איך האַלט ערשט ביי מה טובו.

— נאָך גאַר פון פאַרענט? — שפּאַסט ווייטער דער פאָטער.— ווען־זשע וועסט דו קומען צו גאָט?

— אַז איך וועל ענדיגען אוניווערזיטעט און פּראַקטיצירען פריהער אַ פּאָר יאָהר אין קליניק און אין האָספּיטאַל, וועל איך ערשט דעמאָלט אָנהויבען מיין פּראַקטישע ארבייט, וועלכע וועט זיין פאַר מיר אַ נייע שוהל אויף צו שטודירען . . . . .

. . . .

איצעקעל שאַסטעפּאַל איז געבליבען אָפּהענדיג, צעשטעהרט און אָהן לשון. ער האָט דער טאָכטער אויף איהר פאָרשלאָג נישט גע־ענטפערט גאָר נישט. ער האָט זיך נאָר אויפגעהאַפּט פון׳ם בענ־קעל, פערלעגט די הענד ארונטער, דעם קאָפּ אראָפּ, און גענומען שפּאַנען איבער דער שטוב. נאָכדעם האָט ער זיך אוועקגעשטעלט אַקעגען זיין טאָכטער, און זייערעביידענס גרויסע שוואַרצע אויגען האָבען זיך בעגעגענט, געקוקט נישט גלייך, נאָר פון אונטען ארויף, און שאַרף, און אָהן ווערטער, געפייערט ווי צוויי ווילדע חיות, וואָס זענען גרייט זיך א וואָרף טהון איינס אויף דאָס אַנדערע... דער פאָטער האָט אויסגערעדט מיט אַ פעסטער שטימע:

— טאַמאַרא! דו וועסט טהון אָט דאָס, וואָס א י ך וועל דיר הייסען!...

דערויף האָט איהם טאַמאַרא געענטפערט אויך מיט אַ פעסטער קלאָרער שטימע:

— טאַטע! דו האָסט אַ טעות! איך וועל טהון אָט דאָס, וואָס א י ך וויל!...

— וואָס ? וואָס האָסט דו געזאָגט ? זאָג נאָך אַ מאָל !
— איך וועל דיר זאָגען נאָך צעהן מאָל, נאָך הונדערט מאָל :
איך וועל טהון אַט דאָס, וואָס א י ך וויל !...
— אנו, לאָמיר זעהען !...
— מיר'ן זעהען !...

* * *

נאַרישקייטען ! איציקעל שאָסטעפּאָל איז גענוג קלוג אויף צו פערשטעהן, אַז ס'איז נישט די יאָהרען, נים די צייטען, וואָס מ'עהאָט געקאָנט אַ קינד צווינגען, עס זאָל טהון דעם רצון פון די על־טערען. די צייטען האָבען זיך אויף אַזוי ווייט געביטען, אומעדום אויף דער גאַנצער וועלט, אונטער די אידען וועניגסטענס, אַז עלטע־רען זענען צופריעדען, ווען זיי זענען נים געצוואונגען צו טהון דאָס, וואָס זייערע קינדער ווילען... איציקעל שאָסטעפּאָל האָט בכבודו ובעצמו אָפּגעפיהרט די טאָכטער זיינע קיין פּעטערבורג, איהר בע־שטעלט קוואַרטיר און קעסט ביי זייזע איין אייגענע, אַ דרוקער'ס אַ ווייב, אַליין געגאַנגען מיט איהר איינקויפען ביכער, קליידער, פּאַ־פּיער וכדומה, און אַז ס'איז געקומען צום געזעגענען און צום קושען זיך, האָט זיך דער פּאָטער געוואָלט צעוויינען, האָט איהם די טאָכ־טער אָנגענומען ביי די הענד :
— פּע, טאַטע, ווי קומט דאָס צו דיר, דאָס פּאַסט פּאַר אַ אי־דינע !... דו קאָנסט גאַנץ רוהיג פּאָהרען אַהיים... דו ווייסט, אַז דיין טאָכטער איז שוין נישט מעהר קיין קינד, וואָס מע דאַרף איבער דעם ציטערען... פּאַרהאַן, דאַנקען גאָט, אַ פּאָסט, וואָס טראָגט בריעף הין און צוריק... אויף יום־טוב וועל איך מסתמא זיך דורכפאָהרען אַהיים... פאָהר געזונד און גריס דער מאַמע גאָר פריינדליך !
אַ גאַנץ וועג, צוריקפאָהרענדיג, זיצט איציקעל שאָסטעפּאָל אין וואַגאָן און טראַכט זיך :
— וואָס טהוט זיך דאָ ? מיין טאָכטער, מיין איינאונאייניציג קינד, וואָס איבער הונדערט צוואַנציג יאָהר איז מיין פערמעגען

איהרם, — צו וואָס דאַרף זי שטודיערען, לערנען זיך?... אַ פּראָ־פעסיאָן, זאָגט זי, וויל זי האָבען... סאַמאָסטאָיאַטעלנע, זעלבסט־שטענדיג וויל זי זיין... אַ מענש פאַר זיך... נננו!!! נאָט אייך אַזעלכעס! און ווער איז שולדיג, אַז נים איך אליין? עס האָט זיך מיר געגלוסט זי לערנען, בילדען, מאַכען זי פאַר אַ וואוילקע־נעוודיגע — אַ מצוה אויף דיר!

אַזוי טראַכט זיך איציקעל שאַסטעפּאַל און דרעהט און פּלעכט און ציפּעט דאָס געגרייזעלטע בערדעל זיינס, און טרייסט זיך חאָטש דערמיט, וואָס זיין טאָכטער האָט איהם נים אָפּגעטהאָן קיין ערגערע זאַך... למשל, וואָל וואָלט זיין, ווען טאַמאַרא פערליעבט זיך אין אַ שלים־מזל, אָט, אַ שטייגער, אין דעם אַפּטייקער׳ס זוהנ־דעל, וואָס דרעהט זיך איהם אַלע מאָל פאַר די אויגען?...

און עס קומט איהם אויפ׳ן זינען דער געלער סאַשאַ סאַפּראָנאָ־וויטש, וואָס איז אויך געבליבען אין פּעטערבורג שטודיערען און וואָס דעם גאַנצען ווינטער האָט ער זיי געפּלאָנטעט זיך פאַר די פיס, נישט געהאַט די העזה צו צוגעהן צו זיי צו נאָהענט...

— וואָס טהוט דאָ דעם אַפּטייקער׳ס בחור׳על? — האָט אי־ציקעל געהאַט אַ פרעג געטהאָן ביי דער טאָכטער און בעקומען ענטפער:

— ער פאָהרט שטודיערען.

— שטודיערען? אַלע שטודיערען? אויף וואָס שטודיערען?

— אויף דאָקטאָר.

— מיט דיר אינאיינעם?

— וואָס פאַר אַ מחותן איז ער מיט מיר?...

די לעצטע ווערטער האָבען דעם פאָטער אביסעל בערוהיגט. און דאָך איז ער געקומען צו פאָהרען אהיים אַ צעקאָכטער, אויס־געלאָזט זיין גאַנץ ביטער הארץ אויפ׳ן ווייב׳ס קאָפּ, ווי געוועהנ־ליך אַ מאַן, אַז ער קומט אהיים צעטראָגען און צערודערט... אַ קלוג ווייב, וואָס קען איהר מאַן און פערשטעהט איהם, לאָזט זי

איהם צורוה. „ביז דאָס משוגעת וועט איבערגעהן"... שיווקע איז אָבער נישט פון דער קאַטעגאָריע קלוגע ווייבער. דאָס, וואָס איהר האַרץ פיהלט און דער קאָפּ דענקט — דאָס זאָגט איהר מויל...

קוים דערלעבט זעהען דעם מאַן צוריק, געהט זי איהם אַקעגען:

— נו? וואָס הערט זיך?

— וואָס זאָל זיך הערען?

— וואָס מאַכט דאָס קינד?

— וואָס זאָל זי מאַכען?

— אָפּגעפיהרט קיין פּייטערבאַרג?

— ניין, איך האָב זי איבערגעלאָזט אין ווענ.

— באַשטעלט אַ קוואַרטיר?

— ניין, געלאָזט אין דרויסען.

— וואָס ביזט דו אַזוי כהנ'דיג?

— דול מיר נישט קיין יאַרמעלקע!...

אַ קלוג ווייב, וואָס קען איהר מאַן און פערשטעהט איהם, אַז זי חאַפּט פון איהם אַ פּעטשאַטעק, ווישט זי אָפּ די ליפּען און מאַכט אַ שווייג. שיווקע איז אָבער, ווי געזאָגט, נישט פון די איי בערגעשפּיצטע ווייבער, וואַרט זי אָפּ אַ ווײַלע און פערבינדט אַ נייעם שמועס:

— געפעלט דיר אונזער שכן?

— וואָסער שכן?

— דער אַפּטייקער.

— וואָס איז שוין ווייטער?

— ער באַגעגענט מיך נעכטען אויף די טרעפּ און מאַכט צו מיר: אוועקגעפאָהרען אייער מאַן קיין פּעטערבורג?... זאָג איך: אוועקגעפאָהרען קיין פּעטערבורג... זאָגט ער: אָפּגעפיהרט די טאָכ־טער?... זאָג איך: אָפּגעפיהרט די טאָכטער... און איך האָב, זאָגט ער, מיין זוהן אָפּגעשיקט אַליין...

— טהוט מיר הנאה! — זאָגט איציקעל צום ווייב און שטעלט אוועק אויף איהר אַ פּאָר גרויסע שווארצע אויגען. — אַקעגען וואָס דערצעהלסט דו מיר?

— אַקעגען גאָר ניט, — זאָגט שיוועקע, — גלאָט אַזוי... נאָכ־דעם מאַכט ער צו מיר, דער אַפּטייקער הייסט עס: מיין זוהן קען זיך מיט אייער טאָכטער...

— טהוט מיר נאָך מעהר הנאה! צו וואָס דארף איך דאָס וויסען?! — שרייט שאָסטעפּאָל.

— וואָס האָטס דו זיך צעשריגען? גלאָט אַזוי, דו ביזט גע־קומען פון וועג, דערצעהל איך דיר...

— איך פרעג דיך דען?

— זעה נאָר, ווי ער האָט צעלאָזט דעם כהן!

— לאָז מיך צורוה! און דול מיר ניט מיין קאָפּ!! און טשע־פּע זיך אָפּ פון מיין לעבען!!!

און איציקעל שאָסטעפּאָל חאַפּט דעם שירם און אנטלויפט פון שטוב און בעגעגענט זיך אַ נאָז קעגען אַ נאָז מיט'ן אַפּטייקער. קאָן מען ניט זיין אַזוי גראָב און ניט אָפּענטפּערען אויפ'ן גוט־מאָרגען מיט אַ גוט־יאָהר, און אז יענער פרעגט: וואָס מאַכט א י ה ר — מוז מען זיך אָפּשטעלען און זאָגען: אַ דאַנק, וואָס מאַכט א י ה ר? און אָט אַזוי פערבינדט זיך, ניט ווילענדיג, אַ שמועס צווישען אונזערע צוויי שכנים.

א פּ ט י י ק ע ר: ווען קומט איהר פון פּעטערבורג?

א י צ י ק ע ל: היינט.

א פּ ט י י ק ע ר: אָפּגעפיהרט די טאָכטער אויף די קורסען?

א י צ י ק ע ל: אָפּגעפיהרט די טאָכטער אויף די קורסען.

א פּ ט י י ק ע ר: שטודיערט מעדיצין?

א י צ י ק ע ל: שטודיערט מעדיצין.

א פּ ט י י ק ע ר: מיינעם האָב איך אָפּגעשיקט אליין.

א י צ י ק ע ל: אליין...

א פּ ט י י ק ע ר: אַ זוהן איז נישט קיין טאָכטער.

א י צ י ק ע ל: נישט קיין טאָכטער...
אַ פּ ט י י ק ע ר: מיינער קען זיך מיט אייערער זעהר גוט...
א י צ י ק ע ל: זעהר גוט... האָט קיין פאראיבעל נים, איך האָב קיין צייט נים!

און איציקעל שאַסטעפּאַל געהט אוועק נאָך מעהר צעקאָכט און טראַכט זיך: וואָס וויל פון מיר אָט דער אַפּטייקער? וואָס דרעהט ער מיר אַ מוח מיט זיין זוהן, אז ער קען זיך מיט מיין טאָכטער? האָט ער נישט עפּיס אַ מיין דערביי? באַמבעלט זיך נים ביי איהם אַ שדוך?... אַ שענער מחותן סאַפּראָנאָוויטש דער אַפּטייקער, חאַ־חאַ־חאַ!...

אזוי לאָזט אוים איציקעל שאַסטעפּאַל זיינע טרויעריגע מחשבות מיט אַ ביטער געלעכטער און בעגעגענט זיך מיט אַ נייער פּריטשעפּע, מיט ליפּא'ן.

ליפּא, אָדער, ווי מע רופט איהם, דער איד פון האָלץ, איז גע־וואָהר געוואָרען, אז איציקעל שאַסטעפּאַל איז געקומען פון פּעטער־בורג, איז ער געקומען צו לויפען אַפּנעמען אַ גרוס, טאָמער האָט ער זיך ערגיץ בעגעגענט דאָרטען מיט זיין טאָכטער?

— שלום־עליכם אייך, רב איציקעל, איך לויף אייך שוין נאָך אַ האַלבע שעה! — אזוי זאָגט צו איהם ליפּא דער איד פון האָלץ און גלעט דעם בעזעם־באָרד.

— וואָס ווילט איהר זאָגען גוטס? — פרעגט איהם שאַסטעפּאַל.

— איך האָב אייך געוואָלט פרעגען, אפשר האָט איהר באַגע־גענט דאָרטען מיין מאַשע'ן?

— וואָסער מאַשע?

— מיין טאָכטער מאַשע!

— וואו האָב איך זי באַגעגענט?

— דאָרט, אין פּעטערבורג איז זי דאָך, אינאיינעם מיט אייע־רער... זי איז אַ גוטע בחור'טע!

— ווער?

— די טאָכטער מיינע, מאַשע הייסט זי... זי קאָן זיך מיט אייערער זעהר גוט... ווייסט איהר, ווער זיי האָט באַקענט?

— ווער?

— דער לעהרער.

— וואָסער לעהרער?

— ראָמאַנענקאָ. ער איז אַ רעכטער חברה־מאַן...

— וואָס הייסט אַ חברה־מאַן?

ליפּא דער איד פון האָלץ גלעט זיך דעם בעזעם־באָרד און קוקט זיך אַרום אויף אַלע זייטען, רעדט שטיל:

— ער איז אַ צעצעליסט!...

— אַ וואָס?

— אַ צעצעליסט... פון די צעצעליסטען, וואָס קאַטאָרי... (ער קוקט זיך אַרום, רעדט שטיל.) ער האָט זיי אַלע געמאַכט פאַר צעצעליסטקעס, מיינע און אייערע...

— מיינע? מיין טאַמאַראַ? אָבער גאָר לא!... האָט קיין פאַר־איבעל נים, איך האָב קיין צייט נים...

און איציקעל שאָסטעפּאָל לויפט ווי אַ משוגענער, גלייך ווי עמיצער יאָגט איהם נאָך. „וואָס פאַר איין אָנשיקעניש! — טראַכט ער זיך. — אַלע באַריהמען זיך, אַז זיי קענען זיך מיט איהר!... נו, קענען זיי זיך מיט איהר! געזונטערהייד! לאָזען זיי זיך קענען!“...

דאָס איז אָבער נישט אמת. אַ וואָרעם האָט זיך פערקלויבען צום פאָטער אינעווענינ אין הארצען און עסט איהם און טאָטשעט איהם, און עס פערדריסט איהם זעהר גוט, וואָס וואו ערגיץ אַ שלים־מזל קען זיך מיט זיין טאָכטער און האַלט זי אין מויל! און מעהר גיפט פון אַלע האָט איהם אריינגעלאָזט אָט דער באָרד־איד ליפּא מיט זיין „צעצעליזם“... עפּיס האָט שאָסטעפּאָל געהאַפּט נאָך פריי־הער; עפּיס האָט מען איהם אריינגעלעגט אַ גריל; עפּיס האָט ער געהערט די טאָכטער פּלעטשען: „אָרגאַניזאַציע“... „וזסעאָבשטשע זאַבאַסטאָווקע“... „קאָנסטיטוציע“... וכדומה אזעלכע דבורים האָט ער זיך אָנגעהערט פון איהר, ווען עס פלעגט קומען צו רעד. און

ער, דער נארישער פֿאָטער, פֿלעגט הערען, קוקען איהר אין די אויגען אריין און קוועלען, ווערען ברייטער ווי לענגער: „אַ מאַנס־בילשער קאָפּ אויף איהר. — פֿלעגט ער זיך טראַכטען. — וואָס וועט פֿון איהר אויסוואַכסען? איין עבירה, וואָס זי איז ניט געבאָרען אַ יונגעל!“ און דער גליקליכער פֿאָטער האָט געבויעט לופֿט־שלעסער וועגען זיין געליעבטער טאַמאַרא, זיך פֿאַרגעשטעלט, אַז עס קומט צו פֿאָהרען צו איהם אַ מיליאָנער, אַ מין פּאָליאַקאָוו פֿון פּעטערבורג, און שדכנ'ט זיך צו זיין טאָכטער, און די טאָכטער שיקט איהם אָפּ צום טאַטען, און ער, דער טאַטע, נעמט אויף פּאָליאַקאָוו'ן פֿאַר אַ גאַסט אין דער גרויסער זאַל, זיצט מיט איהם ביי'ם קיילעכיגען טישעל, אַ קרעסלע קעגען אַ קרעסלע, און מע רעדט פֿון אייזענבאַהנען, פֿון בריקען, פֿון צוקער־פֿאַבריקען, וואַלד־קלעפּקע, רעלסען, נעכטיגע טעג, ביז מע קומט אַרויף אויף דעם רעכטען ענין: אויף זיין טאַמאַרא.

— איך האָב געהערט, הערר שאַסטעפּאַל, אַז איהר האָט זעהר אַ גראַטענע טאָכטער. — זאָגט צו איהם פּאָליאַקאָוו און שפּיעלט זיך מיט'ן קייטעל פֿונ'ם זייגער.

— וואו? אזש דאָרט אין פּעטערבורג? — מאַכט צו איהם איציקעל שאַסטעפּאַל, און דאָס הארץ זיינס שפּרינגט שיער ניט אַרויס פֿאַר פֿרייד און גדלות.

— גוטס — זאָגט צו איהם פּאָליאַקאָוו — לאָזט זיך הערען גאַנץ ווייט... איך האָב זי שוין געזעהען, גערעדט אויך, זי געפֿעלט מיר זעהר. איך בין, דאַרפֿט איהר וויסען, פּאָליאַקאָוו'ס אַ זוהן... און פֿערמעגען, דאַנקען גאָט...

— אָ! — שלאָגט איהם איבער שאַסטעפּאַל. — פֿון אייער פֿערמעגען האָבען מיר געהערט, אויף מיר געזאָגט געוואָרען... דער עיקר איז זי, די טאָכטער מיין איך, אויב איהר זענט איהר געפֿעלען?...

און איציקעל שאַסטעפּאַל קוועלט, דאָס הארץ וואַכסט איהם פֿאַר פֿרייד, פֿאַר גדלות און פֿאַר גליק! אַ קליינינקייט — האָבען

פּאָליאַקאָוו'ן פאַר איין איידעם! ס'איז פּאָוואָלינקע עטליכע און דרייסיג מיליאָן! עס וועט אַ רוח אין אייערע פאָטער און מוטער אריין, דער גאַנצער שטאָדט, דער גאַנצער וועלט!!!

אָט דאָס זענען געווען די זיסע חלומות פונ'ם נארישען פאָטער, און די דאָזיגע חלומות זענען צעשלאָגען געוואָרען מיט אַ מאָל, אין איין טאָג, אין איין אויגענבליק, אין דעם מאָמענט, וואָס טאַמאַראַ האָט איהם דערקלערט, אַז איהר איינציגער צוועק איז לערנען, שטודירען מעדיצין, ענדיגען דאָקטאָר, פּראַקטיצירען, זיין אַ נוצליכער מענש פאַר'ן לאַנד, פאַר דער מענשהייט, וכדומה אַזעלכע מאָדנע דבורים... ווער שרוך? וואָס התונה האָבען? פון דעם קיין חצי דבור נישט אַפילו, זי דערמאַנט גאָרנישט און וויל נישט הערען!...

פון דער אַנדערער זייט אָבער, פאָטערליעבע זוכט אַ זכות אויף אַ קינד, וויל זיין אַ מליץ־יושר, געפינט אַ טרייסט:

— נישטאָ נאָך אַ צווייטע טאַמאַראַ, ווי מיין טאַמאַראַ!... נישטאָ נאָך די אַנדערע אַזאַ געראָטענע, אַזאַ שענע, אַזאַ קלוגע, אַזאַ טייערע און אַזאַ געטרייע טאָכטער, ווי מיין טאָכטער!

און ער דערמאָנט זיך, ווי זי האָט זיך מיט איהם געזעגענט און וואָס זי האָט איהם געזאָגט, און עס ווערד איהם אַ ביסעל גרינגער אויפ'ן הארצען, און ער טרייבט אוועק פון זיך אַלע טונקעלע מחשבות מיט אַלע איבעריגע רעד מיט די אַלע זייטיגע פאַרשוינען, וואָס פּלאָנטען זיך איהם פאַר די פיס, און ער לאָזט אריין צו זיך אַ האָפענונג, אַז זי קאָן אַנדערש ווערען, אַז זי קאָן אויך דאָרטען זיך בעגעגענען מיט אַ מין פּאָליאַקאָוו, און עס קאָן זיך איבערדרעהען די גאַנצע מאַשינעריע מיט'ן קאָפּ אראָפּ, מיט די פיס ארויף, אַז דער אויבערשטער זאָל נאָר וועלען געבען אַ קוק... „נישט געזאָרגט זיך! נאָר נישט געזאָרגט זיך! בטחון! גוואַלד, בטחון! האָפענונג! אמונה אין הקדוש־ברוך־הוא! ער, אַז ער וויל, קאָן ער!"...

קאפיטעל ג.

מ א ש א ב א ש ע ו ו י ט ש.

ליפא באשעוויטש, אָדער דער איד פונ'ם האָלץ, איז אַ איד, וואָס שטעלט־צו האָלץ אין אַלע הייזער — און פון דעם לעבט ער, דערציהט קינדער, גיט זיי בילדונג.

„דערציהט קינדער, גיט זיי בילדונג"... עס רעדט זיך נאָר אַזוי, וואָרום ווי איז דאָס אימשטאַנד אַזאַ, איך בעט איבער אייער כבוד, איין עני ואביון, ווי ליפא באשעוויטש, צו געבען בילדונג זיינע קינדער און דערציהען זיי, אַז דער קאָפּ איז איהם גאָר פערטהאָן אין אַנדערע זאַכען: ער זוכט ברויט אַ שטיקעל פאַר זיך, פאַר זיין ווייב און קינדער, ער זוכט און זוכט און קאָן עס נישט גע־פינען! אויף אַלע זייטען וואַרפט זיך נעבאַך דער אָרעמער באַ־שעוויטש, פון שטוב צו שטוב געהט ער אָנשלאָגען האָלץ, אַ גוטע מאָס, איין אמת'ער קלאַפטער, דריי מיט אַ פערטעל אויף דריי מיט אַ פערטעל, צוויי און פופציג ווערשאָק!... און אויף אויסצוצאָהלען! איהר הערט? אויף אויסצאָהלען, סך הכל אַ קערבעל אַ וואָך!...

און נאָך די אַלע גליקען, אַז מע געפינט שוין דעם קונה, און מע האָט זיך שוין אויסגעדונגען פאַר'ן פּרייז, און מע האָט איהם שוין צונעשטעלט דאָס האָלץ, און מע האָט שוין אויסגעמאָסטען דעם קלאַפטער דריי מאָל אין דער ברייט, און ער האָט אראָפּגעשיקט דעם איידעם, ער זאָל אויך אָנקוקען און אויסמעסטען דאָס האָלץ (דער איידעם איז אַ יונגערמאַן אַ בעל־חשבון, אַ מאַטעמאַטיקער, פערשטעהט אַלגעברע), און דעם שכן האָט מען אויך אַ בעט גע־טהאָן, ער זאָל חאַפּען אַ קוק אויפ'ן קלאַפטער האָלץ, און מע האָט שוין, ברוך השם, דאָס האָלץ צעהאַקט אויך, און צענויפגעלעגט אויך, און מע הייצט שוין מיט'ן האָלץ אַ גאַנצע וואָך, — קומט מען צו געהן נאָכ'ן ערשטען קערבעל, חאַפּט מען ערשט אַ פּעטשאַ־טעק פון דער בעל־הבית'טע, פון דער מאַדאַם, אַז עס ווערד פינס־טער אין די אויגען:

— אַ שענעם קלאַפּמער האַלץ האָט איהר מיר געגעבען! אַזאַ מזל אויף מיינע שונאים! עס איז דען האַלץ? איידער מע דער־לעבט זעהען אַ שטיקעל פּייער, קריכען ארויס, שונאי ציון, די אוי־גען פון קאָפּ!...

— וואָס רעדט איהר, מאַדאַמעניו, זאָלט איהר מיר זיין גע־זונט און שטאַרק! — טענה'ט נעבאַך דער אָרעמער האָלץ־איד. — ס'איז גאָלד, נים קיין האָלץ! ס'איז אמת'ע באַרלינער האָלץ, ניט פּלאַטאָווע האָלץ, טרוקען האָלץ, ווי פּעפּער, גאָלד, ניט קיין האָלץ!...

— אַ מאָדנער איד איהר זייט! — מישט זיך אריין דער מאַן. — מע זאָגט אייך, אַז דאָס האָלץ איז נאַס האָלץ, דאָס האָלץ וויל נים ברענען, קומט איהר צו געהן און זאָגט, אַז דאָס האָלץ איז טרוקען האָלץ!

— דאָס האָלץ מוז זיין פון אַזאַ בוים אַ נאַסען, — שטעלט אריין אַ וואָרט אויך דער איידעם, דער בעל־חשבון, דער מאַטע־מאַטיקער, וואָס פערשטעהט אַלגעברע.

די נסים, וואָס אַ איד שטעהט אויס אין דער ענגער, פינסטערער, חושכ'דיגער, שמוציגער, אַזוי־געהרופענער „טשערטאַ“, וואוהין דער גלות האָט אידען פערוואָרפען און צענויפגעפּאַקט אַלע אינאיינעם, זענען אַזוי גרויס און אַזוי וואונדערליך, אַז יעדער איינציגער וואָלט געהאַט צו דערצעהלען יציאת־מצרים, ווי אַזוי גאָט האָט מיט איהם געפיהרט, ער האָט דורכגעלעבט אַ יאָהר, און נאָך אַ יאָהר, און נאָך אַ יאָהר, און האָט אויפגעצויגען און חתונה געמאַכט אַ קינד, און נאָך אַ קינד, און נאָך אַ קינד, — חדושים ונפלאות!

ליפּאַ באַשעוויטש וואָלט געהאַט צו דערצעהלען מעהר פון אַלעמען. אַכט קינדער האָט איהם גאָט געגעבען, און אַלע אַכט געראָטענע, געצייכענטע קעפּ. אַלסדינג קאָנען זיי, אַלץ ווייסען זיי, און פרעגט זיי, ווען און וואו האָבען זיי געלערענט? צי האָבען זיי אָנגעקוקט ווען אַ חדר? (אַ חוץ דעם, וואָס ער אַליין פלעגט מיט זיי ביינאַכט אַ מאָל אונטערקנעלען.) צי האָבען זיי געזעהען

ווען א לעהרער? (א חוץ דעם, וואס איינער האט געלערענט מיט'ן אנדערען.) און פון דעסטוועגען, אז ס'איז בעשערט, זענען זיי אלע אריין אין גימנאזיע, אלע גוט געלערענט און אויסגעצייכענט זיך אזוי, אז דער לעהרער דער אנטיסעמיט ראמאנענקא (דער פאטער) האט געפועלט, מע זאל זיי בעפרייען פון געצאהלטס און מע זאל זיי נאך ארויסגעבען אויף קליידונג און אויף שטיוועלעך, מחמת ליפא'ס קינדער האבען א טבע: ביז פופצעהן יאהר געהען זיי האלב־נאקעט און איינגאנצען באָרוויס...

ליפא באשעוויטש זאל זיך פערלאזען אויף דער וועלט, ביז עמיצער וועט זיך א מאל דערמאנען זאגען א גוט ווארט איבער זיינע קינדער, וואלט ער בעדארפט לאנג ווארטען. און דא וואכסט ביי איהם אז מאשא, וואס „זינט גאט האנדעלט מיט מאשעס האט ער נאך אזא מאשע ניט געהאט“...

— ערשטענס, איהר טהון, איהר ארבייטען, גילדענע הענט! היינט איהר לערנען!... גאלע פינעפען!... איהר האט געזעהען איהר אטעסטאט? ניין נאך? איך האב אייך נאך נישט געוויזען? אט וועל איך אייך ווייזען, וועט איהר זעהען איין אטעסטאט! און אליין, אליין פון זיך. אז איך זאג אייך, ס'איז א מאשע פון גאט! שוין איין מאל א מאשע!

אזוי האט געקלונגען ליפא באשעוויטש איבער אלע שכנים און בעקאנטע, פערשלאגען אלעמען דעם קאפ מיט זיין מאשא. און ווער שמועסט, אז מאשא האט געענדיגט די גימנאזיע און האט געבראכט אהיים א גאלדענע מעדאל, איז דער ארעמער פאטער שיער ניט אראפ פונ'ם זינען און האט שיער ניט משוגע געמאכט אלע שכנים מיט אלע בעקאנטע און אומבעקאנטע. איטליכען בע־זונדער האט ער אפגעשטעלט, געוויזען די מעדאל און דערצעהלט, ווי אזוי זיין מאשא לערענט, ווי אזוי זי האט אויסגענומען ביי'ם דירעקטאר און ביי די לעהרער און ווי אזוי זי טהוט און ארבייט אין שטוב, לעהרענט מיט די קלענערע קינדער, און וואס פאר א פאפיער זי האט אוועקגעשיקט צום מיניסטער, וואס זי, מאשא,

אליין האָט געשריבען... און נישט לאַנג געטראַכט, חאַפּט ער אַרויס אַ פּאַפּיער און לייענט אייך בקול רם און מיט אַ קוועטש און מיט איין אָפּזעץ:

„יעוואַ וויסאָקאָפּרעוואָסחאָדיטעלסטוואָ גאָספּאָדינו מיניס־טרו נאַראָדנאַהאָ פּראָסוועשטשעניאַ...“

פריי האָבען אָפּגעאָטעמט די שכנים און בעקאַנטע פון ליפּא באַשעוויטש, אַז זיין טאָכטער מאַשאַ איז אַוועקגעפאָהרען קיין פּעט־טערבורג. אַצינד, האָבען זיי גערעכענט, וועט זיי ליפּא לאָזען צו־רוה מיט זיין מאַשאַ׳ן. זיי האָבען אָבער געהאַט אַ מיאוסען טעות; זיי האָבען געמוזט בעקענען זיך מיט איהר קאָרעספּאָנדענץ, מיט די בריעף, וואָס מאַשאַ שרייבט צו איהרע עלטערען פון פּעטער־בורג. מערקווירדיגע בריעף! זי אַרבייט שווער און ביטער, נייהט גרעט, אום צו פערדיענען איהר אויסקומעניש, און שטודיערט אויף דאָקטאָר. היינט שרייבט זי פון אַ נייעם לעבען, וואָס וועט גיך איינטרעטען אין גאַנצען לאַנד, אַ לעבען פון פרייהייט, פון גלייכ־הייט — קאָנסטיטוציע! אין יעדען בריעף רעדט זי פון קאָנסטי־טוציע; עס הויבט זיך אָן ביי איהר מיט קאָנסטיטוציע און עס לאָזט זיך אויס מיט קאָנסטיטוציע... עס איז דערגאַנגען אַזוי ווייט, אַז די שכנים האָבען איהם אַ נאָמען געגעבען „קאָנסטיטוציע“, דאָס הייסט, אַנשטאָט ליפּא באַשעוויטש האָט מען איהם אָנגעהויבען רופען „ליפּא קאָנסטיטוציע“...

חכמים האָבען זיך געוואָרטעלט איבער ליפּא באַשעוויטש׳עס טאָכטער מיט איהר קאָנסטיטוציע. און ליפּא באַשעוויטש׳עס טאָכטער האָט געאַרבייט מיט דער גאַל גאָר נישט אויף קאַטאָוועס איבער דער קאָנסטיטוציע און געגלויבט, אַז ניט היינט איז מאָרגען האָבען מיר זי, די שענע, די ריינע, די געווינשטע קאָנסטיטוציע! מע וועט זי אונז געבען, האָט מאַשאַ באַשעוויטש געטענה׳ט, אַ מבול פון בלוט וועט פערגאָסען ווערען! דער מבול וועט פערטרינ־קען די זינדיגע ערד און אָפּשווענקען דעם גאַנצען שמוץ, און עס

וועלען זיך אויסלייטערען די הימלען, און עס וועט ארויסשיינען די זונן, און עס וועט ווערען ליכטיג אין דעם גאנצען לאנד !

אזוי האָט געפּרעדיגט מאשא באשעוויטש אויף יעדען טריט און שריט צווישען יונגוואַרג און צווישען ארבייטער, און האָט בעקומען א נאָמען אין די געוויסע קרייזען און איז געוואָרען בע־ליעבט פון'ם פּראָסטען פאָלק. „אונזער מאשא" — אזוי האָט זי געהייסען אין די געוויסע קרייזען, און א סך זענען געווען גרייט צו געהן מיט איהר אין פייער און אין וואסער און אין עק וועלט...

קיין בריעפטרעגער אין דער גרויסער שטאָדט פעטערבורג האָט ניט אזוי פיעל אויסגעמאַרשירט א טאָג, ווי אונזער מאשא באשע־וויטש. אויפגעשטאַנען אין דער פריה און אָנגעשריבען א פּאָר צעהנדליג בריעף צו פערשיעדענע חברים איבער פערשיעדענע אנ־געלעגענהייטען, האָט זי זיך געלאָזט געהן פון עק שטאָדט היבשע עטליכע מייל אין אינסטיטוט. פון אינסטיטוט וויעדער א היבשער מהלך אין דיעשאָוועקע, וואו מע קאָן קריגען צו יעדער צייט דעם ביליגסטען מיטאָג, און פון דאָרטען וויעדער א מייל צעהן צו דער פאַבריק אויף דער ארבייט, און פון דאָרטען צו בעקאַנטע, פון די בעקאַנטע צוריק אהיים אין עק וועלט אריין, מעהרסטענטייל צופוס. וואָרום אויף צו פאָהרען אומעדום בעדאַרף מען האָבען רויטשילד'ס פערמעגען מיט קורח'ס עשירות... אזוי האָט געזאָגט מאשא בא־שעוויטש און האָט געשפּרייזט איבער פעטערבורג, ווי א גוט פערד, זיך ניט אָפּצושטעלען אויף קיין מינוט.

אין וואָס איז בעשטאַנען מאשא באשעוויטש'עס ארבייט — האָט, א חוץ איהר פּאַרטיע, אי דאָס די גאַנץ נאָהענטע, קיינער נישט געוואוסט און נישט געדאַרפט וויסען — קאָנספּיראַציע... נאָר פּאָליציע האָט דוקא געוואוסט, געוואוסט אלע איהרע שטיקלעך אר־בייט, וואָס זי האָט אָפּגעטהאָן, און געזוכט זי מיט ליכט און נישט געקאָנט געפינען. — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

נאָר איינער האָט זיך אונטערגענומען זי אויסזוכען. דאָס איז געווען אַ בעריהמטער שפּיק מיט'ן נאָמען יאשקאַ וואָראָנאַ.

קאַפּיטאַל ד.

יאשקאַ וואָראָנאַ.

אין די פּאַפּיערען שטעהט ער פערשריבען „יאקאָוו וולאדימיראָוויטש וואָראָנין, צוויי און דרייסיג יאָהר אַלט". דער אמת'ער נאָמען זיינער איז: „יענקעל וואָרענער", פון אַ קליין שטעדטעל אין גראָדנער גובערניע. זיין ביאָגראַפיע איז אינטערעסאַנט, און מיר געבען זי איבער אַזוי קורץ, ווי ווייט ס'איז נאָר מעגליך.

...דער פּאָטער אַ מלמד... די מוטער אַ בעקערין... ביז פינף יאָהר געליטען הונגער... פון פינף יאָהר געהאָלפען ברענגען די קינדער עסען אין חדר אריין, פערדיענט אַ גראָשען, געקויפט ביי דער מוטער אַ בייגעל אויף אָנבייסען... פּורים געטראָגען שלח־מנות... זומער געגאַנגען באָרוויס ביז דרייצעהן יאָהר... נאָך דער בר־מצוה נישט געוואָלט דאַווענען... געשלאָגען פון'ם פאָטער, צעבראָכען אַ האַנד... אַנטלאָפען קיין גראָדנאָ... געשלאָפען אין דרויסען... געלערענט פון אַ משוגענעם רוסיש און מאַטעמאַטיק... גע'גנב'עט אַ גמרא אין שוהל, פערזעצט פאַר אַ האַלבען ברויט... אַנטלאָפען קיין מיר אין דער ישיבה... זיך פערשטעלט פאַר אַ פרומען, געדאַווענט פון פריה ביז נאַכט... געגעסען טעג... גע'גנב'עט שטיקלעך בולקע פון'ם טיש... שבת געהאַפּט מיט אַ פּאַפּיראָס אין בית־הכסא... געשלאָגען... אַנטלאָפען קיין ביאַליסטאָק... געוואָרען אַ לעהרער... גענומען אַ גילדען אַ וואָך פאַר צוויי שעה אין טאָג... געהונגערט... געוואָרען אַ חתן פאַר אַ מיידעל, טויב ווי די וואַנד... גענומען פינף און פופציג רובל נדן... געקויפט אַ פּאָר שטיוועל (דאָס ערשטע נייע פּאָר שטיוועל!)... אַנטלאָפען קיין ווילנאָ... אָפּגעגעבען עקזאַמען אויף זעכס קלאַסען... זיך בעקאַנט מיט בונדיסטען... געשריבען דראַמעס אין זשאַרגאָן...

נעטראָגנען פערקויפען צו אַ פערלעגער... פאַרגעלעגט אַ פּרייז אויף דער וואָג: צוויי גילדען אַ פונט... די דראַמעס צעריסען, אָנגעשריבען אַ סאַטירע אויפ'ן פערלעגער... בעוויזען פאַר די חברים... אַלע געווען ענטציקט... אָוועקגעשיקט אין אַ אידיש בלאַט... פאַרפאַלען ווי אין וואַסער... זיך פערליעבט אין אַ מיידעל... מיאוס ענטזאָגט... זיך געוואָלט טרינקען אין ווילייקאַ... בעקומען אַ ידיעה, אַז דער פאָטער איז טוידט, די מוטער הונגערט... זיך געגעבען דאָס וואָרט אויסשטודירען אַדוואָקאַט... אַריין אין אַפּטייק... אָפּגעווען צוויי יאָהר... געשיקט דער מוטער געלד, אַ רובעל אַ וואָך... אויף יום־טוב צוויי רובעל... דער אַפּטייקער זיך געטשעפּעט, אַז ער טיילט אָרעמע מיידלעך פּאַרפומען אומזיסט... אַ אינטריגע פונ'ם אַפּטייקער'ס פרוי... אַנטלאָפען קיין פּעטערבורג... געוואָלט שטודירען מעדיצין... שטאַרק געהונגערט... געוואָלט דערשלאָגען זיך צום באַראָן גינזבורג... אויסגעשטאַנען שטונדענלאַנג אויפ'ן פראָסט... געצויגען די אויפמערקזאַמקייט פון דער פּאָליציע... אַרעסטירט... געוואָלט אַרויסשיקען מיט'ן עטאַפּ קיין גראָדנאַ... זיך גע'שמד'ט... פערלאָרען די האָפנונג אופ'ן באַראָן גינזבורג... דער מוטער קיין געלד נישט געקאָנט מעהר שיקען... אַליין אויך געהונגערט... זיך געשטעלט אין אַרסענאַל פאַר איין אַרבייטער... געהערט לעקציעס אין אוניווערזיטעט... זיך געריבען אוף אַלע פערזאַמלונגען... זיך געקענט מיט אַלע סטודענטען און אַרבייטער... די שמד פערבאָרגען... געווען פערמישט אין אַ סקאַנדאַל מיט דינאַמיט... שיער ניט בעקאָנט זיך מיט סיביר... געגאַנגען אויף קאָמפּראָמיס... אויסגעגעבען אַ פּאָר חברים, גיך בעפרייט געוואָרען... געוואָלט הענגען זיך... בעקומען איין איינלאַדונג, פאָרגעלעגט אַ שטעלע אַלס שפּיאָן... מיט פרייד דערזעהען דעם ערשטען הונדערטער... זיך פערליעבט אין אַ גוי'ע אַ וועשערין... חתונה געהאַט... האָט צוויי קינדער... דיענט געטריי... נאַטשאַלסטווע העכסט צופריעדען... געקויפט איין אייגען הייזעל... געהט אַלע מאָל העכער... ביי אייניגע אַרבייטער פערדאַכטעט... בעקומען אַ גרוס פונ'ם מלאך־

המות... היט זיך די ביינער... געהאַט די עהרע אַ פּאָר מאָל צו ראַ־
פּאָרטירען פּערזענליך פאַר אַ הויכען נאַטשאַלניק... בעקומען אַ
קאָמאַנדיראָווקע קיין וואַרשאַ... אויסגעפּילט זיין מיסיאָן אויפ׳ן
בעסמען אַרט... בעקומען אַ שענע מתנה מיט אַ שטענדיגען פּאָס־
טען אין פּעטערבורג... וואָלט געקאָנט זיין פּאָלשטענדיג צופריע־
דען, ווען די אַרבייטער זאָלען ניט שרעקען מיט׳ן טוידט...

עד כאן ביאָגראַפיע פון יאַשקאַ וואָראָנאַ.

* * *

יאַשקאַ וואָראָנאַ האָט געמוזט מודה זיין, אַז אַזאַ שווער שטי־
קעל אַרבייט, ווי די דאָזיגע פערבאָרגענע „מאַשאַ" האָט איהם
פּערגעבען, האָט ער נאָך נישט געהאַט קיינמאָל, און אַז ער וועט
זי האָבען צו געדענקען ווייל ער וועט לעבען! אַ חשד האָט ער
געהאַט אויף אַ מיידעל מיט קורצע האָר, וואָס איז געגאַנגען איינ־
מאָל פון אַ פערזאַמלונג מיט אַ גאַנצער חאַליאַסטרע, שוין שפּעט
אין דער נאַכט איז דאָס געוועזען, זיך אָפּגעשטעלט אַלע ווײַלע
און דיסקוטירט (ס׳איז געוועזען אין יענע גליקליכע טעג, ווען דריי
מענשען האָבען נאָך געקאָנט אין גאַס רעדען פראַנק און פריי). אָפּ־
געזעגענט זיך מיט דער חאַליאַסטרע, האָט דאָס דאָזיגע מיידעל גע־
נומען אַ דראָזשקע און געהייסען זיך פיהרען אויף איינע פון די
פינסטערע געסלעך פון דער גרויסער שטאָדט פּעטערבורג. זעלבסט־
פערשטענדליך, אַז יאַשאַ האָט באַלד אויך גענומען אַ דראָזשקע
און האָט זיך אויך געהייסען פיהרען אויף דער זעלבער גאַס, און
אַז דאָס מיידעל האָט זיך אָפּגעשטעלט, צעצאָהלט זיך, אַראָפּגע־
קראָכען, אָנגעקלונגען און אַריינגעגאַנגען אין הויף אַריין, האָט אונ־
זער אַגענט אָפּגעוואַרט אַ ווײַלע, אָנגעקלונגען צום דוואָרניק, אַריינ־
געגאַנגען אין הויף אַריין, בעוויזען דעם דוואָרניק זיין אַגענט־
צייכען און געהייסען זיך ווייזען די ביכער, וואו עס ווערען
אַריינגעשריבען אַלע די, וואָס וואָהנען דאָ אין הויף. יאַשקאַ האָט
דורכגעבלעטערט אַלע ביכער עטליכע מאָל הין און צוריק און אָפּ־

געשטעלט זיך אויפ'ן נאָמען מ ר י ם ג י ט ע ל ב א ש ע־ו ו י ט ש . . . וואָהנט ביי א אָרשער מעשטשאַנין משה מאַלקין...

— אַ??? מאַלקין?... אַ קענטליכער נאָמען... ביי איהם וועל איך שוין עפּיס אויסגעפינען...

קאַפּיטעל ה.

די קליינע קאַמונע.

מאַלקין איז געווען בעקאַנט דער פּאָליציע שוין פון לאַנג — דורך זיין חלאַפּאָטשען װעגען פּראַוואָזשיטעלסטוואָ און דורך זיי־נע אָפטע פּראָשעניעס מיט זיין דולען אַ קאָפּ. עס האָט נישט גע־האָלפען קיין זאַך, קיין אַרעסטירען, קיין אַרויסשיקען מיט'ן עטאַפּ — מאַלקין האָט זיך איינגעשפּאַרט איין מאָל פאַר אַלע מאָל: אָרשע איז פאַר איהם צו קליין, ער וויל זיין אַ פּעטערבורגער — און ער האָט אויסגעפיהרט. ער האָט געבראַכט צו פיהרען פון אָר־שע איין „אַטעסטאַט" פון אַ בעל־מלאכה (אַ שוהוואַכסמאַכער) און האָט זיך בעזעצט אין פּעטערבורג.

צוויי כחות האָבען געאַרבייט פאַר מאַלקינען, ער זאָל ווערען אַ פּעטערבורגער תושב: איין כח האָט איהם געטריבען פון אָרשע, ווייל אין אָרשע איז ניטאָ וואָס צו טהון. דער אַנדערער כח האָט איהם געצווינגען קיין פּעטערבורג, ווייל אין פּעטערבורג, האָט ער געהערט, ווערען אידען רייך, אונגעהייער רייך. פון דער מלחמה (דאָס איז געווען אין דער מלחמה־צייט מיט יאַפּאַן). מאַלקין האָט אָבער אַביסעל פּערשפּעטיגט. איבער דעם חלאַפּאָטשען וועגען פּראַוואָזשיטעלסטוואָ און איבער'ן געהן מיט'ן עטאַפּ האָט ער דורכ־געלאָזט די סאַמע בעסטע, די גאָלדענע צייט, און איז אָנגעקומען קיין פּעטערבורג דעמאָלט, ווען מע האָט שוין גאָר אָנגעהויבען שמועסען וועגען שלום — און אונזער שוהוואַכסמאַכער האָט זיך אומזיסט אויסגעבראַכט, און ער וואָלט געשטאָרבען פון הונגער, ווען זיין ווייב זאָל איהם ניט קומען צו הילף מיט איהר קאָנען

גוט קאָכען פיש און באַקען חלה. ער האָט געעפענט אַ וואָלוועלע קיך מיט בעטלעך פאַר ניט קיין רייכע לייט און אויסגעהאַנגען אַ צעטעל — און עס האָט איהם מצליח געווען: אין גאָר אַ קורצע צייט איז מען געוואוירע געוואָרען איש מפי איש, אַז ביי מאַלקינען עסט מען געשמאַקע פיש מיט פרישע חלה אַלע טאָג, און נישט טייער — און מאַלקינ׳ס קוואַרטיר, וואָס איז געווען אונטער׳ן סאַמע הימעל, אויפ׳ן אויבערשטען עטאַזש, איז גיך געוואָרען בעזעצט דורך שטענדיגע קוואַרטיראַנטען, יונגע מענשען פון פערשיעדענע פּראָפעסיעס, אָדער, בעסער געזאָגט, מענשען אָהן פּראָפעסיעס, דאָס, וואָס מע רופט אָן „אינטעליגענטע פּראָלעטאַריערס“, אַזעלכע מענשען, וואָס וואָלטען אַ בעלן געווען עפּיס טהון, אַרבייטען, האָרעווען, אַבי פערדיענען זיך דאָס שטיקעל ברויט. ניט צוליעב געלד חלילה, נאָר אום צו דערהאַלטען די נשמה, בכדי מע זאָל קאָנען פאָרטזעצען די גרויסע אַרבייט פון דער הייליגער אידעע, וועלכע האָט זיי אַלע צענויפגעקליבען דאָ, אונטער׳ן סאַמע הימעל, ביי מאַלקין דעם שוהוואַכסמאַכער...

ואלה שמות — אָט דאָס זענען די נעמען פון די קוואַרטיראַנטען, וואָס ביי מאַלקינען אונטער׳ן הימעל.

מ א י ר פ ר י ד ע ל — צוויי און צוואַנציג יאָהר, אַ בונדיסט. געלערענט אין דריי גימנאַזיעס, ניט געענדיגט איינע אַפילו, איבער מאַטעמאַטיק. ווייל מאַטעמאַטיק איז אַ בורזשואַזנע חכמה. צעקריעגט מיט די עלטערען. אַנטלאָפען קיין פּעטערבורג, זיך פערשריבען פאַר אַ זעצער אין דרוק, אַריין אין אוניווערזיטעט. ניעדעריגע וואוכס, שוואַרץ, געשטופּעלט, אַ ניעדעריגע ראיה.

ח י י ם ב ר ו י ד א — פיער און דרייסיג יאָהר. געווען אַ מלמד. אַליין זיך אויסגעלערענט שפּראַך. פיעל געלעזען. אַ געפעהרליכער אַנטי־ציוניסט און אַנטי־נאַציאָנאַליסט. לייענט שטילערהייד דעם „השלח“... פערשריבען פאַר אַ שניידער. פון וואָס ער לעבט ווייס נאָר גאָט און ער... אַ הויכער, אַ דינער, רעדט הייזעריג, דאַכט זיך, אַ קאַנדידאַט אויף משאַחאַטקע, און אפשר ניט...

מ י ש א ב ע ר ע ז נ י א ק (דער אמת'ער נאָמען זיינער איז משה פידלער) — קרוב צו פערציג. איין אנטלאָפענער פון סיביר. געענדיגט צוויי פאַקולטעטען. א זעלטענער גבור. אז ער רעדט, הודעט ער. שטארק געזוכט פון פּאָליציע. לעבט פון דעם, וואָס ער זינגט זונטאג אַלע זונטאג אין „כאָר". שווער צו דערקענען אין איהם א אידען. גרויס, בעוואכסען, זעהט אויס ווי א דיאק. א וויל־דער בעל כעסן.

נ י ס ע ל א ו ו ר ו ט י ס — א יונגעל פון נייענצעהן יאָהר. נישט געלערענט אין ערגיץ. זעלטענע פעהיגקייטען. שרייבט שירים אין די בעסטע רוסישע צייטונגען, חתמ'עט זיך „קאַליברי". א פייער־ריגער אנאַרכיסט. פערשריבען א פּאַרבער. ווייס ווי א מיידעל. פּוכקע בעקלעך.

ע ט ק ע ו ו י י ר א ך — פיער און צוואַנציג יאָהר. א ליט־וויטשקע פון באָברויסק. פערשריבען פּאַריקמאַכערין. געענדיגט גימנאַזיע. שטודירט אויף דאַנטיסטין. לעבט פון קלעפּען קאַ־ראָבקעס. שוואַרץ, נאָר חנ'עוודיג. אויגען — פייער.

ח ו ה ו ו א ה ל — איין און צוואַנציג יאָהר. שטאַמט פון גרויסען יחוס: דער פּאַטער בעריהמט זיך, אז ער קומט אַרויס פונ'ם אידישען־פּוילישען קעניג שאול וואהל. אוועקגעוואָרפען א חתן א גביר. זיך אויסגעלערענט מאַססאַזש. פערשריבען היטעל־מאַכערין. א מסוכנ'ע רעוואָלוציאָנערקע. נישט קיין שענע.

מ א ש א ב א ש ע ו י ט ש — קענען מיר.

אַצינד וואָלט מען נאָך בעדאַרפט פאַרשטעלען אייך מאַלקינ'ס דריי עלטערע בנים. „בנים", ניט „זיהן" — איז די משמעות, אז דאָס זענען דריי הויכע געזונדע קלאָפּערס, מיט הויכע רגלים, מיט געזונדע ידים, וואָס קאָנען גוט אַרבייטען און גוט אכל'ען; זיי האָבען איין אַפּעטיט, וואָס מיליאָנערען מעגען זיי מקנא זיין. אויף זיי קוקענדיג, עסט זיך גאָר אַנדערש. א כפּרה זיבעצעהן יום־טוב'־דיגע סעודות מיט אכצעהן חופּה־וועטשערעס, מיט הונדערט ראַאוּ־טען, דינערס און באַנקעטען פון פּיעלפּאַכע מיליאָנערען, פאַר איין

וועטשערע אין דער וואָכען ביי'ם שוהוואַכסמאַכער דאָרטען אין דער הויף, אונטער'ן סאַמע הימעל, ביי דעם אינטעליגענט-פּראָלע-טאַריש געזינדעל, — נישטאָ קיין צערעמאָניעס! נישטאָ קיין אויי-בען-אָן! מע זעצט זיך אוועק און מע רעדט און מע עסט אַלע אינאיינעם, מיינס און דיינס און שותפות'דיג — אַ מין קאָמונע...

מיט דער צייט איז דאָ טאַקי געוואָרען אַ שטיקעל קאָמונע — אַ דאַנק דער נייער קוואַרטיראַנטקע מאַשאַ באַשעוויטש. אז מאַשאַ באַשעוויטש איז געקומען צום ערשטען מאָל בעשטעלען זיך דאָ קוואַרטיר און קעסט, האָט זי זיך פון דער ערשטער מינוט אָן גע-פיהלט, אַז זי איז אין דערהיים. בעקענט זיך מיט דער גאַנצער קאָמפּאַניע און מיט אַלע פּאַרשוינען ביי'ם נאָמען, האָט מאַשאַ אַראָפּגעוואָרפען פון זיך דאָס היטעלע מיט'ן מענטעלע, פער-קאַטשעט די אַרבעל און אַוועקגעשטעלט זיך העלפען דער פרוי מאַל-קין וואַשען דאָס געפעס. מאַלקין אַליין האָט זיך אַפילו געפּרובט פּראָטעסטירען, האָט איהם מאַשאַ אָפּגעשניטען:

— עס איז ניט אייער עסק! קוים האָב איך צייט, דאַרף איך אייך העלפען; ווען א י ך קיין צייט ניט האָבען, וועט איהר מיר העלפען... אַט, למשל, האָט זיך ביי מיר צעריסען אַ שוך, איהר זעהט? זייט זיך מטריח, הערר מאַלקין, נאַט אייך מיין שוך און טראָגט איהם אַריין צום שוסטער, איך האָב געזעהען דאָ אין הויף ביי אייך אַ שוסטער; בעדינגט זיך מיט איהם, וואָס ער וועט וועלען פאַר דער רעפּאַראַציע, און זייט מוחל טאַקי אין איין וועגס בעצאָהלט איהם דאָרטען, וואָרום איך בין היינט נישט ביי געלד...

שפּעטער מיט עטליכע מינוט האָט מאַשאַ דערהערט קאַוויר-טשען אַ קינד פון הינטער'ן אויווען אַרויס, האָט זי זיך אָנגערופען צו דער פרוי מאַלקין:

— דאָס איז אייערס? אַנו, ווייזט נאָר אַהער אייער וויי-נענדיג בעשעפענישעל, וועלען מיר זעהען, וואָס געהט דעם אָפּ?...—

און מאַשאַ האָט גענומען דאָס קינד צו זיך אויף די הענד, איהם אַ נאָמען געגעבען „פּעמפּעק", געדרעהט און געטרייסעלט און גע-

טאנצט מיט דעם, אזוי לאנג, ביז דאָס וויינענדיגע בעשעפעניש'ל אָדער פעמפעק האָט אַרויסגעשטעלט אַ רויט צינגעל מיט זעכס נאָר־וואָס אויסגעשניטענע ציינדלעך און האָט זיך פערגאַנגען פון געלעכטער.

— וואָס זיצט איהר, ווי די כלות, צענויפגעלעגט די הענד? — האָט זיך מאַשאַ צעשריען אויף די צוויי קוואַרטיראַנטקעס, די מיידלעך, וואָס שטודיערען איינע אויף דאַנטיסטין, די צווייטע מאַססאַזש.

— וואָס זאָלען מיר טהון? — פרעגען די מיידלעך מיט אַ געלעכטער.

— וואָס זאָלט איהר טהון? — ענטפערט זיי מאַשאַ. — חאַפּט איין אויטאָמאָביל און פאָהרט זיך דורך אַביסעל איבער „ניעווסקי"!... אָט ליגט אַ בעזעם, נעמט מען און מע פערקעהרט די די שטוב.

עס פערשטעהט זיך, אַז דעם ערשטען אויפדערנאַכט, צו דער ערשטער וועטשערע, האָבען זיך אַלע געוואָלט אויספיינען פאַר מאַשאַ באַשעוויטש, איטליכער מיט זיין פריידענקען און מיט זיין שען רעדען, און מע האָט פערבונדען אַ דיסקוסיע איבער אַ פּרינציפּיעלע עקאָנאָמישע פראַגע, און עס האָבען זיך אַ גאַס געטהאָן ווערטער: „קאַרל מאַרקס... לאַסאַל... פּראָלעטאַריאַט... קויטסקי... קלאַסענקאַמפּף"...

— שאַט, קינדערלעך! — האָט אויסגעשריען מאַשאַ באַשעוויטש און האָט זיך פערשטעלט די אויהערען. — ווילט איהר פיהרען אַ דעבאַטע ניט ווי גענז, נאָר ווי מענשען, דאַרפט איהר דאָס מאַכען פּאַרלאַמענטאַריש, אויסוועהלען אַ פּרעזידענט, זיך מעלדען צום וואָרט. היינטיגס מאָל בין איך אייער פּרעזידענט... הערר בערעזניאַק, איהר האָט דאָס וואָרט!...

און אָט אַזוי איז דאָס במילא געוואָרען ביי מאַלקינען אַ קליינע קאָמונע, און איהר פיהרערין איז געווען מאַשאַ באַשעוויטש.

קאַפּיטעל ו.

געשאָסען דעם פויגעל און ניט געטראָפען.

עס איז נאָך נישט געווען רעכט נאַכט, עס זענען נאָך נישט אַלע גאַסען געווען בעלייכט, אַז די קליינע קאָמונע, וואָס געפינט זיך הויך אונטער'ן דאַך, ביי מאַלקינען אין וואָהנונג, האָט זיך אָנגעהויבען איינציגווייז צענויפגעהן און איבערגעבען איינס דעם אַנדערען די פּאַסירונגען פונ'ם טאָג. איטליכער פון זיי האָט געהאַט פּעק מיט נייעס צו דערצעהלען: דער פון אַ געהיימער פערזאַמ־לונג, דער פון איין איבערפאַל איבער אַרבייטער, דער פון אַ נייעם שטרייק, וואָס ווערד געפּלאַנט, און איטליכער האָט געוואָלט, מע זאָל איהם אויסהערען פריהער. האָט זיך אַריינגעמישט דער בעל־הבית, מאַלקין אַליין, און האָט זיך אָנגערופען צו דער חברה בזו הלשון:

— ווייסט איהר, וואָס איך וועל אייך זאָגען, קינדער? אַט הערט מיך אויס, וועל איך אייך דערצעהלען אַ שענס. ערשטענס, בין איך עלטער פון אייך, — פון דעם, וואָס איך בין דאָ בעל־הבית, רעד איך שוין ניט, ביי אייך שפּיעלט דאָס וואָרט „בעל־הבית“ אַ קנאַפּע ראָלע, — און צווייטענס, זאָג איך אייך צו, אַז איהר וועט לאַכען.

— אויב לאַכען, זענט איהר פאָרהאַנד, הערר מאַלקין, איהר האָט דאָס וואָרט!

זעלבסטפערשטענדליך, אַז די ווערטער געהערען צום שטענ־דיגען פּרעזידענט פון דער קאָמונע, צו מאַשאַ באַשעוויטש, וואָס איז די גאַנצע צייט געזעסען פערטראַכט, צערודערט, געפּויקט מיט די פינגער איבער'ן טיש — אַ סימן, אַז זי איז ניט אויפגעלעגט... און דער בעל־הבית מאַלקין הויבט אָן צו דערצעהלען זיין מעשה:

— אין דערפריה, אַז איהר אַלע זענט זיך צעגאַנגען ווי זאַלץ אין וואַסער, און איך בין געבליבען איינער אַליין מיט אָט דעם קליינעם פּעמפּעק (ער ווייזט אויפ'ן מיזיניקעל, וואָס זיצט ביי דער מאַססאַזשיסטקע אויף די הענד און רייסט זי ביי דער נאָז), עפּענט

זיך אויף די טהיר און עס קומט אריין צו מיר א פאקענטרעגער מיט ביכלעך און זעצט זיך אוועק מיט מיר פלאפלען, און דער קליינער פעמפעק לאזט ניט אויסרעדען א ווארט, ווי זיין שטייגער איז. בקיצור, היסטאריעס, מעשיות, געשיכטען, עס לאזט זיך אויס, אז ער איז א חברה־מאן, און נאך א פארברענטער דערצו, פארקויפט טרפה ביכלעך און האקט מיר אריין בשעת מעשה א גאלקע, אז די מאשא, וואס האט זיך אריינגעהאפט אין די טיפאגראפיעס און האט אפגעדרוקט די פראקלאמאציעס, איז דאס זיין טאכטער... נו? האב איך אייך געזאגט, אז איהר וועט לאכען?

— נו? וואס־זשע האט א י ה ר געזאגט? — פרעגט איהם מאשא באשעוויטש.

— וואס זאל איך איהם זאגען? — מאכט מאלקין. — איך האב איהם געזאגט, אז ער איז מחילה א גרויסער שקרן. האט ער געוואלט מיך איבערשפארען און איינרעדען, אז ס'איז פארט זיין טאכטער'ס ארבייט, האט דאס מיך שוין אונטערגעטראגען, האב איך איהם אויסגע'בטל'ט אלע בייזע חלומות און האב איהם מגלה געווען דעם סוד, אז די מאשא איז גאר איין אנדער מאשא, און אז איך קען זי, און אז זי וואהנט דא טאקי ביי מיר אין שטוב...

גלייך ווי א בייזע פליעג האט איהר דערלאנגט א ביס, אזוי האט זיך מאשא באשעוויטש אויפגעהאפט! געגעבען א פליעסק מיט די הענד און אויסגערופען צו מאלקינען:

— וואס האט איהר געטהאן? איהר זענט דאך א יונגעל, איין אלט יונגעל און א נאריש יונגעל! ווער האט אייך געבעטען, איהר זאלט פלאפלען מיט דער צונג? אך, מאלקין! מאלקין!...

און מאשא באשעוויטש האט גענומען לויפען איבער'ן שטוב, פייערען און ווארפען זיך, און אכקען און אייקען און ברעכען די הענד. די גאנצע קאמונע און מאלקין אליין האבען זיך פשוט דערשראקען פאר איהר; זינט זיי קענען זיך מיט מאשא באשעוויטש האבען זיי זי נאך נישט געזעהען אזוי אויפגערעגט און צעטראגען, ווי אצינד. עס האט נישט געהאלפען קיין בערוהיגען, קיין

אויסרעדען דאָס האַרץ. מאַשאַ באַשעוויטש האָט זיך נישט גע־לאָזט איבעררעדען. און אויף מאַלקינען האָט זי געפייערט, גע־שוועבעלט.

— וואָס פאַר אַ רעכט האָט איהר געהאַט אַרויסצוגעבען פאַר אַ ווילד־פרעמדען מענשען, וואָס איהר קענט איהם ניט און ווייסט איהם ניט, אַזעלכע זאַכען, וואָס געהערען זיך מיט אייך ניט אָן? איך בין איבערצייגט, אַז דאָס איז אַ חברה־מאַן פון דעם גוטען אָרט... אונזער דוואָרניק האָט מיר עפּיס געפּלעטשעט היינט אין דער פריה, אַז נעכטען ביי נאַכט, נאָך מיין קומען אַהיים, איז דאָ געווען עפּיס אַ נפש און האָט זיך נאָכגעפרעגט אויף עמיצען, ער ווייסט ניט, צי אויף מיר, צי אויף איין אַנדער באַרישני... ווייסט איהר, קינדער, וואָס איך וועל אייך זאָגען? איך פאָהר אריבער אויף איין אַנדער קוואַרטיר, און טאַקי באַלד, קינדער! פּרובט נישט מיך איבעררעדען, וואַרפט אַוועק אַלע אייערע גרימאַסען מיט די טרויעריגע רעדעלעך. העלפט מיר בעסער צענויפנעמען מיין „באַ־גאַזש", און זאָל איינער פון אייך זיך מטריח זיין צום דוואָרניק מיך אויסשרייבען פון די ביכער, אַז איך בין אַרויסגעפאָהרען פון פעטערבורג אין ווילנאַ... אויב זיי וועלען מיך וועלען זוכען, זאָלען זיי זיך חאַטש דרעהען דעם קאָפּ... זייט געזונד, קינדער, אין אַ פּאָר טעג אַרום וועט איהר האָבען פון מיר אַ ידיעה... זיי געזונד, קליינער פּעמפּעק, געב אַהער די אויסגעשמירטע מאָרדע דיינע, איך ווינש, דו זאָלסט וואַכסען און זיין חאַטש אַ ביסעלע קליגער פון דיין טאַטען... אַדיע!

איין אייגענע שוועסטער דאַרף מען אַזוי וואַרעם ניט אַרויס־בעגלייטען, ווי וואַרעם די קליינע קאָמונע האָט אַרויסבעגלייט איהר פרעזידענט מאַשאַ באַשעוויטש. אַלע זענען געווען גערירט, דער־שלאָגען פון אַזאַ אונערוואַרטעטען סוף. די מאַדאַם מאַלקין האָט זיך ניט געקאָנט איינהאַלטען און האָט זיך צעוויינט. און די צוויי מיידלעך, די קוואַרטיראַנטקעס, די דאַנטיסטין מיט דער מאַססאַ־זשיסטין, האָבען זיך צוגעגרייט געהן בעגלייטען זי, האָט אָבער

מאשא געפּראָטעסטירט קעגנען דעם, און אַז זי האָט שוין געהאַל־
טען אויף יענער זייט טהיר, האָט זי זיך אומגעקעהרט צו דער
קאָמונע מיט׳ן פּנים און האָט צו זיי אַזוי געזאָגט:

— וואָס נאָך, קינדער, האָב איך אייך פערגעסען זאָגען? יאָ,
טאָמער דערהערט איהר, אַ קשיא אויף אַ מעשה, אַז מע האָט מיך
געפּאַקט, זאָלט איהר זיך נים דערוועגען קיינער פון אייך געהן צו
מיר צו גאַסט, און פאָלגט מיך, אין אויוועו הייצט זיך, זייט מבער
חמץ, זוכט אויס, ווען איהר האָט ערגיץ אַ בריוועל, אַ שטיקעל פּאַ־
פּיער, אַ פּראָקלאַמאַציע, אַ ביכעל, און פערברענט דאָס געזונדער־
הייד, און ווער עס פיהלט, אַז ער דאַרף נים זיין דאָ, זאָל ער בע־
צייטענס בעסער זיך אַפּטראָגען... זייט געזונד אַלע! זיי געזונד,
קליינער פּעמפּעק! נאָך דיר וועל איך בענקען...

זעלבסטפערשטענדליך, אַז תיכף נאָך מאַשאַ׳ס אוועקגעהן האָט
איבער דעם זיך פערבונדען אַ הייסע דעבאַטע צווישען די מיטגליע־
דער פון דער קאָמונע. אייניגע האָבען שאַרף קריטיקירט מאַשאַ׳ס
אנטלויפען און מאַשאַ׳ס בעהאַלטען זיך; אייניגע האָבען זי פער־
ענטפערט און האָבען זיך גענומען צו דער ארבייט: ברענען בריעף
און ביכלעך, און מאַלקינ׳ס בנים האָבען געהאָלפען. די פרוי מאַלקין
האָט הנאה געטהאָן, וואָס מע האָט פערשפּאָרט האָלץ, און דער
קליינער פּעמפּעק האָט געקוועלט, נים אָראָפּגעלאָזט קיין אויג פונ׳ם
פּייער, געמיינט, אַז דאָס ברענט מען פון זיין כבוד וועגען...

* * *

דאָס פּייער אין אויוועו האָט שוין לאַנג אויסגעלאָשען, די אַש
פון די פערברענטע פּאַפּיערען האָט די פרוי מאַלקין שוין לאַנג פער־
שאַרט, און די איבערגעבליבענע מיטגליעדער פון דער קאָמונע זע־
נען זיך צעגאַנגען איטליכער אין זיין ווינקעל אָפּצורוהען פון דער
ארבייט און זאָרג פון דעם גאַנצען טאָג. נאָר איין מאַלקין מיט׳ן
ווייב זענען געזעסען אינצווייען נעבען דעם קליינעם פּעמפּעק׳ס
וויעגעלע און געבראָכען זיך דעם קאָפּ, וואו וועלען זיי נעמען מאָרגען

אין מאַרק אַריין? דער מאַן האָט געפרעגט בײַ'ם ווייב, דאָס ווייב האָט געפרעגט בײַ'ם מאַן: וואו נעמט מען געלד? „נישט גוט!“— האָט געזאָגט מאַלקין. „נישט גוט!“ — האָט צוגעבאָמקעט פרוי מאַלקין... און סאַמע אין דער מינוט הערט זיך אַ קלאַפּ אין טהיר, און נאָך אַ קלאַפּ, און נאָך אַ קלאַפּ, וואָס אַ מאָל שטאַרקער און שטאַרקער.

— ווער איז דאָרט? — פרעגט מאַלקין.

— היימישע! — ענטפערט אַ קול פון יענער זייט טהיר.

— וואָס רעכענעסט דו, זאָל דאָס זיין, איין אָבלאַווע? — פרעגט מאַלקין בײַ זיין ווייב און קאָן זיך ניט דערוואַרטען אויף איהר תשובה, וואָרום איידער די פרוי מאַלקין עפענט אויף דאָס מויל צו ענטפערען, טהוט אַ טרעשטשע די טהיר און עס קומען אַריין געסט: אַ פּריסטאַוו מיט נאָך אַ פּריסטאַוו, עטליכע פּאָליציסטען און זשאַנדאַרמען, צווישען זיי איינער איין אָפיציער. פאַר גרוים אימ־פּעט האָט זיך מאַלקין צוגעזעצט צום טיש, און די פרוי מאַלקין איז צוגעגאַנגען צו פּעמפּעק'ס וויעגעלע.

— זדראַווסטוואוי, גאָלובטשיק! — אַזוי האָט אויסגערופען צו מאַלקינען דער פּריסטאַוו, וואָס האָט איהם ניט איין מאָל געזעהען בײַ זיך אין אוטשאַסטאָק. — וואָס זשע מאַכסט דו עפּיס, מיין טייערער? ווי געהט'ס דיר אין די געשעפטען?

מאַלקין איז געוועזען אַזוי איבערראַשט, אַז ער האָט נישט גע־קאָנט עפענען דאָס מויל... און די איבעריגע חברה, די פּאָליציסטען מיט די זשאַנדאַרמען מיט'ן אָפיציער און מיט'ן צווייטען פּריסטאַוו, האָבען דערווייל געטהאָן זייער ארבייט: זיי האָבען אויפגעוועקט די גאַנצע קאָמונע, אַראָפּגעשלעפּט זיי מחילה פון די בעטלעך — איך בעט איבער אייער כבוד — האַלב־נאַקעט, צוגעשטעלט צו יע־דען אַ סאָלדאַט, און עס האָט זיך אָנגעהויבען איין אונטערזוכונג.

— מאַשאַ באַשעוויטש! — האָט אויסגערופען דער זשאַנ־דאַרמסקי אָפיציער, נאָך גאָר אַ יונגערמאַנטשיק, בלוט און מילך,

מיט צוויי שענע געקרייזעלטע קאָטלעטלעך אויף די באַקען א לאַ פּושקין. — וועלכע פון אייך איז דאָ מאשא באשעוויטש?

— מאשא באשעוויטש איז ניטאָ, — האָט זיך איינגעשטעלט מאַלקין ארויסרעדען די ערשטע דריי ווערטער.

— וואָס הייסט, זי איז ניטאָ?

— ארויסגעפאָהרען.

אז עמיצער זאָל געווען ווארפען א באָמבע, וואָלט זי נישט בעדארפט האָבען קיין שענערען עפעקט און וואָלט נישט געקאָנט זיי מעהר איבערראשען, ווי עס האָט זיי איבערראשט די ידיעה, אז די, צוליעב וועלכע זיי זענען געקומען אהער אויף זיכער, איז נישטאָ.

— ארויסגעפלויגען אייער פויגעלע! — האָט זיך מיט א ביטער שמייכעלע אָנגערופען דער זשאנדארמסקי אָפיציער מיט די קאָטלעטען א לאַ פּושקין צו איינעם א פּארשוין, וואָס איז געשטאַנען ביי דער טהיר גאַנץ אונבעמערקט, אָנגעטהאָן אין איין אויבערראָק פון אזא קאָליר, וואָס איז שווער צו זאָגען, צי איז דאָס גרוי, צי איז דאָס געל, צי איז דאָס געלבליך; גיכער קאָן מען זאָגען, אז עס איז אַלע דריי קאָלירען צוזאַמען. די גאַנצע צייט איז דער אונבעמערקטער פּארשוין אין'ם דרייקאָלירענדיגען אויבערראָק געשטאַנען, ווי א מענש א זייטיגער, ווי איינער, וואָס מע וואָלט איהם ארייגערופען פאר איין עדות. דערהערט אָבער, אז מאשא באשעוויטש איז נישטאָ, האָט דער פּארשוין מיט א מאָל אויפגעלעבט, צוגעגאַנגען צום טיש, א וואָרף געטהאָן מיט די אַש-קאָלירענדיגע ברילען אויף אַלע זייטען, דאָס פּנים איז איהם געוואָרען טוידט, די הענד האָבען געציטערט. ער איז צוגעגאַנגען צו מאַלקינ'ען גאַנץ נאָהענט, אריינגעקוקט איהם טיעף אין די אויגען אריין און מיט א שטילער, נאָר ענערגישער שטימע האָט ער צו איהם א זאָג געטהאָן אויף אידיש:

— מאַלקין! וואו איז מאשא באשעוויטש?... איך ווייס, אז איהר ווייסט... עס וועט זיין געזינטער פאר אייך אַלעמען, אז איהר וועט זאָגען דעם אמת...

מאַלקין האָט דערקענט דעם אינדערפריהיגען גאַסט, דעם פּאַ־קענטרעגער.

דאָס איז געווען יאַשקאַ וואָראָנאַ.

קאַפּיטעל ז.

מאַשאַ זוכט אַ טעריטאָריע.

אַז מאַשאַ באַשעוויטש האָט זיך אָפּגעזעגענט מיט דער „קליי־נער קאָמונע“, וואָס ביי מאַלקינען אונטער'ן הימעל, האָט זי גע־נומען איהר „באַגאַזש“, אַ טשאַכאָטעטשנעם טשעמאָדאַנטשיקעל, איבערגעבונדען מיט אַ שטריקעל, געכאַפּט אַ דראָזשקע און געהיי־סען זיך פיהרען אויף איינע פון די וויטע גאַסען פון דעם גרויסען צעוואָרפענעם פעטערבורג. מחמת דער וועג איז געווען אביסעל וויטליך, האָט זיך מאַשאַ אַריינגעלאָזט אין אַ שמועס. ווי איהר שטייגער איז, מיט'ן איזוואָזטשיק, אַ געזונגדען אָרלאָווסקען מוזשיק מיט אַ פּנים פון אַ בער. און איז געוואָהר געוואָרען פון איהם, אַז ער האָט אין אָרלאָווער גובערניע אַ שטיקעל ערד, וואָס עס קלעקט איהם ניט אויף טרוקען ברויט, מוז ער קוטשירען, און דאָס ווייב מוז וואַשען גרעט, און די קינדער... עך, די קינדער! דריי זיהן האָט ער מיט אַ טאָכטער, איז איינער, דער עלטערער, אַ זאַפּאַסנאָי, גע'הרג'עט געוואָרען אין מאַנדזשוריע, דער אַנדערער איז אַוועק ערשט היינטיגעם יאָהר פאַר אַ סאָלדאַט...

— צו וואָס טויג דיר אַזוי פיעל סאָלדאַטען? — פרעגט איהם מאַשאַ. — שטעלסט־צו סאָלדאַטען צו דער רוסישער אַרמיע?

— וואָס־זשע זאָל מען טהון? — ענטפערט איהר דער איז־וואָזטשיק. — מע הייסט, דאַרף מען געבען.

דער איזוואָזטשיק דרעהט־אויס צו איהר זיין פּנים, קוקט זיך איין, ווער דאָס רעדט מיט איהם, טאָמער איז דאָס איין אונטער־געשיקטע. מאַשאַ'ס פּנים אָבער זאָגט, אַז זי איז ניט פון די אונ־טערגעשיקטע, און אויף דעם איזוואָזטשיק'ס פּנים בעווייזט זיך אַ

מין גרימאסע, וואָס מע מוז דאָס אָננעמען פאַר אַ שמייכעל, און ער צערעדט זיך מיט איהר, ניט איהר אָנצוהערעניש, אַז ער איז ניט אַזאַ פינסטערער פאַרשוין, ווי זי מיינט, אַז ער ווייסט אויך וואָס סע טהוט זיך איצט אויף דער וועלט; ער אַליין טאָקי לייענט ניט קיין ביכלעך, מחמת ער קאָן ניט, נאָר אַנדערע לייענען איהם, סיל־וועסטער לייענט איהם און פערטייטשט איהם איטליכס וואָרט. ווער איז דער סילוועסטער? סילוועסטער איז איין ארבייטער פון איין אייזענפאַבריק, וואָהנט מיט איהם אויף איין פלאַץ, שלאָפען ביידע אויף איין ערד. דערצעהלט איהם סילוועסטער, וואָס אויף די פאַב־ריקען טהוט זיך: מע גרייט זיך צו אַ שטרייק. אפילו ער מיט זיין פערדעל וועט מוזען שטרייקען אַזוי לאַנג, ביז דער פאָטער נאַפאָן וועט הייסען.

— ווער איז דער נאַפאָן? — פרעגט איהם מאשא, אום צו אי־בערציינען זיך, אויף וויפיעל איז דער איזוואָזטשיק אינפאָרמירט פון דעם, וואָס טהוט זיך אויף די פאַבריקען.

— דער פאָטער נאַפאָן — גיט איהר דער איזוואָזטשיק צו פער־שטעהן אויף זיין שפראַך — דאָס איז דער גלח, וואָס איז געשיקט געוואָרען צו מלחמה האַלטען מיט דער שוואַרצער קליפה, מיט'ן אַנטיכריסט, וואָס האָט זיך ביי אונז אין לאַנד אריינגעחאַפּט און וויל פון דאָרט נישט ארויס. וויפיעל מע האָט איהם נישט אונטער־געוויכערט מיט ווייראַך, וויפיעל תפלות מע האָט ניט אָװעקגעלעגט אויף איהם, מיט קללות, מיט תוכחות, מיט בעשווערונגען — ער ריהרט זיך ניט פון אָרט, אָט דער שוואַרצער כח, דער אַנטיכריסט, ס'זאָל אויף איהם קומען אַ חלירע!...

ביי די ווערטער דערלאַנגט ער דעם פערדעל דאָס, וואָס ער וואָלט וועלען דערלאַנגען אַנטיכריסטען, און מאשא וויל ארויסבע־קומען פון דעם נפש, ער זאָל איהר געבען צו פערשטעהן, ווער איז, נאָך זיין מיינונג, דער אַנטיכריסט?

— ווייסט איהם דער רוח! — ענטפערט ער איהר. — איך מייז, אַז ער דאַרף שטאַמען פון אידען.

— וואָס עפּיס פון אידען? — פרעגט איהם מאשא ערשטוינט.

— פון וואנען דען, אז ניט פון אידען? — ענטפערט איהר דער פויער, ווי א בר־סמכא. — אַלסדינג וואכסט פון אידען. און די מלחמה איז דען נים פון אידען?

— פון וואנען ווייסט דו דאָס?

— איך ווייס נים, איך מיין אזוי...

דאָ שטעהט־פאַר מאשא׳ן א שווערע אויפגאבע: אויפקלערען דעם דאָזיגען נפש, ווער איז גאפּאַן, און ווער איז אנטיכריסט, און וואָס זענען די אידען, און ווער האָט ארויסגערופען די מלחמה? א שווער שטיקעל ארבייט איז דאָס געווען! האַקען האָלץ איז א סך גרינגער דערפון! און דאָך איז זי צופריעדען מיט איהר ארבייט, ווארום אז זיי זענען צוגעפאָהרען אהין, וואו זי האָט בעדארפט, און האָט זיך צעצאָהלט מיט׳ן איזוואָזטשיק פאַר די אַנדערהאַלבען שעה, וואָס זיי זענען געפאָהרען, האָט אויף זיין בעריש פּנים גע־שפּיעלט א ברייט לויטער שמייכעל, וואָס האָט געקאָנט זאָגען:

— אצינד איז פאַר מיר אלץ ווי אויף א טעלער!...

* * *

צוגעפאָהרען צו א הויכען גרוי־געפארבטען מויער, האָט מאשא באשעוויטש אנגעקלונגען אין טויער. און עס האָט זיך בעוויזען א דוואָרניק מיט א ווייסען פארטוך און מיט א ווייס בלעכעל אויפ׳ן היטעל, און מאשא איז געוואָהר געוואָרען פון איהם א טרויעריגע בשורה, אז דער פּארשוין, אויף וועלכען זי פרעגט זיך נאָך, איז אַרעסטירט, און זי קאָן דאָ נים בלייבען, מחמת דער בעל־הבית פונ׳ם הויף האָט איהם אנגעזאָגט, אז ער זאָל קיין סטודענטען מיט יונגע „באַרישנים“ קיין צימער נישט פּערדינגען. „זאָלען זיי בע־סער, זאָגט ער, שטעהן לעדיג, אָדער זאָלען זיי, זאָגט ער, דריי מאָל ברענען אויפ׳ן פייער, איידער די פּאָליציע זאָל מיר זאָגען, אז מיין הויף איז א נעסט פון סטודענטען, גנבים, זשוליקעס און סאָציאַ־ליסטען!“...

מאשא האָט נעבאך געמוזט נעמען איהר „באגאזש“, דאָס טשאַ־כאָטעטשנע טשעמאָדאנטשיקעל, און געהן זוכען א טעריטאָריע ער־גיץ אנדערש, אויף דער דריטער גאַס פון דאנען. אויף איהר קלונג האָט זיך בעוויזען א פרוי מיט א רויטער פעטשיילע מיט גרינע קווייטען, דעם דוואָרניק'ס ווייב, און האָט איהר געזאָגט מיט א ניגון, זי זאָל געהן פון דאנען וואָס גיכער, וואָרום ס'איז א פולער הויף מיט פאָליציע. זיי זוכען עמיצען...

אודאי האָט אונזער העלדין געמוזט פערקירעווען דעם דישעל און „נעמען לינקס“, און טאַקי שטעלען פיס, וואָרום בעקענען זיך מיט דער פאָליציע וועט זי ניט פערשפעטיגען, זי האָט נאָך זעהר־זעהר א סך צו טהון!... פלוצים (אַלע גוטע מחשבות קומען־אָן פלו־צים) טהוט איהר א שיין א מחשבה אין קאָפּ: „טאמארא!... טא־מארא שאַסטעפּאַל!“...

מאשא באשעוויטש און טאמארא שאַסטעפּאַל, האָטש זיי זענען געווען חבר'טעס פון איין שטאָדט, מיט אָטעסטאַטען פון איין גימ־נאזיע, דאָך האָבען זיי זיך זעלטען בעגעגענט, נישט ווייל מע האָט עפּיס געהאַט איינע צו דער אַנדערער, נאָר זיי קאָנען אַליין ניט זאָ־גען פאַר וואָס. ביי זיך אין הארצען האָט זיך מאשא מודה געווען, אז זי האָט ניט ליעב טאמארא'ס בורזשואזנע עלטערען מיט זייער בורזשואזנע שטוב. מאשא געדענקט, וואָס פאַר א שווערען איינ־דרוק זי פלעגט ארויסטראָגען פון טאמארא'ס שטוב אַלע מאָל, ווען זי איז אַהין געקומען. טאמארא'ס מוטער פלעגט איהר הייסען דער־לאַנגען א גלאָז טיי מיט אזא נוסח, גלייך ווי איינער איז זיך מפקיר פון עמיצענס וועגען, ברענגט א קרבן על־פי נויט. וואָס זאָל מען טהון? מע מוז א מאָל געבען יענעם א גלאָז טיי!... און אַלע מאָל האָט דאָס דיענסטמיידעל פערגעסען אריינוואַרפען צוקער, און אַלע מאָל האָט זי געשאָלטען דאָס מיידעל, לֹמאי זי פערגעסט אריינצו־וואַרפען צוקער.

און איהר פאָטער, איציקעל שאַסטעפּאַל? — איהם האָט זי נאָר פיינט געהאַט. זי געדענקט א סצענע, ווי אזוי זי איז אמאָל

געקומען צו טאמארא'ן, נישט געטראָפען זי אין דערהיים און בע־געגענט זיך מיט'ן פאָטער אויף דער שוועל.

— ווער איז דאָס מיידעל? — האָט איציקעל אַ פרעג געטהאָן בײ'ם ווייב און האָט זיך אַ קראַץ געטהאָן אונטער'ן קאָלנער.

— טעמעס'ס אַ חבר'טע, — האָט דאָס ווייב געענטפערט, נישט געוואָלט אָנרופען זי בײ'ם נאָמען, ווער זי איז. מאשא איז שוין געווען דעמאָלט אין זעכסטען קלאַס גימנאזיע און האָט זיך שוין געקאָנט אויס'טענה'ען מיט אַ גרעסערען פון איציקעל שאָסטע־פאָל. האָט זי מיט שטאָלץ געזאָגט צו איהם:

— איך בין ליפּא'ס טאָכטער.

— וואָסער ליפּא? — פרעגט איציקעל.

— ליפּא באשעוויטש, — ענטפערט איהם מאשא.

— וואָסער באשעוויטש? — פרעגט ווייטער איציקעל, נעמט נישט צו די האַנד פונ'ם קאָלנער.

— דער איד פונ'ם האָלץ, — מישט זיך אַריין טאמארא'ס מו־טער, און איציקעל דרעהט זיך אויס צו מאשא'ן מיט'ן הינטען, און מאשא געהט אוועק פון דאָרט אַ צעקאָכטע און גיט דאָס וואָרט, מעהר צו טאמארא'ן אהיים נישט געהן. בעגעגענט זי אָבער טאַ־מארא און שטעהט־צו צו איהר און רעדט אַזוי לאַנג, ביז זי רעדט זי איבער.

איינמאָל האָבען זיי זיך בעגעגענט אין פּעטערבורג אויף אַ פערזאמלונג, און טאמארא האָט גענומען שטראָפען מאשא'ן פאַר וואָס זי קומט נים צו איהר. האָט איהר דערויף מאשא געענטפערט:

— פאַר וואָס קומסט דו נים צו מיר? — און האָט זיך באַלד פערחאַפּט. — איבעריגענס, קאָנסט דו צו מיר נים קומען....

— פאַר וואָס?

— ווייל מאַלקינ'ס רעזידענץ, דאָרט וואו איך וואָהן, אונטער'ן הימעל, איז צו קליין פאַר דיר!...

דאָס האָט שוין טאמארא'ן פערדראָסען, און זי איז דוקא גע־קומען צו איהר, זיך בעקענט מיט מאַלקינען און מיט דעם גאַנצען

פראַלעטאַרישען געזינדעל, געפיהרט אפילו א דיסקוסיע מיט דער קאַמונע און פערליעבט אין זיך די גאַנצע קאַלאָניע, פונ'ם יונגסטען אוורוטים ביז'ן אלטען סיבירניק בערעזניאַק. — אלעמען איז טאַמאַרא געפעלען, אפילו די צוויי מיידלעך פון דער קאַמונע, עטקע און חוה.

— אצינד האָף איך, אז דו וועסט זיין ביי מיר אויך? — זאָגט טאַמאַרא צו מאַשאַ'ן.

— ביי דער ערשטער געלעגענהייט, — זאָגט מאַשאַ, און אזוי ווי טאַמאַרא איז אוועקגעגאַנגען, אזוי האָט זי שוין אָן איהר פערגעסען. דערמאַנט האָט זי זיך אָן טאַמאַרא'ס איינלאַדונג אין דער מינוט, ווען זי איז געגאַנגען מיט איהר באַגאַזש אין די הענד איבער דער גרויסער שטאָדט פעטערבורג זוכען א טעריטאָריע.

אָפּגעגאַנגען נאָך עטליכע מייל, האָט אונזער העלדין אָפּגעשטעלט זיך ביי א געלבען מויער און האָט אָנגעקלונגען ביי דער פּאַראַדנע טהיר. אויף איהר קלונג האָט זיך בעוויזען א קליין באָרווים שיקסעל מיט גרויסע קאַרעלען אויפ'ן האלז און מיט א פאַרטיגען געלעכטערעל אויפ'ן פּנים. מאַשאַ האָט איהר איבערגעגעבען דעם באַגאַזש און האָט זי א פרעג געטהאָן, ווי אזוי מע רופט זי.

— מיך רופט מען מאַשאַ, — זאָגט דאָס קליינע שיקסעל מיט די גרויסע קאַרעלען און לאַכט.

— אויב אזוי, האָבען מיר שוין צוויי מאַשאַס, — האָט מאַשאַ באַשעוויטש זיך אָנגערופען צו דער קליינער מאַשאַ און האָט זיך געהייסען אריינפיהרען צו דער „באַרישני" (טאַמאַרא שאַסטעפּאַל) אין צימער אריין.

— ווער איז דאָרטען? — האָט זיך געלאָזט הערען פון צוויי־טען צימער א קול פון א מאַנסביל.

— ס'איז איך! — האָט איהם געענטפערט מאַשאַ באַשעוויטש, אויסגעפּאַקט דאָס טשעמאָדאַנדעל און צעלעגט זיך ביי טאַמאַרא'ן אין צימער, אזוי ווי ביי זיך אין דערהיים.

— ווער איז געווען דער איך? — האָט זיך געלאָזט הערן נאָך אַ מאָל די זעלבע מאַנסבילשע שטימע, און נישט בעקומען מעהר קיין ענטפער, האָט זיך בעוויזען דער מאַנסביל אַליין, אַ פּאַרשוין פון אַ יאָהר פערציג, אַ צעקאָשמעטער, אַ צעבורשעטער, אָהן אַ העמד, מיט אַ פּידזשאַקעל פערשפּילעט ביז אַרויף, אָהן הויזענטרעגער, און דערפאַר, אַפּנים, האָבען זיך די הויזען שטאַרק געשלעפּט אויף דער ערד, און דערפאַר, אַפּנים, האָט ער זיי אונטערגעהאַלטען בײ'ם בויך מיטביידע הענד, געגעבען אַלע מאָל אַ שלעפּ אַרויף און צו גלייכער צייט געהאַט צו טהון מיט די פּענסנע, וואָס האָבען בשום אופן נישט געוואָלט האַלטען זיך אויף דער נאָז, נישט קוקענדיג דערויף, וואָס די נאָז איז ביי איהם איין אויסגעבויגענע אידישע נאָז. שולדיג זענען דאָ, אַפּנים, די ברילען, ניט די נאָז, און אפשר דער בעל־הבית פון דער נאָז, וואָס שיינט אַ צעטראָגענע בריאה צו זיין, איינער פון די נפשות, וואָס זענען שטענדיג פערהאָרעוועט, פערטאָרעראַמט, הויבען אָן צוואַנציג טויזענד אַרבייטען און לאָזען קיינמאָל נישט אויס, גאָט ווייסט ווען זיי ווערען פאַרטיג!...

דערזעהען ביי טאַמאַראַ'ן אין צימער איין אומבעקאַנטען מענשען, האָט זיך דער צעקאָשמעטער פּאַרשוין מיט די לאַנגע פּאָלענדיגע הויזען געגעבען אַ חאַפּ־צוריק און אַ בויג־איין אויף וויפיעל עס האָבען איהם ערלויבט די ברילען, און אַ זאָג געטהאָן די געוויסע באַנאַלע פראַזע:

— מיט וועמען האָב איך די עהחע? (אנשטאָט אַ רי"ש קומט אוים ביי איהם אַ חי"ת).

— די עהרע איז ניט אַזאַ גרויסע. — האָט איהם מאַשאַ אָפּגעענטפערט פראָסט, ווי איהר שטייגער איז, און האָט זיך געטהאָן דערווייל איהר אַרבייט: צענויפגעלעגט די האַנדטיכלעך, די קעמלעך, די בערשטלעך מיט די טיכעלעך מיט די קעלנערלעך, ווי ביי זיך אין דער היים. — איך בין טאַמאַראַ'ס אַ חבר'טע פון דער היים; מיין נאָמען איז מאַשאַ באַשעוויטש.

ווי איין עלעקטרישער שטראָם איז דער נאָמען „מאשא באַשעװיטש“ דורכגעלאָפען דורכ׳ן גאַנצען גוף פון דעם צעקאַשמעטען פּאַרשוין. אַ פריינדליך שמייכעל האָט זיך צעגאָסען איבער זיין גאַנצען פּנים. איין אַנדער מענש איז ער געוואָרען! ער האָט זי אָנגענומען ביי דער האַנד און נישט אַרויסגעלאָזט זי די גאַנצע צייט, וואָס ער האָט גערעדט. און גערעדט האָט ער לאַנג און אַ סך און אָהן אָפּשטעל, געקייטעלט איינס אין׳ם אַנדערען אַזוי קונציג, אַז איבערצוהאַקען איהם איז אונמעגליך, סיידען אַוועקגעהן אין מיטען אָדער איבערשרייען איהם מיט אַ טאָן העכער. די, וואָס קענען איהם, טהוען דאָס טאַקי, — מע האָט קיין אַנדער ברירה ניט...

— זענט איהר דאָס די מאשא באַשעוויטש? אַי־אַי־אַי! טאַ־מאַחאַ וועט קומען, וועט זי זיך אויפהענגען פאַח פחייד! מיח העחען פון אייך אַלע טאָג, דחיי מאָל אַ טאָג. צעהן מאָל אַ טאָג! איהח זייט אַ העלדין! אַ גחויסע העלדין! ניט אַלע קאָנען דאָס, וואָס איהח קאָנט! מיח דאַחפען אַלע ביי אייך זיך לעחנען! מיח זענען קינדעח, חדח־יונגלעך קעגען אייך! מיין נאָמען איז אַבחאַם מאַחקאָוויטש! אַבחאַם מאַחקאָוויטשען קענען אַלע! מיין פּחאָ־פעסיע איז דחוקעחיי, נאָח אַליין בין איך אַ שטיקעל מאַהלעח, אַ שטיקעל קינסטלעח, אַ שטיקעל שחייבעח, אַ שטיקעל דיכטעח, אַ וועגעטאַחיאַנעץ און אַ טאָלסטאָוועץ. ווי אַזוי האַלט איהח פון טאָלסטאָי? איך האַלט פון איהם זעהח שטאַחק! איהח זאָגט מסתמא, אַז עח איז מעהח דיכטעח אַלס פילאָזאָף? איך בין מיט אייך ניט איינפעחשטאַנדען!...

אויב מאשא באַשעוויטש איז געווען איינפערשטאַנדען מיט אַבראַם מאַרקאָוויטש׳עס מיינונג איבער טאָלסטאָי׳ס פילאָזאָפיע אָדער ניט — דאָס איז אַ בעזונדערע פראַגע, נאָר אַז מע דאַרף אַרויסנעמען די האַנד פון זיין האַנד — דאָס האָט זי געזעהען און האָט דאָס בעצייטענס געטהאָן, און האָט איהם געוואָלט איבער־רייסען אין מיטען, איז אָבער געווען אונמעגליך, מחמת אַבראַם מאַרקאָוויטש האָט געהאַלטען סאַמע אין רעכטען שמועס, און ס׳איז

געווען פשוט א רחמנות איהם איבערצורייסען, ווי ס'איז א רחמנות אויפוועקען א מענשען, למשל, ווען ער האלט אין רעכטען געשמאקען שלאף. א גליק, וואס ס'איז אנגעקומען טאמארא שאסטעפאל.

און אז טאמארא איז אנגעקומען, האט זי אבראם מארקא־וויטש'ען גאנץ פיין משלח געווען פון איהר צימער, געהייסען זא־גען ראזען, אז זי האט א גאסט צו דער טיי...

— נישט צו דער טיי, — פעררעכט זי מאשא — נאר אויף א גאנצע וואך, אדער אויף צוויי וואכען, ביז איך וועל מיר קריגען א מקום־מנוחה. איך האף, אז דו האסט גאר נישט קעגען דעם, מע זאל אריינטראגען אהער נאך א בעטעל?

טאמארא איז געווארען אביסעל רויטליך: איציקעל שאסטע־פאל'ס טאכטער איז נים געווען געוווינט דעמאקראטיש, זי זאל קאנען איבערטראגען אזוי לייכט אזא מין בענעמונג, ווי עס האט זיך ער־לויבט די עכטע דעמאקראטין מאשא באשעוויטש. טאמארא האט איהר געזאגט, אז מיט פערגעניגען וועט זי זי האלטען נישט נאר צוויי־דריי וואכען, אפילו צוויי־דריי חדשים, דעם גאנצען ווינטער, און איז אריבער באלד אויף איין אנדער שמועס, וועגען דער קא־מונע: וואס מאכט די קאמונע? וואס מאכט מאלקין? און וועגען אבראם מארקאוויטש, וואס פאר א פלאפלער ער איז, א גוטער מענש, א דימענט, נאר א פלאפלער, און וועגען זיין פרוי ראזע, וואס איז איהרע, טאמארא'ס, א קרובה.

— נישט דערפאר, ווייל זי איז מיר א קרובה, — זאגט טאמא־רא — נאר אז דו וועסט זיך מיט איהר נעהענטער בעקענען, וועסט דו אליין זאגען, אז דאס איז נים קיין פרויענצימער, נאר א מלאך פון גאט! און א קינד האבען זיי, דאס הייסט, זיי האבען א סך קינדער, נאר איין קינד האבען זיי, זיוזיא הייסט ער, א יונגעל פון פיער יאהר, וויים איך נים, וואס פון איהם וועט אויסוואכסען! קלוג ווי א שד, גוט ווי א מלאך, און שען איז ער! האסט געזעהען אמאל ראפאעל'ס בילד, אראפגענומען פון איהם זעלבסט? א!

איך האָב גאָר פערגעסען, אז דו ביזט אַ... אַ... אַז דו האָלסט נישט פון קונסט!...

— האָסט אַ גרויסען טעות, טאַמאַראַ! אמת'ע קונסט האָב איך ליעב, און קליינע קינדער אויך... — אַזוי זאָגט מאַשאַ, און טאַמאַראַ ענטפערט איהר דערויף מיט אַ זיפץ; זי דערמאָנט זיך, אַז אָט איז זי, טאַמאַראַ שאַסטעפּאַל, אין פּעטערבורג שוין אַ היבש שטיקעל צייט — און האָט נאָך דערוויילּ נישט געטהאָן גאָרניט... און זי איז מקנא איהר חבר'טע מאַשאַ, שטאַרק מקנא, נאָר ארויס־זאָגען דאָס האָט זי קיין מוט... עפּענט זי אויף די טהיר, שטעקט אריין דעם קאָפּ און רופט אויס אויף אַ קול:

— זיוזיאַ! ניאַניאַ! נישטאָ קיינער! — און באַלד נאָך דעם זאָגט זי ווידער צו מאַשאַ'ן: — האָסט דו עפּיס בריעף פון דער היים? וואָס שרייבט מען דיר?

— זעהר אָפט! — ענטפערט איהר מאַשאַ און צעלאַכט זיך. — שוין צו אָפט! כמעט אַ טאָג איבער אַ טאָג האָב איך פון מיין קאַ־פּעליע בריוולעך, פון די שוועסטערלעך, פון די ברידערלעך, פון דער מאַמען און פונ'ם טאַטען, און איבערהויפּט — פונ'ם טאַטען! ער שרייבט צו מיר אַלע צוויי טאָג, און איך איהם מוז שרייבען אַלע צוויי טאָג. און נישט גלאַט אַזוי בריוולעך, נאָך בריעף, גאַנצע מגילות, בעשרייבונגען פון אַלסדינג, וואָס סע קומט פאָר, און מעהר, געוועהנליך, פון דער „רעוואָלוציע". ער איז ביי מיר אַ רעוואָלו־ציאָנער, אַ געפעהרליכער רעוואָלוציאָנער!...

אַזוי לאָזט אויס מאַשאַ און צעלאַכט זיך מיט איהר גוטען אויפ־ריכטיגען געלעכטער און בעווייזט איהרע געזונדע ווייסע שענע צייהן, וואָס קיין דאַנטיסט אין דער וועלט האָט נאָך נישט געהאַט די זכיה זיך צוריהרען צו זיי מיט זיינע גלאַנצענדיגע שטאָהלענע אינסטרומענטען. און ווידער אַ מאָל איז איהר טאַמאַראַ מקנא, סאַי אויף דעם, וואָס זי שרייבט זיך איבער אַזוי אָפט מיט איהר „קאַפּעליע", סאַי אויף איהרע ווייסע צייהן...

— שוין דערלאנגט דעם סאמאוואר! — זאגט דאס קליינע באר־וויסע שיקסעל מיט די גרויסע קארעלען, וואס מע רופט זי אויך מאשא.

קאפיטעל ח.

מאשא באשעוויטש ביי טאמארא שאסטעפאל.

שוין לאנג האט זיך מאשא ניט געפיהלט אזוי גוט, ווי ביי'ם טיש פון טאמארא שאסטעפאל'ס בעלי־בתים. א גאנץ געזינדעל האט זי דארטען געטראפען, א נעסט, אדער א קוואקע, מיט קליינע היהנדעלעך ארומגערינגעלט. אויפ'ן טיש איז געשטאנען ברויט אנגעשניטען און קעז און פוטער און איינגעמאכטס. נאהענט צום סאמאוואר איז געזעסען אבראם מארקאוויטש'עס ווייב, ראזע, נאך צאר א פרישע און א שענע פרוי, ארומגערינגעלט מיט א גאנצער חאליאסטרע קינדער, איינס קלענער פונ'ם אנדערען. איטליכס קינד איז זיך א וועלטעל פאר זיך. יעדער מיט זיין קאפריז, מיט זיין השגה, מיט זיין מאגענדעל און מיט זיין יצר־הרע'לע. און די מוטער, די גליקליכע קוואקע, ראזע, זיצט ביי'ם סאמאוואר און קוקט וואס יעדען פעהלט, און מערקט וואס יעדער וויל, און אלץ ווערד אין איין מינוט בעשאפען, און עס נעמט זי ניט קיין קאפריז; און צעשלאגען זיך צווישען זיך א פאר קינדערלעך, צענעמט זי זיי; און צעוויינט זיך ווער פון זיי, ווערען אויסגעווישט די טרערען; און צעלאכט זיך א קינד, לאכט די מוטער מיט און קוועלט און וואכסט און לעבט מיט זיי צוזאמען.

וועמען פון די אלע האט די מוטער מעהר ליעב? עס וועט ניט זיין קיין פאראדאכס, ווען איך וועל זאגען, אז זי האט יעדעס קינד מעהר ליעב פונ'ם אנדערען, דען יעדעס קינד האט אין זיך עטוואס אזעלכעס, וואס דאס צווייטע האט דאס נישט. דאך איז אין דער שטוב פארהאן א צענטרום, א מיטעלפונקט, ארום וועל־כען אלץ דרעהט זיך, ווי ארום א זונן, און וועלכעס אלע האבען ליעב

אהן א ברעג, און ארום וועלכען און צוליעב וועלכען אלץ לעבט און געפינט א בעזונדערען אינטערעס צום לעבען. דאס איז זיוזיא!

מאמארא שאסטעפאל האט ביי זיך א גאנצע קאלעקציע פון פאטאגראפישע בילדער פון דעם דאזיגען קינד. אבראם מארקא־וויטש האט אליין וויפיעל מאל געוואלט ארופנעמען זיוזיא'ן אויף פאפיער (אבראם מארקאוויטש איז א שטיקעל קינסטלער), האט זיך אבער די גאנצע פאמיליע, א חוץ ראזע'ן, ארייגעמישט, שטארק געפראטעסטירט קעגען דעם. ניט דערלאזט, אז דער פאטער זאל אוועקנעמען ביי'ם קינד דאס, וואס די מילדע נאטור האט דעם געשענקט. דער פאטער האט דאס געפרייהט און געקרענקט; גע־פרייהט, וואס ער איז דער פאטער פונ'ם קינד, און געקרענקט, וואס מע גלויבט ניט אין זיין קינסטלערישען טאלאנט. האט ער זיך מיישב געווען און האט איהם בעשריבען אין א ליעד, א גרויסעם ליעד. איז אבער דאס ליעד אויסגעקומען נאך ערגער פון דעם גע־מעלד. דאס ליעד איז קיינעם ניט געפעלען, אויסער איין ראזע'ן. נאר פון ראזע'ן איז קיין ראיה ניט; איהר איז אלץ געפעלען; וואס אבראם מארקאוויטש זאל ניט רעדען, אדער שרייבען, איז דאס גוט, איז דאס זיס, איז דאס פראכטפול! קיינער גלויבט ניט אזוי אין אבראם מארקאוויטש'עס טאלאנטען, ווי זיין ווייב ראזע. ער אליין גלויבט ניט אזוי פיעל אין זיך, וויפיעל ראזע. ביי איהר איז „אבראשא" א זשעניע. וואס קיינער פערשטעהט איהם ניט און קיינער שעצט איהם ניט. ווארום אז אלע זאלען איהם פערשטעהן און שעצען אזוי ווי זי, וואלט ער נישט בעדארפט אפגעבען אזוי פיעל גאלדענע צייט צו דער דרוקעריי, וואס גיט זיי קוים־קוים צום לעבען. די וועלט זאל זיין אביסעל מעהר מבין, — אזוי דענקט ראזע —, וואלט זיך שוין לאנג געפונען א פערלעגער, וואס וואלט ארויסגעגעבען אלע זיינע ליעדער, וואס ער האט ווען געשריבען פון זינט ער איז פאר איהר א חתן געווארען. די וועלט זאל זיין אבי־סעלע מעהר מבין, — דענקט ווייטער ראזע — וואלט זיך שוין לאנג געפונען א בעלן, וואס וואלט אוועקגעקויפט אט די אלע בילדער,

וואָס ער מאָהלט און מאָהלט פון זינט זי קען איהם. און ראָזע האָט א קוק אויף די ווענד, וואָס זענען פערהאַנגען מיט עטיודען און מיט בילדער, מעהרסטענטייל, נישט־געענדיגטע, און זי דערמאָנט זיך, אז אויפ'ן בוידעם ליגען בילדער נאָך דריי מאָל אזוי פיעל, אויך נישט־געענדיגטע... און זי דערמאָנט זיך, וויפיעל ליעדער, פּאָעמען און נישט־געענדיגטע ראָמאַנען עס ליגען אין אלע שאַפעס און אין אלע טישקעסטלעך, און אפילו אין די „קאָרזינעס" פון דעם גרעט ליגען גאַנצע פּעק מיט מאַנוסקריפּטען. גאָט זאָל היטען פון אויס־רוימען, ארויסוואַרפען אָדער פערברענען! וואָס איז? איהר האָט מורא, אז ראָזע איז נישט בעקאַנט מיט די אלע אונשטערבליכע ווערק? צי איהר מיינט, אז ראָזע האָט נישט געלייענט אָט די אלע פּאָעמען, מיט די באַלאַדען, מיט די סקיצען, מיט די ערצעהלונגען און ראָמאַנען? דאָס הייסט, זי אליין האָט זיי נים געלייענט; ער, דער מאַן, האָט זיי איהר געלייענט, און נים איין מאָל — א סך מאָל! ס'איז א סברה, אז ראָזע איז אין איהר מאַנ'ס ווערק מעהר קלאָר, ווי ער, דער פערפאַסער אליין. וויפיעל מאָל מאַכט זיך, אז אבראַם מאַרקאָוויטש פרעגט ביי ראָזע'ן, ווי אזוי הייסט ביי איהם דער און דער העלד פון דעם און דעם ראָמאַן? איאָ, זילבער־שטיין? — „ניין, נשמה מיינע! — ענטפערט איהם ראָזע. — דו האָסט א טעות!"...

ביי אבראַם מאַרקאָוויטש'ען איז ראָזע'ס אויטאָריטעט און ראָ־זע'ס קריטיק די בעסטע, די קליגסטע און די אויפריכטיגסטע. פאַר די אלע אַנדערע קריטיקער טאָר מען קיין ווערק נים ווייזען; די בעסטע זאַך מאַכען זיי אייך צו נישט, געוועהנליך מחמת קנאה; זיי פערגינען נישט!... ווי קאָן מען פערגלייכען א פרעמדען צו איין אייגען ווייב? למשל, ווען זיך א פרעמדער אוועקזעצען טרייסטען א מענשען, איהם אויסרעדען דאָס הארץ, ער זאָל זיך נים זאָרגען, וואָס די וועלט אָנערקענט איהם נים?

— וואַרט־צו, מיין לעבען, עס וועט נאָך קומען א צייט, וואָס די וועלט וועט זיך ארומקוקען אויף דיר אויך! — אזוי האָט איהם

ראָזע אויסגערעדט דאָס האַרץ. — אָט האָבען זיי איצטער צו טהון מיט טאָלסטאָי, מיט גאָרקי, עס קעהרט די וועלט! זאָלען נאָר אַרויס די ערשטע ליעדער דיינע אויף דער וועלט — וואו האָלסט דו מיט זיי? ביזט נאָך ניט פאַרטיג? וויפיעל ביכלעך דרוקסט דו? איינגאַנצען צוויי טויזענד? לעבערליך! צוויי הונדערט טויזענד, צום ווינציגסטען!

און ביידע זעצען זיך אװעק, מאַכען אַ חשבון, וויפיעל קאָנען זיי פערדיענען, ווען זיי זאָלען, צום ביישפּיעל, אַרויסלאָזען אויף דער וועלט די „זעמטליכע ליעדער" פון אבראַם מאַרקאָוויטש? דער חשבון איז אויבען־אויף, ווי אויף אַ טעלער: די בעפעלקערונג פונ'ם לאַנד איז הונדערט פערציג מיליאָן. וועלען מיר זאָגען, אַז נאָר אַ צעהנטעל־חלק קאָן לעזען — אַלזאָ, האָבען מיר פערצעהן מיליאָן לע־זער. וועלען מיר זאָגען, אַז ניט אַלע קאָנען קויפען ביכער, דאָס הייסט, איינער וועט קויפען און צעהן וועלען לייענען, — האָבען מיר, אַלזאָ, אַריבער אַ מיליאָן קויפערס? וויפיעל עס דאַרף קאָס־טען אָפּדרוקען אַ ביכעל — דאָס ווייסט שוין אבראַם מאַרקאָוויטש: ער האָט דאָך אַ דרוקעריי... נאָר דאָס אַליין איז בלאָטע. דער עיקר איז דאָך דער כבוד, דער נאָמען!...

און דאָס גליקליכע פּאָר טראָגט זיך אװעק אויף די גרינגע פליג־לען פון דער רייכער פאַנטאַזיע אין עולם חדמיון, אין גן־עדן, וואָס זיי אַליין האָבען איהם אויסגעבויעט... און דערוויילע האָט אבראַם מאַרקאָוויטש גענומען דרוקען ביי זיך אין דער אייגענער טיפּאָ־גראַפיע די „ערשטע ליעדער" זיינע אין אַ ביכעל מיט'ן נאָמען „די יונגע האַרפע", געהאַט צו טהון קודם מיט'ן צענזאָר, וואָס האָט איהם געגעבען מאַטעריאַל צו רעדען און שרייען אויף אַנדערט־האַלבען יאָהר נאָכאַנאַנד, ביז גאָט האָט רחמנות געהאַט, דער צענ־זאָר האָט דאָס דורכגעלאָזט בשלום. און די „יונגע האַרפע" איז אַרויס פון דרוק, גאַנץ שען אילוסטרירט מיט אַ האַרפע און מיט אַ האַנד, וואָס שפּיעלט אויף דער האַרפע. — נאָר אַז ס'איז ניטאָ קיין מזל, העלפט נישט קיין חכמה! טאָלסטאָי און גאָרקי און טשע־

כאָוו און די איבעריגע אַלע געהען אין די צעהנער הונדערטער טויזענדער, און די „יונגע האַרפּע“ פון אברהם מארקאָוויטש ליגט אויף אַ בוידעם (פון 2,000 ליגען נישט געריהרט 1,941 !). נו, קאָן ניט צעזעצט ווערען די גאַל? זאָל אברהם מאַרקאָוויטש ניט ברענען, ניט פייערען? אַ גליק, וואָס ער האָט אַזאַ ווייב, ווי ראָזע, און וואָס זיי האָבען אַזאַ קינד אַ צאַצקע, ווי זיוזיא.

— וואָס זאָגט איהר אויף אונזער זיוזיא'ן? — רופט זיך אָן אברהם מאַרקאָוויטש צו זייער גאַסט, צו מאַשאַ'ן.

דערזעהען דאָס ערשטע מאָל זיוזיא'ן, האָט זי איהם שיער ניט אויפגעגעסען. נישט נאָר ער האָט זי גענומען מיט זיין ווייס מאַרמאָר מלאַכ'יש פּנימ'על, לאַנגע זיידען־קאָלירענע לאָקען, טיעפע הימעל־בלויע אויגען, אויסגעטאָקט נעזעל, קליין מיילכעל, אַנטיקשנע מאַרדעלע, קלאַסיש געשטאַלט און אויסערגעוועהנליכע גראַציע; ער האָט זי בעצויבערט מיט זיין בענעמען זיך, מיט זיין האַלטען זיך, מיט זיין רעדען און מיט זיין שפּראַך. ער האָט איהר פערגעבען אַזעלכע פראַגען און האָט איהר געענטפערט אַזוי קלוג און שאַרף, אַז מאַשאַ איז ארויס פון די כלים. זי איז צום קינד צוגעזאָרען געוואָרען, און איהר ליעבשאַפט צום קינד איז נאָכדעם געוואַכסען פון שעה צו שעה, פון טאָג צו טאָג, ביז זי האָט זיך איינמאָל מודה געווען פאַר טאַמאַרא'ן, אַז זי פיהלט זיך צום קינד צוגעבונדען מעהר ווי צו איהרע איינענע שוועסטערלעך און ברידערלעך, און אַז זי קאָן זיך גאַרניט פאָרשטעלען, אַז זי זאָל זיך ווען קאָנען שיידען מיט דעם זיוזיא'ן. וואָס האָט פערנומען ביי איהר אין הארצען גאָר אומגעריכט אַזאַ גרויסען פּלאַץ! וואו זי האָט געהאַט ערגיץ אַ פרייע מינוט, האָט זי דאָס אוועקגעגעבען זיוזיא'ן. מיט זיוזיא'ן לערנען, מיט זיוזיא'ן רעדען, מיט זיוזיא'ן פערברענגען, מיט זיוזיא'ן שפּיעלען זיך — איז ביי איהר געווען איינס פון די גרעסטע פערגעניגענס. איז מאַשאַ געקומען אַהיים, איז דאָס ערשטע געווען זיוזיא! איז מאַשאַ אויפגעשטאַנען פון שלאָף — איז זיוזיא! אינ'ם גרעסטען פּאָליטישען שמועס איז געווען זיוזיא!

א תענוג איז געווען ביי מאשא'ן אוועקזעצען זיך דערצעהלען זיר־זיא'ן מעשיות. אויף מעשיות דערצעהלען איז מאשא געווען א בריה, און מעשיות איז געווען ביי זיוזיא'ן דאס חיות, דאס לע־בען! און מאשא האט זיך אוועקגעזעצט דערצעהלען איהם איין מעשה נאך דער אנדערער, און זיוזיא האט אויפגעעפענט זיינע אויסגעטאקטע ליפעלעך, זיינע הימעל־בלויע אויגעלעך, און האט געקוקט אויף מאשא'ן מיט גרויס פערשטאנד, ווי איין אמת'ער בר־דעת, און ווי איין אמת'ער בר־דעת געשטעלט אפטמאל א פראגע, און ווי איין אמת'ער בר־דעת געלאכט דארט, וואו מע דארף לאכען, און געוויינט דארט, וואו מע דארף וויינען.

קוקענדיג אויף דעם יונגען בעשעפעניש, אויף דעם געראטען נפש'על, וואס איז פול מיט לעבען, האט קיינער ניט געקאנט זיך ריכטען, אז דאס וועט זיין דער ערשטער קרבן אינ'ם אויסגוס פונ'ם גרויסען שטורם...

* * *

אין דער קורצער צייט, וואס מאשא האט פערבראכט מיט טא־מארא שאסטעפאל אלס גאסט, האט זי טאמארא ליעב געקריגען, ווי איין אייגענע שוועסטער, און איז צוגעבונדען געווארען צו איהר מיט לייב און לעבען. מאשא האט נישט געדארפט ווארטען ביז איהר חבר'טע וועט „אנטפלעקען" פאר איהר איהר נשמה, אויסגיסען איהר הארץ; זי איז געווען קלאר אין טאמארא'ס לעבען, מע קאן זאגען, אויף אויסווענדיג. טאמארא איז געווען איבערראשט, ווען זי האט ערפאהרען, אז מאשא ווייסט פון איהר ראמאן מיט'ן יונגען ראמאנענקא'ן... דאס איז געווען אויפ'ן אנדערען טאג נאך מאשא'ס בעזעצען זיך ביי טאמארא'ן. זי האט דערזעהען ביי טאמארא'ן אויפ'ן טיש א פארטרעטעל אין א קליין זילבערן רעמעל.

— א! — האט א זאג געגעבען מאשא, נאר א קוק געטהאן אויפ'ן פארטרעט. — דאס איז ער, ראמאנענקא. ער וועט היינט רעדען אין גרויסען מאניעזש... שאדע, וואס איך קאן דארט היינט

ניט זיין, איך בין פערנומען אין איין אנדער ארט... ער ווייסט, אז איך וועל ניט זיין...

— דו האסט זיך געזעהען מיט ראמאנענקא'ן?—האט טאמארא א זאג געטהאן, און סע האט זיך ניט־ווילענדיג ארויסגעריסען פון איהרע ווערטער א געפיהל פון... אייפערזוכט? ניין! צו הייליג איז ביי איהר ראמאנענקא, צו גרויס איז ביי איהר מאשא!... וואס דען איז דאס געווען?... מאשא האט זי אבער גיך ארויסגעפיהרט פון פערלעגענהייט. זי האט צו איהר אזוי געזאגט:

— דארפסט זיך ניט וואונדערען. איך קען ראמאנענקא'ן פריי־הער פון דיר און בעסער פון דיר... אז ער האט דיך ליעב — איז א פאקט... דו פערגעטערסט איהם, און ער פערדיענט דאס... אבער איך מוז דיר זאגען אויפריכטיג — דו ווייסט, אז אנדערש קאן איך ניט זאגען: — גליקליך וועט איהר קיינמאל ניט זיין, ניט דו, ניט ער... דו ווילסט ויסען, פאר וואס? דו פערגעסט, אז ער געפינט זיך אויף א „ווואולקאן", און דו ביזט בעשאפען געווארען צו איין אנדער לעבען...

דאס איז געזאגט געווארען אזוי ערנסט און מיט אזא ווייכען צערטליכען טאן, אז טאמארא שאסטעפאל האט זיך נישט געקאנט געפינען בעלעדיגט. זי האט רוהיג געזאגט:

— דו ווילסט מיר זאגען, אז איך בין ניט קיין העלדין און בין נישט ווערטה, אז...

— האסט א טעות! נישט דאס האב איך דיר געוואלט זא־גען! — שלאגט איהר איבער מאשא די רעד. — איך האב דיר נישט געוואלט דערנידעריגען. אדרבה, איך האב ליעב אזעלכע ווי דו; דו ביזט דאס לעבען אליין, און צום לעבען ביזט דו בעשאפען. איך וואלט אויך געוואלט זיין דאס, וואס דו... איך וועל דאס אבער ניט זיין קיינמאל; שולדיג איז אין דעם די צייט. אין א ביטערע צייט לעבען מיר... און די אומשטענדען האבען זיך פאר מיר צענויפגעלעגט אזוי, אז איך ווייס ניט הייגט,

וואו איך וועל מאַרגען זיין... דאָס זעלבע איז אויך מיט איהם, מיט ראַמאַנענקאַ'ן. הלואי איך זאָל האָבען אַ טעות, נאַר איך זעה איהם! ווייט־ווייט פון דאַנען!...

— פאַר מיר איז ניטאָ קיין ווייט! — זאָגט טאַמאַראַ מיט היץ. — וואו ער, דאָרט בין איך! נישטאָ די קראַפט אין דער וועלט, וועלכע זאָל מיך אָפּהאַלטען און קאָנען צעשיידען מיט דעם מענשען, סיידען דער טוידט...

— יעדע אַנדערע אויף דיין אָרט וואָלט אויך אַזוי געזאָגט. עס מאַכט דיך נאָר הויך אין מיינע אויגען. — זאָגט איהר מאַשאַ. — איך קאָן מיך אָבער ניט איינהאַלטען און מוז דיר זאָגען גאַנץ אָפען דאָס, וואָס איך מיין: איך בעדויער דיך, טאַמאַראַ, און נישט אַזוי דיך, ווי דיינע עלטערען.

— מיינע עלטערען? (טאַמאַראַ'ס אויגען צינדען זיך אָן מיט פייער.) לעבען מיר דען צוליעב די עלטערען? פאַר וואָס בעדוי־ערסט דו ניט דיינע עלטערען?

— פון וואַנען ווייסט דו, אז ניין?...

ביי די ווערטער קומט אָן אַבראַם מאַרקאָוויטש, און זייער שמועס ווערד איבערגעריסען אין מיטען.

קאַפּיטעל ט.

ער האָט זיי געפּאַקט!

ביי אַבראַם מאַרקאָוויטש'ען אין שטוב האָבען אַלע, פון אַב־ראַם מאַרקאָוויטש'ען ביז'ן קליינעם שיקסעל מיט די גרויסע קאַרע־לען און ביז'ן קליינינטשקען זיוזיא, געהאַלטען אין סאַמע זיסען שלאָף, ווען דער גוטער זיסער מלאך קומט און פּלאָנטעט זיינע גוטע זיסע חלומות... אַך, חלומות! יעדער זעהט אין חלום דאָס, וואָס ער וויל, דאָס, וואָס ער זוכט. למשל, אַבראַם מאַרקאָוויטש'ען האָבען זיך געפּלאָנטעט ביכער און בילדער אין די אַלפּים, אין די מיליאָנען!... מע שלאָגט איהם אָפּ די טהירען!... אַלע ווילען זיינע ליעדער, די „יונגע האַרפע" — ער האָט שוין ניט קיין הענד פאַ־

קענדיג, ער שיקט זיי אָפּ צו ראָזע'ן... און ראָזע זעהט נאָך אַ שענערען חלום: אַ מאַסע מענשען... אַ פּראָצעסיע... אין מיטען געהט אַבראַם מאַרקאָוויטש מיט אַלע קינדער... זיוזיאַ אויף צופּריהער מיט'ן טאַטענס „יונגע האַרפּע" אין די הענד... דאָס פאָלק שטורעמט און שרייט: לעבען זאָל דער אונשטערבליכער פערפאַסער פון דער אונשטערבליכער „האַרפּע!"... גאָר הינטען געהען נאָך מיט אַראָפּגעלאָזטע קעפּ גראַף טאָלסטאָי, מאַקסים גאָרקי, אַנטאָן טשעכאָוו, געטע, שילער, שעקספּיר, מאַרק טווען און אַנדערע בעריהמטע שריפטשטעלער, און וויינען... טאַמאַראַ שאָסטעפּאַל זעהט אין חלום ראָמאַנענקאָ'ן מיט גרויסע אותיות „ק אָ נ ס ט י ט ו צ י ע!"... און מאַשאַ באַשעוויטש, וואָס שלאָפט אקעגען טאַמאַראַ'ן אויף אַ קורצפיסיגער סאָפע, חלומ'ט פון אַ פּאַרלאַמענט, און זי זעהט זיך אַליין אין פּאַרלאַמענט שטעהן אויף דער פּלאַטפאָרם מיט די הענד אַרונטער, און די ווענד זענען בעהאַנגען מיט פּראָקלאַמאַציעס: „לעבען זאָל די פרייהייט!"... מאַשאַ דעם קליינעם שיקסעל מיט די גרויסע קאַרעלען חלומ'ען זיך רויטע, גרינע, בלויע, ווייסע, געלע קאַרעלען, אָהן אַ שיעור קאַרעלען!... זיוזיאַ'ס ניאַניאַ חלומ'ט, אַז זי זיצט אויף אַ לאַנגער באַנק אין קינדער־גאָרטען מיט אַ סך ניאַנים און מע רעדט... און זיוזיאַ אַליין זעהט פאַר זיך וועלאָסיפּעדען און זייגערלעך, זייגערלעך און וועלאָסיפּעדען קאַטשען זיך, רעדלען זיך, דרעהען זיך, פליהען, פליהען...

פלוצים — סטוק־סטוק־סטוק! טראַך־טאַראַראַך! עס קלינגען די פענסטער, עס פּלאַצען די טהירען. נאָך איין מינוט — און די שטוב איז פול מיט פּאָליציע. אַלע וואַכען־אויף, זענען טוידט ווי די טוידטע, עס ציטערען די צייהן אין מויל. די אַלטע ניאַניאַ צלמ'ט זיך. רופט גאָט צו הילף. אַפילו דער קליינער זיוזיאַ, וואָס האָט נאָר־וואָס געזעהען אַזוי פיעל וועלאָסיפּעדען מיט אַזוי פיעל זייגערלעך, האָט זיך אויפגעזעצט אויפ'ן בעטעלע, אויפגעעפענט די גרויסע טיעפע הימעל־בלויע אויגען און אַ פרעג געטהאָן ביי דער אַלטער שטיל:

— ניאַנאַ! עס ברענט?...

— ניין, קינד, עס ברענט ניט, עס ברענט ניט, גאָט איז מיט אונז!

— וואָס דען? גזלנים? — פרעגט זיווזיא און דעקט זיך אָפּ און וויל אַריבערשפּאַנען מיט אַ פוס אויף יענער זייט בעטעלע.

— ניין, קינד, נישט קיין גזלנים! — ענטפערט איהם די ניאַנאַ און דעקט איהם איין. — נאַ דיר גאָר גזלנים!

— וואָס דען איז?

— פּאָליציע! — ענטפערט איהם די אַלטע ניאַניאַ, צלמ'ט זיך און רופט יעזוס'ען צו הילף.

— וואָס־זשע גאָר ביינאַכט? — הערט זיווזיא ניט אויף צו שטעלען איין פראַגע נאָך דער אַנדערער, און וויל נישט פאָלגען די אַלטע ניאַניאַ, וויל זיך נישט לעגען. זיווזיא וויל זעהען, וואָס איז דאָס אַזעלכעס פּאָליציע, און וואָס טהוט זי דאָ, און וואָס עפּיס ביינאַכט? און זיווזיא זיצט און קוקט, און זעהט, ווי אָפיציערען מיט גלאַנצענדיגע עפּאָלעטען מיט גאָלדענע קנעפּ עפענען אַלע שאַפעס, מיט אַלע קאַסטענס, מיט אַלע טישען און טישקעסטלעך, און מע בלעטערט ביכער, און מע פּאַקט פּאַפּירען, דעם פּאַפּאַ'ס ביבער מיט'ן פּאַפּאַ'ס פּאַפּירען... און דער פּאַפּאַ אַליין שטעהט און ציטערט, און די מאַמע רייבט איהם דעם שטערן... און אָט איז די טיאָטיא טאַמאַראַ — שטעהט נעבען דער טיאָטיא מאַשאַ און קוקט אויף איהר אַזוי, גלייך ווי זי וואָלט האַלטען ביי'ם שטאַרבען... און די טיאָטיא מאַשאַ שטעהט שוין גרייט אָנגעטהאָן מיט'ן היטעלע אויף די אונטערגעשערענע האָר, האַלט די הענד אַרונטער און רעדט מיט אַ שענעם אָפיציער מיט שוואַרצע באַקענבאַרדען, ווי קאָטלעטען, און ביי דער זייט שטעהט אַ שוואַרצער יונגערמאַנטשיק מיט איין אַרבעס־קאָלירענעם אויבערראָק און רייבט זיך אַ האַנד אָן אַ האַנד...

און די טיאָטיא מאַשאַ געהט־צו צו זיווזיא'ן און נעמט איהם אַרום און דריקט איהם צו צום האַרצען שטאַרק־שטאַרק, און קושט

איהם אין בײדע אויגען, אין שטערן, אין קאָפּ, און עס ווײזט זיך איהם אויס, אַז איהרע הענד זענען קאַלט און איהרע אויגען זענען נאַס, און זי זאָגט צו איהם מיט אַ שמײכעל:

— זיוזיא! דו וועסט ניט פערגעסען די טיאָטיא מאַשאַ?

און זיוזיא האַפּט אַרום דער טיאָטיא מאַשאַ'ס ווײסען האַלז מיט בײדע הענדעלעך און ער קושט זי אײן מאָל און צוױי מאָל און צעהן מאָל און צוואַנציג מאָל, און נאָך אײן מאָל, און נאָך אַ האַלבען מאָל, און דעם לעצטען מאָל, און עס הערט זיך אַ שאַרף־שנײדענדיגע שטימע פון אײן אָפיציער:

— פאַרטיג!...

און אַלע שטעהען־אויף, און אַלע זענען גרײט, און אַלע געהען־אַפּ, אַלע אָפיציערען מיט די גלאַנצענדיגע עפּאָלעטען מיט די גאָל־דענע קנעפּ, און בײדע טיאָטיס געהען־אַפּ, און די קלײנע מאַשאַ מיט די גרויסע קאַרעלען לײכט זיי צו, און דער פּאַפּאַ איז געבליבען זיצען, ציטערט ווי אַ בלאַט, און די מאַמאַ האַלט איהם צו און ווײנט, און אַלע קינדער זענען געבליבען שטעהן און טרײסלען זיך און געהניצען, ווילען שלאָפען, און נאָר די טיאָטיא טאַמאַרא מיט דער טיאָטיא מאַשאַ זענען נישטאָ, און די אַלטע ניאַניא צלמ'ט זיך, רופט יעזוס'ען צו הילף. און דער קלײנער זיוזיא פאַלט מיט'ן שענעם ווײסען פּנים אין די קלײנע ווײסע קישעלעך און ווײנט און ווײנט און ווײנט, ווי אַ פּיערזעהריג פערשטאַנדיג געראָטען קינד קאָן ווײנען...

* * *

עס האָט שוין באַלד געשאַריעט אויף טאָג, און אַבראַם מאַר־קאָוויטש האָט נאָך אַלץ ניט געקאָנט בערוהיגען זיך, וויפיעל ראָזע האָט איהם נישט געמאַטערט, געריבען די שלײפען, אויסגעגאָסען אויף איהם דעם גאַנצען אָ־דע־קאָלאָן. ער האָט זיך גאַרנישט גע־וואָלט גלויבען, אַז ער איז פרײ, און האָט אַלע מינוט זיך געוועג־דעט צו זײן ווײב מיט דער זעלבער פראַגע:

— ראָזע! איך בין פרײ?...

— דו ביזט פרײ, אַבראַשאַ, ביזט געװען פרײ און פרײ װעסט דו מיר זײן תמיד, שטענדיג און אײביג!...

װי אַ ציטעריג קינד, װי אַ געפּעסטעטער, אַ געבאַלעװעטער בן־יחיד, איז געװען בײ איהר אַבראַשאַ. אַלץ האָט ער בײ איהר אױסגעפיהרט. קײן זאַך איז פאַר איהר נישט געװען צו שװער, אַבי אַבראַשאַ זאָל זײן צופריעדען. דאָס בעסטע און דאָס שענסטע און דאָס ערשטע, װאָס עס איז געװען אין שטוב, איז אַװעקגעגעבען געװאָרען איהם, אַלץ איהם, און אַבראַם מאַרקאָװיטש האָט דאָס אָנגענומען אַלסדינג, װי אַ מענש, װאָס װײסט, אַז איהם קומט דאָס. און טאַמער איז אַזױ גיך נישט געװען דאָס, װאָס ער װיל, װאָס איהם איז געפעלען און װאָס ער דאַרף, האָט ער שטאַרק נישט געװאָלט לײדען, זיך געשמיצט און געװאָרפען און אױסגעלאָזט דעם גאַנצען כעס — צו װעמען? נו, געװעהנליך, צו ראָזע'ן. און ראָזע האָט דאָס אָנגענומען פאַר ליעב, איהם אָפּגעגעבען דעם געהערט. טאַמאַראַ האָט נים געקאָנט צוזעהען זײנע גענג, און אַלס ראָזע'ס אײן אײגענע, האָט זי געפּרופט אַ פּאָר מאָל פיר־האַלטען איהם, האָט זיך ראָזע אײנגעשטעלט פאַר איהר מאַן און האָט איהם פערענטפערט, װי דער בעסטער אַדװאָקאַט... אין דער קורצער צײט, װאָס מאַשאַ האָט געגאַסטירט בײ טאַמאַראַ'ן, איז זי איהר געקומען צו־הילף, און בײדע מײדלעך האָבען זיך גענומען אױף אַבראַם מאַרקאָװיטשען, איהם אַ נאָמען געגעבען „סאַטראַפּ“, „דעספּאָט“ און נאָך אַזעלכע נעמען, איהם דערגאַנגען די יאָהרען, און דוקא מיט גוטע רעד, ביז ער איז זײ געװאָרען אַ דם־שונא. אַרומגעגאַנגען אָנגעבלאָזען, װי אײן אינדיק, און אױסגעלאָזט זײן ביטער הארץ — צו װעמען? נו, געװעהנליך, צו ראָזע'ן! און ראָזע האָט אױך דאָס אָנגענומען פאַר ליעב, אױסגעװײנט זיך שטילער־הײד, אױסגעװישט די אױגען — און שאַ, װיעדער די זעלבע שע־נע, פרישע, בליהענדיגע ראָזע, אַרומגערינגעלט מיט איהר חאַליאַ־סטרע ענגאַאיסטלעך, אײנס גרעסער פון דאָס אַנדערע...

פון דעסטוועגען, און נאָך דעם אַלעמען, אַז מע האָט צוגענומען טאַמאַראַ'ן מיט מאַשאַ'ן, איז אַפילו דער עגאָאיסט אַבראַם מאַר־קאָוויטש געווען געקרענקט מיט סכנת־נפשות. ער איז נאָכדעם ארומגעגאַנגען גאַנצע טעג, ווי אַ משוגענער, געפייערט (פאַר ראָ־זע'ן) אויף דער פּאָליציע, גערעדט (פאַר ראָזע'ן) אויף דער רעגיע־רונג כל הפסלנות שבעולם, געזאָגט (ראָזע'ן): אָט לויפט ער צום פּראָקוראָר, צום מיניסטער — פאַר וועמען האָט ער מורא? ער איז אַ ריינער מענש, אין זיינע ביכער און אין זיינע כתבים איז נישטאָ גאָרנישט.

— גאָרנישט, אַבראַשאַ, גאָרנישט! — ענטפערט איהם ראָזע, און איהם שמעקט דאָס ניט, פערהאַפּט ער זיך:

— וואָס הייסט, גאָרנישט? עס איז פאַרהאַן ביי מיר אין די ליעדער געננג מאַטעריאַל, נאָר פערשטעלט. האַ, ראָזע?

— געווים, פערשטעלט! — גיט איהם נאָך ראָזע, און עס בלייבט, אַז נישט שפּעטער ווי מאָרגען לויפט־אַוועק אַבראַם מאַר־קאָוויטש עפּים טהון פאַר די געפאַנגענע... און עס געהט אַוועק דער מאָרגען, און נאָך איין מאָרגען, און נאָך צוויי מאָרגענס, און אַבראַם מאַרקאָוויטש קאָכט זיך, שפּריצט מיט פייער!

וואָס ער צערעדט! אַ גליק, וואָס אחוץ ראָזע'ן הערט דאָס קיין בן־אָדם נישט!... און טאַמאַראַ שאָטעפּאַל און מאַשאַ באַ־שעוויטש דערוויילע זיצען, און אַבראַם מאַרקאָוויטש טהוט גאָרניט פון זייערטוועגען...

קאַפּיטעל י.

דער זונטאַג.

נאָך פון שבת ביינאַכט אָן האָבען אָנגעהויבען אַריינטרעטען מיליטער. גאַנצע עסקאַדראָנען האָבען זיך פערשפּרייט הינטער דער שטאָדט און מע האָט געוואַרט...

טויזענדער אַרבייטער האָבען זיך אָנגעטהאָן יום־טוב'דיג, מיט־גענומען מיט זיך די ווייבער מיט די קינדער און בעוואָפענט זיך מיט

הייליגע בילדער און איקאָנעס... קאָזאַקען זענען ארומגעפלויגען אויף די פערד הין און הער אויף די הויפּט־גאַסען פון דער שטאָדט. אַלע בריקען וואָס איבער דער „ניעווא" זענען געווען בעדעקט מיט קאָזאַקען, אולאַנער, דראַגונער און אַנדערע מינים חיל. אַפּילו די פעסטונג פון דער שטאָדט איז געווען גרייט, ווי עס געהערט צו זיין.

פּונקט נייען אַזייגער אין דער פריה האָט זיך אָנגעהויבען צו ציהען אַ שנירעל פון מענשען פון אַלע „זאַסטאַוועס" און געגאַנגען מיט די הייליגע בילדער, מיט'ן גלח אין מיטען, אָנגעטהאָן אין גלח'שע קליידער מיט אַ פּאַפּיער אין דער האַנד. קוקענדיג אויף דער פּראָצעסיע פון פריעדליכע מענער, פרויען און קינדער, האָט מען געקאָנט מיינען, אַז דאָס איז עפּיס אַ הייליגער, אַ פּאַטריאָטישער יום־טוב.

עס איז דאָ אַ שפּריכוואָרט: „וואָסער אַ גוט יום־טוב — אַזאַ גוט יאָהר". איצטיגס מאָל איז דאָס נישט מקוים געוואָרען. דער „גוט יום־טוב" איז געווען אַ פריעדליכער און אַ פריינדליכער; דער „גוט יאָהר" איז געווען אַ בייזער, אַ מורא'דיגער, אַ פייעריגער און אַ בלוטיגער.

— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —

די אַלטע אַבראַם מאַרקאָוויטש'עס ניאַניאַ האָט לכבוד זונטאַג אָנגעטהאָן זיוזיאַ'ן אין זיינע יום־טוב'דיגע מלבושים'לעך אַ־לאַ־פּאַני, וועלכע האָבען איהם צוגעגעבען אַ בעזונדערען חן, און איז געגאַנגען מיט'ן קינד אויפ'ן שפּאַציער, ווי אַלע טאָג. דערזעהען מענשען געהען אויף ביידע זייטען טראָטואַרען, האָט זיך די אַלטע ניאַניאַ געלאָזט מיט'ן קינד אַהין, וואו אַלע געהען. און וואָס ווייטער זיי זענען געגאַנגען, אַלץ גרעסער האָט געוואַכסען דעם שטראָם

פון מענשען, און עס האָט זיך געבילדעט אַ ים פון קעפּ. דער ים האָט זיך געצויגען און געטראָגען די מענשען אַזוי ווי חוואַליעס, איינס איבער'ן אַנדערען, אַלץ ווייטער און ווייטער. און אַז די אַלטע ניאַניאַ האָט געוואָלט געהן צוריק, איז שוין געווען כמעט אונמעגליך, און זי האָט זיך געטראָגען מיט'ן קינד קעגען איהר איי־גענעם ווילען אַהין, וואו אַלע. אויף איהר פראַגע: וואוהין געהט מען דאָס? האָט זי בעקומען איין ענטפער פון איין אַרבייטער, וואָס איז געגאַנגען יום־טוב'דיג אויך מיט אַ קינד פון אַ יאָהר זעכס ביי דער האַנד:

— מיר געהען בעטען.

— וואָס זשע איז אַזוי פיעל סאָלדאַטען? — פרעגט איהם ווייטער' די ניאַניאַ.

— פון אונזער כבוד וועגען, אַלטיטשקע, פון אונזער כבוד וועגען!

אַזוי ענטפערט איהר דער אַרבייטער און ווערד פערטראָגען מיט דער חוואַליע מענשען דורך איין אַנדער חוואַליע, און די אַנ־דערע חוואַליע ווערד פערשוואונדען דורך אַ דריטער חוואַליע מענ־שען. און די אַלטע ניאַניאַ האַלט־צו מיט דער לינקער האַנד זיוזיאַ'ן און מיט דער רעכטער האַנד צלמ'ט זי זיך און רופט יעזוס'ען צו הילף. דאָס האַרץ זאָגט איהר נעבאַך, אַז זי איז דאָ נישט גוט אַריין, זעהר נישט גוט... און זי שטעלט זיך אָפּ, די אַלטע ניאַניאַ, מיט'ן קינד, ביי דער גרויסער בריק, און נעמט דאָס קינד אויף די הענד, און זי דערזעהט הייליגע בילדער טראָגט מען, און אַ גלח געהט גלח'יש אָנגעטהאָן, און הייליגע ליעדער, הערט זי, זינגט מען, — צלמ'ט זי זיך, די אַלטע, און רופט יעזוס'ען צו הילף.

— וואָס איז דאָ, ניאַניאַ? — פרעגט ביי איהר זיוזיאַ און קוקט זיך איין מיט זיינע טיעפע בלויע אויגען איין דעם ים פון קעפּ.

— בעטען געהט מען, קינד מיינס.

נאָר זיוזיאַ דערהערט פּלוצים — מע שיסט; פרעגט ער ביי דער ניאַניאַ, וואָס זאָל דאָס בעדייטען, וואָס מע שיסט? ענט־פערט איהם די אַלטע, אַז ס'איז אַ מנהג, אַלע יום־טוב שיסט מען... און זיוזיאַ קוקט זיך איין מיט זיינע טיעפע בלויע אויגען און זעהט, ווי מענשען לעגען זיך, פרעגט ער ביי דער ניאַניאַ, וואָס זאָל דאָס בעדייטען, וואָס מענשען לעגען זיך? ענטפערט איהם די אַלטע, אַז ס'איז אַ מנהג, אַז מע בעט, דאַרף קען קניען... און זיוזיאַ קוקט זיך איין מיט זיינע טיעפע בלויע אויגען און זעהט, ווי מענשען פאַ־לען, פאַלען... פרעגט ער ביי דער ניאַניאַ, וואָס זאָל דאָס בעדייטען, וואָס מענשען פאַלען? און איידער די אַלטע ענטפערט איהם, דער־פיהלט זי אַ זעץ פון הינטען, אַ קלאַפּ פון פאָרענט און אַ דריקעניש, אַ שטיקעניש פון אַלע זייטען. און זי דערזעהט, ווי מענשען לױ־פען, שטופּען זיך, שפּרינגען איינס איבער דאָס אַנדערע, און זי דער־הערט אַ מאָדנעם הילך, אַ געשריי, אַ געוויינעריי מיט אַ קוויטשע־ריי, מיט אַ הוקען, מיט אַ טיוקען און מיט אַ פייפען, און זי צלמ'ט זיך, די אַלטע, און רופט יעזוס'ען צו־הילף. און מיט דעם זעלבען כח, מיט דעם זעלבען שטראָם, וואָס עס האָט זי געבראַכט אַהער צו טראָגען, טראָגט דאָס זי צוריק, און זי האַלט דאָס קינד צוגע־דריקט צום הארצען, און זיוזיאַ האַלט זיך מיטביידע הענדלעך ביי דער ניאַניאַ'ס האַלז, קוקט צוריק און הערט ניט אויף צו פרעגען קשיות: למאַי מע לויפט, למאַי מע שרייט, למאַי מע שטופּט זיך, למאַי מע וויינט? און די אַלטע קאָן איהם נישט ענטפערען דערויף גאָר נישט... זי פיהלט, אַז ניט די פיס איהרע, נאָר די מענשען טראָגען זי. וואוהין — ווייסט זי ניט. און אָט האָבען זיך אַריינ־געשניטען אין דעם שטראָם פון מענשען גרויסע געזונדע פערד מיט ברייטע הינטענס און טרעטען אויף די מענשען... און סאָלדאַטען זיצען אויף די גרויסע געזונדע פערד מיט מורא'דיגע פּנים'ער און מיט בלויזע שווערדען און מע שיסט, און מענשען פאַלען, פאַלען... און זי דערהערט, די אַלטע ניאַניאַ, אַ זעץ פון אויבען, און אַ מאָד־נער קוויטש רייסט זיך אַרויס פון זיוזיאַ'ן, און ער לאָזט אָפּ איהר

האלז, און בויגט אַן דאָס קעפּעל אַראָפּ, אַראָפּ. און אַ וואַרעם פלי־סיגקייט דערפיהלט זי אויף איהר האלז, און בלוט, דערזעהט זי, גיסט זיך פון איהר האַנד אַראָפּ, און זי ווייסט נאָך ניט ווּעמעס בלוט דאָס איז, און זי זעהט ניט, אַז זיוזיאַ'ס קאָפּ איז צעהאַקט, צעשפּאָלטען, און עס ווערד איהר פינסטער אין די אויגען, און זי פאַלט אַנידער מיט'ן טוידטען קינד אויף דעם ווייסען קאַלטען שניי, וואָס איז פערפאַרבט מיט רויטען אומשולדיגען בלוט...

אָט אַזוי האָט זיך אָנגעהויבען דער דאָזיגער זונטאַגדיגער טאָג, וואָס איז פערבליבען אין דער רוסישער היסטאָריע אונטער'ן נאָ־מען „דער רויטער זונטאַג“...

— — — — — — — — — —

— — — — — — — — — —

קאַפּיטעל יא.

טאַמאַראַ בעפרייהט.

תחילת איז פאַר טאַמאַראַ'ן געווען איהר אַרעסט אַ שטיקעל בעפריעדיגונג, מען קאָן זאָגען, אַ מין הנאה, אַ גדלות, וואָס זי איז לייטענגלייך, זיצט גלייך מיט מאַשאַ'ן און מיט אַלע אַנדערע פּאָ־ליטישע... איהר איז מעהר אָנגעגאַנגען, וואָס וועלען זאָגען אַנדערע וועגען איהר זיצען, איידער דאָס, וואָס טאָמער וועט זי דאַרפען אָפּזיצען דאָ אַ קורצע צייט. דאָס איז געווען אַ צייט פון מלחמה, די גאַנצע לופט איז געווען פול מיט „קאַמף“, און ס'איז געווען כמעט אַ בזיון, אַ מיידעל זאָל זיצען אין פּעטערבורג, אין זינען האָבען גאָר לערנען תורה לשמה און טהון זאָל זי גאָר ניט... וואָס ווייטער האָט איהר אָבער דאָס זיצען אָנגעהויבען זיך צועסען, און מעהר פון אַלסדינג דאָס, וואָס זי ווייסט ניט, אייגענטליך, פאַר וואָס זי זיצט... און זי האָט גענומען טרעפען, איבערלעגען אין זכרון, ווען און אויף וואָס פאַר אַ פערזאַמלונג זי איז געווען? און געווען איז זי אויף אַ סך פערזאַמלונגען. יענעם ווינטער איז ניט אוועקגעגאַנגען אַ טאָג אָהן אַ פערזאַמלונג... דאָס איינציגע, פון וואָס

זי האָט יסורים געהאַט, איז געווען — טאָמער זיצט זי איבער איהר נאָהענטער בעקאַנטשאַפט מיט ראָמאַנענקאָ׳ן, און ווער ווייסט, וואו ער איז און וואָס מיט איהם איז?...

נאָר אָט האָט מען זי אַרויסגערופען און אויסגעפרעגט, וואָס ווייסט זי וועגען מרים גיטעל באַשעוויטש? טאָמאַראַ האָט דערויף געענטפערט, אַז וועגען מאַשאַ באַשעוויטש קאָן זי זאָגען נאָר דאָס, אַז זי איז מיט איהר פון איין שטאָדט, האָט געענדיגט מיט איהר איין גימנאַזיע, געוואָהנט מיט איהר די לעצטע צייט אינאיינעם אויף איין קוואַרטיר, — און ווייטער ווייסט זי גאָרנישט ניט. דער־נאָך האָט מען זי אַרויסגערופען נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל — און אַלץ וועגען מרים גיטעל באַשעוויטש; און סוף כל סוף האָט מען זי אַרויסגעלאָזט.

ווי איינער, וואָס שטעהט אויף פון אַ לאַנגען שלאָף אָדער אַ שלאָפקייט, אַזוי האָט זיך געפיהלט טאָמאַראַ שאָסטעפּאַל, אַז זי איז געשטאַנען אויף דער פרייער לופט, אונטער׳ן פרייען הימעל, בעפרייעט פון דער געדיכטער געשטיקטער טורמע־אַטמאָספערע. אַ נייע וועלט! אַ נייער הימעל! נייע לופט! אַ נייע הויט אויף איהר! זי איז פריי! פריי! פריי!

טאָמאַראַ שאָסטעפּאַל האָט זיך אַרויפגעזעצט אויף דער ערש־טער דראָזשקע, וואָס זי האָט דערזעהען פאָהרען, און האָט זיך גע־הייסען פיהרען. די רעזידענץ־שטאָדט האָט נאָך אויסגעזעהן, ווי אַ שלאַכט־פעלד, וואָס דער פיינד האָט דאָס איבערגעלאָזט און איז אַוועקגעגאַנגען ווייטער... אויף דער „מאָיקע“, אויף „יעקאַטערי־נינסקי קאַנאַל“ און ערטער־ווייז אויף „ניעווסקי פּראָספּעקט“ האָט מען געקאָנט זעהען וואָר־ניט־וואו שפּאַציערען פּאַטרולען און קאָ־זאַקען, צופוס און אויף פערד. עס איז שוין געווען ניט פריה, און קיין עלעקטריע האָט מען נאָך נישט געזעהען אין ערגיץ. די פּעטער־בורגער... די פּעטעב־טיגע שטאָדט פּעטערבורג איז געווען ווי איינגעטונקען אין אַ פינס־טערניש און בעדעקט מיט אַ טרויער. טאָמאַראַ האָט געוואוסט נאָך

אין אוטשאסטאק, אז אין שטאָדט טהוט זיך עפּיס; זי האָט נאָר נישט געקאָנט וויסען. ו ו אָ ס עס טהוט זיך... אלע מאָל האָט זי געזעהען דורכ'ן קליינעם איינציגען פענסטערעל, ווי עס ווערען געבראכט פּארטיעסווייז ארבייטער און סטודענטען. זי האָט גע־רעכענט, אז ס'איז פאָרגעקומען איין אויסערגעווערנליכע דעמאָנס־טראציע, און עס האָט איהר שטארק באנג געטהאָן, וואָס זי האָט נישט געקאָנט זיין אויף דער שמחה... וואָס ווייטער האָט זי אָבער ארויסגעזעהן אלע מעהר סימנים פון א געשלעג, און זי האָט זיך ארייגעלאָזט אין א שמועס מיט'ן איזוואָזטשיק, נאָך גאָר א יונ־געל פון א יאָהר זיעבעצעהן־אכטצעהן, מיט א היטשקעלע און מיט א צו גרויס היטעל, וואָס פאלט איהם אלע מאָל אויף די אויגען, אזוי אז ער מוז דאָס אלע מינוט געבען א רוק־ארויף.

— וואָס איז דאָ פאָרגעקומען? — פרעגט זי ביי'ם איזוואָז־טשיק.

— גאָרנישט, בארישני, איז פאָרגעקומען! — ענטפערט ער איהר מיט א שארפער קינדערשער שטימע און טהוט א רוק־ארויף דאָס גרויסע היטעל. — מע האָט נאָר דורכגעבויקערט אביסעל אונ־זערע ברידער, דורכגעבראָכען די ביינער. — לעגט ער צו מיט א שמייכעל.

— פאר וואָס?

— פון וואנען זאָל איך וויסען? מע זאָגט, אז דערפאר, וואָס מענשען זענען געגאנגען בעטען.

— נו?

— נו, האָט מען זיי ניט געלאָזט.

— נו?

— נו, האָט מען אָנגעשיקט אויף זיי קאָזאקען מיט דראגונער...

— נו?

— האָבען זיי גענומען לעגען און לעגען, לעגען און לעגען!...—

דער איזוואָזטשיק בעווייזט מיט דער האנד, ווי אזוי מע האָט גע־נומען לעגען.

— א סך האָט מען אויסגעלעגט? — פרעגט איהם טאַמאַראַ.
— נישקשה'דיג! — ענטפערט ער איהר און טהוט א רוק־אַרויף דאָס היטעל.
— וויפיעל? — פרעגט איהם טאַמאַראַ. — צעהן מענשען? צוואַנציג? פופציג? הונדערט?...
— נעם העכער! — ענטפערט ער מיט זיין שאַרפער קינדערשער שטימע.
— צוויי הונדערט? פינף הונדערט?
— נעם העכער!
— טויזענד?
— נעם העכער!
— צוויי טויזענד?
— נאָך העכער!

טאַמאַראַ מיינט, אז זי האָט צו טהון מיט אַזעלכען, וואָס קאָן נישט צעהלען מעהר פון צעהן. הערט זי אויף מיט איהם צו שמועסען און פאָהרט־צו צו איהר קוואַרטיר, צעצאָהלט זיך מיט'ן איזוואָזטשיק, קלינגט־אָן ביי זיך אויף דער טהיר, און עס קומט ארויס דאָס קליינע שיקסעל מיט די גרויסע קאַרעלען, נאָר אָהן א געלעבטער אויפ'ן פנים, ווי תמיד, און מיט שטאַרק פערוויינטע אויגען.
— וואָס האָט זיך געטראָפען? — פרעגט זי טאַמאַראַ אונרוהיג.
— אונזער פאַניטשעל!... — ענטפערט איהר דאָס קליינע שיקסעל און קאָן מעהר נישט רעדען.

און אַז טאַמאַראַ איז אריינגעקומען און געטראָפען אבראַם מאַרקאָוויטש מיט ראָזע'ן מיט אַלע קינדער זיצען אין די זאָקען מיט די טוידטע פנימ'ער אויף דער ערד, האָט זי שוין פערשטאַנען, וואָס דאָ איז, און זיי האָבען איהר שוין איבערגעגעבען אַלסדינג, אַלסדינג...

* * *

שפּעטער איז זי געוואָהרע געוואָרען, אַז ראַמאַנענקאָ איז פערשוואונדען געוואָרען — מע ווייסט ניט וואוהין... אייניגע האָבען

געזאָגט — אַרעסטירט, אייניגע האָבען געזאָגט — אוועקגעפּאַה־רען...

קאַפּיטעל יב.

פון צער און צאָרן.

עלענד, פאַרזאָרגט, צעשרויפּט, צערודערט און פאַרטראָגען איז טאַמאַראַ שאָסטעפּאַל געגאַנגען איבער פּעטערבורג, דורכגעוואָר־פען אין די געדאַנקען אַלץ, וואָס זי האָט איבערגעלעבט אין דער דאָזיגער גרויסער טומעלדיגער שטאָדט פון זינט זי איז אהער גע־קומען ביז היינטיגען טאָג, — אַלע פּאַסירונגען, אַלע בילדער, אַלע בעגעגענישען, אַלע פּאַרשוינען: זיוזיאַ, ראָמאַנענקאָ, מאַשאַ... נאָר איין בילד, נאָר איין פּאַרשוין איז איהר אַרויסגעפלויגען פונ׳ם קאָפּ, גלייך ווי ער וואָלט גאָר קיינמאָל אויף דער וועלט ניט געווען. און דער דאָזיגער פּאַרשוין האָט פון טאַמאַראַ׳ן געטראַכט, עס קאָן זיין, מעהר פון אַלע אַנדערע. דאָס איז געווען דער סטודענט סאַשאַ סאַפּראָנאָוויטש, — און ער איז דאָס איהר איצט געקומען אַקעגען מיט אַ פריינדליך שמייכעל אויף די ליפּען און מיט אַ רויטליכען פאַרב אויף די בעקלעך, וואָס האָבען, אַפּנים, געוואָלט קאָנקורירען מיט די רויטע האָר פונ׳ם קאָפּ און מיט׳ן רויטען בערדעל, וואָס סאַשאַ האָט זיך די לעצטע צייט פאַרלאָזט.

פון סאַשאַ׳ס פּנים איז געווען אַרויסצוזעהען, ווי ווייט צופריע־דען און גליקליך דער מענש איז, וואָס ער האָט זיך בעגעגענט מיט דער, וואָס ער זוכט, וואָס ער וויל און וואָס ער בעגעהרט.

— קיינמאָל טרעפט מען אייך ניט אין דערהיים!...

אזוי זאָגט צו איהר סאַשאַ, און טאַמאַראַ איז איצטיגס מאָל צופריעדען, וואָס זי האָט זיך בעגעגענט מיט סאַשאַ׳ן, און זי דער־צעהלט איהם אויס, ווי אַ גוטען פריינד, אַלסדינג, וואָס זי האָט איבערגעלעבט פאַר דער צייט: די געשיכטע מיט מאַשאַ באַשע־וויטש, וואָס איז געפאַנגען געוואָרען, און די געשיכטע פון איהר אייגענעם אַרעסט דערצעהלט זי איהם מיט אַלע איינצעלהייטען

און מיט אַלע קלייניגקייטען און מיט אַלע בעגעגענישען און טרע־פענישען, און די גרויסע טראַגעדיע פונ׳ם קליינעם זיוזיא דערצעהלט איהם טאַמאַרא. זי קאָן ניט צוזעהען דעם צע פון דער מוטער. יעדער טאָג זיין דאָרטען אין שטוב קאָסט זי געזונד...

דאָס איז אָבער נישט אמת: נישט דאָס איז די הויפּט־סבה פון איהר דערשלאָגענקייט. די הויפּט־סבה בעדאַרף מען זוכען ער־גיץ אַנדערש... טיעפער... סאַשאַ סאַפּראָנאָוויטש רעדט איהר אויס דאָס האַרץ, טרייסט זי, אַז קרבנות מוזען זיין. אָהן קרבנות קאָן מען צו קיין אידעאַל נישט גרויכען... און ער ברענגט איהר טוי־זענד ראיות, ווי אַלע מאָל, פון דער אידישער געשיכטע, און ער לייענט איהר פאַר אַ גאַנצע לעקציע פון דער אַלטער אידישער היס־טאָריע און לאָזט אויס מיט די ווערטער: די אידעע פון יושר, פרייהייט, גלייכהייט און גערעכטיגקייט — דאָס אַלץ שטעהט ביי אונז אַזוי הויך, אַז אפילו אין די תפלות ווילען די אידען איינרע־דען גאָט, אַז ער פיהרט זיין וועלט מיט יושר און מיט גערעכטיג־קייט; און וואָס פאַר אַ געטליכע גערעכטיגקייט וואָלט דאָס געווען, ווען ניט אַלע מענשען זאָלען זיין גלייך?

ווי בוימעהל האָט זיך סאַשאַ סאַפּראָנאָוויטש צעגאָסען אין זיין רעדען מיט פריילין שאָסטעפּאַל. עס האָט זיך איהם אויסגע־דאַכט, אַז שוין לאַנג האָט זי נישט אויסגעהערט איהם מיט אַזאַ אינטערעס, ווי היינט. טאַמאַרא האָט איהם דוקא איצטיגס מאָל געהערט אַ סך ווינציגער ווי אַלע מאָל; אַצינד איז איהר קאָפּ גע־ווען דוקא ווייט פון דאַנען... מיט איין אויהער האָט זי אויסגעהערט דעם דאָזיגען סטודענט, דעם פערברענטען אידישען נאַציאָנאַליסט— און האָט איהם מקנא געווען, אַזוי ווי זי האָט מקנא געווען איהר חבר׳טע מאַשאַ באַשעוויטש, וואָס יענע איז אַ טהוערין, און זי נישט...

אין דער גאַנצער צייט, וואָס די יונגע לייט האָבען זיך געפונען אין פּעטערבורג, האָבען זיי זיך זעלטען־ווען בעגעגענט, און אַז זיי האָבען זיך בעגעגענט, האָט טאַמאַרא קיין צייט ניט געהאַט צו

פערברענגען מיט סאשא׳ן מעהר אלס א האלבע שעה. און אלע מאל האט זיך סאפראנאוויטש אומגעקעהרט צו זיין טעמע: אידענטום, די אידישע היסטאריע, די אידישע שפראך. דערהויפט פלעגט ער איהר שטענדיג פירהאלטען, למאי זי לערנט ניט קיין אידיש. „פאר וואס לערנען מיר אלע פרעמדע שפראכען, — פלעגט ער צו איהר טענה׳ען — נאר מיט אונזער אייגען לשון שעמען מיך זיך?“... טאמארא פלעגט איהם דערויף ענטפערען מעהר ניט נאר אויף אפטשעפען זיך: וואו קאן זי דא, אין פעטערבורג, לערנען אידיש? ווער וועט זיך אונטערנעמען?... „לאז זי נאר זאגען — ענטפערט איהר דערויף סאפראנאוויטש — לאז זי נאר זאגען, אז זי וויל לערנען די שפראך, וועט זיך שוין געפינען אזעלכער, וואס וועט מיט איהר לערנען“...

קוים וואס מע שטויסט זיך, אז דאס מיינט ער זיך! איז אבער טאמארא שטענדיג פערנומען... ניטא קיין צייט... געשעפטען... „פ ר ע מ ד ע ג ע ש ע פ ט ע ן“ — רופט עס אן סאפראנאוויטש און ברענגט איהר א פסוק פון שיר־השירים:

שמוני נוטרה את הכרמים —
כרמי שלי לא נטרתי...

„מע האט מיך געמאכט פאר א היטערין איבער ווייגגערטנער — מיין אייגענעם ווייגגארטען האב איך ניט פערהיט“...

דעם דאזיגען פסוק האט ער איהר איבערגע׳חזר׳ט עטליכע מאל, אזוי אז זי האט דאס שוין אויסגעלערענט אויסוועניג.

טאמארא האט ליעב געהאט אפשפעטען פון דעם רויטען סטודענט, דעם פערברענטען נאציאנאליסט. זאגט זי צו איהם אויך איצט מיט א געלעכטער:

— ווי אזוי זאגט איהר דארט? „מע האט מיך געמאכט פאר א היטערין אויף פרעמדע גערטנער — מיין אייגענעם גארטען האב איך פערלאזט“...

— ניט איך זאג, — ענטפערט איהר סאפראנאוויטש — דאס האט געזאגט אמאל שלמה המלך אין זיין שיר־השירים. אך,

פרייליין שאַסטעפּאַל! עס וואָלט שוין צייט געווען, איהר זאָלט אַביסעל בעסער וויסען אונזערע אייגענע ליטעראַרישע ווערטהען... ווילט איהר, וועל איך אייך עפּיס ווייזען אַ זאַך, וואָס וועט אייך געפעלען. דאָס איז אַ פּאָעמע, אַ בלוטיג געזאַנג, נו, אַ פּאָגראָם־ליעד פון... פון איינעם אַ בעריהמטען אידישען דיכטער... איך וועל עס אייך לייענען אין אונזער אַלטער קלינגענדיגער שפּראַך — און טאָקי באַלד איבערזעצען עס אייך, איהר זאָלט עס פערשטעהן.

און סאַשאַ סאַפּראַנאַוויטש וואַרט ניט ביז מע וועט איהם שטאַרק בעטען, נעמט אַרויס פון בוזעם־קעשענע עטליכע בלעט־לעך, אויסגעריסען פון אַ ביכעל, און לייענט הויך, אויף אַ קול, די שטאַרקע מעכטיגע סטראָפען פון שטאַרקען מעכטיגען ליעד, וואָס האָבען ניט (אַזוי מיינט סאַפּראַנאַוויטש) קיין גלייכען אין דער וועלט־פּאָעזיע, אין דער שענער קלינגענדיגער שפּראַך, וואָס האָט ניט (אַזוי מיינט סאַפּראַנאַוויטש) איהר גלייכען אין דער וועלט־ליטעראַטור! און ער שפּריצט בשעת ער לייענט, און ער זעצט־איבער איטליכעס וואָרט צוליעב טאַמאַראַ'ן, און ער מאַכט מיט די הענד, אַפּנים, זי זאָל בעסער פערשטעהן, און ניט איין פער־בייגעהער שטעלט זיך אָפּ אויפ'ן טראָטואַר בעטראַכטען דאָס פּאָרעל.

...פון שטאָהל און אייזען, קאַלט און האַרט און שטום,
שמיעד־אויס אַ האַרץ פאַר זיך, דו מענש, און קום!
קום געה אין שחיטה־שטאָדט, זאָלסט זעהען מיט דיינע אויגען,
זאָלסט אָנטאַפּען מיט דיינע אייגענע הענד,
אויף צוימען, סלופּעס, טויערען און ווענד,
אויף שטייגער פון דער גאַס, אויף אַלע העלצער,
דאָס שווארץ־פערטריקענט בלוט מיט די געהירען
פון דיינע ברידער'ס קעפּ און העלזער.
און אומבלאָנזען זאָלסט דו צווישען חורבות,
דורך וועגד צעבראָכענע מיט אויסגעקרימטע טהירען,
פערביי צעשטירצטע אויוועגס, האַלבע קוימענס,

ענטבלויזטע שווארצע שטיינער, האַלב־פערברענטע ציגעל,
וואו פייער, האַק און אייזען האָבען נעבטען
אויף דער בלוט־חתונה אַ ווילדען טאַנץ געשפּיעלט...
טאַמאַראַ שאַסטעפּאַל הערט זיך איין אין די ווערטער. איהרע שענע גרויסע שווארצע אויגען זענען ערנסט. און סאַשאַ מישט־אי־בער אַ בלעטעל פון דער בלוטיגער פּאָעמאַ און לייענט ווייטער מיט דעם זעלבען נוסח און מיט נאָך מעהר היטץ:
... אַנטלויפסט? אַנטלויף!
בעהאַלט זיך אין אַ הויף!
אומזיסט!...
אָט איז אַ בערגעל מיסט!
דאָ האָט מען צוויי געטוידט: אַ אידען מיט אַ הונד...
אין מיטען הויף האָט נעבטען זיי איין האַק געקעפּט,
און היינט האָט זיי אַהער איין שוויין פערשלעפּט,
געשנאַרכט, געגריבעלט זיך אין זייער אויסגעמישטען בלוט...
שאַ, מאָרגען וועט אַ פרישער רעגען קומען
און אָפּשווייינקען דאָס בלוט אין רינשטאָק, ס'זאָל ניט שרייען
צום הימעל „גוואַלד!" פון מיסט אַרויס; און אפשר
איז שוין דאָס איינגעזונקען אין דעם תהום דעם שטומען
און זויגט די דערנער אָן ביי אַ פּלויט אַ קרומען,
און מאָרגען וועט די זונן, ווי היינט, ווי נעבטען,
ווי אַלע טאָג, אַ ליכטיגע אַרויסגעהן
פון מזרח זייט, געמינערט ניט אַ האָר נישט,
און שאַ, און שטיל, און גלייך ווי גאָר נישט...
און טאַמאַראַ'ס שענע שווארצע גרויסע אויגען ווערען נאָך גרעסער און נאָך שענער, און זי דערמאָנט זיך אינ'ם „זונטאַג", וואָס דאָ אין פּעטערבורג, וואָס זי אַליין האָט איהם ניט בייגע־וואָהנט, נאָר אָנגעהערט זיך פון אַנדערע, און זי רופט זיך אָן צו סאַשאַ'ן:
— ווי אַזוי הייסט ער, אייער פּאָעט?

— מ י י ן פּאָעט — ענטפערט איהר סאשא מיט א ביטער שמייכעלע — הייסט ביאַליק, חיים נחמן ביאַליק.

— אַט דער ביאַליק איז אַ פּאָעט! אַ דיכטער!... אַנו, לייענט נאָך אַביסעל.

אודאי דאַרף מען סאשא סאָפּראַנאָוויטש בעטען, ער זאָל לייע־נען ביאַליקען נאָך אַביסעל! סאשא טהוט איהר די טובה, מישט נאָך א בלעטעל פון דער דאָזיגער בלוטיגער פּאָעמאַ און לייענט ווייטער:

און דו פערררייסט דעם קאָפּ — ניטאָ קיין הימעל!
אַ דאַך, אַ שטומער דאַך מיט שווארצע שינדלען;
אַט הענגט אַ שפּין — געה פרעג דעם גרינעם שפּין.
ער האָט אַלסדינג געזעהען, ער איז איין עדות.
איין לעבעדיגער עדות אויף דעם בוידעם.
לאָז ער זשע דיר דערצעהלען אַלע מעשיות:
אַ מעשה פון אַ בויך מיט פעדערען געפילט,
פון נעזלעכער מיט נעגעל, קעפּ מיט האַמערס,
פון מענשען נאָכ'ן קוילען, קאָפּ אראָפּ, ווי גענז,
צום באַלקען פונ'ם בוידעם אויפגעהאַנגען,
און פון אַ קינד איין איינגעשלאָפענס מיט זיין מאַמעס
צעשפּאָלטענער און טוידטער ברוסט אין מיילכען,
און נאָך אַ קינד אַ לעבעדיגס צעריסען
אין איינעם מיט זיין לעצטען שריי אויף צווייען —
אַ האַלבער מאַ...!

און טאַמאַרא דערמאָנט זיך אין זיוזיא'ס טוידט, וואָס די אַל־טע ניאַניאַ האָט איהר דערצעהלט, און עס שטעלען זיך איהר טרע־רען אין די אויגען. און סאשא מישט איבער נאָך אַ בלעטעל פון דער בלוטיגער פּאָעמאַ און לייענט ווייטער:

אַרוים־קריך, מענש, קום ווייטער, כ'וועל דיר ווייזען
בעהאַלטענישען — שטאַלען פון חזירים,
און זעה מיט דיינע אויגען אַלע מיסטען,

וואו דיינע ברידער, חשמונאים׳ס יורשים,
די אייניקלעך פון אייביגע קדושים,
אין יעדער לאַך צו דריי מנינים האָבען
אין יענעם שחיטה־טאָג זיך אויסבעהאַלטען...
איצט געה אַראָפּ אין טהאָל, דאָרט גרינט אַ גאָרטען.
אין גאָרטען שטעהט אַ שטאַל, די טוידטע שטאַל, —
עס ליגען דאָ אין שטאַל צעוואָרפען רעדער,
צעבראָכענע, מיט בלוט און מאַרך פערשפּריצט,
מיט שפּיצען אָפענע און אויסגעשטרעקטע,
ווי פינגער מערדערישע צו עמיצענס אַ האַלז.
וואַרט־אויס, פאַרנאַכט, ווען פייערדיג און בלוטיג
וועט אונטערגעהן אין מערב־זייט די זונן —
זאָלסט דו זיך שטיל אריינ׳גנב׳ענען אין שטאַל
און ווער פאַרפאַלען דאָרט אין תהום פון שרעק...

— נו, און ווייטער? קיין איינציגער ליכטיגער שטראַהל? קיין איינציגער פרייליכער אַקקאָרד? קיין ברעקעל האָפנונג אויף מאָרגען?...

אזוי זאָגט טאַמאַרא שאַסטעפּאַל צו סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש. אָנשטאָט צו ענטפערען איהר, מישט ער איבער נאָך אַ פּאָר בלעטלעך פון דער בלוטיגער פּאָעמאַ און לייענט ווייטער:

און מאָרגען געה אַרויס אין גאַס, בן־אדם,
און זעה אַ מאַרק, אַ מאַרק פון לעבעדיגען בראַכוואַרג!
דערשלאָגענע, האַלב־טוידטע מענשען־ווערים,
צעבראָכענע און אויסגעקרימטע רוקענס,
פערוויקעלטע אין שמאַטעס הויט און ביינער,
מיט קינדער וויסטע קאַליקעס, מיט ווייבער,
צום טוידט פערמאַטערטע און איינגעדאַרטע,
אַ הייזעריק, סוף־זומערדיגע פליגען,
בעפאַלען טיר און טויער, אַלע פענסטער,
בעלאַגערען די שוועלען פון הייזער

און שטרעקען־אויס, געלערענטע־צו־בעטלען, קרומע הענד
מיט אויפגעדעקטע רינענדיגע וואונדען,
און יעדערער שרייט־אויס זיין פעקעל סחורה,
פעררייסענדיג די לויזע אויגען צו די פענסטער,
אַי קנעכט, ווי הינד געשלאָגענע צום בעל־הבית׳
אַ גראָשען פאַר אַ וואונד! אַ גראָשען פאַר אַ געזונד!
אַ גראָשען פאַר אַ טאָכטער אַ געשענדטע!...

— אַט דאָס איז דער טרייסט? אַ שענע פערספּעקטיווע! אַ גלענצענדע צוקונפט פאַר אַ פאָלק! — זאָגט טאַמאַרא, און סאַשא לייענט ווייטער:

צום בית הקברות מיט די טאָרבעס, שלעפּער!
אהינצו געהט, גראָבט־אויס די ווייסע ביינער
פון אייערע קדושים׳ס פרישע קברים.
שטאָפּט אָן די טאָרבעס, יעדערער זיין טאָרבע,
און לאָזט זיך אין דער וועלט אריין, און שלעפּט זיך
פון שטאָדט צו שטאָדט, וואו ערגיץ אַ יריד,
און אונטער אַלע פּרעמדע הויכע פענסטער
זינגט הייזעריגע בעטלערשע ניגונים — — —

— שוין זשע קיין שום האָפנונג אויף שפּעטער, אויף אַמאָל? שוין זשע קיין שום וואונק אויף נקמה?

אַזוי זאָגט טאַמאַרא שאָסטעפאַל, און די גרויסע שענע אויגען איהרע ברענען... און סאַשא, אָנשטאָט צו ענטפערען איהר, מישט ער איבער נאָך אַ בלעטעל פון דער בלוטיגער פּאָעמאַ ביאַליק׳ס און לייענט ווייטער:

...אַ וויסטער מדבר איז זיין הארץ געוואָרען;
קיין איינציג גרעזעל האס, קיין קערנדעל נקמה!
דו הערסט? זיי קלאַפּען זיך אין ברוסט „אשמנו“!
זיי בעטען, איך זאָל זיי די זינד פערגעבען...
צי זינדיגט דען אַ שאָטען אויף די וואנד —
אַ שאַרבען אַ צעבראָכענער, אַ טויטער וואָרעם? —

וואָס בעטען זיי? וואָס שטרעקען זיי די הענד?
אַ פּ ו י ס ט וואו איז? וואו איז אַ גרויסער ד ו נ נ ע ר,
וואָס זאָל זיך אָפּרעבענען פאַר אַלע דורות,
און איינלעגען די וועלט, צעררייסען הימלען,
מיין שטוהל, מיין כסא־כבוד איבערקעהרען!...

— אַ? דאָס איז ווערטער!—רופט אויס טאַמאַראַ מיט בעגייס־טערונג. — אייער ביאַליק איז אַ דיכטער! אַ גרויסער דיכטער!!

— מ י י ן ביאַליק איז אויך אַ י י ע ר ביאַליק! — זאָגט איהר סאַשאַ. און דאָ ציהט זיך אַוועק ביי זיי אַ שמועס, וועגען דאָס אידישע פאָלק און וועגען זיינע האָפנונגען, און וועגען זיינע אויסזיכטען, און וועגען זיינע נביאים, און וועגען משיח׳ן.

— גלויבט איהר אין משיח׳ן אויך? — פרעגט איהם טאַמאַראַ.

— געוויס! — ענטפערט איהר סאַשאַ און איז גליקליך, וואָס ער האָט אַ טהעמאַ צו דיסקוטירען מיט טאַמאַראַ׳ן, און ער גיט איהר צו פערשטעהן, וואָס ער מיינט משיח, און ערקלעהרט איהר, פאַר וואָס משיח קאָן נישט קומען. ער וויל זי איבערצייגען, אַז אין אַזאַ צייט, ווען אין אַ פאָלק קומען פאַר אַזוי פיעל שפּאַלטונגען, קאָן נישט קומען משיח. משיח קאָן קומען נאָר דעמאָלט, ווען אַלע זאָלען איהם וועלען הערען און אַלע זאָלען איהם וועלען פערשטעהן... משה רבינו, צום ביישפּיעל, קאָן איצט ביי אידען נישט אויסנעמען דערפאַר, ווייל עס עקזיסטירט ניט קיין גאַנץ אידיש פאָלק, וואָס זאָל זיין פעראייניגט און וואָס זאָל פערשטעהן, אַז נאָר אין דער פער־אייניגונג איז זיין קראַפט...

און סאַשאַ איז צופריעדען מיט זיך אַליין און מיט זיין גלענ־צענדער רעדע, און ער איז זיכער, אַז איצטיגס מאָל האָט איהם געגאַלטען מעהר ווי אַלע מאָל, און ער איז איבערצייגט, אַז טאַ־מאַראַ האָט איהם געהערט און ער האָט אויף איהר געווירקט, און ער פיהלט נישט קיין פראָסט, און ער שפּירט ניט, אַז עס האָט זיך אויפגעהויבען אַ ווינד פון דער „ניעוואַ“, וואָס ברענט דאָס פּנים, סמאַלעט די נאָז און קריכט אין די ביינער אריין, און ער בעמערקט

נישט, אַז זיי ביידע שטעהען ביי דער טהיר פון טאַמאַראַ׳ס קוואַר־טיר, און ער זעהט זיך אַרום ערשט דעמאָלט, ווען טאַמאַראַ טהוט אַ ציה ביי׳ם גלעקעל.

— קומט אַריין, איהר זענט איין איבערגעפּרווירענער! — זאָגט צו איהם טאַמאַראַ און בעשענקט איהם מיט אַ קוק פון איהרע שעג־נע שוואַרצע אויגען, און עס ווייזט זיך איהם אויס, אַז אַזוי האָט נאָך אויף איהם טאַמאַראַ קיינמאָל ניט געקוקט...

* * *

עס איז שוין געווען ניט פריה, אַז סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש האָט זיך געשליטעלט אַהיים איבער׳ן סקריפּעדיגען גלאַנצענדיגען שניי, אויף די שען־בעלייכטע גאַסען פון פּעטערבורג. פון דער „ניעוואַ“ האָט געבלאָזען אַ קאַלט שניידענדיג ווינטעל, וואָס האָט דעקוטשעט מעהר ווי דער ברענענדיגער פראָסט, צו וועלכען די מענשען זענען דאָרטען געוואָהנט געוואָרען. סאַשאַ׳ס רויט פּנים איז געוואָרען בלוי און די אויהערען האָבען געסמאַלעט. די נאָז האָט אויך גענוג געליטען פון קעלט, און עס האָט נישט געהאָלפען קיין רייבען און קיין פערשטעלען זיך און קיין הילען זיך אינ׳ם וואַרעמען שמויסען קעלנערעל פונ׳ם וואַרעמען ווינטערדיגען פּאַלטאָ. נאַר וואָס פאַר אַ ווערטה האָט דאָס אַלץ געהאַט ביי דעם גליקליכען מענשען אַקע־גען איין וואַרעמען גוטען קוק פון טאַמאַראַ׳ס שענע גרויסע שוואַרצע אויגען, וואָס איז געווען גענוג אויף צו פערטרייבען דעם שאַרפּס־טען ווינד, אויף אָפּצושוואַכען דעם גרעסטען פראָסט?... סאַשאַ האָט איבערגע׳חזר׳ט ביי זיך נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל איטליכס וואָרט, וואָס טאַמאַראַ האָט איהם היינט געזאָגט, דערמאָנט יעדע בעוועגונג איהרע, יעדען קוק, — און עס האָט זיך איהם אויסגעווי־זען, אָדער ער האָט זיך געוואָלט איינרעדען, אַז קיינמאָל איז נאָך צו איהם טאַמאַראַ נישט געווען אַזוי גוט, אַזוי פריינדליך און אַזוי צוגעלאָזט און נאָהענט, ווי אַצינד, און ער האָט אָוועקגעפיהרט פון דאָרט איצטיגס מאָל אַזוי פיעל האָפנונג, ווי נאָך קיין מאָל נישט ביז אַהער!...

סוף פונ׳ם ערשטען טהייל.

צווייטער טייל.

קאפיטעל א.

טאטעס און קינדער.

אינ'ם סאמע אָנהויב פון אונזער ראָמאַן, אין קאפיטאל א, האָבען מיר איבערגעלאָזט איציקעל שאָסטעפּאַל און זיין ווייב שיווקע, און אויך דעם אפּטייקער סאָלאָמאָן סאפּראָנאָוויטש, ארויסקוקען אויף זייערע קינדער, אויף טאמארא'ן און אויף סאשא'ן, וואָס זענען געפאָהרען אויף פסח אהיים.

— טאָמער וואָלסט דו זיך דורכגעפאָהרען אויפ'ן וואָקזאל?...

אזוי זאָגט שיווקע צו איהר מאַן איציקעל שאָסטעפּאַל און קוקט אויפ'ן זייגער.

— ס'א משל! נו, וואָס זשע וועט זיין? וועט די טאָכטער, הייסט דאָס, פריהער קומען? וואו איז דער שכל? — אזוי ענטפערט איהר אָפּ דער מאַן מיט א היבשער פּאָרציע ביטערניש, ווי געוועהנליך א מאַן, בשעת ס'איז איהם נישט גוט אויפ'ן הארצען. און טאקי באלד לעגט ער זיך איבער ביי זיך אין קאָפּ, אז אפשר איז דאָס א פּלאַן, ער זאָל זיך טאקי דורכפאָהרען צו דער באהן. וואָס וועט ער אָנווערען? און ער נעמט אויף זיך דעם אויבערראָק מיט'ן שירם און לאָזט זיך געהן.

— וואוהין איז? — פרעגט איהם שיווקע.

— אין ערגיץ ניט. — ענטפערט איהר דער מאַן. — איך רעכען זיך דורכפאָהרען אויף א ווייל'ע צו דער באהן, זעהען וואָס איז די מעשה, וואָס אזוי שפּעט...

— האָב איך דאָך דיר נאָך פריהער געזאָגט דאָס אייגענע!

— ס'א משל! נו, אם כן, אז דו האָסט געזאָגט, איז וואָס? וואָס האָב איך דאָ פארשפעטיגט?

און איציקעל שאָסטעפּאַל האַפּט א דראָזשקע און לויפט צו דער באהן.

דאָס זעלבע האָט געטהאָן אויך דער אַפּטייקער סאַפּראָנאָוויטש, נאָר אָהן ישוב הדעת מיט'ן ווייב, פּשוט מחמת דעם, וואָס ער איז שוין פופצעהן יאָהר איין אַלמן. אונזער אַפּטייקער, ווי ער אַליין זאָגט אויף זיך, איז ניט פון די אידעלעך, וואָס לויפען חתונה האָבען דאָס צווייטע מאָל: ערשטענס, האָט ער קיין צייט ניט; צוויי־טענס, איז דאָ אין שטאָדט נישטאָ פאר איהם קיין גלייכען; און דריטענס, אויף ווּעמען ווּעט ער לאָזען די אַפּטייק?

אז איציקעל שאָסטעפּאַל איז געקומען אויפ'ן וואָקזאַל, האָט ער שוין געטראָפען דעם אַפּטייקער ארומשפּאַציערען מיט'ן שטע־קעלע אין די הענד און מיט די בלויע ברילען אויף די אויגען, נאָר ער האָט זיך געמאַכט, ווי ער בעמערקט איהם ניט, און האָט זיך גענומען אויסגלייכען זיין זייגער מיט'ן גרויסען זייגער וואָס אויפ'ן וואָקזאַל. דאָס זעלבע האָט געטהאָן אויך דער אַפּטייקער; ער האָט אויך ארויסגענומען זיין גאָלדענעם זייגער און האָט זיך אוועקגע־שטעלט אקעגען דעם וואָקזאַל־זייגער, געקוקט דורך די בלויע ברי־לען ארויף און אראָפּ, בעמערקט, אז זיין גאָלדענער זייגער לויפט כמעט אויף אָנדערטהאַלבען מינוט. דאָס אייגענע האָט בעמערקט אויך שאָסטעפּאַל אויף זיין זייגער, אז ער לויפט אויף כמעט פינף מינוט. די עטליכע מינוט אונטערשיעד האָבען ארויסגערופען צוויי־שען אונזערע צוויי שכנים איין אומגעריכטען געשפּרעך, וועלכען מיר געבען איבער פּינקטליך, נאָר מיר קאָנען נישט זאָגען גענוי, ווער פון די צוויי האָט אָנגעהויבען צו רעדען דער ערשטער.

— קיינמאָל נישט געגלויבט, אז מיין זייגער לויפט.

— איך אודאי נישט!

— א חידוש, מיין זייגער געהט ריכטיג נאָכ'ן שטאָדט־זייגער.

— אפנים, פערשפעטיגט דער פאיעזד?
— ווי קומט דאס, דער שנעל־צוג זאל פערשפעטיגען?
— עס מאכט זיך... איהר ווארט אויף עמיצען?
— און איהר?...

אוןביידע פאטערס לעגען אריין די זייגערס אין די טאשען, צעגעהען זיך, איינער אהער און דער אנדערער אהין, געפינען נישט מעהר קיין שמועס־מאטעריאל.

מאהלט אייך, עס רעדט זיך נאר אזוי. זיי זאלען וועלען, זיי זאלען נים זיין קיין גדלנים און קיין עקשנים, וואלטען זיי שוין געפונען מאטעריאל אויף צו רעדען. יעדער פון זיי וואלט שוין געהאט וואס צו דערצעהלען און צו דערצעהלען. יעדער פון זיי האט געהאט א הארץ פול מיט וועהטיגען, וואס האבען זיך געבעטען ארויסגערעדט צו ווערען, אויסגיסען זיך. נאר יעדען פון זיי איז נים אנגעשטאנען דאס צו טהון פריהער פאר'ן צווייטען.

„וואס פאר א מחותן איז מיט מיר אט דער ארעמער אפטייקער?" — האט זיך געטראכט שאסטעפאל און געמאכט מיט'ן שירם.

„איך האב פיינט אט דעם אידאש מיט'ן שירם און מיט די שווארצע אויגען, וואס קוקען גלייך אין דער נשמה אריין!" — האט זיך געטראכט סאפראנאוויטש דער אפטייקער, און ביידע האבען זיי שפאציערט איבער'ן ברייטען וואקזאל, דער אהער און דער אהין, איטליכער מיט זיין „פעקעל", פערבארגען טיעף ביי זיך אין הארצען.

אין וואס, אשטייגער, האט געקאנט בעשטעהן איציקעל שאסטעפאל'ס „פעקעל", אז די געשעפטען זיינע, ברוך־השם, געהען גוט? ער האט היינטיגען ווינטער געהאט א וואהלע טורמע, דאס הייסט, ער איז, חס ושלום, נים געזעסען אין טורמע, ער האט נאר צוגעשטעלט אהין פראוויאנט, און האט אנגעטראפען אויף א גוטען סמאטריטעל, א „גוי וואס נעמט א קערבעל"... היינט האט ער צוגעשטעלט האלץ אין די קאזארמעס. דאס איז אויך געווען קיין מעשה נים פון א „פאדריאד". איז אבער „קאזנא" — צופיעל הענד אוג

אַלע נעמען: דער „אונטער“ נעמט, דער „אָבער“ נעמט, דער קאַ־פּיטאַן נעמט, דער קאָמאַנדיר נעמט, דער אַדיוטאַנט נעמט, דער גענעראַל נעמט · נעמען זאָל זיי די חלירע, וואָרום לאָ די זיי נע־מען צו דאָס געלד, נעמען זיי נאָך אַרויס דאָס געזונט, — „קאַזנאַ“... היינט האָט ער געהאַט אַ פּאָר עסקים׳לעך, לאָדענישען. איציקעל שאָסטעפּאָל, דאַרפט איהר וויסען, איז אַ איד, וואָס האָט ליעב זיך לאָדען מיט דער וועלט. בעת ער מאַכט אַ געשעפט, מאַכט ער דאָס לכתחילה אַזוי, אַז ער זאָל קאָנען נאָכדעם לאָדען זיך. אַז ער שרייבט אַ קאָנטראַקט, פערדרעהט ער איהם און פערפּלאָנטעט זיך אַליין טאַקי, נאָר אַזוי, אַז קיין צעהן אַדוואָקאַטען קאָנען איהם נאָכדעם ניט אַרויספּלאָנטען. איין אַדוואָקאַט האָט איהם אַמאָל גע־פרעגט: — „פּאַני שאָסטעפּאָל! דאַרפט איהר שרייבען אַליין דעם קאָנטראַקט און קומען נאָכדעם צו מיר, איך זאָל אייך אויספּלאָנטען, אַמעהר, קומט מען לכתחלה צו איין אַדוואָקאַט, וועט ער אייך שריי־בען דעם קאָנטראַקט אַזוי, אַז איהר וועט פערשפּאָרען נאָכדעם לאָדען זיך!“

דערויף ענטפערט איהם שאָסטעפּאָל גאַנץ ערנסט:

— שרייבען אַ קאָנטראַקט ביי איין אַדוואָקאַט קאָסט געלט.

— און לאָדען זיך קאָסט קיין געלט ניט?

— וואָס זאָל איך טהון? איך מוז דאָך ראַטעווען מיין געלט!

אַזוי ענטפערט איציקעל שאָסטעפּאָל און „ראַטעוועט“ זיין געלד, דאָס הייסט, עס קאָסט איהם אָפּ דריי מאָל אַזוי פיעל, ער ווערד אָפּט בדיל הדל, פערלירט טויזענדער, לאָדט זיך אָפּ יאָהרען־לאַנג, קוילעט זיך אויף מעסערס, אום צו געווינען אַ פּראָצעס, און דאָס פערשאַפּט איהם חיות אויף לאַנג! נצחון, אַמביציע — איז אַ גרויסע זאַך! פאַר זיין אַמביציע וועט אייך איציקעל שאָסטעפּאָל געהן ביז׳ן האַלז אין בלוט! זיינס זאָל איבערגעהן — דאָס איז נישטאָ. איציקעל קאָן זיך בעריהמען, אַז איהם האָט נאָך קיין מענש נישט גובר געווען. דער איינציגער מענש אויף דער וועלט, וואָס האָט איהר גובר געווען, איז טאַמאַראַ!... נאָר וואָס זאָל מען טהון?

א טאָכטער און אַ בת יחידה, און נאָך אַ גראָטענע דערצו, און ליעב האָט ער זי דאָס חיות מיט דער נשמה, ממש עד כלות הנפש! ווי־פיעל מאָל האָט ער זיך שוין אויפגעחאַפּט אין דער פריה פון׳ם שלאָף מלא גזלן און געהייסען פּאַקעווען דעם טשעמאָדאַן.

— וואוהין איז? — פרעגט איהם שיווקע.

— קיין פּעטערבורג!... וואָס פאַר אַ זיצען דאָרט? וואָס פאַר שטודיערען? וואָס פאַר קורסען? וואָס פאַר מעדיצין? וואָס פאַר דאָקטוירים? נאַ דיר שוין מיידלעך דאָקטוירים! טאָמער איז קאָרג!?

אזוי טענה׳ט איציקעל שאָסטעפּאַל צו זיין ווייב שיווקע, גלייך ווי זי וואָלט דאָ געווען דער גאַנצער חייב, און ער היצט זיך און ער שמיצט זיך אַזוי לאַנג, ביז ער זעצט זיך אַוועק שרייבען איהר אַ בריעף, אויס׳לומר׳ן אזוי, אַז זי זאָל איהם האָבען צו געדענקען. און נעמט ער נאָר די פען אין האַנד, און שטעלט ער נאָר אַוועק די ערשטע צוויי ווערטער: „בתי היקרה — טייערע טאָכטער“, אזוי געהט איהם אָפּ דער כעס, און ער דערצעהלט איהר, ווי ליעב און טייער זי איז איהם, ווי שטאַרק ער בענגט נאָך איהר, און זי זאָל איהם, למען השם, שרייבען פון איהר געזונד, און וואָס איהר פעהלט. און טאָמער דאַרף זי געלד... און עס ציהט זיך ביי איהם אזוי ווי האָניג, און עס גיסט זיך ביי איהם אזוי ווי בוימעהל, און די גע־פיהלען פון׳ם האַרצען פליסען, פליסען — אַ מאָדנער פאָטער אָט דער איציקעל שאָסטעפּאַל!

יאָ, אַ מאָדנער פאָטער! עס ברענט אין איהם אודאי אַ פייער, וואָס ער, איציקעל שאָסטעפּאַל, דאַרף זיין איצט אויפ׳ן וואָקזאַל גלייך מיט דעם אַפּטייקער און אַרויסקוקען אויף זיין קינד, וואָס פאָהרט אודאי אינאיינעם מיט׳ן אַפּטייקער׳ס קינד פון איין שטאָדט, זיצען אודאי אין איין וואַגאָן און שמועסען!... פון וואָס קאָנען זיי שמועסען? אפשר זענען זיי שוין אַזוי שטאַרק בעקאַנט, אַז מע שמועסט שוין גאָר וועגען אַ שדוך?... אַ קשיא אויף היינטיגע קינ־דער!... און עס בעשלאָגט איהם אַזש אַ שוויים פון דעם געדאַנק,

און ער הויבט אָן שפּאַנען נאָך גיכער און מאַכען מיט'ן שירם נאָך שטאַרקער, און ער טראַכט זיך:

— ווי קומט צו מיר אזא טאָכטער?...

* * *

די זעלבע קשיא, וואָס איציקעל שאַסטעפּאַל האָט געפרעגט אויף זיין קינד, האָט סאָלאָמאָן סאַפּראַנאָוויטש געפרעגט אויף זיין קינד:

— ווי קומט צו מיר אזא זוהן?

דעם אַפּטייקער'ס געשעפטען געהען אויך ניט שלעכט. די אַפּטייק האָט זיך איהם שוין לאַנג אויסגעצאָהלט, און ער קאָן שוין אָפּלעגען אמאָל איין איבעריג קערבעל אין באַנק, און ער קלערט שוין וועגען א הייזעל איין אייגענס, טאַקי ניט וויט, אויף דער זעלבער וואַסילטשיקאָווער גאַס. דאָס הייזעל געהערט צו איין אַלטער מויד א כריסטין, וואָס קומט אריין צו איהם אין אַפּטייק כמעט אַלע טאָג מיט א גרויסען הונד („העקטאָר" רופט מען דעם הונד), קויפט א נאַרישקייט פאַר פינף גראָשען און רעדט־אָפּ א האַלבע שעה און אמאָל נאָך מעהר. זי רעדט איהם צו, ער זאָל קויפען איהר שטוב מיט'ן גאָרטען, זעהר א טייערער גאָרטען, — וואו איז נאָך דאָ אזא גאָרטען מיט אזעלכע וויינשעל און מיט אזעלכע בארען, מיט אזא קעלער, מיט אזעלכע שטאַהלען, ווי ביי איהר?

סאָלאָמאָן סאַפּראַנאָוויטש האָט ליעב סאַשאַ'ן און האַלט זיך מיט איהם גרויס, פערגעטערט איהם און פערשטעהט איהם ניט... ער שרייבט זיך איבער מיט זיין זוהן וועגען אַלסדינג און האָט פון איהם זעהר אָפטע בריעף, זעהר שענע בריעף, אָבער אזעלכע מאָדנע בריעף, וואָס ער פערשטעהט זיי ניט. סאַפּראַנאָוויטש פערשטעהט ניט זיין זוהן. ער האָט שוין לאַנג געוואָלט ארויסבעקומען פון איהם, וואָס איז דאָס, וואָס ער האַלט זיך אזוי פעסט אין אידישקייט? וואָס איז דאָס? צי איז דאָס ביי איהם א רעליגיעזע איבערצייגונג? צי איז ער פרום געוואָרען? אויב אזוי, איז דאָס נישט מעהר ווי א פּסי־

כאַז (ער האָט נישט געוואָלט אָנרופען דאָס מיט'ן נאָמען „משוגעת"). האָט איהם דערויף סאשא בערוהיגט, אז עס האָט ניט צו טהון מיט רעליגיע, נאָר מיט נאַציאָנאַל־געפיהל, מיט ליעבע צום פאָלק, מיט אמת'ען ריינעם פאַטריאָטיזם...

א פערקעהרטע וועלט געוואָרען! סאָלאָמאָן סאַפּראָנאָוויטש, וועלכער האָט זיך אַזוי פיעל געפּלאָגט איבער בילדונג, געלעגען ער־גיץ ביי זיינע פינסטערע פאַנאַטישע עלטערען אויף א בוידעם און געשטודירט לאַטיין, אַנטלאָפען פון דער היים א באָרוויסער, געהונ־גערט און אָפּגעגעבען עקזאַמען אויף פּאַרמאַציע, קוים דערלעבט ווערען א פּראָוויזאָר, פריהער גוט פערשוואַרצט געוואָרען איידער מע האָט איהם צוגעלאָזט צום עקזאַמען, און איצט, אז גאָט האָט איהם געהאָלפען, ער איז שוין איין אַפּטייקער, מיט א נאָמען, מיט א רענאָמע, פערקעהרט צווישען כריסטען (פון אידען אַנטלויפט ער), דאַרף ער, סאַפּראָנאָוויטש, האָבען א זוהן, וואָס שרייבט איהם אַזעלכע בריוולעך:

„ליעבער פאָטער! — שרייבט סאשא אין איינעם פון זיינע בריוולעך צום פאָטער. — דו מוזט אָננעמען, אז די צייטען בייטען זיך. די ראָלע פון זינגען „מה יפית" פאַר'ן פּריץ איז אריבער! די מאָדע פון קריכען אויף די קניע פאַר אַלע, וואָס איז ניט אידיש, איז אויס מאָדע"...

אין איין אַנדער בריעף צום טאַטען שרייבט סאשא כמעט אַזוי:

„ליעבער פאָטער! ווילען מיר באמת געווינען די סימפּאַטיע פונ'ם רוסישען פאָלק, דאַרפען מיר זיי ניט ווייזען, אז מיר זענען בעסער אָדער ערגער פון זיי; מיר דאַרפען זיי נאָר ווייזען, אז מיר זענען א ז ו י ג ו ט, א ז ו י ו ו י ז י י... און דעמאָלט בין איך איבערצייגט, אז אויב דער קאַמף, וואָס דאָס פאָלק פיהרט, וועט געראָטען, וועלען מיר ניט דאַרפען קיין זכות אבות מיט קיין רחמנות מיט קיין טובות"...

אין א דריטען בריעף שרייבט סאשא צום טאַטען גאָר אַזוי:

„ליעבער פאָטער! עס איז, כלעבען, אַ שאַנדע, וואָס איך בעדאַרף זיך איבערשרייבען מיט דיר נישט אויף אידיש. דו ווייסט גאַנץ גוט, אַז איך האָב ליעב די רוסישע שפּראַך מיט דער רוסישער ליטעראַטור. נאָר למאי זאָלען מיר נישט בענוצען זיך מיט אונזער אייגענער נאַציאָנאַל־שפּראַך, אַז מיר האָבען זי? פאַר וואָס זאָלען צוויי דייטשען, פראַנצויזען אָדער פּוילען יאָ קאָנען זיך צענויפרעדען מיט זייערע אייגענע, ווען זיי קומען זיך צענויף ערגיץ אין אַמעריקא, אָדער ווייס איך וואו, אין עק וועלט, — און מיר נישט? מיר, וואָס זענען מעהר עמיגראַנטען פון אַלע עמיגראַנטען אין דער וועלט, מיר, וועלכע עמיגרירען פון אברהם אבינו'ן אָן, דאַרפען אונזער נאַציאָנאַל־שפּראַך האָבען אַ סך נויטיגער פון אַלע אַנדערע פעלקער! שטעל דיר פאָר, ליעבער פאָטער, אַז איך וואָלט געוואַכסען פון קינדווייז אויף ערגיץ אין איין אַנדער לאַנד און זאָל איצטער קומען צו פאָהרען אהיים, וואָלטען מיר ביידע, אַ זוהן מיט אַ פאָטער, נישט געקאָנט זיך אויפרעדען! איך בין אַ בעלן געווען זיך אָנפרעגען ביי מיינע דייטשע און פּוילישע חברים, אויף וואָס פאַר אַ לשון זיי שרייבען זיך איבער מיט זייערע עלטערען, האָבען זיי מיך אויסגעלאַכט און האָבען מיר געענטפערט צוריק מיט אַ פראַגע: אָט ביזט דו אַ איד, ווי אַזוי שרייבסט דו צו דיין פאָטער, נישט אויף אידיש?... דו פערשטעהסט דאָך שוין, ליעבער פאָטער, אַז איך בין געוואָרען נאָך רויטער, ווי איך בין"...

דער אַפּטייקער קאָן ניט פערשטעהן: ווי קומט צו איהם אַזאַ זוהן?... און ער בעשולדיגט זיך אַליין, וואָס ער זיצט פּופּצעהן יאָהר איין אַלמן, וואָס איבער דעם איז סאַשאַ געוואַכסען אָהן אַ מוטער, זיך צענויפגעקומען ווער ווייסט מיט וואָסערע חברים אין גימנאַזיע... און ער דערמאַנט זיך, אַז צו סאַשאַ'ן פלעגען קומען די אָרעמסטע שילער, יונגלעך אָפּגעריסענע, וואָס האָבען געלערענט פריהער אין דער „תלמוד־תורה", צווישען זיי איינער דעם שוחט'ס אָדער דעם רב'ס אַ זוהנדעל, קאַטלער אָדער קעסלער איז זיין נאָמען — ער האָט שוין פערגעסען. ער געדענקט נאָר, אַז די גימנאַזיאַלע אוני־

פאָרם האָט זיך צו דעם קאַטלער'ען אָדער קעסלער'ען אַזוי געפּאַסט, ווי צו אַ חזיר אַ נאַזבאַנד, אַז בסך־הכל זענען די הערעלעך ביי איהם געווען געגרייזעלט, דער רוקען איינגעבויגען, דאָס היטעלע פלעגט ער טראָגען תמיד אַרויף, און רעדען האָט דאָס געריעדט מיט „דער חית", אונטערגעהאָרחעלט: „סאַפּחאַנאָוויטש".. חוסקאַיאַ היסטאָחיאַ"...

„אַ חרפּה און אַ בושה פאַר גויים! — אַזוי פלעגט זיך טראַכטען דער אַפּטייקער און רויט ווערען ביז אויף יענער זייט אויהערען! — אַלעמען, אַלע „אידלאַקעס", גלוסט זיך שטודיערען!... אַלע קבצנים קריכען אין גימנאַזיע!"...

און אונזער אַפּטייקער איז בייז סכנות אויף די „אידלאַקעס־קבצנים", וואָס קריכען אין גימנאַזיע און ווילען שטודיערען... ער האָט גאָר פערגעסען, אַז ער איז אַליין אַ „אידלאַק", אַליין געווען איין אָרעמאַנס אַ קינד, אַליין געשטודיערט לאַטיין אויף אַ בוידעם...

* * *

ביי'ם אָנקומען פון אונזערע יונגע העלדען איז דאָס בעגעגעניש געווען ניט אַזוי, ווי עס וואָלט בעדאַרפט צו זיין. עפּיס האָט דאָ געפעהלט, אַז אַלע, סאַי די טאַטעס, סאַי די קינדער, זאָלען זיך פיהלען פאָלשטענדיג גוט און באמת גליקליך. טאַמאַראַ שאָסטעפּאַל איז דוקא אַרויפגעפאַלען אויפ'ן פאָטער'ס האלז און האָט מיט איהם צעקושט זיך. סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש האָט זיך דוקא אויך אַרומגענומען מיט'ן אַפּטייקער, ווי אַ זוהן בעדאַרף זיך אַרומנעמען מיט אַ פאָטער, — אָבער עס האָט ביי דיביידע געפעהלט די אמת'ע פריינדליכקייט, די גליקליכע שמחה, די ניט־געמאַכטע התפּעלות, דאָס נאַטירליכע אויפגערעגט־זיין, אַז אַלע און אַלעם זאָל זיך דרעהען פאַר די אויגען, דער קאָפּ זאָל זיין צעטומעלט, דאָס האַרץ זאָל זיין איבערפילט און עס זאָל זיך אַזש גלוסטען וויינען פאַר פרייד...

ביידע טאַטעס האָבען בעטראַכט זייערע קינדער. איציקעל שאָסטעפּאַל האָט בעטראַכט זיין טאָכטער מיט'ן קליינעם שוואַר־

צען איינפּאַך־בילינען היטעלע (אָהן פערערען) אויף די שענע גע־דיכטע שוואַרצע געגדרייזעלטע האָר, מיט'ן קליינעם שוואַרצען ריי־זענטאַשעל, מעשה מאַנסביל, אָנגעטהאָן איבער דער הויכער ברוסט, און מיט איהרע גרויסע שענע שוואַרצע אויגען, וועלכע זענען איצט געווען איבערגעצויגען מיט אַ מאָרנע מעלאַנכאָלישען טרויעריגען ערנסט. און אויסגעוואַכסען איז זי, אויסגעוואַכסען!... און ער האָט זיך געטראַכט:

— אָט דאָס איז מיין טאָכטער?...

דאָס זעלבע האָט געטראַכט אויך דער אַפּטייקער, בעקוקט דורך די בלויע ברילען זיין סאַשאַ'ן, ווי ער איז דאָס אַביסעל אויסגע־וואַכסען, ווי שען ער איז געוואָרען. מערקווירדיג: געלע האָר, אַ שפּיצעדיג געל בערדעל, איין אויסגעבויגענע נאָז, איין אמת'ע אי־דישע נאָז!... דער אַפּטייקער וויל נעמען ביי'ם זוהן דאָס געלע טשעמאָדאַנטשיקעל; סאַשאַ לאָזט נישט, ער קאָן אַליין.

— דו קענסט זיך ניט מיט אונזער שכנ'ס טאָכטער, פריילין שאָסטעפּאַל? — מאַכט סאַשאַ צום פאָטער און שטעלט איהם פאָר טאַמאַראַ'ן, וועלכע שטעלט־פאָר סאַשאַ סאַפּראָנאָוויטש פאַר איהר פאָטער און זי זאָגט צו איהם:

— דאָס איז דעם אַפּטייקער'ס זוהן. מיט'ן פאָטער ביזט דו דאָך בעקאַנט פון לאַנג?

און אַלע פיער ווייסען ניט וואָס צו טהון, ווער און וואוהין עמיצער זאָל געהן פריהער. און אַלע פיער זאָגען איינס צו דאָס אַנדערע:

— נו? פאָהרען מיר?

און אַלע פיער ענטפערען איינס דעם אַנדערען:

— פאָהרען מיר.

און קיינער פון די פיער ווייסט נאָך נישט, ווי אַזוי מע וועט פאָהרען, און אַז מע קומט אַרויס פונ'ם וואָקזאַל, און די טרעגער האַפּען די פּעקלעך אונטער די הענד, און די עקיפּאַזשען־פיהרערס מיט די איזוואָזטשיקעס גוואַלדעווען, און די פּאָליציסטען קאַ־

מאַנדרעווען, פאָהרט צו אַ פאַעטאָן, און איידער מע קוקט זיך אַרום, ליגען שוין די פעקלעך פון אויבען אויפ'ן פאַעטאָן. מע דאַרף מעהר ניט ווי איין פאַעטאָן — מע זיצט אין איין הויף, צו וואָס זאָל מען אויסברענגען אומזיסט געלד?

אין פאַעטאָן גאַנץ אויבען זיצען איציקעל שאַסטעפאַל און סאָלאָמאָן סאַפראָנאָוויטש, און אַקעגען זיי, אויף אַ בענקעלע — זייערע קינדער: טאַמאַראַ און סאַשאַ. און דער פאַעטאָן קאַטשעט זיך איבער די נאַר־וואָס אָפּגעדעקטע שטיינער, און די רעדער שפּריצען די נאָך ניט צוגעטריקענטע ערב־פסח'דיגע בלאָטע, און דאָס ווינטעל, וואָס בלאָזט, איז אַ מילד ווארעם ווינטעל, איין ערב־פסח'־דיגס, און די לופט שמעקט מיט ערב פסח, מיט דעם בעקאַנטען ליעבען ריח פונ'ם ליעבסטען טייערסטען יום־טוב, וואָס איז ליעב יעדען אידען מיט זיין היסטאָרישער בעדייטונג, מיט זיין בעפרייאונגס־גייסט און מיט זיין צוזאַמענקומען זיך מיט דער צייט פון בענייאונג אין דער נאַטור.

— אין דרויסען שמעקט שוין מיט פסח, — בעמערקט איציקעל שאַסטעפאַל, נישט געפינענדיג קיין אַנדער טהעמאַ אויף צו מאַכען אַ רעד מיט זיין ניט־איינגענעמענעם שכן.

— עס וועט שוין באַלד אָנהויבען גרינען, — וואַרפט אַריין דער אַפּטייקער אַ וואָרט, אום ניט צו זיצען, ווי אַ ברוגז'ער מחותן.

— לעבען זאָל דער אידישער פסח! — רופט אוים סאַשאַ מיט בעגייסטערונג.

— לעבען זאָל דער פריהלינג! — פעררינכט איהם טאַמאַראַ.

— לעבען זאָל דער יום־טוב פון בעפרייאונג! — זאָגט ווייטער סאַשאַ.

— לעבען זאָל די פרייהייט אַליין! — פעררינכט איהם ווידער טאַמאַראַ. און עס פערקייטעלט זיך אַ שמועס צווישען די קינדער. די עלטערען זיצען און הערען זיך איין, און בעוואונדערען זיי, יעדער לויט זיין השגה, און יעדער פון זיי טראַכט ביי זיך אין האַרצען איין אַנדער מחשבה.

— א קלוגע וועלט געוואָרען! — זאָגט האַלב איראָניש, האַלב מיט גדלות איציקעל שאַסטעפּאַל, און קוקט אויפ'ן הענטעל פונ'ם שירם מיט איין אַפּיקורסיש שמייכעלע.

— א פערקעהרטע וועלט! — ענטפערט איהם דער אַפּטייקער און קוקט דורך די בלויע ברילען אַרויף, אויף די הייזער.

און דער פאַעטאָן מיט די פיער פאַרשוינען פאָהרט־צו מיט'ן קנאַק גלייך צום הויז נומער 13, וואָס אויף דער וואַסילטשיקאָווער גאַס.

* * *

אָנזאָגען א בשורה — איז איינע פון די גרעסטע מצוות ביי אידען: עס טהוט הנאה, קיינעם שאַדט עס ניט און קיין געלד קאָסט דאָס ניט.

אז דער פאַעטאָן מיט די פיער פאַרשוינען: איציקעל שאַסטע־פּאַל מיט זיין שכן דעם אַפּטייקער, מיט זייערע קינדער טאַמאַראַ און סאַשאַ, איז צוגעפאָהרען צום הויז נומער 13, וואָס אויף דער וואַסילטשיקאָווער גאַס, האָט דאָס די ערשטע דערזעהען נחמיה דעם שוסטער'ס ווייב זיסעל, וואָס זיצט אינ'ם זעלבען הויז נומער דרייצעהן.

זעלבסטפערשטענדליך, אז דעם שוסטער'ס דירה איז אונטען, אינ'ם סאַמע קעלער; און מחמת די פענסטער געהען אַרויס גלייך אויפ'ן טראָטואַר, דערפאַר האָט דער שוסטער א גרויסען שאַנס צו זעהען יעדען דורכגעהער און יעדען דורכפאָהרער פריהער און נעהענטער פון אַלע אַנדערע איינוואָהנער וואָס אין הויז.

— זעה נאָר, ווער איז דאָס צוגעפאָהרען צו אונז אַזוי ברייט? — רופט זיך אָן נחמיה דעם שוסטער'ס ווייב זיסעל און פליהט אַרויס אין דרויסען, בשעת נחמיה דער שוסטער מיט זיינע צוויי בנים זענען פערטיעפט אין דער אַרבייט, שלאָגען פלעקלעך אין די נייע באָטינקעס, וואָס שיווקע שאַסטעפּאַל האָט זיך בע־שטעלט לכבוד פּסח. און ביידע בנים, חיים און בעני, בויגען זיך גלייך מיט דער ערד און קוקען זיך איין אינ'ם פאַעטאָן, פון וועלכען

סאשא איז אראפגעשפרונגען דער ערשטער, נאך איהם טאמארא, און נאך טאמארא׳ן שוין ביידע שכנים: דער אפטייקער מיט׳ן שטעקעלע און איציקעל שאסטעפאל מיט׳ן שירם.

— מיר האבען געסט! — זאגט חיים, און בעני חאפט איהם אונטער:

— ציוניזם, סאציאליזם, בורזשואזיע און פראלעטאריאט!

— וואס הייסט דאס? — פרעגט דער פאטער, און זיינע ביידע זיהן געבען איהם צו פערשטעהן, אז דאס זענען געקומען פיער פארשטעהער פון פיער פערשיעדענע פראקציעס. און צווישען פאטער מיט די קינדער געהט אוועק א שמועס וועגען ציוניזם, סאציאליזם, קאפיטאל און פראלעטאריאט, און נחמיה דער שוסטער קאן ניט פערשטעהן, וואס פאר א פראלעטאריער איז סאפראנאוויטש דער אפטייקער? א פראלעטאריער ווערד אנגערופען ביי׳ם שוסטער איין ארעמאן, און איין ארעמאן קאן זיין נאר דער, וואס האט ניט אויף פסח. ענטפערט איהם דערויף דער עלטערער זוהן חיים, אז מע קאן האבען אויף פסח און דאך זיין א פראלעטאריער.

— א פראלעטאריער ווערד אנגערופען יעדער, וואס ארבייט פאר געלט צוליעב דער בעקוועמליכקייט פון דער בורזשואזיע, אזוי, אז א פראוויזאר איז אלץ איינס, וואס א שוסטער.

— להבדיל! — זאגט דער פאטער און קלאפט־אריין א צוויאק אין איין אבצאס פון א שטיוועל, און פונקט צו דעם ווארט „להבדיל" קומט אן אונזער אלטער בעקאנטער, דאס פרייליכע שניידערעל יודעל קטנתי, מיט א פארטיגען פסוק און מיט א קללה נאך אויף דער שוועל:

— על ישראל ועל רבנן — ס׳זאל א רוח אין זייער טאטען אריין, אונזערע אידעלעך מיט אונזערע רבנים, די קאזיאנע מיין איך,—דאס געה איך פון איהם טאקי, פונ׳ם ראבינער,—דערפאר וואס מע טיילט ניט קיין מעות־חטים, ווי ס׳געהערט צו זיין; דעם, וואס מע דארף, דעם גיט מען ניט, און ווער עס האט א צד אין באד, און ווער ס׳איז א שטיקעל שמעלקע, דער נעמט, נעמען

זאָל זיי אַ חלירע! וואָס טויג אייך? איך האָב איהם געגעבען מ כ ל ה ב א ב י ד י — וואָס ס'איז מיר געקומען אין מויל אריין, האָב איך איהם געזאָגט, דעם שענעם רב: „ממה נפשך, זאָג איך, האָבען מיר אייך אויסגעקליבען, זאָג איך, פאַר ראַבינער אין שטאָדט, דאַרפט איהר, זאָג איך, אין זינען האָבען אָרעמע לייט, אָלא ניט, זאָג איך, איז דאָך למה זה אנכי, זאָג איך, מאַכט רש"י: שאָ מיני מיקיטאַ זאַ טשולאָוויק? !"...

דעם שוסטער'ס ווייב זיסעל איז געלאָפען אַרויף צו דער נגידית שיווקע שאַסטעפאַל אָנזאָגען איהר אַ בשורה, אַז איהר טאָכטער איז געקומען, ניט מחמת זיסעל די שוסטערין איז אַזאַ גוטע פריינ־דין מיט דער נגידית'טע, נאָר פּשוט ווייל ס'איז אַ מצוה ביי אידען אָנזאָגען יענעם אַ גוטע בשורה: „גאָט ליעב אייך מיט אייער גאַסט, אייער טאָכטער איז געקומען!" — האָט זי אָבער פערשפּעטיגט (דער קבצן האָט קיין גליק ניט!). די מצוה האָט אויסגעחאַפּט חוה די אידינע, וואָס איז געלאָפען צוריק פון די טרעפּ אַראָפּ.

— שוין, שוין, אומזיסט אייער טרחה! מע ווייסט שוין!...

און אַז די שוסטערין איז געגאַנגען צוריק, האָט זיך טאַמאַראַ שוין געקושט מיט דער מוטער, און די מוטער האָט געוויינט אויף דער טאָכטער'ס האַלז, זעהר שטאַרק געוויינט! זי האָט, אפנים, געוואָלט אויסוויינען אויף דער טאָכטער'ס האַלז איהרע אַלע צרות, וואָס זי האָט דאָ איבערגעטראָגען פון דער צייט, וואָס די טאָכטער איז אוועקגעפאָרען. צרות פון בענגען, צרות פון בזיונות פאַר לייי־טען, צרות פון עלענד, צרות פונ'ם מאַן, וואָס לאָזט אויס זיין ביי־טער הארץ אַלע מאָל צו איהר — און אַ קשיא וואָס אַ מאַמע קאָן וויינען!...

שיווקע שאַסטעפאַל האָט זיך נאָך נישט אָנגעקוקט זאַט אין איהר טאָכטער, איז שוין געקומען חאַסקע דאָס שטוב-מיידעל מיט אַ נייעס:

— דער איד פונ'ם האָלץ איז דאָ, ער וויל זיך זעהען מיט טאַ־מאַראַ'ן.

— אַט האָסט דו דיר די אַנדערע טעג יום־טוב! אין דער ערד אריין! — זאָגט שיווקע.

— רוף איהם אריין! — זאָגט טאַמאַראַ און עס קומט אריין ליפּאַ באַשעוויטש מיט׳ן בעזעם־באָרד אָפּגעמען פון טאַמאַראַ׳ן אַ גרוס פון זיין טאָכטער מאַשאַ, און טאַמאַראַ נעמט איהם אויף זעהר פריינדליך, פיהרט איהם אריין בעזונדער אין אַ חדר, און זעצט זיך אוועק מיט איהם שמועסען וועגען זיין טאָכטער מאַשאַ. און איציקעל שאָסטעפּאָל בלייבט־איבער מיט זיין פרוי שיווקע איינ־צווייען, קוקען זיך איבער אָהן ווערטער, און יעדער פון זיי לאָזט ארויס אַ זיפץ פונ׳ם טיעפען, טיעפען הארצען...

קאַפּיטעל ב.

פּ ס ח צ ו ם ס ד ר.

ווער איז אַט דער שענער קעניג מיט די גרויסע שוואַרצע אויגען, מיט דעם שענעם שוואַרצען געקרייזעלטען באָרד, אין די ווייסע זיידענע קליידער, מיט׳ן ווייסען זיידענעם היטעלע און מיט די ווייסע זיידענע שיכלעך, וואָס זיצט אויבען־אָן אָנגעלעהנט אויף דעם עסעבעט אַזוי רוהיג, און אַזוי מילד, און אַזוי גוט, און אַזוי פריינדליך צו יעדען? זאָל דאָס זיין איציקעל שאָסטעפּאָל, דער שטענדיג פערטראָגענער, צעטראָגענער, פערהאַוועטער, פערטאַרע־ראַמטער איציקעל שאָסטעפּאָל? וואו איז אַהינגעקומען זיין אונרוהיג פּנים, זיין איילעניש, זיין לויפעניש, זיינע געשעפטען מיט זיינע דרעהעניש׳ען, פערדרעהעניש׳ען און לאָדענישען מיט „קאַזנאַ“, מיט מענשען און מיט דער גאַנצער וועלט?

ווער איז אַט די פּרעכטיגע קעניגין, וואָס זיצט איהם ביי דער רעכטער האַנד מיט אַזאַ גדלות, אויסגעציערט מיט פּערעל און מיט בריליאַנטען, וואָס בלישטשען און פינקלען קעגען דעם פינקעלדיגען וויין, וואָס אין די גלאַנצענדיגע פלעשער, און געבען־צו איהר אַמאָ־לעדיג שען פּנים אַזוי פיעל חן און גדלות, אַז ס׳איז גאָר נישט צו

דערקענען אין איהר די שטענדיג פערזאָרגטע און פערצאָרענדיגטע שיווקע שאָסטעפּאָל, וואָס ווערד פערשוואַרצט ביי איהר מאַן דעם דעספּאָט אין עושר און אין כבוד?...

ווער איז אָט די גלענצענדע, מאַיעסטעטיש שענע פּרינצעסין, מיט די גרויסע שענע שוואַרצע אויגען און מיט די גלענצענדע שוואַרצע געקרייזעלטע האָר, וואָס פּאַסען זיך אזוי צו דעם ווייסען קלייד, וואָס די מוטער האָט מיט טרערען גע'פּועל'ט ביי איהר, זי זאָל דאָס אָנטהון חאָטש איין מאָל צוליעב איהר און צוליעב דעם הייליגען יום־טוב, און זי האָט איהר צוליעב געטהאָן, נישט געקאָנט צוזעהען דער מאַמעס טרערען?...

דאָס איז געשעהן באַלד נאָך ליכטבענשען. דער פאָטער איז נאָך געוועזען אין שוהל, די מוטער איז געשטאַנען איין אויסגעציערטע אין זייד, אין פּערעל און אין בריליאַנטען, אקעגען א האַלב טוץ גרויסע שענע זילבערנע לייכטער, מיט איין אַלטען זיעבענרעהריגען קאַנדעליאַבר אין מיטען, מיט אויפגעהויבענע הענד צו די צוגעמאַכ־טע אויגען, געבענשט ליכט און שטילערהייד געוויינט, אזוי שטיל און פערבאָרגען, אז נאָר ע ר אליין, גאָט ברוך־הוא, זאָל הערען...

און טאַמאַראַ איז זיך געזעסען ביי'ם טישעל אָן א זייט אין איהר געוועהנליך שוואַרץ וואָכעדיג קלייד איבער א ביכעל און האָט גע־לייענט, און אפשר איז זי געזעסען אזוי און האָט געטראַכט...

אָפּגעבענשט ליכט, איז די מוטער צוגעגאַנגען צו דער טאָכ־טער, אויסגעקנאַקט זיך אַלע פינגער און אוועקגעזעצט זיך נעבען איהר און גענומען רעדען איבער איהר, חלילה ניט געשטראָפט, נאָר אזוי מיט גוטען אויסגערעדט זיך דאָס האַרץ פאַר איהר קינד, איהר איינציגער טרייסט אויף דער גאַנצער וועלט, איבערגעגעבען אין האַלבע ווערטער און מעהר אויפ'ן וואונק אַלץ, וואָס זי שטעהט־אויס פון איהר מאַן... זי בעשולדיגט איהם חלילה ניט און בע־קלאָגט זיך ניט אויף איהם, הלואי זאָל איהר קינד ניט האָבען קיין ערגער לעבען, ווי זי האָט ביי איהר מאַן, נאָר א מאַן איז דאָך נישט מעהר ווי א מאַן, ובפרט נאָך אזא פערטראָגענער בעשעפטיגטער

מענש ווי ער, וואָס לעבט אַליין נישט אויף דער וועלט, אַחוץ שבת און אַ חוץ יום־טוב, און וואָס לאָזט אויס תמיד זיין ביטער האַרץ צו איהר, צו דער מוטער, פאַר אַלסדינג: פאַר דעם, וואָס דער סאַמאָוואַר איז ניט אַזוי גיך פאַרטיג, און פאַר דעם, וואָס דאָס לאָדעניש האָט זיך ניט איינגעגעבען, און פאַר דעם, וואָס די טאָכ־טער איז אין פעטערבורג, — פאַר אַלסדינג, פאַר אַלסדינג קוממט־אָפּ זי, די מוטער, און אַלסדינג נעמט זי אָן פאַר ליעב, וואָרום מסתמא הייסט גאָט אַזוי, און אַקעגען גאָט קאָן מען ניט געהן...

אַזוי קלאָגט זיך שיווקע פאַר איהר טאָכטער און ווישט די אויגען, און די אויגען ווילען ניט אויפהערען צו וויינען. און טאַ־מאַרא וויל איהר ערקלערען, אַז ניט גאָט, זי אַליין איז שולדיג, וואָס זי לאָזט זיך טרעטען מיט די פיס... און די מוטער הערט נישט אויף אויסצוגיסען איהר פערביטערט האַרץ פאַר איהר טאָכ־טער, וועלכע זי וואָלט וועלען זעהען גליקליך, ווייסט זי ניט ווי אַזוי... זי וואָלט זיך וועלען מפקיר זיין פאַר איהר, אַוועקגעבען אָט די גאַנצע ציערונג איהרע, אָט די פערעל מיט די דימענטען, מיט די בריליאַנטען, מיט'ן גאַנצען לעבען איהרס, אויב עס זאָל זיין נאָר אין דעם די מניעה... צוליעב איהר קינד וואָלט זי, שיווקע שאָסטע־פאַל, איציקעל שאָסטעפאַל'ס ווייב, זיך געשטעלט דינען...

אַזוי זאָגט די מוטער, און טאַמאַראַ'ס האַרץ איז געריהרט און די נשמה איז צעוויקט, און זי וויל בערוהיגען איהר מוטער און זי קאָן דאָס ניט טהון. זי ווייסט ניט, ווי אַזוי. זי איז אַזוי ווייט, אַזוי אָפּגעריסען פון איהר מוטער!... און די מוטער הערט ניט אויף צו בעקלאָגען זיך אויף איהר פינסטער מזל, וואָס זי האָט נישט פערדיענט ביי גאָט, אַז איהר איינציג קינד, איהר אויג אין קאָפּ, זאָל ניט קאָנען ברענגען פאַר איהר מאַמע אַ קליינעם קרבן, איהר צוליעב טהון אויף אָט אַזוי פיעל, פערשאַפען איהר מוטער האָטש אַ קאַפּעל פערגעניגען, האָטש אויף אַ פּאָר שעה נישט מעהר... זי פועל'ט ביי איהר טאָכטער, זי זאָל זיך אָנטהון אין אַ ווייס קלייד, „צוליעב איהר און צוליעב'ן הייליגען יום־טוב" — און ס'איז נישטאָ

אין דער גאַנצער וועלט קיין גליקליכערע מוטער, ווי שיווקע שאַס־טעפּאַל, די פּרעכטיגע קעניגין אין דער דאָזיגער נאַכט!... און אַז דער פאָטער קומט פון שוהל מיט'ן ברייטען „גוט יום־טוב!" און דערזעהט טאַמאַרא'ן אָנגעטהאָן יום־טוב'דיג, ווערד זיין קייזערלי־כע מאַיעסטעט נאָך מעהר מאַיעסטעטיש און זיין פאָטערליך האַרץ נאָך מעהר גליקליך, און ער איז איהר מוחל אַלע יסורים מיט אַלע בזיונות מיט אַלע ניט־דערשלאָפענע נעכט מיט אַלע צרות, וואָס ער איז איבער איהר אויסגעשטאַנען ביז היינטיגער נאַכט!...

— ווער וועט ביי מיר פרעגען די פיער קשיות? — זאָגט אי־ציקעל שאַסטעפּאַל אין אַ שפּאַס צו דער טאָכטער, און בעקומט פון איהר אַזאַ מין ענטפער:

— די פיער קשיות, וואָס איך וועל ביי דיר פרעגען, וועסט דו מיר נישט קאָנען פאַרענטפערען...

— גוט, מיר וועלען זעהען! — זאָגט דער גליקליכער פאָטער און גרייט זיך צו צום סדר, לעגט־אַוועק פאַר איטליכען אַ הגדה, אַפילו פאַר חוה די אידינע און פאַר חאַסקע דעם שטובמיידעל, וואָס זיצען, נאָך דעם אַלטען אידישען מנהג, ביי'ם סדר גלייך מיט אַלעמען, ווייל פּסח צום סדר זענען אַלע גלייך, נישטאָ קיין בעל־הבית, נישטאָ קיין דיענסט, נישטאָ קיין האַר, נישטאָ קיין קנעכט — פריי איז מען, פריי, ווי בשעת מען איז אַרויסגעגאַנגען פון מצרים!... און איציקעל שאַסטעפּאַל זעצט זיך אַוועק אָפּריכטען דעם סדר מיט דעם גאַנצען פראַכט און גלאַנץ, ווי זיין טאַטע האָט געטהאָן, און ער מאַכט דעם שענעם ברייטען יום־טוב'דיגען קידוש, ווי זיין טאַטע האָט געמאַכט, און ער זינגט די הגדה מיט דעם זעל־בען ניגון, ווי זיין טאַטע האָט געזונגען, און אַז ער זאָגט שוין אָפּ אַלץ, וואָס ווערד געזאָגט פאַר'ן עסען, און אַז ער וואַשט זיך צו דער סעודה און מאַכט די ברכה „על אכילת מצה", און עס האַלט שוין ביי די פיש, ביי די זיסע פעפערדיגע געפעפריצירטע צוקערדיגע שמעקעדיגע פיש מיט דער אונטערגעווייקטער מצה, רופט זיך אָן איציקעל שאַסטעפּאַל צו טאַמאַרא'ן מיט אַ שפּאַס:

— נו, אצינד קאנסט דו מיך פרעגען די פיער קשיות.

— משוגע מיינע שונאים! — זאגט שיווקע צום מאן. — דאס קינד וויל עסען, הייסט ער איהר גאר פרעגען די פיער קשיות.

— נישקשה, מאמע, עס מאכט ניט אויס, איך קאן עסען און צו גלייכער צייט פרעגען דעם טאטען די פיער קשיות.

אזוי זאגט טאמארא צו דער מוטער מיט א שמייכעל און ווענדט זיך צום פאטער, אזוי צו זאגען:

— טאטע, איך וועל דיך פרעגען פיער קשיות — אזוי, דאכט זיך, דארף מען פרעגען די פיער קשיות?

— אזוי, אזוי, טאכטער, — ענטפערט איהר דער גליקליכער פאטער. און די מוטער קוועלט, ווערד ברייטער ווי לענגער. און טאמארא זאגט:

— אט ריכטען מיר אפ דעם סדר — אויף וויפיעל איך פערשטעה פון מיין רוסישער הגדה, וואס דו האסט מיר צוגעגרייט, פייערען מיר א יום־טוב פון בעפרייאונג, און מיר האפען ווידער א מאל בעפרייעט צו ווערען פון דעם גלות, אין וועלכען מיר גע־פינען זיך איצט, און מיר ווינשען זיך, איבער א יאהר זאלען מיר אלע זיין זעלבסטשטענדיג ביי זיך אין אונזער לאנד, אין אונזער ירושלים. אזוי, דאכט זיך? נו, וועל איך דיך פרעגען: ע ר ש ־ ט ע נ ס, זאג מיר, וואס האבען מיר געטהאן ביז אהער צוליעב דער דאזיגער בעפרייאונג? איך מיין, איך און דו, און דיינע על־טערען, און אונזערע אור־אור־עלטערען פון יענער צייט אן ביז היינטיגען טאג? צ ו ו י י ט ע נ ס, וואלט איך וועלען וויסען, צי אלע אידען פון דער גאנצער וועלט ווילען, אז ס'זאל קומען משיח און זאל אונז פיהרען אהין, אינ'ם געבענשטען לאנד? אדער עס געפינען זיך אזעלכע, און אפשר נאך א סך אזעלכע, וואס האבען נישט חשק, קיין קאפ חשק ניט, אז ס'זאל קומען משיח און זאל זיי צונעמען פון א ציוויליזירט לאנד, פון שענע הייזער, פון רייכע גיטער, און אוועקפאהרען אין אזא מדינה, וואס שטעהט נאך ני־

דעריגער פון אונזער מדינה, און אונטער אזא רעזשים, אזא רעגיע־רונג, וואס איז נאך ווילדער פון אונזער רעגיערונג?... שלאג מיך נית איבער, טאטע, איך האב דיך ערשט געפרעגט צוויי קשיות, און פרעגען דארף איך דיך פיער? אלזא, איז געבליבען נאך צוויי קשיות. ד ר י ט ע נ ס, וויל איך וויסען, זאלסט מיר זאגען, אבער אויפריכטיג, צי איז די געשיכטע מיט משה'ן און מיט ירושלים נישט מעהר ווי איין אלטע תפילה פון איין אלטען סדור, וואס מע האט אמאל פארצייטען, אנגעשריבען פאר אונזערע אור־אור־עלטערען? און, פ י ע ר ט ע נ ס, אויב ס'איז יא אזוי, היינט צו וואס נוצט אונז די גאנצע קאמעדיע? האב קיין פאראיבעל נית, טאטער האב איך דיר מיט מיינע נארישע קשיות געשטעהרט דיין יום־טוב, און, אויב דו קאנסט, געב מיר אויף זיי א תירוץ.

* * *

זאגען, אז דער פאטער האט נישט געהאט וואס צו ענטפערען דער טאכטער אויף איהרע פיער קשיות, וואלט געווען נית ריכטיג. איציקעל שאסטעפאל האט דוקא יא געענטפערט, און דוקא א סך געענטפערט, און שטארק געהיצט זיך, און שטארק געמאכט מיט די הענד, ווי זיין שטייגער איז, און געגעבען אגב דער טאכטער א פסק, פאר וואס זי רופט אן דעם הייליגען סדר פונ'ם הייליגען יום־טוב מיט'ן נאמען „קאמעדיע"... ער האט געפייערט, געשפרונגען פון איין ווארט איבער'ן אנדערען, אנגעהויבען איינס, נישט גע־ענדיגט און אריבער צום אנדערען, — מיט איינעם ווארט, איציקעל שאסטעפאל האט זיך פערענטפערט, ווי ווייט ער האט געקאנט, אהן א סיסטעם, ווי א מענש, וואס איז נית געוואהנט צו דיס־קוסיעס, צו שלאגען זיך; אזא מענש טהוט דאס בעסטע, וואס ער קאן: ער שפרינגט, ער דרעהט זיך, דערלאנגט א זעץ פון הינטען, צעלאזט זיך און פאלט פון זיך אליין, חאפט זיך אויף און שפרינגט ווייטער — אזא מענש קאן נישט געווינען דעם „קריעג", אזא מענש, ווי ער זאל נית זיין געזונד און קרעפטיג, מוז געשלאגען ווערען...

טאמאַראַ האָט געלאָזט דעם פאָטער רעדען, געקוקט אויף איהם מיט איהרע גרויסע שענע קלוגע אויגען, ווי ער פלאָנטעט זיך, און אַ גרינג שמייכעלע איז געשטאַנען אויף איהר שען פערזאָרגט פנים, וואָס די מוטער האָט זיך נישט געקאָנט זאַט אָנקוקען אָן דעם, געוואָרען ברייטער ווי לענגער, און שיווקע האָט „עטראַכט מיט אַ געפיהל פון נקמה:

„אָט אזוי אַ!... זאָל ער וויסען!... זאָל ער זיך פערענטפערען פאַר זיין אייגען קינד!... ער מיינט, ס'איז איהם איך!... אַ, זאָל זי מיר נאָר זיין געזונד און זאָל זי שוין נאָר זיין אין דערהיים. וועט זי זיך שוין רעכענען מיט איהם פאַר מיר אויך!"...

איציקעל שאָסטעפאַל האָט געחאַפּט אַ קוק אויף שיווקע'ס פנים, האָט פערשטאַנען, אַז זי האָט אין איהם אַ נקמה, האָט ער פּלוצים איבערגעריסען און אַ זאָג געטהאָן:

— טאַ! מילא, מע קאָן אזוי אוועקזיצען און אוועקפלאַפּלען ביז טאָג... מע דאַרף זיך נעמען צו דער הגדה, אָפּריכטען דעם אַנ־דערען האַלבען סדר!...

* * *

סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש האָט פיינט געהאַט רוהען, זיצען לע־דיג. ער איז נאָר אַראָפּ פון דער פּוהר, האָט ער געלאָזט וויסען זיינע חברים, אַז ער איז דאָ, — האָבען אָנגעהויבען זיך שיטען צו איהם אַלטע חברים, פריינד און בעקאַנטע, ציוניסטען, מאָדערנע משכילים, „אינטעליגענטען", לעהרערס און גלאַט יונגע־ליים, מיים־טענטייל קבצנים.

זעלבסטפערשטענדליך, אַז דער אַפּטייקער האָט דערפון גע־האַט ווייניג־וואָס נחת, האָט אָבער מורא געהאַט צו פּראָטעסטי־רען, עס זאָל נישט אַרוים קיין קאָנפליקט צווישען איהם און צווי־שען זיין זוהן. אַ קליינער קאָנפליקט איז שוין אַרויסגעקומען צווי־שען זיי, בעת סאַשאַ האָט זיך איבערגעטהאָן צום יום־טוב. דער פאָטער האָט זיך געוואָלט אויספיינען פאַר זיין זוהן, אַז ער איז נים קיין פּראָווינציאַל, און אַז ער לייענט אַלע פּעטערבורגער בלע־

טער, און אז ער נעמט אנטייל אין דער בעפרייאונגס־בעוועגונג, דאָס הייסט, ער אַליין טהוט נאָר ניט, וואו האָט ער צייט? נאָר ער סימפּאַטיזירט...

— סימפּאַטיזירסט דו אויך מיט דער בעפרייאונג פון אונזער פאָלק? — האָט איהם סאשא געפרעגט, פערקעמענדיג ארויף זיינע געלע האָר.

— פון וואָסער פאָלק? — פרעגט איהם דער פאָטער, און דער זוהן ענטפערט איהם:

— פון אונזער אייגען אידישען פאָלק.

— זענען מיר דען אויך א פאָלק? — פרעגט דער פאָטער נאַ־איוו, און דער זוהן שטעלט אוועק אויף איהם פערוואונדערטע אויגען:

— וואָס דען זענען מיר?

— איך וויים וואָס מיר זענען? מיר זענען אידען...

און ביידע, דער פאָטער מיט'ן זוהן, צעלאַכען זיך.

— ווערסט ניט האָבען קיין פּאראיבעל, טאַטע, וואָס איך וועל דיר זאָגען? — מאכט סאשא צום פאָטער.

— זאָג, זאָג, דו קענסט דאָך מיך, איך בין ניט פון די, וואָס בעלעדיגען זיך! קאָנסט זאָגען וואָס דו ווילסט. ווערסט אודאי זאָ־גען, אז... וואָס ווערסט דו זאָגען?

— איך וועל זאָגען, אז ביי קיין אומה ולשון, ביי קיין פאָלק וועט זיך ניט געפינען אזעלכע, וואָס זאָלען אָפּלייקענען זיך אליין, זאָגען אויף זייער אייגען פאָלק, אז ס'איז קיין פאָלק נישט.

— נו, יאָ! — שרייט־אוים דער אָפּטייקער טריומפירענד און מיט א קוויטש. — ווייסט דו, פאר וואָס? וויילֹ אָט אזא פאָלק זענען מיר!

— אָט אזוי דענקען נאָר שקלאַפען! — זאָגט סאשא מיט פער־דראָס. — שקלאַפען, קנעכט, וועלכע האָבען אונטער דער אייזער־נער רוט פון זייערע פערפאָלגער פערלאָרען אינגאַנצען זייער זעלבסטבעוואוסטזיין, אינגאַנצען זייער עהרע צו זיך אליין.

און עס ציהט זיך ביי זיי א דעבאטע אויף א גאנצע שעה, פון וועלכער דער פאטער זעהט ארויס, אז ער איז צו שוואך, ער זאל קאנען בייקומען זיין זוהן, און עס מאהלט זיך איהם אויס, אז זיין זוהן זעהט זיין שוואכקייט, און ער פיהלט זיך, ווי עס דארף זיך פיהלען א גרויסער מענש, וואס ליגט פון אונטען צוגעקוועטשט מיט'ן פוס פון א פיעל קלענערען פון איהם...

פסח אויף דער נאכט, צום ערשטען סדר, אז דער אפטייקער איז געקומען פון דער אפטייק אהיים, האט ער געטראפען ביי זיין זוהן א יונגענמאנטשיק מיט אויסגעריבענע עלענבויגענס. נאך די גע־קרייזעלטע שווארצע הערלעך מיט'ן אויסגעבויגענעם רוקען האט ער דערקענט סאשא'ס חבר פון גימנאזיע.

— מיין חבר שמעון קעסלער.

אזוי האט איהם סאשא פארגעשטעלט פאר זיין פאטער, און דער אפטייקער האט דערלאנגט קעסלער'ען א פאר פינגער פון זיין קאלטער אפטייקערשער האנד און א זאג געטהאן:

— עס פרייהט מיך זעהר...

סאשא האט נאכ'ן פאטער'ס זויערע מינע ארויסגעזעהען, אז דער קעסלער איז עפיס נישט אזא אנגעלעגטער גאסט, האט ער זיך צוגעאיילט איהם פארצושטעלען נאך א מאל:

— קעסלער, דארפסט דו וויסען, איז א אינזשינער (קעסלער האט געוואונען ביי'ם אפטייקער אין די אויגען גוטע פופציג פראָ־צענט!), און א בעריהמטער מאטעמאטיקער (קעסלער'ס אקציעס האבען זיך אויפגעהויבען מיט נאך פערציג פראצענט!), און נאך מעהר — א בעריהמטער ציוניסט! (דא האבען קעסלער'ס אקציעס געגעבען צוריק א פאל־אראפ ביי'ם אפטייקער אין די אויגען אויף אלע נייענציג פראצענט מיט א מאל). איך רעכען, פאפא, אז דו וועסט ניט האבען גארניט קעגען דעם, וואס מיין חבר שמעון וועט בלייבען ביי מיר איבער פסח.

נאטירליך, האט דער אפטייקער געזאגט, אז עס וועט איהם זעהר פרייהען, וואס זיין זוהנ'ס חבר וועט ביי זיי האלטען פסח.

און אזוי איז אונזער נייער בעקאַנטער שמעון קעסלער געבליבען אַ תושב, אַ היימישער מענש ביי׳ם אַפּטייקער אין שטוב.

סאשא האָט גע׳פּועל׳ט ביי זיין פאָטער, געוועהנליך, נאָך אַ לאַנגער דעבאַטע אין בריעף הין און צוריק, ער זאָל היינטיגען פּסח מאַכען ביי זיך אַ אידישען פּסח, מיט מצות, מיט כשר געפעס, מיט אַ סדר און מיט אַלע זיעבעצעהן זאַכען. ביז אַהער פלעגט ער יוצא זיין נאָר מיט מצות אַליין, דאָס הייסט, ער האָט צוליעב גע־טהאָן דעם בעקער, וואָס איז זיינער אַ קונה אין דער אַפּטייק און וואָס דעקוטשעט זעהר, אַז עס קומט ערב פּסח, מע זאָל בעשטעלען מצות ביי איהם, ניט ביי קיין אַנדערען. דערפאַר אָבער אויף זייער „פּאַסחאַ“ איז שוין געוועזען ביי איהם צום טיש אַ הויכער אַ שענער פּאַסחאַ־קוילעטש, אויך נאָר פון יוצא וועגען, צוליעב דער דייטשקע דער כריסטין, וואָס דרעהט זיך אַרום אין שטוב. אָט דאָס ווערד אָנגערופען אַ מענש, וואָס וויל זיך ניט קריעגען מיט דער וועלט!

מע האָט זיך אַוועקגעזעצט די ערשטע נאַכט צום סדר זאַלבע־דריט: דער אַפּטייקער, זיין זוהן סאשא און זיין חבר שמעון קעס־לער. דער פאָטער האָט אויסגעזעהען ביי זיך אין שטוב ווי אַ פרעמ־דער, ווי אַ גאַסט; ער האָט זיך אָנגעטהאָן אין אַ שוואַרצען ראָק, פערשפּילעט פון אויבען ביז אַראָפּ, צוגעמאַכט אַלע לאַדען פון די פענסטער, מע זאָל חלילה ניט דערזעהען פון דרויסען, אַז ביי סאַפּראַנאָוויטש דעם אַפּטייקער ריכט מען אָפּ דעם סדר, האָט גע־הויבען אַלע מינוט דעם צילינדערהוט און געווישט זיך דעם שוויים, געזאָגט, אַז ער איז ניט געוואָהנט צו זיצען אין שטוב מיט אַ צו־געדעקטען קאָפּ, און האָט זיך בערוהיגט ערשט דעמאָלט, אַז ער האָט אַרויסבעגלייט זיין „דייטשקע“ די כריסטין, וואָס איז געוועזען די בעל־הבית׳טע ביי איהם אויף דער שטוב. ער האָט זיך גאָר ניט געקאָנט פאָרשטעלען, אַז זיין „דייטשקע“ זאָל זעהען איהם, דעם אינטעליגענט סאַפּראַנאָוויטש, איבער אַ אידישען סדר...

קאפיטעל ג.

דעם שוסטער׳ס אורח.

אויב דער ליעבער גוטער יום־טוב פסח איז פאר די נגידים א תענוג, איז ער פאר ארעמע לייט א גן־עדן.

איין ארעמער בעל־מלאכה, א מלמד, א קרעמער, א הענדלער, א טענדלער איז איינגעשפאנט א גאנץ קיילעכיג יאהר אין דעם יאך, ווייסט ניט פון קיין שום פערגעניגען אין דער וועלט, אחוץ דעם איינציגען טאג שבת, וואס ער קאן זיך פערגינען אפשלאפען דעם גאנצען טאג, ווייסט נישט, ווי אזוי גאט צו דאנקען, אז עס קומט דער גוטער ליעבער פסח, וואס מע וועט קאנען רוהען גאנצע אכט טאג דורכאיינאנד, נישט טראגען אויפ׳ן קאפ קיין שום דאגות פרנסה, ווארום וואס — וואס, מיט מצה איז מען בעוואהרענט אויף א גאנצע וואך. און ווער שמועסט, אז צו דער מצה העלפט נאך גאט א זעקעל קארטאפלים מיט א דייזשקעלע פסח׳יגען בארשט, — דעמאלט מעג שוין רויטשילד זיצען אין פאריז, קיינער וועט זיך מיט איהם ניט בייטען, און נחמיה דער שוסטער אודאי ניט.

נחמיה דער שוסטער האט דעם טאג וואס פאר ערב פסח אפ־געטראגען די ארבייט צו שיוועק שאסטעפאל, און זיינע צוויי בנים האבען אפגעטראגען ארבייט צו די איבעריגע נגידים, און אלע דריי האבען געבראכט צו טראגען אהיים געלד א פולען היטעל. עס איז געווען איבער גענוג סאי אויף ארבע כוסות, סאי אויף אויסצולייזען די יום־טוב׳דיגע מלבושים פונ׳ם לאמבארד, און ס׳איז נאך געבליבען א פאר גראשענס אין קעשעני אויך — אנו, זאל איצ־טער פרובען רויטשילד זאגען, אז ער וויל זיך בייטען מיט נחמיה דעם שוסטער!

— קינדער! צו דער ארבייט!—האט א זאג געטהאן נחמיה צו זיינע צוויי בנים און האט אוועקגעלעגט דאס גאנצע שוסטער־גע־צייג אויף א זייט.

נחמיה׳ס צוויי זיהן, חיים און בעני, ארבייטען מעהר אויפ׳ן פאַטער, ווי אויף זיך. „דער אַלטער" — אזוי הייסט ער ביי זיי. אויף זיך געבען זיי אוים ווינציג; וואָס דאַרפען אזעלכע בחורים? גאַרנישט מיט גאַרנישט. איין אַנצוג, א פּאָר שטיוועל, א פּאַפּיער־רענעם קאָלנער מיט א מאַנישקע — און פאַרטיג. סיידען א פערזאמלונג, א ביכעל, א חבר — דאָס איז דאָך זעלבסטפערשטענדליך... ביכלעך (פערבאָטענע) האָבען זיי ביידע ליעב. חברה־לייט צווישען „חברה" זענען זיי ביידע, נאָר דער עלטערער איז צו דער „אידעע" איבערגעגעבען מעהר אַלס דער יונגערער. דער יונגערער, בעני, איז נאָר מיט ווערטער. דער עלטערער אָבער, חיים, איז צווישען די ארבייטער איינער פון די בעסטע. אַמאָל מאַכט זיך, אז חיים ווערד פערפאַלען אויף א טאָג, אָדער אויף צוויי; קיינער ווייסט ניט, וואו ער איז געוועזען, און מיט וועמען ער האָט זיך געזעהען, און וואָס ער האָט געטהאָן... די ערשטע צייט פלעגט די מוטער עסען דעם פאַטער, פרעגען איהם: „שלים־מזל! וואָס פאַר א טאַטע ביזט דו?"... דער פאַטער האָט א פּאָר מאָל געפּרובט זיך בעקלאָגען פאַר זיין גוטען פריינד יודעל קטנתי: „וואָס טהוט מען, ברודער?" דערויף האָט יודעל קטנתי גענטפערט מיט א לשון־קודש־וואָרט, ווי געוועהנליך: „י ע ל ה ו י צ מ ח — זאָל ער געהן, זאָל ער לויפען, נחמיה, דו וועסט גאַרנישט טהון דערצו, ס׳איז היינט אזא וועלט געוואָרען, וואָס די אייער זענען קליגער פון די היהנער... ס׳איז ביי מיר די אייגענע מכה מיט מיין בנימ׳טשיקען; איך בעט זיך ביי איהם, ווי מע בעט זיך ביי א גזלן: „בנימין, זאָג איך איהם, לאָז צורוה, א רחמנות, זאָג איך, אויף דיר!"... הערט ער מיך, ווי המן דעם גראַגער... ברודער נחמיה, ווייסט דו, וואָס איך וועל דיר זאָגען? — פתח שין שאַ"...

און יודעל קטנתי לעגט־צו צוויי פינגער צום מויל, אז נחמיה זאָל שווייגען, און נחמיה פאָלגט איהם און שווייגט. ער בעט נאָר גאָט פאַר צוויי זאַכען: אז חיים זאָל ניט אריינפאַלען, און אז ער זאָל חאָטש ניט קאַלי מאַכען דעם יונגערען ברודער — בעני.

בעני, ווייל ער איז דער קלענסטער, איז ער ביי'ם פאטער טייער, און ביי דער מוטער איז ער דאס אויג אין קאפ, ציטעריג, ווי א בן־יחיד'על. חיים מאכט פון איהם חוזק, האטש ער האט איהם ליעב. ער רופט איהם מיט א מיידעלשען נאמען „בונצי“. בעני, געוועהנליך, וויל דאס נישט ליידען, איז ברוגז פאר'ן מיידעל־שען נאמען „בונצי“ און איז גרייט זיך לאזען אפשניידען ביידע הענד פאר זיין ברודער חיים.

אט אזא מין געזינדעל איז דאס.

— קינדער, צו דער ארבייט!

אזוי האט אויסגעקאמאנדעוועט נחמיה דער שוסטער, און דאס האט בעדארפט בעדייטען, מע זאל זיך גרייטען צום סדר. און אלע האבען זיך גענומען גרייטען צום סדר: נחמיה, זיסעל, חיים, בעני און דער אורח, א געזונדער יונג א שווארצער, א בעוואכסענער ווי א בער, מיט א באסאווער שטימע, וואס הודיעט ווי א גלאק. דעם „אורח“ האט געבראכט צו פיהרען חיים פון גאס, דאס הייסט, ניט פון גאס, נאר פון א „חבר“, וואס האט איהם א זאג געטהאן אויפ'ן אויהער:

— ער איז איין „אנטלאפענער“... נעם איהם, זאל ער זיין ביי אייך א בעל־מלאכה...

חיים האט בעטראכט דעם פארשוין, און ער איז איהם געפע־לען. ווי אזוי ער הייסט — האט ער איהם נישט געפרעגט; ער האט איהם נאר א פרעג געטהאן:

— ווי אזוי זאל מען אייך רופען?

— רופט מיך מישא ניידיטש, — האט דער אנטלאפענער אויס־געהודיעט אויף זיין באס־שטימע.

נחמיה דער שוסטער האט דאס נישט געקאנט אריבערטרא־גען: וואס הייסט, ער הייסט זיך רופען מישא ניידיטש?... האט ער איהם גענומען צום עקזאמען: „פון וואנען איז א איד? וואס איז אייער טהועבץ? צי זענט איהר א באוויבטער?“ און אזוי

ווייטער, ווי געוועהנליך. האָט איהם אָבער דער זוהן, חיים, איי־בערגעהאַקט אין מיטען:

— דאָס איז ניט דיין באָבע׳ס דאגה, אַלטער! דו פרעג איהם בעסער, צי וויל ער עסען, אָדער אפשר וועלען מיר געהן פריהער אין באָד אריין?

און ס׳איז געבליבען, מע זאָל געהן פריהער אין באָד אריין. און אַלע פיער, דער פאָטער מיטביידע בנים מיט׳ן אורח, האָבען זיך געלאָזט אין באָד אריין.

דערנאָך איז מען געקומען און מע האָט זיך אָוועקגעזעצט צום סדר זאָגען די הגדה. געזאָגט האָט נאָר דער אַלטער, און די איי־בעריגע האָבען געהערט, אריינגעקוקט איטליכער אין זיין הגדה.

* * *

— טאָמער וואָלט געוועזן געוונג זאָגען סליחות? — האָט אַ זאָג געטהאָן חיים דעם שוסטער׳ס עלטערער זוהן און האָט צוגע־מאַכט די הגדה. אויף איהם קוקענדיג, האָבען צוגעמאַכט די הגדות אויך דער יונגערער ברודער בעני און דער אורח, און אויף זיי קוק־קענדיג — שוין דער פאָטער אויך, נחמיה דער שוסטער אַליין, וואָ־רום דער עולם האָט זיך געפיהלט שטאַרק אויסגעהונגערט נאָך דעם לאַנגען תענית און נאָכ׳ן הייסען באָד, און אַגב האָט זיך פונ׳ם פריפעטשיק געלאָזט הערען אַ געשמאַקער ריח: דאָס האָבען גע־ריסען די נאָז די הייסע שמעקעדיגע געפילטע פיש מיט אַ סך פעפ־פער, און די פרישע קניידלעך מיט שמאַלץ, און נאָך אַזעלכע גוטע זאַכען, וואָס נאָר פסח האָבען זיי דעם אמת׳ען טעם גן־ערן. און עס האָט לאַנג נישט גענומען, און עס האָט זיך געלאָזט הערען אַ טרישטשען פון טרוקענע מצה אונטער געזונדע שטאַרקע צייהן, און אַז מע האָט איבערגעהאַפט דעם ערשטען הונגער, און אַז מע האָט פערזוכט אַ פּאָר פון די ארבע כוסות, האָט זיך דער שווייגענדיגער אורח אָנגערופען, אַז ער האָט שוין לאַנג ניט פערזוכט דעם טעם פון פסח׳יגער משקה מיט פסח׳יגע פיש מיט פסח׳יגע קניידלעך,

ווייל דעם גרעסטען טייל פון זיין לעבען האָט ער פערבראַכט אין די טורמעס און אָסטראָגען.

— וויפיעל טורמעס זענט איהר דאָס אויסגעוועזען ? — פרעגט איהם נחמיה דער שוסטער, וועלכער איז נאָך ניט אַזוי שטאַרק מלא פון די ארבע כוסות, נאָר פרייליכער פיהלט ער זיך.

— איך האָב שוין פאַרגעסען דעם חשבון, — ענטפערט דער אורח מיט זיין גראָבער שטימע, און נחמיה דער שוסטער האַפּט איהם אונטער:

— פונקט אַזוי ווי גדליה־לייב דער גנב, עליו השלום, ער איז שוין אויף דער אמת'ער וועלט. גדליה־לייב פלעגט זאָגען אויף זיך אַליין: „אַז מע זעצט מיך איין אין אָסטראָג, ווייס איך ניט — איך ווייס, אַז איך וועל אַרויס, און אַז מע לאָזט מיך אַרויס, טאָמער איך אויך ניט — איך ווייס, אַז מע וועט מיך איינזעצען נאָך אַ מאָל"...

— שלים־מזל ! — רופט זיך אָפּ די שוסטערין זיסעל צום מאַן מיט אַ טאָן פון אַ קאָמפּלימענט. — דו וואָלסט בעסער זעהען, אַז דער אורח זאָל עפּיס נעמען אין מויל אַריין.

דער אורח האָט שוין אָבער גענוג „גענומען אין מויל אַריין", איבערגעקעהרט די פינפטע פון די ארבע כוסות אויך, און ער האָט זיך געפיהלט אַזוי גוט און וואַרעם, אַז עס האָט זיך איהם אויפגע־בונדען די צונג און ער האָט אויסגעהודיעט אויף זיין באַסאָווער שטימע:

— אויב איהר ווילט, וועל איך אייך דערצעהלען די געשיכטע פון מיין לעצטען אַנטלויפען פון אָסטראָג.

— איז די משמעות, אַז לויפען פון אָסטראָג איז ביי אייך גאָר קיין נאָווינע ניט ? קומט דאָך אויס ווידער אַמאָל, ווי גדליה־לייב דער גנב, עליו השלום, האָט געזאָגט...

אַזוי בעמערקט נחמיה דער שוסטער, און זיין ווייב זיסעל האַקט איהם איבער:

— שלים־מזל ! טאָמער וואָלסט דו איינגענומען אַ ביסעל שטור־מעניש ?...

— איך שווייג, ווי א פיש! — מאכט צו איהר דער שוסטער. און אלע גרייטען זיך צו הארכען די געשיכטע פונ'ם אורח, ווי אזוי ער איז דעם לעצטען מאל אנטלאפען פון דער טורמע.

* * *

— אנטלויפען פון א טורמע איז ביי מיר, מיינע ליעבע פריינד, נאפליעוואט!

אזוי האט אנגעהויבען צו דערצעהלען זיין געשיכטע דער אורח. דער בעוואכסענער האריגער נפש מישא ניידיטש, אויף זיין גראָ־בער באסאווער שטימע, וואס הודיעט ווי א גלאק.

— איך בין שוין געלאפען, מיינע ליעבע פריינד, ניט פון איין טורמע, איך בין שוין געלאפען פון סיביר אויך. נישט איין מאל, נאר צוויי מאל. שוין געלעגען אין א וואגען מיט פלייש, אויבען דאס פלייש, אונטען איך. געגאנגען מיט באגאמאלצים טויזענד ווערסט צופוס. פגר'ען דריי טאג דורכאנאנד פון הונגער, פון קעלט, אהן שטיוועל — נאפליעוואט. צום געזונד וועט דאס מיר ניט שאדטען. פארשטעלען זיך, אז מע דארף, קאן איך אויך. ביטער איז נאר מיט דער שטימע. אביסעל א צו גראב קול ביי מיר. דאס איז אבער אלץ גערעדט פון פראווינציאלנע טורמעס. קיי און שפיי. ניט אזוי איז אין דער רעזידענץ. דארט אז מע האפט זיך אריין — איז האלט זיך! איהר מעגט זיך שוין געזעגענען. אז איך בין אריין, האב איך געפלאנעוועט, זיך צענויפגערעדט מיט א פאר חברה־לייט — א נעכטיגער טאג. מע לאזט ניט זעהען זיך. רעדען — אונמעגליך, סיידען מיט סימנים דורך דער וואנט. מע האט מיר נעגעבען צו וויסען, אז צוזאמען מיט מיר, א וואנט נעבען א וואנט, זיצט מיינע א באקאנטע. מאשא הייסט זי, א טהוערין, א פיהרע־רין און זעהר־זעהר א וויכטיגע פערזאן. געוואלט זי זאל ארויס, ווי מע וויל לעבען. שוין געהאט א פלאן פאר איהר. זיך אויפגערעדט מיט איהר דורך דער וואנט. פלוצים קומט מען צו געהן און מע פיהרט מיך איבער אין איין אנדערע טורמע. ביטער! עס געהט

אוועק אַ טאָג דריי. איך ווער געוואָהר פון חברים, אַז מאַשאַ איז אויך מיט אונז. בראַוואָ! איך הויב מיך אָן דערשלאָגנען — אַ צרה: זי איז אין דער „אַדינאַטשנע“. ווייסט איהר, וואָס דאָס הייסט? פיער הוילע ווענט, נישטאָ אַפילו וואו זיך אויפצוהענגען. אָפּגע־שניטען פון דער גאַנצער וועלט. ביטער! אַליין בין איך אויך אויף צרות. אַ טאָג איבער אַ טאָג שלעפּט מען מיך צום פאַרהער. זיי ווילען דערגעהן, ווער איך בין. זיי ווילען וויסען, וואָס איך האָב געטהאָן. ביי מיר ציהט מען ניט קיין ווערטער. אַ געשלאָגענער הונט. איהר האָט געזעהען אין באָד ביי מיר אַ לייב? איהר זעהט איין איבערגעבראָכענעם פינגער? איהר זעהט אָט דאָ אַ דריי אויס־געשלאָגענע צייהן? נאַפּליעוואַט! יאָ, מיינע ליעבע פריינד! ס'איז אַ וואוילע דיענסט, נאָר נישט קיין גרינגע. דער געדאַנק פון אַנטלויפען לאָזט מיך נישט אָפּ. וואו עסען? ווער שלאָפען? אַנט־לויפען דאַרף מען! און נישט אַליין. מיט איהר, מיט מאַשאַ'ן! נאָר ווי אַזוי? איך ווער משוגע. וואו זענען אַהינגעקומען אַלע חברים? גוטע ברידער? פריינד? אַ סך צעשטעקט אין די טור־מעס, אַ סך פאַרשיקט קיין סיביר. ווער שמועסט — נאָכ'ן רויטען זונטאג! אַז מע הענגט אַלע פאַרטאָג דאָ ביי אונז טאַקי אין טור־מע — דאָס ווייסען מיר. אַלע טאָג ווערען מיר געוואָהר שוין נאָכ־דעם, אַז איינער אָדער צוויי פון אונזערע חברים זענען געהאַנגען געוואָרען. מע פרעגט נישט: ווער? יעדער איינציגער פון אונז פרעגט נאָר: ווען וועל איך?... אַ קלאַפּ אין טהיר — אַ קלאַפּ אין האַרצען. אַ קלונג מיט די שליסעל — אַ קעלט אין בלוט. טפו — דער רוח זאָל דאָס וויסען! איך בין נאָך קיינמאָל ניט געווען אַזוי צעשרויפט, ווי אַצינד. נערוועז! קיינמאָל ניט גע־וואוסט פון קיין נערווען. איינמאָל, ס'איז געווען נאָך האַלבע נאַכט. פינסטער. שטיל. לאַנגזאַם לאָזט זיך הערען דער טיק־טאַק אין הויף. דאָס איז דער פּאַטרול, וואָס מעסט די טריט איבער די שטיי־נער. פלוצים הער איך אַ רעש פון טריט. אַ סך טריט. וואָס קאָן דאָס זיין? עס קלינגען שליסלען. עס הערען זיך קולות. אַ פּייערעל

פון א לאַנטערנע טהוט א שיין־אריין צו מיר אין קעמערל און ווערד פארשוואונדען. סקריפ־סקראַפּ! עס ריגעלט זיך אָפּ דער לאַנגער אייזען. מיט א קרעכץ עפענט זיך די טהיר. אויפ'ן שוועל דערזעה איך אונזער אויפזעהער. דאָס פייערל פון לאַנטערנע באַ־לייכט זיין פארקיהלט פּנים. הינטער איהם — דער פאטרול־סאָל־דאַט, עטליכע וועכטער.

— נעמט צענויף די זאכען און קומט.

איך טראַכט מיר: דאָס איז א גרוס פונ'ם מלאך־המות... איך טהו־אָן די שטיוועל. מיר געהען. פרעגען ביי די לייט איז נישטאָ וואָס, זיי זענען שטום. א לאַנגער שפּאציער איבער'ן קאָרידאָר. מיר זענען אין הויף. א קאַלטער שטראָם פון פרישע לופט. איך באָד מיך אין דער קיהלער לופט, ווי אין א ביטעל. מיר געהען דורך דעם טורמע־הויף. די וועכטער שפּאנען, קוקען אויף אונז קאַלט, מיט אויסגעלאָשענע אויגען. זיי טראַכטען ניט וועגען מענ־שען, וואָס מע פיהרט זיי צו דער תליה. זיי טראַכטען וועגען זיסען שלאָף. מיר זענען שוין אין צווייטען הויף. דאָרט איז די „קאַנצע־לאַריע" און דאָרט וואוינט דער אויפזעהער. ער האָט א פרוי. איך האָב זי געזעהען. איהר פּנים זאָגט, אז זי געפינט זיך ניט אין טור־מע. די טורמע איז ביי איהר א גרויסע שטייג. די ארעסטאַנטען זענען גענז. אַלע טאָג קומען צו פרישע געגז. די געגז האָדעוועט מען און מע טראָגט זיי אָפּ צום שוחט. ווער קימערט זיך פון דעם? ווער האָט רחמנות אויף א גאנז? ווער האָט טענות צו א שוחט? דערויף זענען זיי געגז, מע זאָל זיי שעכטען. דערויף איז א שוחט, ער זאָל שעכטען... זי האָט א קינד, א יונגעלע פון א יאָהר פינף. מע רופט איהם „וואַניאַ". איך האָב דאָס געהערט פון דער באָננע. די באָננע שיינט צו זיין א פּוילישע. נאָך די האָר און נאָך די אויגען האָב איך דאָס דערקענט. שענע האָר, בלויע אויגען. א קול ביי איהר ווי א פיעדעל. אז זי זאָגט „וואַניאַ" — זינגט זי און אביסעל אונטער דער נאָז. וואָס טראַכט וואַניאַ'ס קעפּעל וועגען די מענשען־געגז, וואָס זיצען דאָ? ווייסט ער, אז דאָ זיצען מענשען,

ניט קיין געניז? וואָס זאָגט איהם די באַננע? זי מוז דאָס וויסען; זי זעהט דאָך אַמאָל טרערען. זי הערט דאָך אַמאָל געשרייען. און דאָס קלינגען פון די שווערע קייטען, — וואָס פאַר ווערטער זאָגט דאָס איהר? ווער ווייסט, אפשר האָט זי אַליין אַ ברודער, וואָס זיצט ערגיץ אין אַ טורמע, וואָס ס׳וואַרט אויף איהם אַ תליה? ווער ווייסט?... איצטער שלאָפט זי דאָ אין שטוב אויף אַ ווייך געלעגער. וואַניאַ — נעבען איהר אין אַ וויעגעל. ער וועט אויס־וואַכסען אַמאָל, מע וועט איהם דערצעהלען, אַז זיין פאָטער איז געווען אַ תלין. וואָס וועט זאָגען דעמאָלט „וואַניאַ“? און אפשר וועט ער אויך זיין דאָס זעלבע, וואָס דער פאָטער?...

איך האָב אַביסעל אָפּגעקערעוועט אָן אַ זייט. וואו האַלט איך? ביי׳ם אויפזעהער אין שטוב. ס׳איז ליכטיג אין צוויי פענסטער נאָר. דורכ׳ן פענסטער זעהר איך אַ הויכע פיגור אין זשאַנדאַרמסקי קליידער. — גרויסע וואָנסעס, גאָלדענע ברילען. נאָך די עפּאָלע־טען שיינט דאָס צו זיין אַ קאַפּיטאַן אָדער אַ ראָטמיסטער. זיצט אַ פוס איבער אַ פוס, רויכערט אַ פּאַפּיראָס. אַקעגען איהם — אַ שרייבער, אָנגעבויגען איבער אַ פּאַפּיער. אויפ׳ן גאַנעקעל זיצען פינף סאָלדאַטען פרעמדע אין פאַרשיעדענע פּאָזען. איינער ציהט אַ פּאַפּיראָסעל פונ׳ם אַרבעל. שלינגט דעם רויך, מע זאָל ניט זעהען. רעדען זיך איבער שטיל. עס הערט זיך אַ סמאָצקען מיט די ליפּען, און באַלד נאָך דעם — אַ טאָפּען פון פערד. עס קאַטשען זיך רע־דער. דאָס איז צוגעפאָהרען די באַקאַנטע גרויסע קאַרעטע גלייך צום גאַנעק. אויפ׳ן קוטשער־זיץ האָב איך דערקענט סעליוואַן דעם קוטשער. אַ געוועזענער אַרעסטאַנט, אַ באַוואוסטער רשע. פון דערווייטען זעה איך געהן אונזער אויפזעהער מיט די וועכטער. די שליסעל קלינגען. די פינף פרעמדע סאָלדאַטען טהוען זיך אַ חאַפּ־אויף פון די ערטער: סמירנאָ!!! מע פיהרט־צו צו דער קאַרעטע נאָך פאַרשוינען. איך קוק מיך איין — צוויי באַקאַנטע פיגורען: איינע מאַשאַ... די אַנדערע פיגור — אַ יונגער בחור פון אַ יאָהר נייענצעהן מיט רויטע פוכקע בעקלעך, בלוט און מילך, אַוו־

רוטים רופט מען איהם. נאָך איינער — איין אומבאַקאַנטער אַרעס־טאַנט. אוורוטים האָט ערשט פריהער מיט אַ טאָג צוויי באַקומען אַ ידיעה, אַז מע באַשולדיגט איהם אין אַ שווערען פאַרברעך, דאָס שמעקט אפשר מיט יענער וועלט... ער איז אַ וואוילער בחור. ער האַלט זיך, ווי מע דאַרף. אַביסעל נאָר האָט ער זיך אין די צוויי טעג אויסגעבלייכט. אוועק די פאַרב פון די פּוכקע בעקלעך. און עפּיס הילט ער זיך מיר צו־שטאַרק אין די קליידער. אפשר — ווייל ס'איז קיהל אין דרויסען? און אפשר געזעגענט ער זיך איצט במחשבה מיט דער מאַמע. ער האָט אַ מאַמע, וואָס האָט איהם זעהר ליעב. איך האָב אַמאָל געזעהן איהרע ליעבע־בריעף צו איהם. אַ ים פון מוטער־ליעבע, אַ וועלט מיט געפיהל. אַ מבול פון טרערען. ער פלעגט כלומרשט לאַכען פון איהרע בריעף. אַליין אָבער, אַז ער האָט זיך אוועקגעזעצט איהר שרייבען, האָט מען איהם ניט גע־קאָנט אָפּרייסען. אין גראַמען האָט ער צו איהר געשריבען. ער איז אַ פּאָעט. שרייבט ניט שלעכט. ער איז אין דער מינוט אַזוי געוועזען פאַרטיעפט אין זיך, אַז ער האָט מיך ניט באַמערקט. מאַשאַ אָבער — די האָט מיך באַלד דערזעהן. זי האָט זיך געגעבען אַ ציה צו מיר. איך קוק אויף מאַשאַ'ן, איך וויל זעהען, וואָס זי טהוט. קוים וואָס איך זעה איהר פּנים. רוהיג — נאַפּליעוואַט!... „סטראַי־סיאַ!" — הערט זיך אַ קול פון'ם „אונטער". אַלע פרעמדע סאָל־דאַטען ציהען זיך אויס. זיי רינגלען אונז אַרום. אונזער אויפזעהער געהט אַרוים מיט'ן זשאַנדאַרמסקי קאַפּיטאַן אויפ'ן גאַנעקעל. דער שרייבער לייכט זיי צו. דער קאַפּיטאַן ציהט אוים די האַנד דעם אויפזעהער. דער אויפזעהער טרייסעלט איהם די האַנד. ער בויגט זיך אונטערטעניג, זעהר אונטערטעניג. ער בעט זיך ביי'ם קאַפּי־טאַן, ער זאָל איהם מוחל זיין, וואָס סע האָט אַזוי געדויערט. און זאָל איהם פאַרענטפערען. דער קאַפּיטאַן איז שטרענג. ער זאָגט איהם אָן, אַז דאָס אַנדערע מאָל זאָל ער זיין פאָרזיכטיגער: „יעוואָ ווימאָקאָפּרעוואָסחאָדיטעלסטוואָ האָט פיינט אַזעלכע זאַכען!"... דער אויפזעהער פאַרענטפערט זיך. ער געזעגענט זיך מיט'ן קאַפּי־

טאָן דאָס לעצטע מאָל. ער זאָגט איהם, ער זאָל זיין זעהר, זעהר פאָרזיכטיג מיט דער חברה, וואָס ער פיהרט, און באַזונדער מיט דעם „בער“. דאָס מיינט ער מיך. דער קאַפּיטאַן ענטפערט איהם, ער זאָל זיין רוהיג: פאַר אַ בער האָט ער קיין מורא ניט, און ביי איהם אַנטלויפט מען ניט...

מיר זיצען שוין אין קאַרעטע. מיר מיט פיער סאָלדאַטען מיט בלויזע שווערדען אויף די בענק אינוועניג, פון פאָרענט. אין דער צווייטער אָפּטיילונג פון דער קאַרעטע דער קאַפּיטאַן. אויפ׳ן קו־טשער־זיץ סעליוואַן מיט אַ סאָלדאַט. עס ווערען פאַרהאַקט די אייזערנע טהירלעך. עס הערט זיך דאָס לעצטע מאָל „סמירנאָ!“ סעליוואַן טהוט אַ סמאַצקע מיט די ליפּען. עס הערט זיך אַ טאָ־פּען פון פערד, פיער פּאָר פיס. די רעדער קאַטשען זיך לאַנגזאַם איבער די שטיינער. אויף יענער זייט טורמע צעלאָזט סעליוואַן די פערד. די רעדער קאַטשען זיך גיכער. די קאַרעטע פליהט מיט אַ רעש איבער די שטיינער.

מיר זיצען אויף לאַנגע בענקלעך אין דער לענג פון דער קאָ־רעטע איינס קעגען דאָס אַנדערע. נעבען יעדען אַ סאָלדאַט מיט אַ בלויזען שווערד. איך קוק אויף מאַשאַ׳ן. קוים וואָס מע זעהט איהר פּנים. זי לאָזט נישט אַראָפּ קיין אויג פון דעם יונגען אוורוטים. רעדען טאָר מען נישט. וואוהין מיר פאָהרען — ווייסט קיינער ניט פון אונז, נאָר איטליכער פיהלט עפּיס, אַז ס׳איז ניט צום גו־טען. אַזוי פיהרט מען קעלבלעך אין אַ וואָגען צו דער יאַטקע. פיהלען זיי עפּיס?... וויפיעל צייט מיר פאָהרען — ווייס איך אויך ניט. אָט דאַכט זיך אַ מינוט, און אָט דאַכט זיך אַ גאַנצע נאַכט. אַ נאַכט — אַ יאָהר.

פּלוצים — סטאָפּ! די קאַרעטע האָט זיך אָפּגעשטעלט. ס׳איז שטיל. מע הערט די פערד פאָרשקען, שמייסען מיט די עקען. עס הערט זיך דעם קאַפּיטאַנ׳ס קול. ער איז אַרויסגעשפּרונגען פון דער קאַרעטע. ער איז הינטער אונז. ער בייזערט זיך אויפ׳ן קוטשער. סעליוואַן קריכט אַראָפּ מיט אַ מי־שברך פונ׳ם קוטשער־זיץ און

פרעגט, וואָס איז דאָ? „זעהסט ניט וואָס דאָ איז? די אויגען זענען דיר אַרוים? בויג זיך איין. טהו אַ קוק אַהער!" — אַזוי קאָמאַנדעוועט דער קאַפּיטאַן. וואָס האָט זיך דאָרט געקאָנט טרעפען, אשטייגער? און עס קומט אַזאַ מחשבה אין קאָפּ: אַך, ווען עס פּלאַצט, למשל, איין אַכס! אָדער אַזוי עפּים אַ צרה זאָל זיך טרע־פען: עס זאָל ווערען אַ בהלה, אַ שטיקעל מהומה. עך, באַפאַלט מען דעמאָלט די סאָלדאַטלעך, מע ווערגט זיי אויס איינציגווייז. איך אַליין נעם זיך אונטער דריי דערשטיקען, ווי די קעצלעך... די סאָלדאַטלעך אָבער זענען באַקאַנט, אַפּנים, אונזערע מחשבות. זיי זיצען שטרענג מיט די בלויזע שווערדען. זיי לאָזען נישט אַראָפּ קיין אויג פון אונז. מיט אַ מאָל הערט זיך אַ פאַל אויף דער ערד. נאָכ'ן פאַל הערט זיך אַ חראָפּען. עמיצער רעדט: „בינד איהם צענויף!... אַט אַזוי... דעם זאַק פון אויבען... אַט אַזוי, אַט אַזוי... לאָמיר איהם נעמען... חברה, אין קאַרעטע אַריין... אַט אַזוי, אַזוי"... איידער מיר קוקען זיך אַרום, עפענט זיך אויף דאָס אייזערנע טהי־רעל פון דער קאַרעטע. עס ווערד אַריינגעוואָרפען עפּים אַ שווערע זאַך אין אונזער אָפּטיילונג פון דער קאַרעטע. אין אַ מינוט זיצען שוין אויפ'ן זאַק דריי סאָלדאַטען. דער קאַפּיטאַן שפּרינגט אַריין צו אונז. ער טהוט אַ ריס פון זיך די גרויסע וואָנסים מיט די גאָל־דענע ברילען. ער רופט זיך אָן צו אונז:

— חברים! איך בעגריס אייך, איהר זייט פריי!

— גרישאַ! — שריי איך אויס.

— טסס! — מאַכט ער צו מיר און ווייזט אויפ'ן זאַק.

* * *

נחמיה דער שוסטער האָט זיך אויסגעדרעהט מיט'ן פּנים צו די קינדער. די נאָז זיינע האָט געשיינט און געגלאַנצט. ער האָט אַ זעץ געטהאָן מיט'ן קולאַק אין טיש אַריין און מיט גרויס התפעלות אויסגערופען:

— איך האָב געוואוסט, ווי איך בין אַ איד, אַז ס'איז אַ פאַר־שטעלטע זאַך!

— שלים־מזל! וואָס־זשע האָסטו געשוויגען? — זאָגט צו איהם זיין ווייב זיסעל. וואָס איז אויך געווען אויסער זיך פון אויפ־רעגונג. חיים און בעני — די, קאָן מען זאָגען, זענען גאָר נישט געווען בהאי עלמא; עס האָט זיי געטראָגען אין דער לופטען. עס האָט זיך זיי אויסגעדאַכט, אַז זיי זענען דאָרטען צו־זאַמען מיט דעם אורח מישאַ ניידיטש, אין דער גוטער קאַ־רעטע, און זיי ברענען, ווילען שוין וויסען דעם סוף, ווער איז דער גרישאַ? און וואו איז די מאַשאַ? און וואָס האָט זיך אויסגעלאָזט מיט דעם יונגען אוורוטים און מיט די איבעריגע אַרעס־טאַנטען?

און דער אורח הוסט זיך אויס און דערצעהלט ווייטער.

— אַלזאָ, וואו האַלטען מיר? ביי גרישאַ. איך האָב איהם דערקענט. איהר ווילט וויסען, ווער ער איז? ס'איז נישט וויכטיג, ס'איז מיינער אַ חבר. גענוג פאַר אייך. דערווייל דאַרף איך אייך ענדיגען מיט דער קאַרעטע. די קאַרעטע איז געפאָהרען ווייטער. געקוטשירט האָט דער סאָלדאַט, אויך פון אונזערע לייט, געוועהנ־ליך. סעליוואַן איז געלעגען אין זאַק אַ געבונדענער, ווי אַ באַראַן, מיט אַ טיכעל אין מויל, ער זאָל שטומען. צוויי סאָלדאַטען (אויך אונזערע לייט) זענען געזעסען אויף איהם רייטענדיג. עס איז גע־ווען אַ ישוב, וואָס מע זאָל מיט איהם טהון: הרג'ענען — פאַר קיין געלט נישט! גרישאַ האָט געזאָגט: „אָהן איין טראָפּען בלוט!“ איינער האָט אַפילו אַרויסגעוואָרפען אַ חכמה: זאָל מען איהם דערשטיקען, וועט נים פאַרגאָסען ווערען קיין בלוט. האָט אויף איהם גרישאַ געגעבען אַ קוק, איז ער געוואָרען שטיל. פאַר גרי־שאַ'ן האָט מען דרך־ארץ.

נאָר לאָמיר זיך אומקעהרען צו אונזערע. ווער עס האָט נים געזעהען דעם יונגען אוורוטים, דער האָט קיין פרייד נישט געזעהען. פרייד, גליק, הימעל, גן־עדן — דאָס אַלץ איז שוואַכע ווערטער. ער האָט געזונגען, געוויינט, ער האָט געקושט זיך. מיט איטליכען בע־זונדער האָט ער זיך געקושט. איין עק הימעל איז שוין געווען העל.

עס האָט שוין אָנגעהויבן טאָגן. מיר זענען נאָך אַלץ געפאָהרען. אויף אונז האָט מען געוואַרט אין אַ הויף הינטער דער שטאָדט. דאָרט זענען געווען „חברה". דאָרט איז געווען צוגעגרייט פאַר אונז קליידער, עסנוואַרג, פּעסער און געלט. פון דאָרטען וועלען מיר זיך אַריבערהאַפּען קיין פינלאַנד. און פון פינלאַנד איז שוין נאַפּליעוואַט! אונזער קאַרעטע איז אַריינגעפאָהרען אין אַ גרויסען הויף אַריין. ווייט אין הויף, פאַרשטעלט מיט בוימער, זעהט זיך אַ ווייסע שטוב. הינטען אַ גרויסער גאָרטען. פאָרענט אַ שטאַל. דאָ האָבען מיר זיך אָפּגעשטעלט. אַקעגען אונז זענען אַרויס „חברה", אַלע אונזערע.

ס'איז געוואָרען אַ קושעריי. גרישאַ האָט ניט געלאָזט לאַנג פרייהען זיך. מיר האָבען זיך אַלע איבערגעטהאָן. אַלע אונזערע אַרעסטאַנטסקי, אויך די סאָלדאַטסקי קליידער אַריין אין קאַרעטע אַריין. סעליוואַנ'ען האָט מען אַרויפגעלעגט גאַנץ אויבען אויף די קליידער. מע האָט איהם אָנגעזאָגט, ער זאָל ניט דערוועגען זיך טהון אַ פּיפּס. דער אָנזאָג איז געווען איבעריג. ער איז געווען באַוואָהרענט, געבונדען הענט און פיס, דערצו אָנגעטהאָן אויפ'ן קאָפּ אַ זאַק און צוגעקרעמפּעוועט צו דער קאַרעטע. ער וועט שוין שטו־מען, ווי אַ הונט.

עס איז אויף אונז אָנגעפאַלען אַ הונגער. פון וואַנען האָט זיך גענומען אַזאַ אַפּעטיט? בולקעס, סערדעלען, קאָלבאַסעס. דער עולם האָט געפּאַקט. גרישאַ האָט ניט געלאָזט עסען. ער האָט געטריבען האַלז און נאַקען. ער האָט אונז אַרויסגעגעבען פּעסער, געלט, מאַר־שרוטען, איטליכען איין אַנדער מאַרשרוט. איך, מאַשאַ און אוו־רוטים אויף איין וועג. מיר האָבען זיך געזעגענט, געביטען מיט די אַדרעסען. איינציגווייז איז מען זיך צעגאַנגען פונ'ם הויף. גרי־שאַ איז געבליבען דער לעצטער.

גיך האָט זיך באַוויזען די זונן. דער שנייי האָט געבלישטשעט, געסקריפּעט אונטער די פיס. מיר זענען בענאַנגען פּאַוואָלי. אָנ־געטהאָן זענען מיר געווען, ווי אַרבייטער. איך בין געווען אַ פּלאָט־

ניק מיט א האק אויף די פּלייצעס. אוורוטים — א מוליער, מיט
אויסגעשמירטע קליידער אין קאלך. מאשא'ן האָט מען אָנגעטהאָן,
ווי א דאָרפשיקסע: קארעלען, רויטע שיך, א גרינע פעטשיילע און
א האָהן אונטער'ן אָרעם אויף צו פארקויפען. אויף איהר אָנטהון זיך
האָט גרישא מעהר אכטונג געגעבען, ווי אויף אלעמען. ער האָט
זי באטראכט מיט דער גרינער פעטשיילע, מיט די רויטע שיך,
מיט די קארעלען און מיט'ן האָהן און איז געווען צופריעדען.

מיר אלע דריי האָבען באדארפט האלטען זיך אינאיינעם און
באזונדער. דאָס האָט געהייסען, יעדער באזונדער געהט זיך אומ־
באקאנט, נאָר אלע אין איין וועג. מיר האָבען באגעגענט ארבייטער.
זיי האָבען אונז געגריסט. עס זענען אָנגעפאָהרען דראָזשקעס, איז־
וואָזטשיקעס. דינגען א דראָזשקע — האָבען מיר נישט געטאָרט.
ארבייטער פאָהרען נישט אויף קיין דראָזשקעס. מיר האָבען גע־
מוזט א גרויסע שטרעקע געהן צופוס, ס'איז אָבער זיכער. קיין
טראמוויי האָט מען נאָך נישט געזעהען.

עס לויפט אָן דער טראמוויי. ער שטעלט זיך אָפּ. מיר אלע
דריי קריכען ארויף גאנץ אויבען. פּראָלעטאריער פאָהרען אויבען.
אלע מאָל שטעלט זיך אָפּ דער טראמוויי. עס קריכען אראָפּ און
עס געהען ארויף פּאסאזשירען. ניט ווייט פון אָכטינסקא־גאס איז
ארויף א פארשוין, א גאנץ געוועהנליך מענטשעל. אויף די אויגען
האָט ער געטראָגען אשקולירענע ברילען. ער האָט זיך אוועקגעזעצט
אקעגען אונז מיט א פּאפּיראָס אין מויל, געוואָרפען אויף יעדען פון
אונז א קאלטען בליק און פארקוקט זיך אָן א זייט. פּלוצים, איך
טהו א קוק — מיין פארשוינ'ס אשקולירענע ברילען קוקען עפּיס
צו שטארק אויף מאשא'ן. מאשא אליין האָט נישט באמערקט,
אָז מע קוקט אויף איהר. איך זאָל דאָס איהר זאָגען — פּאסט נישט.
דער טראמוויי האָט זיך אָפּגעשטעלט. דער פארשוין מיט די אש־
קולירענע ברילען איז אראָפּגעקראָכען. עס איז מיר אראָפּ א שטיין
פון הארצען. מיר זענען געפאָהרען ווייטער. איך האָב דערצעהלט
מאשא'ן פונ'ם פארשוין מיט די אשקולירענע ברילען. מאשא האָט

זיך אויסגעלאַכט. „נישט אויף מיר, זאָגט זי, האָט ער זיך פאַר־קוקט, נאָר אויפ׳ן האָהן״... אין דער מינוט האָט זיך דער וואַגאָן אָפּגעשטעלט עפּיס ווי מיט אַ מאָל. אין איין רגע איז שוין געווען פון אויבען ווידער דער זעלבער פאַרשוין מיט די אַשקולירענע ברילען. ס׳איז מיר פאַרקיהלט געוואָרען דאָס בלוט. הינטער איהם זענען שוין געשטאַנען זשאַנדאַרמען, פּאָליציאַנטען, סאָלדאַטען. אַלע האָבען זיך גענעבען אַ נעם צו מאַשאַ׳ן... איך מיט אוורוטים׳ען זענען געזעסען פאַרהאַקט אין אַ ווינקעל. וואָס האָבען מיר געקאָנט טהון? האַפּ איך זיך אויף — זענען מיר ביידע פאַרפאַלען!

קאַלט האָבען מיר געקוקט אויף דער סצענע, אַזוי ווייט ווי מיר האָבען געקאָנט. און מאַשאַ? זי האָט אַפילו קיין איינציגען קוק נישט געטהאָן אויף אונז. זי האָט מורא געהאַט, מיט איהר קוק זאָל זי נישט ארויסגעבען אונז אויך. שטיל, פּאַוואָלי, ווי איין אונטערטעניג שעפּעלע, האָט זי זיך אַראָפּגעלאָזט מיט זיי אַראָפּ פונ׳ם וואַגאָן. דער טראַמוויי איז אַוועק זיין וועג. מיר ביידע זע־נען שוין געזעסען אין געהאַקטע וואונדען. נישט געטאָרט זיך אויס־דרעהען אַפילו אַ קוק טהון אין יענער זייט, וואו די אומגליקליכע מאַשאַ איז פאַרשוואונדען געוואָרען. מיר האָבען נישט גערעדט קיין וואָרט. מיר האָבען אַפילו נישט געקוקט איינס אויף דאָס אַנדערע. וואָס דער יונגער וועווריק האָט זיך געטראַכט — ווייס איך נים. איך בין איהם געווען איז דער מינוט אַ דם־שונא. נמאס איז ער מיר געוואָרען! און זיך אַליין בין איך געוואָרען נמאס און מאוס. סטייטש, ווי אַזוי האָב איך געקאָנט בלייבען זי־צען אַזוי רוהיג בשעת מאַשאַ׳ם לעבען איז אין אַזאַ געפאַהר?...

— פון וואַנען און ווער איז זי, אָט די מאַשאַ? — טהוט איהם אַ פרעג בעני.

— פון וואַנען זי איז — ווייס איך נים. — ענטפערט דער אורח. — איך ווייס נאָר, אַז זי הייסט „מאַשאַ״ און איהר פאַמיליע איז באַשעוויטש.

— באַשעוויטש?? — רופען אויס אַלע מיט אַ מאָל.

— באשעוויטש, וואָס איז דענן? — פרעגט דער אורח.

— אַ שענע מעשה נאָר אַ קורצע! — זאָגט נחמיה דער שום־טער. — סטייטש, דער פּאָטער איהרער איז מיינער אַ גוטער באַ־קאַנטער, ליפּא באַשעוויטש הייסט ער, אָדער דער „הילצערנער איד". ערשט געזעהן זיך מיט איהם ערב יום־טוב טאַקי דאָ אויף די טרעפּ. ער איז געגאַנגען צו אונזער שכן אָפּנעמען אַ גערוס פון פּעטערבורג ביי אונזער נגיד'ס טאָכטער טאַמאַרא.

— טאַמאַרא? — פרעגט שוין אצינד דער אורח. — ווער איז די טאַמאַרא? ניט שאַסטעפּאַל?

— געווים שאַסטעפּאַל. וואָס איז דענן?

— איהר קענט זי?

— אויב מיר קענען זי? גוט געזאָגט! זי זיצט אָט דאָ אויבען!

— אַ נאַכט פון וואונדער! — זאָגט דער אורח, און דערצעהלט, ווי אזוי ער האָט זיך בעקאַנט מיט טאַמאַרא שאַסטעפּאַל, טאַקי ביי מאַשאַ באַשעוויטש, און ער זאָגט, אַז ער וואָלט זיך זעהר ווע־לען זעהען מיט טאַמאַרא שאַסטעפּאַל.

און אזוי ווי אַלע ביי נחמיה דעם שוסטער האָבען זיך געפּיהלט נאָך דעם זיעבעטען כוס פון די „ארבע כוסות" לעבעדיג, בגילופין, לכן איז געבליבען, מע זאָל נישט וואַרטען ביז מאָרגען און מע זאָל נאָך היינט, טאַקי באַלד, געבען צו וויסען טאַמאַרא'ן, אַז איין אַל־טער בעקאַנטער וויל זיך מיט איהר זעהען. און חיים מיט'ן אורח לאָזען זיך אַרויף אויף די טרעפּ.

* * *

איציקעל שאַסטעפּאַל האָט געהאַלטען שוין לאַנג נאָך די „חד־גדיא'ס" און נאָכ'ן „שיר־השירים" און איז נאָך אַלץ געזעסען ביי'ם טיש גאַנץ ברייטליך, מאַיעסטעטיש, געראויכערט, געטרונקען טיי און געשמועסט פון אַ טרויעריגען ענין, פונ'ם קישינעווער פּאָגראָם, וואָס די רשעים בעריהמען זיך, און די אַנטיסעמיטישע בלעטער שרייבען, אַז אויך דאָ און אומעדום אין אַלע אידישע שטעדט ווע־

לען זיי מאַכען דאָס זעלבע שפּיעל, וואָס אין קישינעוו. זיי, די אַנ־טיסעמיטען, בעריהמען זיך, אַז זיי וועלען זיך נוקם זיין אָן די אידען פאַר דער רעוואָלוציע, וואָס ווערד אָנגעפיהרט כלומרשט נאָר פון אידען. די טאָכטער קאָן זיך ניט איינהאַלטען און ענט־פערט־אָפּ דעם פאָטער, אַז אומזיסט בעריהמען זיי זיך; זיי וועלען גאָרנישט מאַכען, וואָרום אום צו מאַכען איין אַלגעמיינעם קי־שינעוו, מוז מען האָבען ווער ס'זאָל מאַכען.

— אודאי דאַרף מען געהן אויסשרייבען פון פּאַריז היצלים, חוליגאַנעס, באָסיאַקעס און שכורים! — זאָגט דער פאָטער.

— מיט חוליגאַנעס און מיט באָסיאַקעס קאָן מען גאָרנישט מאַכען. מע דאַרף האָבען דערצו דאָס פאָלק, די אַרבייטער, — בעמערקט די טאָכטער, און דער פאָטער ענטפערט איהר:

— וואָסער פאָלק? וואָסערע אַרבייטער? האָב קיין יסורים ניט, זאָל נאָר זיין אַ פּאָגראָם, וועלען די אַרבייטער העלפען „אַרבייטען“...

און איציקעל שאָסטעפּאָל קאָכט זיך. ער פיהלט, אַז דאָ איז ע ר אויפ'ן פערד. אין די זאַכען איז ער מעהר געניט און פער־שטעהט מעהר פון דער טאָכטער... טאַמאַראַ לאָזט איהם אָבער לאַנג נישט טריומפירען און זי ענטפערט איהם שניידענד, אַז מע טאָר ניט זיין קורצזיכטיג און מע דאַרף קאָנען אונטערשיידען, וואָס ווערד אָנגערופען „פאָלק“ און וואָס הייסען עטליכע צעהנדליג אָנ־גערייצטע אָדער געדונגענע חוליגאַנעס אין קישינעוו, וואָס האָבען בעפאַלען אַ שטאָדט פון שוואַכע מענשען, טרוסען, ווייבער און קינ־דער, וואָס האָבען זיך געלאָזט אויסשלאַכטען און געגאַנגען נאָכדעם וויינען אויף די קברים און אויס'טענה'ן זיך מיט'ן רבונו־של־עולם, ווי עס ווערד אַזוי שען בעשריבען ביי'ם גרעסטען אידישען דיכטער, ביי ביאַליק'ען.

— האָסט דאָך געלייענט ביאַליק'ען? — טהוט טאַמאַראַ אַ פרעג ביי'ם פאָטער, און בעקומט אַזאַ מין ענטפער:

— וואָסער ביאַליק? פון דער מיהל?...

— דאָס ליעד פון ביאַליק׳ען. — זאָגט טאַמאַרא. — דו ווייסט ניט ביאַליק׳ס ליעדער?

— וואָס בין איך אַ אידינע, וואָס איך זאָל לייענען ליעדלעך פון עפּיס אַ ביאַליק אַ ליעדעל־מאַכער? — מאַכט איציקעל שאָסטע־פּאָל גאַנץ נאַאיוו און ערנסט.

און טאַמאַרא האָט שוין מעהר קיין מוט צו דיסקוטירען מיט׳ן פאָטער, און זי בעוואונדערט די אומנאַטירליכע לאַגע, וואָס ביי אי־דען: אַ פאָלק פון סאַמע אינטעליגענטען, וואָס אַלע קאָנען לעזען, אפילו ווייבער, אַ פאָלק, וואָס האַלט זיך קליגער פון אַלע פעלקער, קליגער און בעסער און פרומער, קומט צו איין אייגענעם נאַציאָנאַ־לען דיכטער, הייסט ער ביי איהר בעל־הבית׳ישען פאָטער „אַ ליע־דעל־מאַכער". און ווען נישט דעם אַפּטייקער׳ס זוהן סאַשאַ, וואָלט זי, טאַמאַרא, גאַרנישט געוואוסט, אַז עס עקזיסטירט אונטער אידען אַ פּאָעט מיט׳ן נאָמען ביאַליק. און וואָס עפּיס נאָר זי? זי קען אַ סך אַזעלכע, ווי זי, וואָס ווייסען נאָך עד היום ניט, ווער דער ביאַליק איז!... און זי קאָן זיך גאָר ניט פאָרשטעלען, אַז עס זאָל זיך גע־פינען אונטער רוסען אַזעלכער, וואָס איז ניט קיין פּראָסטער גוי, וואָס זאָל נישט וויסען ווער פּושקין איז... אָדער עס זאָל זיך גע־פינען אונטער פּוילען, למשל, אַ מענש, וואָס זאָל נישט וויסען ווער מיצקעוויטש איז. און עס ווילט זיך איהר ארויספיהרען דערפון איינס פון די צוויי: אָדער ביאַליק איז קיין דיכטער, אָדער מיר זענען קיין פאָלק... און אויב מיר זענען ניט קיין פאָלק, טאָ וואָס־זשע דען זענען מיר?...

— עס פרעגט זיך נאָך אויף אייך דעם שוסטער׳ס זוהן מיט נאָך עפּיס אַ מענשען.

אזוי ראַפּאָרטירט דאָס שטובמיידעל, און איידער מע טהוט זיך אַ קעהר, וואַכסען־אוים אויף דער שוועל צוויי פאַרשוינען, חיים דעם שוסטער׳ס זוהן און דער בעוואַכסענער האָריגער אורח, און אַלע דריי ווערען ערשטוינט: איציקעל שאָסטעפּאָל שטוינט, ווי קומט אַהער דעם שכנ׳ס בן פּסח נאָכ׳ן סדר? „איין עוות פון אַ

שוסטער־יונג!" שיווקע שאַסטעפּאַל האָט זיך גלאַט דערשראָקען פאַר'ן בעוואַכסענעם האַריגען נפש; מען האָט דאָ נאַר־וואָס געשמו־עסט פון חוליגאַנעס, אַ קשיא אויף אַ מעשה, אפשר איז דער איינער פון זיי?... און טאַמאַראַ האָט באַלד דערקענט אינ'ם בעוואַכסענעם האַריגען נפש — מישאַ בערעזניאַק, דעם, וועלכען זי האָט קענען געלערענט ביי מאַלקינ'ען אין דער „קאָמונע".

זי האָט אויפגענומען מישאַ בערעזניאַק'ען אויף אַזוי פיעל פריינדליך, ווי מע דאַרף אויפנעמען אַ גוטען בעקאַנטען, — און ס'איז געוואָרען אין שטוב אַ גערודער, אַ שטיקעל בהלה. צו דעם אַלעמען איז נאָך צוגעקומען אַ אינצידענט: חיים, דעם שוסטער'ס זוהן, מיט'ן בעוואַכסענעם האַריגען נפש בערעז־ניאַק־ניידיטש האָבען נישט אָנגעפרעגט זיך ביי קיינעם, נישט געוואָרט אויף קיין כבוד, גענומען און אָוועקגעזעצט זיך, צעלעגט זיך, ווי ביי'ם טאַטען אין וויינגאָרטען, פעררויכערט פּאַפּיראָסען און גענומען שמועסען מיט טאַמאַראַ'ן, ווי מיט זייערען אַ גלייכען!

— אַ פּאַטעפּאַלנאַסט פון אַ שוסטערוק! איין עזות פון קבצנים! אריינקריכען מיט די שטיוועל צו יענעם אין זאַל אריין! וועה איז מיר, מע דאַרף אָפּטרעטען די שטוב! אַז מע איז ביי זיך אין שטוב שוין גאָר אוים בעל־הבית געוואָרען!...

איציקעל שאַסטעפּאַל האָט געפייערט, און שיווקע האָט גע־בראָכען די הענד: וועה איז איהר, וואָס פאַר אַ וועלט היינט איז געוואָרען! וואָס פאַר קינדער!... וואו איז דאָס געהערט געוואָרען, אַז יום־טוב, פּסח נאָכ'ן סדר, זאָל קומען עפּיס אַ קבצן, אַ שלע־פּער, און בעזעצען זיך מיט זייער טאָכטער בעזונדער אין אַ חדר און רעדען צווישען זיך עפּיס שטילערהייד?... איז דאָך טאַקי עק וועלט!...

„עק וועלט" איז געווען אויך ביי טאַמאַראַ'ן: זי איז פון איהר אַלטען בעקאַנטען געוואָהר געוואָרען אַ סך, אַ סך טרויעריגע נייעס — אַז מאַשאַ זיצט, אַז דעם האָט מען פערשיקט, אַז יענעם וועט מען פערשיקען און אַז ראָמאַנענקאָ'ן, איהר אידעאַל ראָמאַ־

נענקאַ'ן, האָט מיַן ערשט אַט דאָ די טעג געחאַפּט און מע דאַרף איהם הענגען...

. . . .

אַ שטילע פריהלינגס־נאַכט איז געווען די ערשטע נאַכט פון פסח, אַ שטילע, אַ וואַרעמע נאַכט. שטיל, ווי פער'חלומ'ט, זענען געשטאַנען די איינגעשלאָפענע הייזער. ווי סאָלדאַטען אויף דער וואַך, האָבען זיך אויסגעצויגען די בוימער פוןביידע זייטען גאַס, נאָך נאַקעטע, אָהן בלעטלעך, נאָר גרייט אויף אָנצוקליידען זיך זייער גרינע זומערדיגע הלבשה. פונ'ם ווייטען אויסגעשטערענטען הימעל האָט אַראָפּגעקוקט מיט אַ זילבערנעם שמייכעל די לבנה, לאַנגזאַם און מאַיעסטעטיש געשפּאַציערט, ווען־ניט־ווען זיך אונטערגעטוקט און טובל געווען אין אַ פערביילויפענדיג רויכיג וואָלקענדעל, בעהאַלטען זיך אויף אַ מינוט, און ווידער אַרויס אויפ'ן ברייטען פרייען הימעל, צווישען די פינקעלדיגע קליינע שטערענדלעך, וואָס קוקען זיך איבער, שעמערירען און פינטלען און סוד'ען זיך צווישען זיך, רעדען פון גאָט און פון זיינע אוצרות וועלטען, מיליאַרדען וועלטען! אַלסדינג, אַלסדינג שלאָפט. אַלע פענסטער זענען צו, אַלע פייערס זענען אויסגעלאָשען. אַלץ, אַלץ שלאָפט אין דער דאָזיגער פריהלינגס־נאַכט, אין דער דאָזיגער ערשטער נאַכט פון פסח. נאָר איין פענסטער אין איין הויז אויף וואַסילטשיקאָווער גאַס איז אָפען אין דער דאָזיגער נאַכט, און נאָר איין וואַכענדיגער מענש, טאַמאַראַ, שטעהט און קוקט־אַרויס פונ'ם איינציגען אָפענעם פענסטער אין דרויסען אַרויס, שיקט איהר בליק צו דער העל־זילבערנער לבנה און צו די מיליאַרדען פינקעלדיגע וועלטען, וואָס הייסען שטערען, און טרוקען זענען די אויגען, און פערשטיינערט איז דאָס האַרץ, און דער קאָפּ איז פערטומעלט, און נישט ליעב איז איהר די שענע גרויסע וועלט, און פרעמד איז דער ווייטער, טיעפער הימעל, און וויסט איז די ערד, און פוסט און לער איז אַלץ אַרום און אַרום, און אַ שוידערהאַפטער עלענד, און אַ מורא'דיגער צער,

און אַ קאַלטער צאַרן נעמען אַרום די נשמה, ווי מיט צוואַנגען, און עס ווילט זיך איהר שרייען, שרייען, שרייען...

קאַפּיטעל ד.

איציקעל שאַסטעפּאַל געהט אַרום אָהן אַ קאַפּ.

פון דער ערשטער מינוט, וואָס טאַמאַראַ איז געקומען פון פּעטערבורג, האָט איציקעל שאַסטעפּאַל נאָך נישט געהאַט קיין גוטע מינוט.

דער אומגליקליכער פאָטער האָט ניט געקאָנט איבערקייען, וואָס דעם אַפּטייקער'ס זוהנדעל קומט אַריין צו איהם אין שטוב אַריין פראַנק און פריי, אַלע מאָל אויסגעפּוצט ווי אַ כלה, וואַרפט אַראָפּ די הענטשקעלעך, גיט איהם, איציקעל שאַסטעפּאַל'ען, די האַנד, און אויך שיווקע'ן גיט ער די האַנד, און האַלט זיך ביי איהם אין שטוב ווי „עפּיס אַ גאַנצער רב שמעלקע"! און שענער פון אַלץ איז דאָס, וואָס שיווקע אַליין האָט שוין גאָר אָנגעהויבען פערענטפערען די טאָכטער, געפינען אַ זכות אויפ'ן אַפּטייקער'ס זוהנדעל, לויבען איהם, אַז ער איז אַ גאַנץ וואויל בחור'על. — מערקווירדיג! זינט די טאָכטער איז געקומען פון פּעטערבורג, איז די שטוב געוואָרען איין אַנדער שטוב, דאָס לעבען — איין אַנדער לעבען, און אַפילו דאָס ווייב — איין אַנדער ווייב. ס'איז גאָר ניט די שיווקע, וואָס פריהער! אַמאָל פלעגט זי האָבען דרך־ארץ, ציטערען, וויסען נאָר צובאַמקען צו אַלסדינג, וואָס ער, איציקעל, האָט געזאָגט. איצט איז זי געוואָרען אַ גאַנצער מענש! זי זאָגט שוין אויך מבינות אויף אַ מענשען: דעם אַפּטייקער'ס זוהן קומט־אוים ביי איהר אַ גאַנץ וואויל בחור'על!

— אפשר וואָלסט דו געזאָגט, איך זאָל מיך משדך זיין מיט'ן טריפניאַק דעם אַפּטייקער? — פרעגט איציקעל אין אַ שפּאַס ביי

זיין ווייב שיווקע, און בעקומט פון איהר איין ענטפער דורך א פראגע, ווי געוועהנליך:

— פאר וואס ניט?

— אפשר איז שוין ביי זיי איין אפגעמאכטע זאך? — פרעגט ווייטער איציקעל.

— פון וואנען וויים איך, אז ניין? — ענטפערט איהם שיווקע אליץ מיט דעם זעלבען שטייגער, מיט א פראגע אויף א פראגע.

— קאן זיין, אז אין גיכען זאל אונז קומען מזל־טוב?

— פאר וואס זאל דאס ניט קאנען זיין?

— דאס וואלט איך, דאכט מיר, געמעגט ויסען פריהער פון דיר?

— וואו שטעהט דאס געשריבען?

— טפו זאל דאס ווערען!

קיין פאטער זאל נישט ויסען פון אזעלכע צרות, ווי אונזער אומגליקליכער פאטער שאסטעפאל, אז ער מוז זיך אוועקשטעלען רעדען מיט דעם געלען בחור'על, דעם אפטייקער'ס זוהנדעל, פון אידישקייט, פון ציוניזם און פון נאך כדומה אזעלכע זאכען, וואס ער וואלט קיינמאל פון דעם מיט אזא שנעק ניט גערעדט!

סאשא סאפראנאוויטש אבער איז נאך פון די אומגליקען, וואס מע קאן זיי אריבערטראגען. א סך ערגער איז דאס, וואס אלע טאג ווערד די טאכטער פערפאלען אויף א שעה אדער אויף צוויי, דאס הייסט, זי טהוט זיך אן, געהט אוועק און זאגט נישט, וואוהין, שוין פון א צייט, אז דער פאטער האט דאס בעמערקט. ער וויל זי פרעגען, און ווייסט נישט, ווי אזוי ער זאל דאס טהון. ער האט איהר א פאר מאל אפילו א זאג געטהאן: „וואוהין איז?“ און האט בעקומען איין ענטפער: „איך קום באלד צוריק“. ער האט געפרובט דורכ'ן ווייב, טאמער וועט ער עפּים געוואהר ווערען, ווייסט זי אויך ניט מעהר פון איהם.

— ווי אזוי ווייסט דאָס ניט אַ מאַמע, וואוהין די טאָכטער געהט? — פרעגט איציקעל בײַ זײַן פרוי און בעקומט באַלד אויס־נאָב מיט דער זעלבער פראַגע:

— ווי אזוי ווייסט דאָס ניט אַ טאַטע, וואוהין זײַן טאָכטער געהט?

אויסלאָזען דעם כעס צום ווייב לאָזט ער שוין ניט אוים. אזוי ווי פריהער. זינט די טאָכטער איז אַ היגע, האָט די מוטער שטאַלץ און שטאַרקייט קעגען איהם, און ביידע, די מוטער מיט דער טאָכטער, האָבען ווי געשלאָסען צווישען זיך אַ פערבאַנד קעגען איהם, און האָט ער געוואָלט פּרובען אָפּשפּיעלען דעם ווייב אַ מזמור, מאַכען איהר אַ סקאַנדאַל, ווי ער איז געוואָהנט געוואָרען, אזוי האָט זיך ארויסגעשטעלט די טאָכטער, זיך אָנגענומען די קריוד־דע פון איהר מוטער, און דוקא מיט גוטע רעד...

איציקעל שאַסטעפּאַל מוז אָבער אומבעדינגט וויסען, וואָס איז דאָס מיט זײַן טאָכטער געוואָרען? וואָס געהט זי אום אין שטוב, אזוי ווי אַ שאָטען? וואָס איז דאָס פאַר איין עובדה אוועקגעהן אַלע טאָג אויף צוויי שעה און ניט זאָגען: וואוהין? מיט וועמען זעהט זי זיך? וואָס טראַכט זי זיך?

און דער פאָטער איז געוואָרען אַ שפּיאָן. ער האָט גענומען נאָכ־קוקען דער טאָכטער, וואוהין זי געהט, און ער האָט זי געפּאַקט. ער איז איינמאָל אומבעמערקט נאָכגעגאַנגען פון הינטען און האָט דערזעהען, ווי זי האָט זיך ארייגעהאַפּט צום לעהרער ראָמאַנענקאָ אין הויף אריין און איז פערשוואונדען געוואָרען.

איציקעל שאַסטעפּאַל'ס קאָפּ איז שיער ניט צעשפּאָלטען גע־וואָרען קלערענדיג: וואָס טהוט זײַן טאָכטער בײַ ראָמאַנענקאָ'ן? אַלערליי מיאוסע מחשבות, איינע מיאוסער פון דער אַנדערער, איז איהם דורכגעפלויגען אין קאָפּ. אז זײַן טאָכטער איז גוט בעקאַנט מיט'ן יונגען ראָמאַנענקאָ — דאָס ווייסט ער. ער ווייסט אָבער דאָס אויך, אז דער יונגער ראָמאַנענקאָ איז ניט היע, אז ער זיצט ערגיץ איינגעשפּאַרט און אז ס'איז ניטאָ פון איהם קיין שום ידיעה.

צו וועמען זשע קאָן זי געהן? צו די עלטערען? ווייסט ער אָבער, אז ראַמאַנענקאָ'ס פאָטער איז אַ צורר־היהודים — און אָט דאָ ערשט קומט דער מיאוסטער פון אַלע געדאַנקען: ווייל ער איז אַ צורר־היהודים, געהט אהין זיין טאָכטער!... ווייל ער איז איין אַנטיסע־מיט, האָט ער איין אויג אויף זיין, איציקעל שאָסטעפּאַל'ס, טאָכ־טער, — און דער דאָזיגער מיאוסער געדאַנק מאַכט דעם אומגליק־ליכען פאָטער משוגע, און ער קאָן זיך גאָר קיין אָרט ניט געפינען!... ביז די טאָכטער קומט צו געהן. און אַז די טאָכטער קומט צו געהן, רעדט ער מיט איהר פון פערשיעדענע זאַכען, און מעהר — פון אידען, גויים, אונזער גלויבען, זייער גלויבען... פערקוקט איהר אין די אויגען אריין, טאָמער וועט ער עפּיס פון איהר אַרויסגעפינען, — אומזיסט די אַרבייט! טאַמאַראַ איז די אייגענע, וואָס תמיד, סיי־דען נאָר דאָס, וואָס איהרע אויגען זענען מעהר פערטראַכט, ווי אַלע מאָל, און אַביסעל בלאָס איז דאָס פּנים, און אַז מע פרעגט זי עפּיס, ענטפערט זי ניט באַלד, און אַז עס קומט צו איהר צו געהן דעם אַפּטייקער'ס זוהנדעל, היצט זי זיך נישט, ווי זי פלעגט זיך היצען ביז אהער; זי לאָזט איהם רעדען, און אַליין געהט זי אַרום מיט איבערגעלעגטע הענד אויפ'ן האַרצען, אָדער זי קוקט אויף איהם מיט אַזעלכע אויגען, וואָס ס'איז גרינג צו דערקענען, אַז זי הערט איהם ניט, וואָרום איהרע מחשבות זענען ווייט פון דאַנען...

* * *

איינמאָל איז איציקעל שאָסטעפּאַל געקומען אהיים אַ פער־טראַגענער, אַ צערייצטער פון זיינע פערפּלאָנטעטע עסקים מיט „קאַזנאַ“, פון די אַדוואָקאַטען, וואָס האָבען געצויגען ביי איהם די עצמות, און פון די „טשינאָווניקעס“, וואָס האָבען „געבראַקעוועט“.

— וואו איז דאָס קינד? — פרעגט ער זיך נאָך ביי'ם ווייב.

— פון וואַנען זאָל איך וויסען? — ענטפערט זי איהם, ווי איהר שטייגער איז.

— וואָס הייסט, פון וואַנען זאָלסט דו וויסען?

— נו־יאָ, פון וואַנען זאָל איך וויסען?
— ביזט אַ מאַמע, צי ניין?
— און אַז איך בין אַ מאַמע, איז וואָס דערפון געדרונגען?
— וואו איז די „באַרישני“ — פרעגט שאַסטעפּאַל ביי די מענ־שען.
— די „באַרישני“ איז ביי זיך אין אַלקיר. — ענטפּערען די מענשען.
— ביי זיך אין אַלקיר? — ער לאָזט זיך געהן צו דער טאָכטער אין אַלקיר אַריין.
אָנגעקלאַפּט אין טהיר, האָט זיך דערהערט אַ קול:
— ווער איז?
— ס'איז איך! — דער פאָטער טרעט־אַריבער די שוועל און ער דערזעהט אויפ'ן בעטעל ליגען זיין טאָכטער מיט'ן פּנים אַרויף. די הענד פערוואָרפען אונטער'ן קאָפּ, אויפ'ן האַרצען אַ בלאַט ציי־טונג. די אויגען רויטליך, ווי פערוויינט. ער געהט־צו צו איהר נאָהענט, לעגט אַרויף די האַנד צו איהר אויפ'ן קאָפּ.
— וואָס איז דיר, טאָכטער?
— גאָרנישט.
— ביזט עפּיס נישט מיט אַלעמען?
— דער קאָפּ אַביסעל טהוט מיר וועה.
— אפשר, דעם דאָקטאָר?
— ניין, ניין! נאָר נישט קיין דאָקטאָר!
איציקעל שאַסטעפּאַל קען שוין זיין טאָכטער. אַז זי זאָגט ניין, איז ניין.

* * *

דעם זעלבען טאָג, פאַרנאַכטליך, אַז די זונן האָט געהאַלטען ביי׳ זעצען זיך, פערפּאַרבט דעם אונטערשטען טייל הימעל מיט רויטען, האָט צום אַפּטייקער אין דער טהיר אָנגעקלונגען איציקעל שאַסטע־פּאַל. זינט זיי זענען שכנים איז עס דאָס ערשטע מאָל, וואָס שאַס־טעפּאַל האָט אָנגעקלונגען צו זיין שכן דעם אַפּטייקער. אויף זיין

קלונג האָט זיך בעוויזען אַ שוואַרץ בחור'על מיט געקרייזעלטע הער־לעך און מיט איין אויסגעבויגענער נאָז. דאָס איז געווען סאשאַ'ס חבר, שמעון קעסלער.

— דעם אַפּטייקער'ס זוהנדעל איז אין דער היים? — פרעגט איהם שאַסטעפּאַל און האָט שוין חרטה, וואָס ער האָט אַהער אַנגע־קלונגען.

— סאשאַ? — מאַכט צו איהם קעסלער. — ער איז דאָ. ער לערענט. קומט אַריין. סאשאַ! קום נאָר אַהער.

אויף דעם אויסרוף קומט אָן דעם „אַפּטייקער'ס זוהנדעל", דער־זעהט טאַמאַראַ'ס פאָטער פּלוצים ביי זיך אין שטוב, ווערד מבולבל און צינד זיך אָן, ווי אַ פייער.

— איך דאַרף דיך... איך דאַרף אייך עפּיס פרעגען. — מאַכט צו איהם שאַסטעפּאַל און קוקט אויף סאשאַ'ס חבר קעסלער. סאַ־שאַ שטויסט זיך, אַז דער חבר קעסלער איז דאָ איבעריג.

— שמעון, געה אַרוים אויף אַ ווײַלע, — זאָגט סאשאַ צו זיין חבר קעסלער און בעט איציקעל שאַסטעפּאַל זיך זעצען.

איציקעל שאַסטעפּאַל קוקט זיך אַרום אויף אַלע זייטען.

— האָט איהר נישט אַ באַזונדערען חדר? — פרעגט ער ביי סאשאַ'ן.

— קומט אַריין צו מיר אין קאַבינעט, — זאָגט צו איהם סאשאַ זעהר פריינדליך און פיהרט איהם אַריין צו זיך אין אַ קליין, ריין, ליכטיג חדר'על. איציקעל שאַסטעפּאַל בעטראַכט דאָס חדר'על, וואָס איז פול מיט ספרים און ביכער און צייטונגען, אידישע צייטונגען.

איציקעל שאַסטעפּאַל אָטעמט־אָפּ און רופט זיך אָן צו סאשאַ'ן:

— דאָס איז זעהר שען פון אייך, וואָס איהר זיצט נישט לעדיג. יונגע לייט, וואָס איהר טהוט עפּיס, וואָס איהר זאָרגט פאַר'ן כלל ישראל... מיר קאָנען נישט, מיר האָבען קיין צייט נישט, טאָג ווי נאַכט פאַרטאַרעראַמט, איהר זעהט דאָך, געשעפטען, פּאַדריאַדען, עסקים...

— אָט דאָס איז טאָקי די צרה, — זאָגט צו איהם סאשא — וואָס איהר זענט פערטאָרעראָמט מיט א י י ע ר ע געשעפטען, פּאָדריאַדען, און מיר זענען פערטאָרעראָמט מיט א ו נ ז ע ר ע געשעפטען, און דערוויייל דאָס אידישע פּאָלק געהט־אונטער...

— אָט־אָט־אָט! — מאַכט צו איהם דער גאַסט און ווייזט איהם מיט'ן פינגער, אַז ער האָט געטראָפען אין רעכטען קארב אריין. — גערעכט! לאָמיך האָבען אַזאַ יאָהר, ווי איהר זענט גערעכט! די אייגענע טענות האָב איך מיט מיין טאָכטער: צו וואָס טויג אונז, זאָג איך, זיך פאַרנעמען מיט פּאָליטיק, רעוואָלוציעס־שמוציעס? הלואי איך זאָל ליגען זאָגען, זאָג איך, עס וועט זיך דאָך געוויס אויסלאָזען, זאָג איך, צו אונזערע קעפּ, מיט א קעשינעוו, מיט א פּאָגראָם און מיט אַרויסטרייבען, זאָג איך, אידען פון די דערפער און פון די שטעדט, זאָג איך. אָט האָב איך, זאָג איך, צו טהון מיט פּריצים, טייטען זיי, זאָג איך, מיט די פינגער און ווייזען אָן אויף אונז, אַז אומעדום זענען מיר שולדיג! איך זאָג, אַז אַ איד טאָר זיך ניט מישען, אַ איד דאַרף וויסען, אַז ער איז אַ איד...

— און קושען דעם פּריץ די האַנד און זינגען מה־יפית? אָדער זיצען און וואַרטען, ביז מע וועט קומען און מע וועט איהם צע־רייסען די קישעלעך, צעברעכען די בענקלעך, צעראַבעווען דאָס פערמעגען, פּייניגען דאָס ווייב, שענדען די טעכטער? — זאָגט סאשא צום גאַסט, און דער גאַסט ענטפערט איהם:

— טע־טע־טע! זענט איהר דאָך דער אייגענער פויגעל, וואָס זיי אַלע! וואָס איז דאָס פאַר ווערטער געוואָרען: קעמפען? שלאָ־גען זיך? איך האָב געמיינט, איהר זענט אַ שטילינקער, צום סוף... מיין טאָכטער אויך אַזוי...

— דער חלוק צווישען אונז איז, וואָס איך זאָג קעמפען פאַר אונזערע א י י ג ע נ ע אינטערעסען פון אונזער א י י ג ע נ ע ן פ אָ ל ק. וואָס מיר איז דאָס נעהענטער, און אייער טאָכטער איז אַוועק ווייטער...

— יאָ, מיין טאָכטער איז אַוועק ווייט, שוין צו ווייט!...

אזוי זאָגט איציקעל שאָסטעפּאַל מיט אַ זיפץ און מיט אַ ביטער שמייכעלע, און זיינע גרויסע שוואַרצע אויגען דריקען־אויס זעהר פיעל פערשטעלטען טרויער, פערבאָרגענעם שמערץ, און ער הויבט אָן מיט אַ טאָן נידעריגער:

— אָט דאָס בין איך טאַקי צו אייך אַריינגעקומען. ערשטענס, זיך אויסרעדען אַביסעל דאָס האַרץ. אייך האָב איך דערקענט פאַר אַ וואויל מענטשעל, כלעבען, איהר זענט מיר געפעלען, דאָס הייסט, איהר הויבט מיר אָן צו געפעלען. איהר האָט אין זיך חאָטש אַ קאַפּעל אידישקייט.

— אַ דאַנק, — מאַכט צו איהם סאַשאַ מיט אַ האַלבען שמייכעל.

— ניטאָ פאַר וואָס. — זאָגט איהם שאָסטעפּאַל גאַנץ ערנסט.— און, צווייטענס, האָב איך אייך געוואָלט ווייזען עפּיס אַ זאַך. איך וועל דאָס אייך באַלד ווייזען. נאָר קודם דאַרף איך אייך זאָגען אַ הקדמה, אַז איהר זאָלט ניט מיינען חס ושלום, אַז איך קלער עפּיס איבער אויף מיין טאָכטער. איך קען מיין טאָכטער זעהר גוט, מעגט איהר מיר גלויבען אויף נאמנות.

— איך גלויב אייך.

— אַלזאָ, איז אָפּגערעדט דערפון. — זאָגט שאָסטעפּאַל און פער'גנבה'ט זיך מיט אַ קוק צו סאַשאַ'ן אין די אויגען אַריין. — אלא וואָס דענן? איך פאַרשטעה זי ניט! איך הויב זי ניט אָן צו פאַרשטעהן! געוויס דאַרפט איהר קענען מיין טאָכטער'ס לעהרער, דעם קריסט, ראָמאַנענקאָ'ס זוהנדעל, פון דער גימנאַזיע דער לעה־רער, אַ וואויל גויעצעל, איין עהרליכער, נאָר אַ פאַרברענטער „חברה־מאַן“! פון די ד אָ ז י ג ע לייט... מיין טאָכטער האַלט פון איהם. איך האַלט אַפּילו אויך פון איהם; נאָר זי — גאָר לעילא ולעילא! אַ גאַנצער גאָט ביי איהר! איך אָבער זאָג איהר: אַ מענטש איז ניט קיין גאָט. זאָגט זי: דו קענסט ניט ראָמאַנענקאָ'ן. זאָג איך: איך קען גרעסערע לייט פון איהם; איך קען דעם פּראָ־קוראָר, איך קען דעם פּרעדסעדאַטעל, איך קען דעם גובערנאַטאָר אַליין... לאַכט זי פון מיר. איהר ווייסט דאָך, ביי די ד אָ ז י ג ע

איז דער גובערנאַטאָר טריפה... מילא, דאָס בין איך אייך ניט אויסען. אַ גאָט איז אַ גאָט... איז ער אָבער נישטאָ היע, דער גאָט, דער יונגער ראָמאַנענקאָ מיין איך. ער איז ערגיץ ווייס איך וואו, אין סיביר מסתמא. מע ווייסט ניט וואו... פרעגט זיך אַ קשיא: וויבאַלד אַז ער איז נישטאָ, דער גאָט, דער יונגער ראָמאַנענקאָ מיין איך, היינט וואָס האָט מען אַהין צו געהן?

— וואוהין? — פרעגט סאַשאַ.

— איך ווייס וואוהין? צו זיינע עלטערען, אפנים?... דעם פאָטער ווייסט איהר דאָך, וואָס פאַר אַ צורר־היהודים ער איז... וואָס האָט זי דאָרט צו טהון אַלע טאָג?

— ווער? — פרעגט ווידער סאַשאַ.

— מיין טאָכטער, טעמע, טאַמאַראַ הייסט דאָס! ביז איך בין געוואָהר געוואָהרען, וואוהין זי געהט! אַלע טאָג, אַלע טאָג ווערד זי פאַרפאַלען אויף צוויי־דריי שעה, און איך האָב נישט געוואוסט וואוהין... וואָס הייסט, איך האָב נישט געוואוסט? נישט געוואוסט— און איין עק!... בקיצור, איך בין געוואָהר געוואָרען, אַז זי געהט אַהין... ווי אַזוי איך בין געוואָהר געוואָהרען? — אַבי איך בין געוואָהר געוואָהרען... וואָס טהוט זי דאָרט?... איך ווייס וואָס זי טהוט?... וואָס זאָל איך קלערען? וואָס קאָן איך אויף איהר קלערען? זי איז אַ אידישע טאָכטער, זיי זענען גויים, און דער פאָטער איז אַ רשע מרושע, אַ צורר־היהודים... און איך קען מיין טאָכטער און ווייס, אַז זי האָט פיינט דעם אַלטען ראָמאַנענקאָ גלייך מיט מ׳ר. שייך זאָגען פיינט? מיר לעבען דאָך מיט איהם צוזאַמען. נאָר וואָס געהערט ער זיך אָן מיט אונז? איך ווייס, אַז ביי איהר איז ער טריפה, אַזוי ווי ביי מיר. וואָס דאַרפט איהר? זי האָט מיר אַליין דערצעהלט אַ מעשה, איך געב אייך דאָס איבער בסוד, איהר זאָלט זיך נאָר ניט אויסרעדען פאַר מיין טאָכטער...

— קיין סודות פון אייער טאָכטער דאַרפט איהר, אייגענטליך, מיר ניט דערצעהלען. — זאָגט סאַשאַ און קוקט מיט אומרוהיגקייט אויפ׳ן גאַסט.

— מענטש! ס'איז נישט קיין סוד! דאָס ווייסען אין פּע־טערבורג אַלע, גאַנץ פּעטערבורג ווייסט! מילא, בין איך אייך דאָס אויך ניט אויסען... פרעגט זיך אָבער אַ קשיא: וואָס פאַר עסקים קאָן זי מיט זיי האָבען?...

— מיט וועמען?

— איך ווייס מיט וועמען? מיט זיינע עלטערען, אפנים? מאַהלט אייך, איך בין ניט געשלאָפען, איך האָב נאָכגעקוקט, נאָכ־געשמעקט, — איך ווייס נישט, איך ווייס גאָרניט!... דאָס קינד, זעה איך, פון טאָג צו טאָג געהט־איין, איך זעה, זי טראָגט יסורים. נאָר וואָס — ווייס איך ניט! איך ווייס ניט און קאָן נישט ווי־סען!... היינט, למשל, קום איך אריין, טרעף איך זי פאַרוויינט מיט אַ בלאַט־צייטונג אין די הענד... וואָס איז דיר, טאָכטער? גאָרניט. איצט איז זי אַוועק אַהין און געלאָזט אָט דאָס בלאַט אונטערגע־שטריכען מיט רויטען. דאָס בלאַט איז איין אויסלענדיש בלאַט, אַ סוד פאַר מיר. איך וואָלט זעהר וועלען וויסען וואָס דאָ שטעהט... פאַר קיין אנדערען וואָלט איך נישט פאַרגלויבט. צו אייך האָב איך עפּיס מעהר צוטרויען...

— איך דאַנק אייך זעהר. — מאַכט צו איהם סאַשאַ צערודערט פונ'ם גאַנצען שמועס. — מיר איז אָבער ניט אנגענעהם אריינצומי־שען זיך אין די פּערזענליכע ענינים פון אייער טאָטער... אינטימע, סעמיינע זאַכען...

— מענטש וואָס איהר זענט! — שרייט־אויס איציקעל שאָס־טעפּאַל. — וועמען דען זאָל איך געהן דערצעהלען? וועמען דען זאָל איך געבען איבערלייענען? פאַרגעסט נישט, אַז ס'איז מיין איין־און־איינציג קינד! זי איז ביי מיר אַ בת־יחידה, און איך האָב זי ליעב...

די לעצטע ווערטער זענען געזאָגט געוואָרען מיט אַזאַ פייער, אַז סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש האָט רחמנות געהאַט אויף טאַמאַראַ'ס פאָטער, און אפשר ווילט זיך איהם אליין אויך וויסען, וואָס שטעהט אין בלאַט? וועלכער מענש קאָן געהן פאַרביי איין אָרט, וואו ער

ווייסט, אַז דאָרט איז אַ סוד, און נישט אַ קוק טהון חאָטש מיט איין אויג אויף דעם אָראַפּגעלאָזטען פאָרהאַנג?... מע דאַרף נישט פערגעסען דאָס אויך, אַז טאַמאַרא שאַסטעפּאַל האָט פאַר סאַשאַ'ן אויך אַ שטיקעל אינטערעס. אויב נאָך עמיצער איז פערליעבט אין טאַמאַרא'ן, איז ער געוויס ניט אַזוי פערליעבט, ווי סאַשאַ, און געוויס נישט פריהער פון סאַשאַ'ן. און ער נעמט דאָס בלאַט ביי'ם פאַטער און לייענט:

„דעם 10־טען, 12 אַזייגער האַלבען טאָג, איז אין דער קאַמער פון פעסטונג, דאָרט וואו עס האָט זיך אויפגעהאַלטען דער געוועזער ראַמאַנענקאָ, געקומען דער פּראָקוראָר און האָט מודיע געווען דעם אַרעסטירטען, אַז צוויי אַזייגער וועט ער הינגעריכטעט ווערען דורך הענגען. אויף דעם פּנים פון'ם פער'משפט'ען האָט אפילו איין מוסקול ניט אַ ריהר געטהאָן זיך. דער פּראָקוראָר האָט איהם דער־לאַנגט אַ פּאַרטיגע בקשה וועגען בעגנאַדיגען, ער זאָל זיך אונטער־שרייבען. דער פער'משפט'ער אָבער האָט זיך קאַטעגאָריש אָפּגע־זאָגט און האָט געבעטען, מע זאָל איהם געבען טיי. דער פּראָקוראָר איז אַרויסגעגאַנגען און איז נאָכדעם צוריק אַריינגעגאַנגען און גע־בעטען ביי איהם, ער זאָל זיך חתמ'ענען אויף דער ביטע, דאַן וועט מען איהם שענקען דאָס לעבען. דער פער'משפט'ער האָט איהם נאָך אַ מאָל געזאָגט, אַז ער וועט אַזאַ ביטע קיינמאָל נישט אונ־טערשרייבען. אַז מע האָט איהם געפרעגט, אויב ער פערלאַנגט אַ גייסטליכען פאַר'ן טוידט, האָט ער געענטפערט, אַז ער דאַרף נישט קיין גייסטליכען, קיין אָפיציעלען פאָרשטעהער פון אַ גלויבען. זיין גלויבען, זיין רעליגיע איז אַ אינוועניגסטע, זיין געוויסען איז ריין, ער איז איבערצייגט, אַז ער האָט קיין שלעכטס ניט געטהאָן. פון דער קאַמער איז דער פער'משפט'ער אַרויס מיט שטאָלץ און רוהיג, גלייך ווי ער וואָלט געהן אויפ'ן שפּאַציער. אַז מע האָט איהם צו־געפיהרט צום עשאַפאָט, האָט ער זיך ליעבליך געווענדעט צו איין אָפיציער מיט פאָלגענדע ווערטער: „גיט איבער מיינע חברים, אַז איך שטאַרב רוהיג און אַז איך וועל אייביג זיין מיט זיי"... זיינע

לעצטע ווערטער זענען געווען: „גריסט מיין מוטער!" אזא איבער־נאטירליכע רוהיגקייט האט מען נאך קיינמאל ניט געזעהען אין די ווענט פון פעסטונג.

אזוי שטארבט א רוסישער העלד".

קאפיטעל ה.

א שטילע טראגעדיע מיט א רעש'דיגען סוף.

(ארויסגענומען פון די צייטונגען).

נומער איינס: „איבער א מיידעל, וואס האט זיך גע־האנגען היינט אין איינע פון די טורמעס, האבען אלע ארעסטאנטען דערקלערט א הונגער אויף דריי טאג און אויפגעהויבען א גרויסען סקאנדאל. מע האט געמוזט אנקומען צו דער הילף פון מיליטער. דריי בונטאוושטשיקעס זענען גע'הרג'עט אויף טויט. עלף פער־וואונדעט. אכט פון זיי טוידטליך".

נומער צוויי: „דאס מיידעל, איבער וועלכער עס האט אויסגעבראכען דער גרויסער אויפשטאנד פון די ארעסטאנטען אין די טורמעס, האט מען געפונען געהאנגען אויף די אייזערנע גראטעס פונ'ם פענסטער אויף צענויפגעדרעהטע פאסען פון א צעריסען העמד. די סיבה, וואס האט געצוואונגען דאס מיידעל צו בעגעהן זעלבסטמארד אויף אזא מורא'דיגען, מאוים'דיגען שטייגער אין טורמע, איז נאך מעהר מאוים'דיג, ווי איהר טוידט".

נומער דריי: „אונז איז געראטען ארויסצוקריגען איי־ניגע פרטים וועגען דעם געהאנגענעם מיידעל, וואס מע האט דא ניט לאנג געפונען אין איינע פון די טורמעס. און אט ווי אזוי עס ווערד אונז געמעלדעט פון זעהר א זיכערער קוועלע: מיט א קור־צער צייט צוריק זענען אנטלאפען פון געפענגעניש עטליכע ארעס־טאנטען דורך א וואונדערליכען אופן, וואס איז כמעט אומגלויבליך: ארום האלבע נאכט האט מען אנגעקלונגען צום סמאטריטעל פון דער טורמע אין טעלעפאן מיט א געוויסען „פאראל", אז באלד וועט

קומען צו פאָהרען אין טורמע אריין א ראַטמיסטער מיט עטליכע סאָלדאַטען, צו פערנעמען און ברענגען צו פיהרען צום פּראָקוראָר אין א בעזונדערער קארעטע איינינע פּאָליטישע פערברעכער, צווי־שען זיי איינם א מיידעל, א געוויסע פּאָליטישע, וואָס וועדד בעשול־דיגט אין פיעל פערברעכענס. און, ווירקליך, אין עטליכע מינוט ארום איז אָנגעקומען דער ראַטמיסטער מיט די סאָלדאַטען, זיך געמעל־דעט מיט א פער׳חתמ׳עטען פּאַקעט פונ׳ם פּראָקוראָר, און וועלכען עס זענען געווען ריכטיג אויסגערעכענט די זעלבע נעמען פון די פּאָליטישע פערברעכער, וואָס דער פּראָקוראָר האָט זיי אויפגעפאָ־דערט דורכ׳ן טעלעפאָן.

אין פערלויף פון איין האַלבע שעה זענען אַלע פּארמאַליטעטען אָפּגעטהאָן געוואָרען, און דער ראַטמיסטער מיט די ארעסטאַנטען זענען אָפּגעפאָהרען. ערשט אויפ׳ן אנדערען טאָג אין דער פריה, נאָכדעם, אז מע האָט זיך ניט געקאָנט דערוואַרטען צוריק אויף דער קארעטע, און נאָכדעם, ווי מע האָט זיך אָנגעפרעגט דורכ׳ן טע־לעפאָן ביי׳ם פּראָקוראָר, האָט זיך ארויסבעוויזען, אז דאָס איז געווען נישט מעהר ווי א פּאָקוס, א קונציגער שווינדעל פון רעוואָלוציאָנע־רען.

דעם זעלבען טאָג אין דערפריה איז אָבער געראָטען איינעם פון די טיכטיגע פּאָליציע־שפּיאָנען צו דערקענען איינע פון די אַנט־לאָפענע, און ער האָט זי ארעסטירט און אָפּגעפיהרט אין אוטשאַס־טאָק. פון דאָרט האָט מען זי אָפּגעפיהרט אינ׳ם צווייטען אוּ־טשאַסטאָק, פונ׳ם צווייטען אינ׳ם דריטען... אויף מאָרגען ארום פארנאכט האָט מען געפונען די אומגליקליכע א געהאָנגענע. דער נאָמען פון דער אומגליקליכער, ווי מיר האָבען ערפאָהרען, איז מאַ־ניא, אָדער מאשא באשעוויטש".

נומער פיער: „היינט זייגער 10 אין דער פריה האָבען זיך צענויפגעקליבען עטליכע הונדערט סטודענטען און ארבי־בער צעהן טויזענד ארבייטער און האָבען געוואָלט אָפּהאַלטען א פּאַניחידא פאר דער געהאָנגענער באשעוויטש. ניך האָט זיך בע־

וויזען פּאָליציע און האָט צעטריבען דעם גאַנצען עולם. קיין ערנס־טער צוזאַמענשטויס איז ניט פאָרגעקומען. עטליכע און דרייסיג זענען אַפּגעפיהרט געוואָרען אין האָספּיטאָל".

נ ו מ ע ר פ י נ ף: „דעם זעלבען טאָג, מיט צוויי שעה שפּע־טער, איז אָפּגעהאַלטען געוואָרען אַ פּאַניחידאַ פאַר מאַשאַ באַשעוויטש, און ווייל דערביי זענען געהאַלטען געוואָרען אָנצינדענדיגע רעדעס און ס'איז אַרויסגעוואָרפען געוואָרען אַ רויטע פאָהן, איז דער צוזאַמענשטויס מיט דער פּאָליציע געווען אַ סך ערנסטער. מע צעהלט צוויי און צוואַנציג גע'הרג'עטע און מעהר אַלס הונדערט שווער פערוואונדעטע; אונטער זיי פיעל פרויען און קינדער.

איצט איז רוהיג".

נ ו מ ע ר ז ע כ ס: „אַלס נאַכוועהעניש פונ'ם צוזאַמענ־שטויס איבער דער פּאַניחידאַ פאַר דער געהאַנגענער באַשעוויטש, האָט אין אייניגע פאַבריקען אויסגעבראָכען אַ סטרייק, וועלכער פערשפּרייט זיך אויך אין אַנדערע שטעדט. עס ווערד געפּלאַנט איין אַלגעמיינער באַהן־סטרייק.

אין די הויפּען איז אָנגעגרייט מיליטער. אויף די גאַסען איז רוהיג".

* * *

די לופט איז געוואָרען וואָס אַ טאָג געדיכטער און שטיקענדי־גער. שווערע וואָלקענס האָבען בעצויגען דעם הימעל. עס האָט זיך געטראָגען אַ ריח פון שוועבעל. דער שטורם האָט זיך געדריקט אַלץ נעהענטער און נעהענטער. יעדע מינוט האָט מען געקאָנט ער־ווארטען אַ וואָלקענבורך, איין אויסגוס, אַ מבול.

נאָר אויב די טרויעריגע געשיכטע מיט מאַשאַ באַשעוויטש האָט אומעדום אַרויסגערופען אַזאַ שטורם, קאָן מען זיך שווין פאָרשטעלען וואָס פאַר אַ רעש זי האָט בעדאַרפט אַרויסרופען אין דער שטאָדט, וואו די מאַשאַ באַשעוויטש איז געבאָרען, וואו כמעט אַלע האָבען זי געקענט, וואו אַ מינדסט קינד האָט געקאָנט אָנווייזען אויף איהר

מיט'ן פינגער און זאָגען: „אָן געהט מאשא". די זעלבע שכנים פון ליפּא באַשעוויטש, וואָס פלעגען פריהער אַנטלויפען פון דעם האָליך־איד מיט זיינע חדושים ונפלאות פון זיין טאָכטער מאשא, די זעל־בע גוטהערציגע לייט האָבען מיט אמאָל בעקומען רחמנות אויף דעם אָרעמען פאָטער אין זיין גרויסען טיפען אומבעשרייבליכען טרויער און האָבען בעקומען חשק צו טרייסטען מיט ווערטער דעם, וואָס קאָן ניט זיין געטרייסט, פערהיילען מיט א קרעכץ דעם גרוי־סען וועהטיג, וואָס קאָן ניט אויסגעהיילט ווערען קיינמאָל. די גוט־הערציגע מענשען, וואָס האָבען זיך קיינמאָל ניט אינטערעסירט מיט ליפּא'ס טאָכטער, האָבען זיך מיט א מאָל אָנגעהויבען דערמאָנען אָן דעם דאָזיגען מיידעל מיט די אונטערגעשאָרענע האָר און אָן איהרע אַלע גוטע מעלות, און יעדער האָט בעקומען חשק צו זאָגען דעם אומגליקליכען פאָטער חאָטש א גוט וואָרט, און אָגב זיך אויס־פרעגען ביי איהם, ווי אזוי און וואָס און ווען, און צי האָט ער עפּיס געהאַט פון איהר בריעף די לעצטע צייט, און וואָס האָט זי איהם געשריבען, און צי ס'איז אמת איהר אַנטלויפען פון דער טורמע, ווי מע שרייבט, און ווי אזוי איז זי צו דערצו געקומען?

— דאַכט זיך, אזוי איז זי געווען א מיידעל, גאַרנישט, גלייך מיט אַלע... געה זיי א נביא, אַז פון דעם מיידעל וועט אמאָל אויס־וואַכסען אזא... אזא... וואָס פון איהר וועט רעדען די גאַנצע וועלט!

ליפּא באַשעוויטש, אין דער ערשטער מינוט, אַז ער האָט ער־פאָהרען פונ'ם גרויסען אומגליק, האָט ער זיך אויסגעריסען א שטיק באָרד, זיך געלאָזט לויפען מיט אויסגעשטרעקטע הענד, אַליין נישט צו וויסען, וואוהין ער לויפט. נאָכדעם האָט ער זיך אומגעקעהרט צוריק, אראָפּגעוואָרפען די שטיוועל פון די פיס, זיך אָנגעריסען די לאַץ פון דער סאַי־ווי־סאַי צעריסענער קאַפּאָטע, געריסען קריעה אויך מיט ווייב און קינדער, און אַלע האָבען אוועקגעזעצט זיך „שבעה". נאָר איין אליק (א בחור'על פון אכצעהן יאָהר) האָט נישט געוואָלט זיך אוועקזעצען אויף דער ערד. ער האָט נישט ארויסגע־לאָזט אפילו קיין טרער. עס האָט זיך איהם נאָר אָנגעצונדען דאָס

פנים, די אויגען זענען ביי איהם געוואָרען ווי איבערגעקעהרט, זיך א טאַפּ געטהאָן אין די הויזען־קעשענים און אַ זאָג געטהאָן:

— טאַטע! איך פאָהר גלייך אהין. איך בעט אייך, איהר זאָלט מיך ניט צוהאַלטען.

און עס האָבען נישט געהאָלפען ניט דעם טאַטענ'ס בייזערען זיך, ניט דער מאַמע'ס טרערען, נישט דער געוויין פון די קלענערע קינדער, — אליק איז אוועק און איז ווי אין וואַסער אריין. וואו איז אהינגעקומען אליק — ווייסט ניט ליפּא באַשעוויטש. לאָזט איהם צו־רוה — ער ווייסט נאָר איין זאַך: ער ווייסט, אז ער האָט גע־האַט אַ מאַשאַ, וואָס קיינער פערמאָגט נישט אזאַ מאַשאַ. און איצט איז זי נישטאָ! ליפּא ווייסט, אז די גאַנצע שטאָדט, די גאַנצע וועלט וויעגט זיך מיט זיין מאַשאַ! אפילו איציקעל שאַסטעפּאַל, וואָס פלעגט פון איהם אַנטלויפען, שטעלט זיך אויך היינט אַפּ אַלע מאָל, ווען ער דערזעהט איהם, און פרעגט זיך אוים אויף מאַשאַ'ן. פון איציקעל'ס טאַכטער שמועסט מען ניט! ווען ניט זי, וואָלט ער מיט זיין ווייב און קינדער שוין לאַנג אויסגעגאַנגען פון הונגער... אפילו גויים, כריסטען, סטודענטען האַלטען אַפּ פּאַניחידעס, אומעדום, אוּ־מעדום, דאָ אויך. עס וועט היינט זיין, זאָגט מען, אין דער גרויסער שוהל איין אסיפה, אַ מין הזכרת־נשמות. אהינצו דאַרף מען געהן, חאָטש אפילו זיין ווייב שלאָגט איהם אָפּ דערפון. זי זאָגט: מע דאַרף נישט געהן. נאָר וואָס ווייסט אַ אידינע? למאי זאָל מען ניט צולאָזען איהם דאָס שטיקעל פערגעניגען, האָרכען, וואָס לייטען וועלען זאָגען וועגען זיין מאַשאַ'ן?... און ליפּא לאָזט זיך געהן אין דער גרויסער שוהל. און טרעפט אין דרויסען שוין אזאַ איין עולם. וואָס ער האָט שוין לאַנג אַזעלכען נישט געזעהען. דער גרעסטער מיליאָנער זאָל שטאַרבען, וועט ער ניט צענויפנעמען אזאַ איין עולם! און אינווענינג אין שוהל וואָס טהוט זיך! מע קאָן דען אהין אריין? מע לאָזט דען? אַ גליק, וואָס מע האָט איהם דער־קענט.

— דעם פאָטער!... לאָזט אריין דעם פאָטער!...

און ליפא באשעוויטש געהט מיט גדלות, קוים וואס מע שטופט איהם דורך, אהין ארויף, ארויף, דארט, וואו איציקעל שאסטעפאל, וואו די בערנשטיינס מיט די היילפערינס מיט די אלע איבעריגע גרויסע... ער זעהט פאר זיך א סך בעקאנטע פנימ׳ער. דעם אפטייר־קער סאפראנאוויטש, נחמיה דעם שוסטער מיט זיינע בנים, יודעל קטנתי און נאך און נאך... אלסדינג איז דעקארירט מיט טרויער. בעהאנגען מיט שווארצען... איין אומעט איז אויסגעגאסען אויף אלע פנימ׳ער... מאנסבילען און ווייבער צוזאמען... אויף דער בימה שטעהט עפיס איין אומבעקאנט בחור׳על מיט געלע האר, שיינט איהם א סטודענטעל צו זיין, אויב ניט דעם אפטייקער׳ס זוהנדעל. און האלט זעהר א פייערינע רעדע. ליפא פערשטעהט איהם ניט... רעדען רעדט ער אפילו זעהר שען, זיס, געשמאק, נאר ער פער־שטעהט איהם ניט... פסוקים גאנצע ברענגט ער... פילגש בגבעה... סדום און עמורה... דור המבול... דער עולם ווישט די אויגען, און איהם, דעם פאטער, גארנישט; און ער פערשטעהט אליין ניט, פאר וואס איהם איז גארנישט... און אפילו נאכדעם, ווען עס קומט ארויף דער חזן מיט׳ן כאהר, און דער כאהר הויבט אן זינגען, און דער חזן פיסקעלט זיך, און עס לאזט זיך הערען דער טרויעריגער וויינענדיגער נוסח אויסגעצויגען: „אל מלא רחמים“... און די שוהל ווערד פול מיט געוויין... עס וויינען יונגע קינדער... עס וויינען אלטע אידען... ווייבער חלש׳ען... און ער, דער פאטער, גארנישט; און ער פערשטעהט אליין ניט, פארוואס איהם איז גארנישט... נאר אז עס קומט צו די ווערטער: „את נשמת הבתולה מרים גיטעל בת רב ליפא שהלכה לעולמה“, — דערפיהלט דער אומגליקליכער פא־טער, ווי עפיס מיט א מאל האט זיך געגעבען א ריס־אפ ביי איהם אין הארצען, א שטיק־ארויף אין גארגעל און א זעץ, ווי מיט א האַ־מער, איבער׳ן מח, און עס רייסט זיך ארויס ביי איהם פונ׳ם האלז, נישט ווי ביי א מענשען, נאר ווי ביי א געקוילעטען אכס, ארויף און אראפ, און ער אליין דערשרעקט זיך פאר זיין משונה׳דיגען קול און צעלאכט זיך פון זיין אכסען־שטימע שטיל צו זיך אין בארד אריין...

און דער כאָהר הערט ניט אויף צו זינגען, און דער חזן הערט ניט אויף צו מאַכען פּיסקעס, בעוויינען, וואָס ער קאָן... און דער אָרע־מער ליפּא פּיהלט, אַז ער האָט פערגעסען אין דער מינוט, צו וואָס ער איז אַהער געקומען, און וואָס טהוט דאָ דער עולם? און אַז אויף דער בימה געהט ארויף אַ נייער פּאַרשוין, עפּיס איין אומבע־קאַנטער, אַ געזונדער, אַ בעוואַכסענער, אַ האָריגער, ווי אַ בער, מיט אַ שטימע פון אַ בער, און דונערט מיט זיין בערען־שטימע: „ווייסט איהר, ווער איז געוועזען מאַשאַ באַשעוויטש?" — דאָ דערמאָנט זיך ליפּא, צו וואָס ער איז אַהער געקומען און וואָס עס טהוט דאָ דער עולם... נאָר ער קאָן ניט פערשטעהן איין זאַך: וואָס זאָגט עפּיס אָט דער בעוואַכסענער נפש אויף זיין מאַשאַ, אַז זי איז געוועזען? וואָס הייסט, זי איז געוועזען? נו, און איצט וואו איז זי?... און בשום אופן קאָן זיך ליפּא באַשעוויטש נישט דערמאָנען, וואו זיין טאָכטער מאַשאַ איז?... און ליפּא באַשעוויטש קאָן ניט פערשטעהן וואָס טהוען די סאָלדאַטען אין שוהל? סאָלדאַטען רייטענדיג אויף פערד? און וואָס לויפט אַזוי דער עולם? וואָס שפּרינגט מען דורך די פענסטער? וואָס פאַר אַ מהומה אויף זיי? וואָס פאַר אַ בהלה? און אַ זעץ פון אַ „נאַגייקע" ניכטערט איהם אויס, און מע טרייבט איהם צוזאַמען מיט נאָך מענשען אין אור־טשאַסטאָק אריין, און דאָרטען אין הויף שרייבט מען זיי איבער, און אַז עס קומט צו איהם, גיט מען איהם האַלז אין נאַקען און מע וואַרפט איהם אַרויס:

— איהר זעהט ניט, אַז דער אַלטער איז געריהרט?...

* * *

— דער רוח האָט מיך געטראָגען אין שוהל אריין! — האָט געזאָגט איציקעל שאַסטעפּאַל, נאָכדעם אַז ער איז אַרויס פון שוהל פריי, אָפּגעקומען סך הכל מיט איין נאַגייקע אין פּלייצע. — אַ גליק, וואָס איך בין אַ ריינער מענטש און בין נישט פאַרמישט אין די „דאָזיגע" זאַכען...

— וואָס דו ביזט נישט פאַרמישט אין די „דאָזיגע“ זאַכען איז פון די קלייניגקייטען; זעהסט דו, דאָס, וואָס אונזער טעמע איז אַרוים פון זייערע הענט ריין — דאָס איז יאָ אַ גליק!

אַזוי ענטפערט איהם זיין פרוי שיווקע און דאַנקט גאָט יעדען טאָג, יעדע שעה, יעדע מינוט, וואָס איהר טאָכטער איז מיט איהר. איהר זאָגט דאָס האַרץ, — אַ מוטער׳ס האַרץ פיהלט — אַז נישט אויף לאַנג האָט איהר גאָט געשענקט די מתנה; איז ניט היינט — איז מאָרגען וועט חלילה קומען איין אויסחאַפּעניש אויף איהר קינד.

אַזוי האָט זיך אַביסעל דורכגעגעדט דאָס האַרץ שיווקע שאָס־טעפּאַל פאַר איהר קעכין חוה די אידינע, און קיינער האָט זי נישט געקאָנט אַזוי פערשטעהן און אַזוי מיטפיהלען איהר, ווי חוה די אידינע, וואָס האָט אַליין אויך געהאַט איין „אומגליק“.

חוה דער אידינע׳ס „אומגליק“ איז בעשטאַנען אין דעם, וואָס זי האָט געהאַט אַ זוהן איין „אומגליק“. געהייסען האָט ער שמואליק, נאָר גערופען האָט זי איהם „דער אומגליק“.

— גלאַט, מע טאָר ניט זינדיגען, נאָר דעם אמת פאַרלייקענען טאָר מען אויך ניט. גאָט האָט מיך געבענשט מיט איין אומגליק. אַזוי אַ קוק טהון אויף דער מצבה, דאַכט זיך, אַ גאַנץ פיינער בחור, אַ הויכער, אַ גלאַטער, אַ לעבעדיגער, און רעדט מיט איהם — דאַכט זיך, נישט קיין נאַר אויך, און אַ שטילער, אַ סטאַטעטשנער בחור, און איין אַרבייט־יונג, גאָלדענע הענט! ער איז אַ זייגערמאַכער; זיין בעל־הבית, יאָסי דער זייגערמאַכער, קאָן זיך פון איהם גאָר נישט אָפּלויבען. אז מע שמועסט, אַ געראָטענער! איז אָבער דער שוואַרץ־יאָהר זאָל איהם וויסען — זינט ער האָט זיך „זניוחעט“ מיט׳ן שוסטער׳ס בנימ׳לעך, פאַרחאַפּט זאָלען זיי אייך ווערען, איז דאָס קינד געוואָרען איין אַנדער קינד! ערשטענס, וואָס פאַר אַ מחותן ביזט דו גלאַט מיט אַ שוסטער׳ס אַ יונגעל? דיין טאַטע איז ניט געווען קיין שוסטער, און דער זיידע דיינער אויך ניט... וואָלט דאָס נאָך ניט געווען אַזאַ איין אומגליק, ווען ער זאָל ניט

לייענען קיין ביכלעך פון עקספּראָ...—טפו! איך האָב פאַרגעסען, ווי ס'הייסט! — און ער זאָל ניט מישען זיך אין פרעמדע געשעפטען, דאַרוען דעם קאָפּ פאַר יענעמ'ס אַרבייטער. וואָס געהט דיך אָן, צי יענעמ'ס אַרבייטער וועלען אַרבייטען צוועלף שעה, צי פערצעהן, צי אַכצעהן שעה? פון מיינטוועגען מעגען זיי זיך שלאָגען קאָפּ אָן וואַנט מיט די בעלי־בתים אינאיינעם אפילו זעכס־און־צוואַנציג שעה אין מעת־לעת. וואָס, אפשר ניט אַזוי?...

— געוויס אַזוי! — זאָגט שיווקע און קוקט זיך אַרום, צי טאַ־מאַראַ הערט ניט זייער שמועס. — ס'איז היינט מיט זיי אומעדום צרות און צרות!

פריהער, איידער די טאָכטער איז געקומען פון פעטערבורג, האָט זי געצעהלט די מינוטען, זי זאָל שוין קומען בשלום, און אַז זי האָט דערהערט, אַז עס זענען געשלאָסען אַלע גימנאַזיעס און אוניווערזי־טעטען, האָט זיך שיווקע פּשוט מחיה געווען.

איין עק, אַ סוף — מע וועט אויפהערען שטודירען, מע וועט שוין קאָנען אַ מאָל אַ שידוך טהון מיט אַ קינד, שוין צייט!...

צום סוף, געה זיי אַ נביא, אַז מע וועט ניט לערנען, וועט זיין נאָך ערגער! וואָרום וואָס קאָן נאָך זיין ערגער פון דעם, ווי זעהען אַ קינד געהט אַרום ווי אַ שאָטען, נודעט זיך, ווערד פערפאַלען אויף צוויי־דריי שעה, מע ווייסט ניט וואו, גיט זיך אָפּ מיט פּוסטע זאַ־כען, פיהרט קענטשאַפט מיט אַזעלכע מענשלעך, ווי דעם שוסטער'ס קינדער, — אָסור אויב זי פערשטעהט, וואָס דאָס איז מיט איהר! היינט די שרעקען, וואָס מע הערט זיך אָן אַצינד! הרג'ענען, שי־סען, אויפרייסען איז היינט געוואָרען אַ וואָכעדיגער גאַנג, און דאָ רעדט מען ערשט פון אומגליקען, פון בלוטפערגיסונגען, וואָס ווע־לען זיין!... גוואַלד, ווי אַזוי לעבט מען איבער אָט די אַלע פּחדים?!

* * *

דעם זעלבען טאָג, אויפדערנאַכט, איז ביי טאַמאַראַ שאָסטע־פּאָל געווען אַ שטיקעל פערזאַמלונג. פון פאַרנאַכט אָן האָט זי גע־

הייסען צומאַכען די לאַדען און געבעטען מאַכען טיי. אַרום זייגער עלף האָבען זיך איינציגווייז אָנגעהויבען צענויפקלויבען, און מיים־טענס אויף דער הינטערשטער טהיר, יונגע לייט, צווישען וועלכע עס זענען געווען דעם שוסטער׳ס צוויי בנים, יודעל קטנתי׳ס אַ זוהנדעל, היינט דער בעוואַכסענער האַריגער נפש, ניידימש, און צום לעצט (אחרון אחרון חביב) האָט זיך אַריינגעהאַפּט אויך שמואליק, חוה דער אידינע׳ס יונגעל. די גאַנצע צייט, וואָס די יונגע לייט זע־נען געגאַנגען, האָט איציקעל שאַסטעפּאַל נישט גערוהט, געקנייטשט מיט די פּלייצעס, אויפגעהאַפּט זיך פון׳ם אָרט און אַרומגעלאָפען איבער׳ן שטוב, פּערלעגט די הענד אַרונטער, און געפייערט מיט די אויגען — מלא גזלן! נאָר אַז ער האָט דערזעהן אַריינגעהן צו דער טאָכטער דער קעכינ׳ס בנ׳אָק, איז ער געוואָרען געפּלעפּט, אַנידער־געפאַלען אויף דער קאַנאַפּע, זיך געהאַפּט מיטביידע הענד ביי׳ם קאָפּ און גענומען שאָקלען זיך און שרייען:

— גוואַלד! גוואַלד! גוואַלד!...

— איצי! גאָט איז מיט דיר! — זאָגט צו איהם שיווקע, און איציקעל מאַכט צו איהר מיט די הענד און לעגט־צו אַ פינגער צום מויל:

— שאַ! שטילער! שריי נים! דו מאַכסט אונז אומגליקליך!... אומגליקליך מאַכסט דו אונז!... מיר הערען נים! מיר זעהען נים! מיר ווייסען גאָר נישט! מיר זענען נישטאָ אין דער היים — שששאַ!!!...

קאַפּיטעל ו.

אַ ביטער שטיקעל צייט.

איציקעל שאַסטעפּאַל איז פון דעסטוועגען נים געשלאָפען. ער האָט געטהאָן וואָס ער האָט געקאָנט. אַז מע האָט אַזאַ טאָכטער, אַזאַ געראָטענע טאָכטער, ווי ער האָט, בעדאַרף מען זעהען זי חתונה מאַכען, איהר רעדען אַ שדוך. נאָר ווי אַזוי? געוויינטליך, אויפ׳ן

נייעם שטייגער, מאָדערן, נאָך דער צייט. די רעכטע האַנד טאָר ניט וויסען וואָס די לינקע טהוט. חתן־כלה אַליין דאַרפען ניט וויסען, אַז זיי זענען חתן־כלה. דער שדכן דאַרף שטעהן אין אַ זייט, און דער בחור דאַרף זיך בעקענען מיט׳ן מיידעל און אַרומטאַנצען אַרום איהר אַזוי לאַנג, ביז די צייט וועט קומען, ביז די שעה וועט שלאָ־גען... נישטאָ קיין שענערע זאַך אויף דער וועלט, ווי זעהען אַ בחור, אָדער עטליכע בחורים טאַנצען אַרום אַ מיידעל, ווילען זיך אויס־פיינען פאַר איהר, איבערשטייגען איינער דעם אַנדערען.

אַרום טאַמאַראַ שאַסטעפּאַל האָבען געטאַנצט פיינע בחורים, די פיינסטע בחורים אין שטאָדט. און מחמת זיי האָבען געטאַנצט אַרום אַזאַ רעוואָלוציאָנערקע, ווי שאַסטעפּאַל׳ס טאָכטער, זענען זיי געוואָרען, זעלבסטפערשטענדליך, ברענענדיגע אַנהענגער פון דער רעוואָלוציע, אַריינגעוואָרפען אַלע מאָל אַ הויך וואָרט, אַרויסגע־וואָרפען אַ שענע פראַזע. טאַמאַראַ שאַסטעפּאַל האָט אָבער גע־פאָדערט פון די בורזשואַזע רעוואָלוציאָנערען, אַז זיי זאָלען אַרויס־ווייזען זייער סימפּאַטיע צו דער בעוועגונג ניט נאָר מיט שענע פראַזען, ניט נאָר מיט הויכע ווערטער אַליין, נאָר מיט דעם, וואָס זיי פערמאָגען, — און וואָס קאָנען פערמאָגען אַזעלכע „בורזשואַזע פרינצען“, אַז ניט קיין געלד? און וואָס נאָך קאָן מען פאָדערען פון אַזעלכע בורזשואַזע רעוואָלוציאָנערען, אַז ניט קיין געלד? און די בורזשואַזע רעוואָלוציאָנערען האָבען געעפענט זייערע בייטע־לעך און האָבען געגעבען געלד צוליעב דער „בעוועגונג“, איינער איבער׳ן אַנדערען, — און מעהר האָט טאַמאַראַ פון זיי ניט פער־לאַנגט. און איז געווען צופריעדען פון דער בעקאַנטשאַפט, און זיי אודאי — אַלע זענען געווען צופריעדען, און מעהר פון אַלעמען איז געווען צופריעדען דער שדכן, וואָס האָט זיך געדרעהט „הינטער די קוליסען“. זיין גאַנצע אַרבייט איז געווען „הינטער די קוליסען“. ער האָט זיך נאָר אַריינגעחאַפּט איין מאָל אין וואָך, צווישען טאָג און נאַכט, צו די שאַסטעפּאַלס, געחאַפּט עטליכע ווערטער מיט אי־ציקל׳ען אָדער מיט שיוועק׳ן, נאָכגעפרעגט זיך:

— נו? וואו האלט דאס?...

— דאנקען השם יתברך, דאכט זיך, עס געהט אויף א גאנג...— האט געזאגט איציקעל שאסטעפאל, און שיווקע האט צוגעלעגט:

— דער וואס לעבט אייביג זאל ווערען העלפען, ס'זאל שוין זיין וואס גיכער...

דער וואס לעבט אייביג האט זיך אבער נישט געהאפט העלפען וואס גיכער. דער וואס לעבט אייביג האט צייט. און דער זומער איז זיך געגאנגען מיט זיינע הייסע לאנגע טעג, און ס'איז געקומען א נאכט, א ווארעמע, א שענע זומער־נאכט, איין אויסגעשטערנטע, מיט א טיעפען בלויען הימעל, מיט א זינגען פון פויגלען פונ'ם נישט־ווייטען גארטען. עס ליגט זיך ביי אפענע פענסטער און עס שלאפט זיך ניט, און עס דענקט זיך, און עס פלאנטען זיך גאל־דענע מחשבות ביי אונזער איציקעל שאסטעפאל אין קאפ, גוטע, ליכטיגע, טייערע מחשבות: א קנס־מאל... א חופה... פאר אידען א חופה־וועטשערע... פאר כריסטען א באל... אויפ'ן באל פריצים א סך: דער „פרעדסעדאטעל" פון „אינטענדאנטסקע פראוולעניע"... דער „סמאטריטעל" פון דער טורמע... צוויי גענעראלען... און נאך פריצים... זיי טרינקען געשמאק פון גרויסע כוסות, הייסען זיך צו־פיהרען צו דער כלה, לויבען זי אין טאג אריין, לויבען אלע אידישע מיידלעך: „אלע אידישע מיידלעך, זאגען זיי, זענען שען, זענען מלא חן, רייצענד, רייצענד!"...

פלוצים דערהערט איציקעל שאסטעפאל א קלונג. ווער קאן דאס צו איהם קלינגען אזוי שפעט? די דינסטען אלע שלאפען שוין. ער הערט נאך א קלונג און נאך א קלונג. מע מוז זיך אליין מטריח זיין געהן עפענען.

און איציקעל שאסטעפאל איז זיך מטריח בכבודו ובעצמו און געהט אליין עפענען די טהיר, און ער דערזעהט... אנטאן איוואנאָ־וויטש!

אנטאן איוואנאוויטש האלאדקאוו איז שאסטעפאל'ס איין אל־טער בעקאנטער. ער איז דא פריסטאוו שוין פון כמה וכמה יאהרען,

און איז א וואָהלער גוי — ער נעמט א קערבעל... מיט איציקעל שאָסטעפּאָל איז ער גאָר א גוטער ברודער: ער זאָגט שאָסטעפּאָל׳ען „דו“ און פּאַטשט איהם אין די פּלייצעס. אַלע יום־טוב חאַפּט ער זיך אריין צו שאָסטעפּאָל׳ען אויף א גלעזעל וויין, ליובט די פּיש און רעדט איהם אוים, למאַי ער האָט א גדלנ׳טע א טאָכטער. טאַ־מארא, אַלע מאָל ווען זי זעהט איהם, בעהאַלט זי זיך, וויל בשום אופן ניט ארויסקומען צו אַנטאָן איוואַנאָוויטש׳ען. אַנטאָן איוואַ־נאָוויטש פערשטעהט דאָס, ווינקט מיט איין אויג צום פאָטער און זאָגט: „דו באַלעוועסט זי צופיעל! צופיעל איז זי ביי דיר גע־פעסטעט! מע טאָר א טאָכטער אַזוי ניט נאָכגעבען!“... אַזוי מוסר׳ט איהם אַנטאָן איוואַנאָוויטש פאַר דער טאָכטער, און איצי־קעל שאָסטעפּאָל קוועלט־אָן, ווערד ברייטער ווי לענגער.

דערזעהען חאַלאַדקאָוו׳ען, האָט זיך איציקעל שאָסטעפּאָל גע־געבען א לאָז צו איהם:

— אַנטאָן איוואַנאָוויטש! — און איז אָבער באַלד אָפּגעשפּרונ־גען צוריק, וואָרום ער האָט דערזעהען הינטער חאַלאַדקאָוו׳ס פּליי־צעס איין אונבעקאַנטען נאַרזיראַטעל מיט א זשאַנדאַרמסקי אָפּי־ציער מיט עטליכע סאָלדאַטען א צוגאָב...

א גליק, וואָס איציקעל שאָסטעפּאָל איז ניט קיין אידינע און האָט נישט קיין מבע פון חלש׳ען... ער לאָזט־אריין די פּאָליציע, בויגט זיך און נויגט זיך צו זיי און בעט זיי, זיי זאָלען אריינגעהן. מע פערשפּאָרט זיי אָבער בעטען, זיי געהען אַליין.

— וואו איז דיין טאָכטער?

אוודאי האָט איציקעל שאָסטעפּאָל געוואוסט, אַז זיי וועלען זיך נאָכפרעגען אויף דער טאָכטער... צו וועמען דען וועלען קומען אַזעל־כע געהויבענע געסט?... ער בעט זיי צו־וואַרטען, ער וועט געהן אויפוועקען די טאָכטער און וועט זי ארייננרופען אהער... מע בע־דאַנקט איהם. מע דאַרף ניט. זיי וועלען אַליין... זיי לאָזען זיך צו דער טאָכטער׳ס צימער... דער פאָטער האַלט אויסגעשטרעקט די הענד און ציטערט...

שיווקע האָט דערהערט אומבעקאַנטע קולות, איז זי אַ דער־שראָקענע ארויסגעשפּרונגען פון בעט מיט אַ ליאַרם:

— איצי, וואָס איז?

— גאָר נישט, גאָר נישט, גייט צוריק! — זאָגט צו איהר דער מאַן און מאַכט אויף איהר מיט ביידע הענד, זי זאָל אַוועקגעהן... נאָר ווי קאָן זי אַוועקגעהן, ווייסט איז איהר, אַז זי זעהט ביי זיך סאָלדאַטען אין שטוב, און דאָס האַרץ זאָגט איהר, אַז דאָס איז צו־ליעב דער טאָכטער?...

— איצי! זאָג מיר, וואָס טהוט זיך דאָ, איצי? — אַזוי בעט זיך נעבאָך די אָרעמע פרוי ביי איהר מאַן, ער זאָל איהר זאָגען, און איהר מאַן הערט נישט אויף צו מאַכען מיט די הענד, זי זאָל געהן.

שען און רוהיג ווי תמיד, גרויסאַרטיג ווי אַ פּרינצעסין, קומט אַן טאַמאַראַ פון איהר צימער. דאָס ווייסע שאַלכעל אויף די קוים־צענויפגענומענע האָר גיט־צו נאָך מעהר חן צו איהר שען ליכטיג פּנים. מיט איין קוק פון איהרע גרויסע שענע שוואַרצע אויגען נעמט זי אַרום דאָס גאַנצע בילד. שטיל געהט זי צו צום פאָטער און צו דער מוטער, וואָס שטעהען האַלב־טויטע מענשען, רעדט זיי אוים דאָס האַרץ:

— ס'איז גאָר נישט, האָט נישט קיין יסורים... עס וועט מיר גאָר ניט זיין... מע וועט מיך נישט קעפּען...

און טאַמאַראַ נעמט־אַרום די מוטער, נאָכדעם דעם פאָטער, און קושט זיי (דאָס ערשטע מאָל פאַר'ן גאַנצען זומער), און עס מישט זיך אריין פּאָליציע און זאָגט, אַז ניט איצט איז די צייט פון קושען זיך...

וואָס אַ קראַנקע אָנגעשראָקענע פאַנטאַזיע קאָן איבערטראַכ־טען אין איין מינוט, וועט דאָס אַ האַנד ניט בעשרייבען אין קיין טאָג... עס איז נישט געווען דער שרעק און די צרה אויף דער וועלט, וואָס דער אומגליקליכער פאָטער האָט ניט איבערגעטראַכט וועגען דעם אין די מינוטען, וואָס די פּאָליציע מיט די זשאַנדאַרמען האָ־בען „געאַרבייט“, און שרעקליכער פון אַלץ איז געווען דער געדאַנק,

טאָמער האָט דאָס א שייכות מיט ראָמאַנענקאָ'ן ?... פון דער איינ־ציגער מחשבה אַליין איז איהם געוואָרען קאַלט און הייס, און וויע־דער א מאָל קאַלט.

און אַז טאַמאַראַ איז אַפּגעגאַנגען, און די רעדער פון איין עקי־פּאַזש האָבען איציקעל שאַסטעפּאַל געגעבען צו וויסען, אַז זיין טאָכטער איז אַוועקגעפאָהרען, אַוועקגעפאָהרען זיין איינציג קינד, זיין איינציגע ליעבע, גוטע, טייערע טאַמאַראַ, האָט דער אומגליק־ליכער פאָטער גענומען ערשט אַרומלויפען הין און צוריק איבער אַלע חדרים, אייקען און אָכקען, ברעכען די הענד, רייסען זיך ביי די האָר, שלאָגען זיך מיט'ן קאָפּ אָן וואַנד, און צום סוף איז ער אַנידערגעפאַלען צו שיווקע'ן אויף די הענד און האָט זיך צעוויינט: „פאַרפאַלען! פאַרשפּיעלט אונזער קינד!"...

* * *

דער ערשטער, צו וועלכען דער אומגליקליכער פאָטער האָט זיך א וואָרף געטהאָן, איז געווען, זעלבסטפערשטענדליך, אַנטאָן איוואַ־נאָוויטש. דער פּריסטאַוו אַנטאָן איוואַנאָוויטש חאָלאָדקאָוו איז נאָך געשלאָפען, אַז איציקעל שאַסטעפּאַל האָט פון דער גרינג, קוים־קוים, אָנגעקלונגען צו איהם אין דער טהיר. איהם איז אַרויסגעגאַנגען אַקעגען א שרייבערעל מיט'ן נאָמען נעטשיפּאָרענקאָ, און א הונד סירקאָ. איציקעל שאַסטעפּאַל איז גוט בעקאַנט סאַי מיט'ן שריי־בערעל נעטשיפּאָרענקאָ, סאַי מיט'ן הונד סירקאָ. ער האָט מיט א אונטערטעניג שמייכעלע זיך נאָכגעפרעגט ביי'ם שרייבער אויף אַנ־טאָן איוואַנאָוויטש'ען, און געוואָהר געוואָרען, אַז אַנטאָן איוואַנאָ־וויטש שלאָפט נאָך, איז ער אַריינגעגאַנגען מיט שטילע־שטילע טריט צום שרייבערעל נעטשיפּאָרענקאָ אין קאַנצעלאַריע אַריין. דאָרט האָט ער איהם אַריינגעשמוגעלט אין האַנד אַריין א זילבערן קערבעל. נעטשיפּאָרענקאָ, א שוואַרצער בחור מיט א פּלאַטשיגען שטערן און מיט שטאַרק־אָנגעשמירטע האָר, האָט דאָס זילבערנע קערבעל שטיל אַראָפּגעלאָזט אין קעשענע, געגעבען א הוסט אין

האַנד אַריין און נעבעטען שאַסטעפּאַל׳ען, ער זאָל זיך זעצען נעהענ־טער צום אָפענעם פענסטער: ביי׳ם פענסטער איז בעסער.

נעטשיפּאָרענקאָ איז געווען גערעכט: ביי׳ם פענסטער איז בע־סער. אַ הייסער זומערדיגער פריהמאָרגען. גרין און פריש איז ביי חאָלאָדקאָוו׳ען אונטער די פענסטער. אַ קליין גערטענדעל מיט אַ צוויי־דריי יונגע בוימעלעך. אין גאָרטען שפּראָצען אַרויס מיט גדלות יונגע ציבעלקעס, גרינער סאַלאַט און שאָר ירקות. אַ קיילע־כיגע צעקודעלטע הוהן פיהרט זיך אַרום מיט איהר חאַליאַסטרע און פערהילכט דעם קאָפּ מיט איהר קוואָקען און מיט זייער פּישטשען. נעטשיפּאָרענקאָ שרייבט, און די פּען ביי איהם סקריפּעט. איציקעל שאַסטעפּאַל קוקט אין גאָרטען אַרויס און טראַכט וועגען עולם הזה, וואָס איז אינגאַנצען אָפּגעגעבען געוואָרען צו עשו׳ען. „יעקב, וואָס האָט אויסגענאַרט ביי עשו׳ען די בכורה און ביי יצחק׳ען די ברכה, האָט מכות, צרות האָט ער מיט שלעק, מיט וועהטיגען מיט געבראָ־טענע לייד. אָט איז ער, איציקעל שאַסטעפּאַל, אַ איד אַ נגיד, מע קאָן זאָגען אַ גביר, האָט איין קינד סך־הכל, — וואָס פאַר אַ פער־גניגען האָט ער געהאַט אין זיין לעבען? האָט ער זיך פערגונען ווען האָבען אַזאַ גערטענדעל? אַזעלכע גרינע פרישע בוימלעך? היהנער מיט קליינע היהנדעלעך?... וואָס ווייסט ער פון אַ לעבען צו זאָגען, אַ חוץ געשעפט און געשעפט און ווידער אַ מאָל גע־שעפט? אַ חוץ פּריץ און פּריץ און ווידער אַ מאָל פּריץ? שען האָט זיך אויסגעפּיינט דער חכם יעקב אַקעגען זיין פּראָסטען ברו־דער עשו!"...

פון צווייטען צימער הערט זיך אַ בעקאַנט קול: נע־טשי־פּאָ־רענ־קאָ!"... דאָס איז אַנטאָן איוואַנאָוויטש אויפגעשטאַנען פונ׳ם שלאָף, רופט צו זיך דעם שרייבער. אין עטליכע מינוט אַרום רופט מען אַריין צו איהם שאַסטעפּאַל׳ען. איציקעל שאַסטעפּאַל לענגט־אַוועק אַנטאָן איוואַנאָוויטש׳ען אויפ׳ן טיש אַ פער׳חתמ׳עטען פּאַ־קעט. אַנטאָן איוואַנאָוויטש חאַפּט אַ קוק מיט איין אויג אויפ׳ן פּאַקעט און טהוט אַ זאָג צו שאַסטעפּאַל׳ען: „צו וואָס?"... אי־

ציקעל שאָסטעפּאַל ענטפערט איהם ניט אויף דער פראַגע און פרעגט איהם, צי איז ער גוט געשלאָפען? א מינוט זיצען זיי ביידע שטיל. נאָכדעם ווענדט זיך דער איד צום פריסטאַוו מיט זעהר א אונטער־טעניג שמייכעלע:

— אַנטאַן איוואַנאָוויטש דאַרף זיך שטויסען, וואָס איך בין געקומען... אַנטאַן איוואַנאָוויטש מוז וויסען, וואָס דאָ איז... איך פאָדער פון אַנטאַן איוואַנאָוויטש'ען קיין זאַך ניט, נאָר דאָס איינ־ציגע — ער זאָל מיר זאָגען, וואָס דאָ איז?...

— ביזט א גרויסער נאַר, שאָסטעפּאַליעץ! (אַזוי רופט איהם דער פריסטאַוו.) אויף דיר איז מיר א וואונדער. דו ביזט דאָך עפּיס א איד, און אידען זענען אַלע קלוג, — ווי קומט דאָס, דו זאָלסט מיך פרעגען אַזאַ זאַך? דו פערשטעהסט דען אַליין ניט, אַז איך וויים גלייך מיט דיר? וואָס ווייסט פּאָליציע? פּאָליציע איז א בע־זעם, א שטעקען אין די הענד פון דער העכערער מאַכט. מע הייסט אונז געהן — געהען מיר, מע הייסט אונז נעמען — נעמען מיר...

— אַנטאַן איוואַנאָוויטש וועט מיר זאָגען כאָטש, וואו זי איז? וואו מיין טאָכטער איז?...

— דיין טאָכטער, שאָסטעפּאַליעץ, איז אין טורמע.

— אין טורמע?...

איציקעל שאָסטעפּאַל פיהלט, ווי מע האָט איהם געגעבען מיט א פּיסטויל אין הארצען. עס בעשלאָגט איהם א שוויים, און ער ווערד קלענער מיט א גאַנצען קאָפּ.

— אַנטאַן איוואַנאָוויטש זאָל זיין א גוטער, וואָלט ער מיר גע־זאָגט, צו ווען איך זאָל געהן, צו ווען איך זאָל מיך ווענדען?...

— צום סמאָטריטעל פון דער טורמע פאַר וואָס געהסט דו ניט? — פרעגט איהם דער פריסטאַוו. — ביזט דאָך מיט איהם א גאַנץ קנעפּעל!... איהר מאַכט דאָך ביידע „חאַפּעס"... (אַנטאַן אי־וואַנאָוויטש בעווייזט איהם מיט דער האַנד, ווי אַזוי זיי ביידע מאַ־כען חאַפּעס.) געה זיך דורך צו איהם, אפשר וועט ער דיר עפּיס קאָ־נען זאָגען, פאַר וואָס מע האָט זי פערנומען? כאָטש איך גלויב

ניט אין דעם. ערשטענס, ווייסט ער גלייך מיט אונז ביידען. דאָס ווייסט נאָר די זשאַנדאַרמעריע, וויטער קיינער נישט... און, צווייטענס, איז ער אַ גרויסער הונד, דיין סמאָטריטעל. איאָ, ער איז אַ הונד?

— נאָך אַ מין הונד! אַ הונד שבהונד! — זאָגט איציקעל שאַסטעפּאַל, שטעהט־אויף, גלייכט זיך אויס די ביינער, לאָזט־אַרויס אַ טיעפען זיפץ, און אַז ער שטעהט שוין ביי דער טהיר, בעקומט ער פון אַנטאָן איוואַנאָוויטש׳ען איין אויסרעדע, למאַי האָט ער אַזוי פיעל נאָכגעגעבען דער טאָכטער? אַנטאָן איוואַנאָוויטש האָט איהם וויפיעל מאָל געזאָגט, אַז אַ קינד טאָר מען אַזוי ניט נאָכגעבען. אַזוי פיעל באַלעווען!...

— אַצינד זעהסט דו, שאַסטעפּאַליעץ, אַז איך בין דיר אַ גוטער פריינד?...

מיט אַ היץ אין קאָפּ און מיט אַ קעלט אין הארצען האַפּט זיך אַרויס פון דאַנען איציקעל שאַסטעפּאַל און, לאָזט זיך צום סמאָטריטעל פון דער טורמע.

די טורמע איז אַ טורמע — אַזוי ווי אַלע טורמעס. איין אומעטיגע, אַ הויכע, אַ שטומע, מיט אַ סך קוימענס און מיט אַ סך פענסטערלעך פון אויבען ביז אַראָפּ, ווי אַ מלאך־המות מיט אויגען. וויפיעל מאָל איציקעל שאַסטעפּאַל איז דאָ געווען, האָט ער קיינמאָל נישט קיין טראַכט געטהאָן וועגען די נשמות, וואָס רייניגען זיך איב׳ם דאָזיגען גיהנם... און אַז ער האָט יאָ ווען אַ טראַכט געטהאָן, איז דאָס געווען אַ מחשבה אויף אַ רגע. ווען האָט ער צייט דערויף?... קיינמאָל האָט ער זיך ניט פאַרגעשטעלט, אַז פאַר איהם וועלען אַ מאָל האָבען אַ אינטערעס אַט די קליינע פענסטערלעך, אַט די אייזערנע גראַטעס, אַט די שטומע ווענד, וואָס שווייגען, ווילען ניט זאָגען, וואָס דאָרטען, אינוועניג, טהוט זיך... שוין־זשע געפינט זיך דאָרטען איצטער זיין טאָכטער גלייך מיט אַלע די, פאַר וועלכע ער שטעלט־צו „פּראָוויאַנט“? עס קאָן ניט זיין! עס איז אַ חלום! אַ בייזער חלום!...

ער פֿאָהרט־צו צו דער טורמע, שפּרינגט־אַראָפּ פֿון דער דראָזש־קע און קלינגט־אָן צום סמאָטריטעל'ס טויער, וואָס פֿון דער רעכ־טער זייט פֿאַרקאָן. אַ קליין, ווייס שטיבעל מיט גרויסע טעפּ מיט בלומען אויף די פֿענסטער און מיט אַ גרינעם פּאָפּוגיי אין אַ גע־גילט שטייגעל.

דער סאָלדאַט וואָס ביי דער טהיר קען שוין שאָסטעפּאַל דעם פֿאָדריאַדטשיק און ער ווייסט, אַז אויף אַ טרונק בראָנפֿען וועט שוין דאָ זיין געווים. אַלע מאָל, ווען דער איד קומט אַהער, רוקט ער איהם אַריין אַ זילבערנע מטבע אין האַנד אַריין. פֿאַר וואָסערע מעשים טובים — ווייסט ער אַליין נישט...

— איהר דאַרפֿט צום פֿריץ? זייט זיך מטריח אַהער, אין קאַנצעלאַריע; דאָרטען זענען זיי...

אַזוי זאָגט צו איהם דער שומר, האַלט שוין גרייט די האַנד אויף צו מקבל זיין די מטבע, און לאָזט־אַריין דעם סוחר שאָסטעפּאַל צום סמאָטריטעל אין קאַנצעלאַריע.

דער סמאָטריטעל פֿון דער טורמע, מיראָן פֿאַדרייאַיטש קאַבאַל־קין, איז אַ גוי אַ סוחר. איהם האָט נאָך קיין איד נישט אָפּגענאַרט; און דער איד, וואָס מיינט, אַז ער האָט אָפּגענאַרט קאַבאַלקינ'ען, האָט זיך נאָכדעם געווים אַרומגעקוקט, אַז קאַבאַלקין האָט א י ה ם אָפּגענאַרט... איין אויגעל ביי איהם קוקט־אַרוים קיין צפֿון־זייט, און דאָס אַנדערע קוקט אייך גלייך אין דער נשמה אַריין. ער האָט אַ טבע, אַז ער רעדט מיט אייך, צעשפּילעט ער דעם מונדיר און פֿער־שפּילעט זיך, האָט צו טהון כסדר מיט די קנעפּ. און רעדען רעדט ער גיך, צו דער זאַך, האָט פֿיינט פּוסטע רעד. דערזעהען איציקעל שאָסטעפּאַל ביי זיך אין קאַנצעלאַריע, האָט ער צו איהם אַ מאַך געטהאָן מיטביידע הענד, געקוקט מיט איין אויגעל:

— ניין, ברודערעל, ביי מיר פֿרעג ניט, איך ווייס גאָרנישט ניט! גאָרנישט ניט! און בין פֿערנומען היינט! און איך האָב קיין צייט ניט! האָב קיין פּאַראיבעל ניט!...

און איציקעל שאַסטעפּאַל מוז נעבאַך געהן צוריק און מיט אַ וויסט הארץ האָפען נאָך אַ מאָל אַ קוק אויף די שטומע ווענד פון דער הויכער טוידטער טורמע.

„וואוהין פאָהרט מען?“ — טראַכט זיך איציקעל שאַסטעפּאַל און הייסט זיך פיהרען אויף דער רייכסטער גאַס און שטעלט זיך אָפּ און קלינגט־אָן פריהער צו יענע מחותנים, וואָס זייערע קינדער שרכנ׳ען זיך צו זיין טאָכטער. זיי וואָהנען ווי די „מאָנארכען“ אין די שענסטע פּאַלאַצען, און דוקא אַקעגען גובערנאַטאָר... אידען זע־נען אויף זיי להרוג ולאבד, למאי זיי רייסען־אויף גויים די אויגען, און די גויים שמועסט מען נים! זיי פרעגען: „ווער איז ביי ווע־מען אין גלות — די אידען ביי אונז, צי מיר ביי די אידען?“...

געטראָפען אַ לאַקיי ביי דער טהיר מיט אַ שווארצען פראַק און מיט אַ ווייסען שניפּס, און דוקא אַ גוי, און דוקא אַ רשע, וואָס לאָזט נישט צו קיין אידען אַריבער דער שוועל: „אין קאָנטאָר אַריין!“ — איין ענטפער פאַר אַלעמען, — איז ער געפאַלען אויף איין עצה: ער האָט אַריינגעשמוגעלט דעם „גויישען פריץ“ וואָס ביי דער טהיר אַ „חצי פוינעל“ און האָט איהם געזאָגט, ער זאָל זאָגען דעם „אידישען פריץ“, אַז איהם וויל זעהען איסאַק שאַסטעפּאַל... אַזוי טאַקי מיט די ווערטער: איסאַק שאַסטעפּאַל!... עס האָט גע־האָלפען! ברייט זענען אויפגעעפענט געוואָרען פאַר איהם די טהירען, אין אַ שענעם זאַל האָט מען איהם אַריינגערופען, אויף אַ ווייכען שטוהל האָט מען איהם בעזעצט, און מיט זעהר אַ פריינדליך שמיי־כעלע האָט מען איהם אויפגענומען, געוואָלט מכבד זיין מיט טיי, — האָט ער זיך אָפּגעזאָגט. נאָר אַז ס׳איז געקומען צו דער זאַך, צו־ליעב וועלכער ער איז אַהער געקומען, איז דאָס פריינדליכע שמייכע־לע פערשוואונדען געוואָרען, און עס האָט זיך בעוויזען אויף זייערע פנים׳ער אַ שטיקעל בהלה.

— וואָס? אייער טאָכטער אין טורמע?... וואָס זאָל דאָס בע־דייטען?.. שרעקליך! שרעקליך! אַ קלאַפּ, פשוט ווי ׳מיט אַ קויל אין הארצען!... וואָס פאַר איין עצה זאָל מען אייך געבען? ליידער

קאָן מען נישט העלפען דערצו גאָרנישט... נישט בעקאַנט מיט די „דאָזיגע" לייט...

אָט אַזאַ מין ווארעמען „ברוך־הבא" האָט געהאַט איציקעל שאָסטעפּאָל ביי זיינע געהויבענע מחותנים, וואָס זייערע זיהנדלעך שדכנ'ען זיך צו זיין טאָכטער.

* * *

דער איינציגער, וועלכער האָט באמת מיטגעפיהלט דעם אָרע־מען פּאָטער אין זיין גרויסען אומגליק און אין וועלכען איציקעל שאָסטעפּאָל האָט געפונען איין אמת'ען איבערגעבענסטען פריינד, איז געווען, ווי דער לעזער קאָן זיך שטויסען, סאַשאַ סאַפּראָנאָוויטש.

דעם אַפּטייקער'ס זוהנדעל האָט נישט געוואַרט, ביז שאָסטע־פּאָל וועט קומען צו איהם און וועט איהם בעטען, ער זאָל עפּיס טהון. סאַשאַ, וויבאַלד ער האָט נאָר דערהערט, אַז בייגאַכט האָט מען צוגענומען טאַמאַראָ'ן, איז ער גלייך אַרויסגעלאָפען אַרויף צו שאָסטעפּאָל'ען און האָט געטראָפען די אומגליקליכע מוטער, שיווקע שאָסטעפּאָל, אין אַזאַ לאַגע, וואָס מע האָט געמוזט רופען באַלד אַ דאָקטאָר, מינטערען און ברענגען רפואות פון דער אַפּטייק, און שפּעטער, אַז דער פּאָטער איז געקומען פון זיין גליקליכער רייזע איבער זיינע כריסטליכע און אידישע גוטע פריינד און איז אַריינגע־פאַלען אין שטוב אַריין מיט אַזאַ פּנים, וואָס מע האָט פערשפּאָרט ווערטער, — האָט סאַשאַ זיך אַליין אַרויסגערופען, אַז טאָמער דאַרף מען ערגיץ געהן גענואָהר ווערען—געהט ער; טאָמער דאַרף מען אָנ־ווענדען פּראָטעקציעס, אויסנוצען זכות־אבות, האָט ער אַ וועג דורך זיין פּאָטער. דער אַפּטייקער האָט זעהר פיעל בעקאַנטע כריסטען, אָפיציערען, וואָס ער שפּיעלט מיט זיי אין קאָרטען...

— שאַט! — האָט אַ זאָג געטהאָן סאַשאַ און האָט זיך גענגע־בען אַ פּאַטש אין שטערן. — איך האָב! איך האָב! ביי מיין פּאָ־טער איז דאָ אַ בעקאַנטע פּערזאָן, איין אַלטע „באַרישני", נאַדיעזש־דאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ הייסט זי, זי קומט צו אונז אַלע טאָג אין דער

אפטייק. האָט די נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ אַ ברודער אַ זשאַנ־דאַרמסקי ראַטמיסטער, וואָס ער מוז וויסען אַלץ. אויב איהר וועט מיר ערלויבען, טהו איך שוין אַ געה צו דער נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנ־דראָוונאַ... איך בין ביי איהר אַ גאַנצער חשוב...

— אויב איך וועל אייך ערלויבען? — זאָגט איציקעל שאַסטער־פּאַל און קאָן מעהר נישט רעדען, און ווען ער זאָל זיך ניט שעמען פאַר'ן אַפּטייקער'ס זוהנדעל, וואָלט ער איהם געפאַלען אויפ'ן האַלז קושען, וואָרום ער פיהלט, אַז ער, סאַשאַ, איז איהם אַ פריינד, איין אמת'ער, איין איבערגעגעבענער פריינד, דער איינציגער צווישען אַלע גוטע פריינד!...

סאַשאַ איז אַוועק צו דער „אַלטער באַרישני" און האָט זי גע־טראָפען ביי זיך אין גאָרטען איבערזעצען קוויטען. דערזעהען דעם יונגען סאַפּראַנאָוויטש, האָט זי זיך אויפגעהויבען פון איהר אַר־בייט און איז איהם געגאַנגען אַקעגען מיט אַ שענעם „גוטמאָרגען", איהם אויסגערעדט, פאַר וואָס ער קומט ניט אָפט אַהער, אין דעם קליינינקען גן־עדן, וואָס זי אַליין מיט איהרע אייגענע הענד האָט בעשאַפען. דאָ האָט איהם נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ מיט איהר הענטעל בעוויזען באמת אַ קליינעם גן־עדן פון פערשיעדענע בלומען, וואָס שמעקען, יונגע בוימלעך, וואָס בליהען, סאַמעטען גראָז, וואָס בעט זיך, מע זאָל דאָס אַ גלעט טהון, און געלע שמאָלע סטעזשקעלעך, מיט זאַמד אויסגעשיט, וואָס ציהען זיך, ווי געלע סטייגעס אויף גרין זיידענצייג, מיט בלומען בעפּוצט פון דער מיל־דער האַנד פון דער דאָזיגער פעע, אָדער פּרינצעסין פון גן־עדן, נאַ־דיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ. עס איז נאָר געווען איין עבירה און אַ פערדראָס, וואָס די פעע, אָדער די פּרינצעסין פון דעם גן־עדן, מיט די ברילען אויף דער נאָז, האָט מיט איהר גראָבליכער מאַנסבילשער שטימע גענומען אויסרעכענען, וואָס דאָס קאָסט, וואָס דאָס גאַנצע הויז קאָסט, און וואָס דאָס הויז ברענגט־איין, און וואָס דער גאָרטען ברענגט־איין, — „ס'איז נישט כדאי, עס טראָגט ניט אַפילו קיין פינף פּראָצענט"... אַ פעע מיט ברילען... אַ פּרינצעסין מיט פּראָ־

צענט... אַך, ווי ווינציג דאָס שטימט מיט דעם קליינינקען גן־עדן!... און סאַשאַ טרעט־צו צו זיין זאַך, וואָס צוליעב דעם איז ער געקומען.

די גאַנצע צייט, וואָס דער יונגער סאַפּראָנאָוויטש האָט גערעדט, איז די אַלטע „באַרישני“ געשטאַנען, די הענד פערלעגט אַהינטער, געקוקט דורך די ברילען אַרויף אויפ׳ן הימעל און געהערט מיט קאָפּ. און אַז סאַשאַ האָט געענדיגט, האָט זי אַוועקגעשטעלט די ברילען אויף איהם און געזאָגט מיט איהר גראָבליכער מאַנסבילשער שטימע:

— ווילט איהר, הייסט דאָס, איך זאָל דורך מיין ברודער אייך איבערגעבען אַלץ, וואָס בעלאַנגט צו דער געפאַנגענער. ווי אַזוי הייסט זי? טאַמאַראַ? אַ פּאָעטישער נאָמען... זעהר אַ פּאָעטישער נאָמען!... אָבער, איך מוז אייך זאָגען, מיין ליעבער יונגער מאַן, אַז די אויפגאַבע איז ניט פאַר מיר. איהר ווילט וויסען, פאַר וואָס? איך וויל נישט האַנדלען מיט אַ זשאַנדאַרמסקי.

— אייער ברודער דער ראָטמיסטער... — וויל איהר סאַשאַ אָפּענטפערען.

— מיין ברודער איז דער זעלבער, וואָס זיי, דער זעלבער זשאַנדאַרם. איך וויל איהם נישט קענען! איך וויל זיין פּנים נישט אָנקוקען!

אויף אַזאַ קלאַפּ האָט זיך סאַשאַ ניט געריכט. סאַשאַ איז אָבער ניט פון די מענשען, וואָס פערלירען זיך ביי׳ם ערשטען אָפּשטויס. ער האָט אָנגעווענדט אַלע קרעפטען. ער האָט אָנגעשיקט אויך זיין פאָטער אויף דער „אַלטער מויד“, און ער האָט גע׳פּועל׳ט, אַז זי זאָל זיך איבערבעטען צוליעב דעם מיט איהר ברודער דעם זשאַנדאַרמסקי ראָטמיסטער. און עס איז ניט אַוועקגעגאַנגען קיין עטליכע טעג, האָט נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָווגאַ געבראַכט צו טראָגען אין דער אַפּטייק אריין אַ גאַנצען פּאַק מיט נייעס, פערדרעהטע, פערפּלאָנטעטע, פערקריפּעלטע, דער רוח אַליין קאָן דאָ ברעכען דעם קאָפּ: עפּיס אַ מיידעל, וואָס האָט זיך אויפגעהאַנגען

אין טורמע... און אַ בעקאַנטשאַפט מיט אַ מענטשן, וואָס האָט אוועקגעשיקט איינעם אויף יענער וועלט...

— דער שווארצער יאָהר זאָל זיי וויסען דאָרטען! זאָלען זיי אייך אַלע ברעכען די קעפּ! און מיך זאָלט איהר לאָזען צורוה און נישט בעטען מעהר. איך זאָל מיר שמוצען די הענד! און פאָלגט מיך, יונגער מאַן, טהוט אַ שפּיי אויף דעם גאַנצען עסק און קומט בעסער צו מיר אין גאָרטען היינט. וועל איך אייך מכבד זיין מיט „שפּאַנקעס“, מיין אייגענע פלאַנצונג. איהר האָט נאָך אַזעלכע שפּאַנקעס ניט געגעסען! ווען איך האָב אַזעלכע בוימער אַ סך, וואָלט איך געקאָנט פערגרעסערען די הכנסה פונ׳ם גאָרטען אין צוויי, אויב ניט אין דרייען...

זעלבסטפערשטענדליך, אַז סאַשאַ סאַפּראָנאָוויטש האָט איבער־געגעבען טאַמאַראָ׳ס פאָטער די דאָזיגע ידיעה אין זעהר אַ איידע־לער פאָרם. אָדער ווי זיין פאָטער דער אַפּטייקער האָט זיך אויס־געדריקט אויף זיין אַפּטייק־לשון: „אַ ביטערע פּיל איינגעוויקעלט אין גאָלד“. ער האָט געמאַכט די גאַנצע געשיכטע צו קליין געלד, און אַז איציקעל שאַסטעפּאַל האָט מיט שרעק און מיט האָפנונג אויסגעהערט די דאָזיגע בעפּוצטע געשיכטע, האָט איהם דאָס פּנים געשיינט, די אויגען געלויכטען, ווי ביי אַ קליין קינד, וואָס מע האָט נאַר־וואָס בעשטראָפט און איבערגעבעטען מיט אַ שפּיעלכעל: „ער ווייסט שוין, ער פאַרשטעהט שוין — אַלץ איבער אָט דעם ראָמאַנענקאָ, ימח שמו וזכרו“...

פון יענעם טאָג אָן האָט סאַשאַ נישט גערוהט. ער האָט דורכ־געשלאָגען, ווי ער אַליין האָט זיך אויסגעדריקט, אייזערנע מויערען, און זיך בעקאַנט מיט אַזעלכע מענשען, וואָס ער וואָלט זיינע יאָה־רען אויסגעלעבט און וואָלט זיי נישט געקענט. ער איז געוואָהר געוואָרען סודות... עס איז איהם געראָטען, געוויינטליך, פאַר געלד (שאַסטעפּאַל האָט ניט געזשאַלעוועט קיין געלד), צו לייענען אַ קאָפּיע פון טאַמאַראָ׳ס אַ בריעף צו איינעם אַ חברה־מאַן מיט׳ן נאָמען מאַרטשענקאָ. אַ בריעף אַ הייסער, אַ פלאַם־פייעריגער

בריעף... סאשא וואָלט זיך נערעכענט גליקליך, ווען טאַמאַראַ שרייבט צו איהם, צו סאשאַ'ן, אזא בריעף... ער האָט נעבאך אַלץ געמוזט אַראָפּשלינגען, נאָר עס האָט זיך נישט געהאַנדעלט דאָ אום זיינע אייגענע געפיהלען צו טאַמאַראַ'ן; דאָ איז געווען נויטיג אַרויסצורייסען זי פון די אייזערנע נעגעל, אַרויסשלעפּען זי פונ'ם אָפּגרונד, אין וועלכען זי איז אַריין און אין וועלכען זי האָט וואָס ווייטער אַלץ מעהר געזונקען. עס האָט זיך ביי זיי געוויקעלט איין ענין אינ'ם אַנדערען: דער נאָמען מאַרטשענקאָ איז געווען געבונדען מיט ראָמאַנענקאָ. ראָמאַנענקאָ־מאַרטשענקאָ איז געווען איינגעפלאָכטען אין דער געשיכטע פון מאשא באַשעוויטש, וואָס האָט אזוי טראַגיש געמאַכט אַ סוף צו איהר לעבען אין טורמע...

איין אָפטער גאַסט איז געוואָרען איציקעל שאָסטעפּאַל ביי זיין שכן דעם אַפּטייקער אין הויז... ער האָט זיך בעפריינדעט ניט נאָר מיט'ן אַפּטייקער'ס זוהנדעל, נאָר אויך מיט'ן אַפּטייקער אַליין, און מיט סאשאַ'ס חבר, קעסלער. עס איז געווען צו זעהען אַלע פאַרנאַכט ביי'ם אַפּטייקער אין שטוב אַ קליינע אסיפה פון היימי־שע מענשען: סאָלאָמאָן סאַפּראָנאָוויטש, איציקעל שאָסטעפּאָל, סאשא סאַפּראָנאָוויטש און זיין חבר שמעון קעסלער, און מע האָט גערעדט נאָר פון איין פּערזאָן — פון טאַמאַראַ'ן, און נאָר פון איין זאַך — פון איהר בעפרייאונג.

— דו ווייסט, וואָס איך וועל דיר זאָגען? — אזוי מאַכט אי־ציקעל שאָסטעפּאַל צו זיין פרוי שיווקע. — אָט דער סאַפּראָנאָ־וויטש (שוין אוים „אַפּטייקער") איז אַ גאַנץ וואויל מענטשעל. מיר איז געפעלען, ווי אַזוי ער פיהרט זיך מיט זיין זוהן (שוין אוים „זוהנדעל", נאָר „זוהן" !), ווי אַזוי ער גיט איהם אָפּ כבוד און ווי אַזוי ער האָט איהם ליעב — און ס'איז טאַקי דאָ וועמען !...

אויך דער אַפּטייקער האָט געביטען די מיינונג אויף זיין שכן שאָסטעפּאַל. ער זאָגט צו זיין זוהן:

— אַ רחמנות נעבאך אויף אונזער שאָסטעפּאַל ! (שוין אוים „אידאַש" !) ער איז גאָר נישט אזא ווילדער מענש, כלעבען !

קאפיטעל ז.

אלסדינג רוהט.

מיט ריזענטריט איז זיך די בעוועגונג געגאנגען איהר וועג איבער אלע שטעדט און שטעדטלעך אין איין גרויסען וויעדער־קול. אין וועלכען עס האט אפגעקלונגען דאס איינציגע ווארט פ ר י י־ ה י י ט... אלע רעדער פון דער גרויסער לאנד־מאשין האבען זיך ווי דורך א בעפעל פון א גרויסען מעכאניק, אדער דורך א כשוף פון א צויבער־שטעקען, אפגעשטעלט. און אלץ איז ווי פערשטאר־בען געווארען, און א מאדנע רוה און א מערקווירדיגע שטילקייט איז אריינגעטראטען אין גאנצען לאנד, א מין נאטירליכער פייער־טאג, א גרויסער יום־טוב, נישט אזא יום־טוב, וואס ס'איז איבער־געגעבען געווארען צו די מענשען בירושה, נאר אזא מין יום־טוב, וואס מענשען אליין האבען איהם בעשאפען, וואס מענשען אליין האבען, נאך א סך יאהרען שווער ארבייטען און נאך א סך יאהרען זיך ארומרייסען איינער מיט'ן אנדערען, מיט א מאל איהם, דעם יום־טוב, ארויסגערופען אין לעבען, האבען זיך פעראייניגט אונטער איין אידעע און זיך צענויפגעקליבען אלע אין איין ארט און גע־זאגט צו זיך אליין: היינט זאל זיין שבת וינפש — גערוהט און אויסגערוהט!...

— א גוט יום־טוב אייך! — האט געזאגט יודעל קטנתי, אריינ־געפאלען צו נחמיה דעם שוסטער מיט אזא יום־טוב'דיג אויסזעהען, ווי סיידען שמחת־תורה קאן א איד זיין אזוי בגילופין. אפשר איז דאס געווען דערפאר, ווייל יודעל קטנתי איז שוין געווען אין א פאר ערטלעך ביי בעקאנטע בעלי־מלאכות און געטרונקען לחיים לכבוד דעם גרויסען יום־טוב, וואס „מיר בעלי־מלאכות" האבען גע־מאכט? און אפשר איז דאס געווען דערפאר, ווייל זיין „זוגתי" (אזוי האט ער זי גערופען: „מיין זוגתי") האט איהם ארויסגע־טריבען, ער זאל גערן קריגען ערגיץ אויף שבת? און אפשר איז די פרייליכקייט איהם געקומען דערפון, וואס זיין „קדיש" איז אר־

בערגעפיהרט געוואָרען פון איין געפּענגעניש אינ'ם אַנדערען, און ס'איז אַ סברה, אַז מע זאָל איהם משפּט'ען מיט פעלד־געריכט, אָדער, ווי יודעל רופט דאָס אָן, „בחסד וברחמים — מיט יושר און מיט סאָוועסט, אַ שטריקעל אויפ'ן האַלז און פּאָזשאַלויטע אַוו קאַזנאָו"?...

— אַ מצוה, זאָל זיך אַ הונט ניט גלוסטען קיין המנטאַש, אַז ער הערט ניט די מגילה!

אַזוי לאָזט אויס יודעל קטנתי מיט זיין בלומענשפּראַך און בע־קומט אַ פּאַרציע פון נחמיה דעם שוסטער'ס ווייב, זיסעל:

— אַ חרפּה און אַ בושה אין אייער ווייטען האַלז אַריין! ווי שעמט זיך דאָס ניט אַ איד היינטיגע צייטען רעדען אַזעלכע ווער־טער און מאַכען חוזק פון איין אייגענעם זוהן, וואָס האָט איינגע־שטעלט זיין לעבען פאַר אייך און פאַר מיר און פאַר אונז אַלעמען? אייער גליק, וואָס מיינע קינדער זענען איצט נישטאָ אין דער היים; מיין חיים וואָלט אייך געגעבען אַ פּעטשאַטעק, אַז ס'וואָלט אייך פינסטער געוואָרען איןביידע אויגען!

— וואָס טיבע יוצר המאורות! — זאָגט יודעל קטנתי, און נחמיה דער שוסטער זעצט דאָס איבער אויף אידיש:

— אָט האָסט דו דיר אַ חתונה!

— וואָס דען? זעצט זיך אוועק אַזאַ איד אָפּלאַכען פון זיין אייגען קינד, וואָס איז זיך מפקיר פאַר דער וועלט...

— פאַר דער וועלט? — זאָגט יודעל. — די „וועלט" האָט, הייסט עס, אַריינגעשיקט אַ בריוועל צו מיין זוהן: „ידידי רב וועלוועל! הנה כפי באשר אַזוי ווי איך, „וועלט", בין פּאַרביי, איך דאַרף האָבען פרייהייט, לכן בקשתי, זאָלסט זיך מטריח זיין צו מיר למען השם מיט נחמיה דעם שוסטער'ס צוויי בנים און מיט חוה דער אידינע'ס קדיש, און מיט נאָך אַזעלכע אנשי־חיל פון אונ־זער פאָלק עמך... שאַ! ברוך הבא, אַ איד רב ליפּאַ!...

דאָס איז געווען ליפּא באַשעוויטש.

ווען יודעל קטנתי זאָל נישט געבען צו וויסען, אַז דאָס איז ליפּא באַשעוויטש, וואָלט מען איהם זיכער נישט דערקענט. אַזוי שטאַרק האָט זיך דער אָרעמער „האָלץ־איד" איבערגעביטען. זיין בעזעמדיגע באָרד איז געוואָרען וויים ווי שניי און צעשפּרייט אין דער ברייט איבער'ן גאַנצען פּנים. און דאָס פּנים אַליין איז געוואָרען מאָדנע געל־גלאַנצענדיג און געקנייטשט, ווי אַ צעקנייטשטע מגילה אויף דער לינקער זייט. דער שטערן האָט זיך אַרויסגערוקט אַרויף מיט צוויי גאַנץ טיעפע ווינקלען. דאָס היטעל טראָגט ער איבער די אויגען, דאָס האַרץ ביי איהם איז צעהראַסטעט, די קאַפּאָטע איז צעפּליקט, איין אַרבעל אויסגעריסען, און אַ גרויסען שטעקען אין האַנד טראָגט ער. און די אויגען ביי איהם ברענען ווי קויהלען, קוקען אין איין פּינטעל אריין, און רעדען רעדט ער מיט אַ ניגון, אָהן איין אָפּשטעל, שטעהט נים אויף איין אָרט, געהט פון איין שטוב אין דער אַנדערער און וועקט דעם עולם, גרייט איהם צו צום גרויסען אומגליק, צום אויסגוס, צום שטורם, וואָס קומט אויף דער וועלט.

— הערט־צו, פעלקער! — אַזוי האָט ליפּא אָנגעהויבען מיט אַ ניגון פון פּסוק, אַז ער איז אריינגעקומען צו נחמיה דעם שוסטער.— פאַרנעמט, איהר מענטשען פון דער וועלט, וואָס מיין מויל טהוט צו אייך רעדען אַצינד. וואַכט־אויף פון אייער שלאָף, הויבט־אויף אייערע אויגען אַרויף און אַראָפּ, אַרום און אַרום, און זעהט, ווי עס חמאַרעט זיך דער הימעל. שוואַרצע וואָלקענס טראָגען זיך אין דער לופטען, דער ווינט טהוט זיי טרייבען מיט אַ גרוים איילעניש, און זיי פאַרדעקען דעם גאַנצען הימעל. אָט באַלד ברעכט־אויס אַ שטורם, אָט באַלד קנאַלט־אויס אַ דונער און עס טהוט אַ זעץ אַ רעגען, אַ שלאַגס־רעגען, אָבער נישט קיין רעגען פון וואַסער, נאָר אַ רעגען פון בלוט. עס פליסען טייכען, טייכען פון בלוט לויפען באַרג־אַראָפּ, פילען־אָן די הייזער, טרייבען־אַרויס די מענטשען אויף דער גאַס, לויפען־אַרום ווי משוגעים, שרייען און פילדערען, קוקען־אַרויף, געהען ביז'ן האַלז אין בלוט און רופען צו גאָט, ער זאָל זיי

העלפען. אָבער ער הערט ניט, דער גאָט, ער איז א גאָט פון נקמה. ער קאָן אייך ניט פארגעסען אייערע זינד און אייער שולד, וואָס איהר טהוט פאַלשען, נאַרען איינער דעם אַנדערען, שווינדלען און ליגנערען און פארגיסען אומזיסטיג בלוט...

— אָט וועט איהר באַלד הערען, ווי ער וועט אויסלאָזען מיט א מאָדנעם געזאַנג! — אזוי באַמערקט יודעל קטנתי, און ער האָט געטראָפען: ליפּא באַשעווימש פאַלט־אריין פונ׳ם פריהערינגען נוסח אינ׳ם נוסח פון קינות און לאָזט־אויס זיין דרשה אזוי:

— זאַמעלט אייך צענויף אַלע, איידער עס קומט דער בלוטיגער מבול אויף דער וועלט, טהוט תשובה, זייט מתפלל און זאָגט: אנא ד׳ הושיעה נא — עגעדען, מאַגעדען, מאַגדאַדען! עעעעגעדען, מאַגעדען, מאַגדאַאאַדען!!!...

— רב ליפּא! אפשר וועט איהר עפּיס עסען? — פרעגט איהם נחמיה דעם שוסטער׳ס ווייב.

— עסען? — פרעגט ליפּא און פאַלט אריין צוריק אין זיין פריהערינגען נביאות׳דיגען טאָן אריין. — אייער אייגען פלייש וועט איהר עסען, איינס דאָס אַנדערע לעבעדיגערהייד, א מוטער וועט אויפפרעסען איהר אייגען קינד, און קינדער וועלען מאַכען א סעודה פון זייערע עלטערען, א ברודער וועט פארקויפען זיין אייגענע שוועסטער, א חתן — זיין כלה. עס וועט אויסגעמעקט ווערען דאָס וואָרט „רחמנות" פון דער וועלט, ביז גאָט׳ס צאָרן וועט ניט אויסגעגאָסען ווערען אין א גרויס דערטערינקעניש, א מבול פון בלוט און פון טרערען. דאָס זענען די טרערען פון אַלמנות און יתומים, פון אַלטע פאָטער און מוטער, פון שוועסטער און ברידער, וואָס האָבען זיך געלאָזט פייניגען פון די אומריינע רשעים און האָבען נישט געוואָלט רופען צו גאָט און לויבען זיין נאָמען און זינגען צו איהם אויף א קול: עגעדען, מאַגעדען, מאַגדאַדען! עעגעדען, מאַגעדען, מאַגדאַאַדען!! עעעעגעדען, מאַגעדען, מאַגדאַאַאַדען!!...

— וואו איך האָב ערגיץ אַ שונא און וואו איהר האָט אַ שונא און אויף אַלע גויישע שונאים געזאָגט געוואָרען אַזאַ סוף, רבונו של עולם!

אַזוי זאָגט זיסעל די שוסטערין און ווישט די אויגען מיט'ן פאַרטוך. ליפּא באַשעוויטש הערט נישט אויף צו זאָגען נביאות אַלץ מיט דעם זעלבען נוסח:

— זעהט איהר דען ניט, ווי עס פאַלען שטיינער פונ'ם הימעל? פייעריגע שטיינער, פעך און שוועבעל, און פערדערען, פערדערען, פער־דערען אָהן אַ שעור? הערט איהר דען ניט קיין געשריי פון גע־שענדעטע ווייבער, פון צעריסענע קינדער, און פון אַלטע לייט מיט צוויעקעס אין מוח? זעהט איהר דען ניט קיין אויפגעשניטענע בייכער, אָנגעפילט מיט לעבעדיגע קעץ?...

— זאָל שוין זיין גענוג, רב ליפּא, געהט אייך געזונטערהייד!— זאָגט צו איהם זיסעל און בעגלייט איהם אַרויס פון דער טהיר. און עס הערט זיך נאָך פון יענער זייט ליפּא'ס געזאַנג אַלץ מיט'ן אייגענעם טרויעריגען נוסח פון קינות: „עגערדען, מאַגערדען, מאַג־דאַרען!"...

קאַפּיטעל ח.

מזל טוב! גוט יום טוב!

. . . .

. . . .

וואָס האָט זיך אַזעלכעס געטראָפען? פון וואַנען האָבען זיך גענומען אַזוי פיעל מענשען אויף דער גאַס? וואָס לויפען דאָס אַרום פון גאַנץ פריה אָן סטודענטען מיט לאַנגע פּאַפּירען אין די הענד און טיילען יעדען איינציגען, ווערמען זיי בעגעגענען, פּראָנק און פריי? וואָס נעמט מען זיך אַרום אין מיטען גאַס? וואָס קושט מען זיך? וואָס גראַטולירט מען זיך? וואָס גיט מען אָפּ מזל־טוב? און וואו איז ערגיץ פּאָליציע? פאַר וואָס זעהט מען ניט קיין סאָלדאַטען, קאָזאַקען, זשאַנדאַרמען?...

די גאסען ווערען אלע מינוט פולער, מענשען — מעהרער. קיין טראמוויי, קיין דראזשקעס זעהט מען ניט פאהרען. אלץ בע־וועגט זיך, אלסדינג געהט.ביידע זייטען טראטואַרען און די גאנצע גאס אין מיטען זענען געפּאקט מיט מענשען. און די פּנים'ער פון די מענשען לייכטען. און אָנגעטהאָן איז מען יום־טוב'דיג. און רויטע בענדלעך האָט מען זיך צוגעשפּילעט אויפ'ן הארצען. און רויטע פאָהנען האָט מען אויפגעהאנגען אויף די טויערען פון די הייזער, רויטע טישטיכער האָט מען אויסגעהאנגען אויף די באַל־קאָנעס, רויטע קוויטען אויף די פענסטער. אָט האָט זיך אָפּגע־שטעלט א מיידעל מיט א רויט זיידען טיכעל אויפ'ן קאָפּ. אין איין מאָמענט רייסט זי אראָפּ פון קאָפּ דאָס רויטע טיכעל, צעררייסט דאָס אויף א סך קליינע שטיקלעך, צעטיילט זיי צווישען די סטו־דענטען, וואָס רינגלען זי ארום פון אלע זייטען און רייסען די רויטע שטיקלעך ביי איהר פון די הענד. אלע זענען יום־טוב'דיג, פריילי, אָבער ערנסט. ס'איז פאָרגעקומען עפּיס א גרויסע, א מורא'דיג־גרויסע זאך...

* * *

איציקעל שאָסטעפּאַל איז נאָך געשלאָפען, אז מע האָט אָנגע־קלאָפּט צו איהם אין דער טהיר אריין.

— ווער איז? — האָט זיך געלאָזט הערען איציקעל'ס קול.

— ס'איז איך, סאפּראָנאָוויטש.

— סאשא? וואָס איז דאָרטען?

— מזל־טוב, קאָנסטיטוציע!

— וואָס?

— א קאָנסטיטוציע האָט מען אונז געשענקט... שטעהט אויף, עס קעהרט זיך די וועלט!

— שיווקע, דו הערסט?

— וועה איז מיר! וואָס האָט זיך געטראָפען?

— קאָנסטיטוציע!...

— איך בעט אייך, זאָלט איהר געזונט זיין, וואָס איז דאָס

אזעלבעם? — זאָגט שיווקע צו סאשאַ'ן, און איציקעל ווערד אין בעס, מאַכט מיט די הענד און גיט איהר צו פערשטעהן אויף די פינגער:

— וואָס פארשטעהסט דו ניט? קאָנסטיטוציע הייסט אַ קאָנ־סטיטוציע!

און איציקעל דרעהט־אויס דעם קאָפּ צו סאשאַ'ן, ווי איינער רעדט: „געהט טענה'ט מיט אַ אידינע!" סאשאַ סאַפּראָנאָוויטש אָבער האָט געדולד און גיט צו פערשטעהן דער מאַדאַם שאַסטעפּאַל, וואָס הייסט דאָס קאָנסטיטוציע, און ער גיט צו, אז ווי באַלד מע האָט אונז געגעבען אַ קאָנסטיטוציע, קאָנען מיר האָפען אויף אַמנעסטיע.

— איהר פארשטעהט? אין אַ פּאָר שעה ארום וועלען מיר האָבען די זכיה צו זעהען טאַמאַראַ'ן פריי אָט־דאָ־אָ אין שטוב!

סאשאַ זאָגט דאָס מיט אַזאַ איבערצייגונג, אז די פּאָטער־און־מוטער קוקען זיך איבער איינס מיט דאָס אַנדערע, קאָנען זיך ניט איינהאַלטען און צעוויינען זיך. ער געזעגענט זיך אָפּ אויף גיך און לויפט־ארויס און בעגעגענט זיך אויף די טרעפּ מיט'ן פּאָטער.

— סאשאַ? פון וואַנען איז?

— פון די שאָסטעפּאַלס.

— האָסט זיי אָנגעזאָגט די בשורה?

— נו, געוויס.

— וואָס האָב איך דיר געזאָגט?

— וואָס האָסט דו מיר געזאָגט?

— קאָנסטיטוציע!...

— וואַרט אויס, פּאַפּאַ, ביזט נאָך ניט פאַרטיג.

— וואָס רעדסט דו, סאשאַ, גאָט איז מיט דיר! אָט איז די צייטונג, נאַ לייען!

— איך האָב שוין געלייענט, געלייענט...

— נו?

— נו — נו!...

קיין ווערטער האָט מען מעהר נישט בעדאַרפט. דער פּאַטער האָט פערשטאַנען, וואָס דער זוהן מיינט. ער קען איהם. דער אַפּ־טייקער איז אויסער זיך פון סאַשאַ׳ס ענטפער. ער האָט אויפגע־שטעלט אויף איהם די בלויע ברילען און וויל איהם עפּיס זאָגען, קומט אָן די „אַלטע מויד“ מיט׳ן הונד העקטאָר און פאַלט־אַרויף דעם אַפּטייקער אויפ׳ן האַלז און קושט זיך מיט איהם און גראַ־טולירט איהם מיט דער קאָנסטיטוציע און זאָגט, אַז איצטער זע־נען אַלע מענשען גלייך... און וויל זיך צעקושען אויך מיט׳ן אַפּטיי־קער׳ס זוהן. קומט אָן פון דער אַנדערער זייט קעסלער און שלעפּט איהם אַוועק, און נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ בלייבט מיט׳ן אַפּטייקער אין צווייען, און זי קוקט אַרויף דורך איהרע ברילען, און עס לאָזט זיך הערען איהר מאַנסבילשע שטימע:

— זעהט נאָר וואָס דאָרטען טהוט זיך!

דאָס, וואָס זיי האָבען דערזעהען, לאָזט זיך ניט בעשרייבען אַזוי גרינג. דאָס איז געווען אַ מבול פון מענשען, וואָס האָבען זיך צענויפגעגאָסען אינאיינעם מיט די גאַסען, און צוזאַמען מיט די גאַסען האָבען זיי געוואַכסען און בעוועגט זיך. ניט מענשען זענען געגאַנגען, נאָר גאַסען, גאַנצע גאַסען, און קעפּ, געדיכט ווי זאַנגען אין פעלד, האָבען זיך געוויעגט קוים־קוים, ווי עס וויעגען זיך די זאַנגען פון אַ קליין לייכט ווינטעל. און פאָהנען האָבען גע־פלאַטערט איבער די קעפּ, און די באַלקאָנען פון די הייזער מיט די דעכער און מיט די פענסטער זענען געווען בעהאַנגען מיט רויטען און בעזעצט מיט מענשען, און אַלסדינג איז געווען צענויפגעגאָסען אינאיינעם: מענער און פרויען און קינדער, און כריסטען און אי־דען. און שטיל איז געווען און רוהיג און יום־טוב׳דיג, ווי יום־טוב אין אַ מקום קדוש. און קיין זכר פון פּאָליציע איז נישט געווען. און חאָטש ס׳איז געווען איין אָקטאָבער־טאָג, האָט די זונן גע־מאַכט שלום מיט דער ערד צוליעב דעם גרויסען יום־טוב אויף דעם דאָזיגען טאָג און האָט געלויכטען, געשיינט און געוואַרעמט, ווי אינ׳ם שענסטען זומער־טאָג. און פון די זייטיגע גאַסען זענען

אויסגעוואַכסען נייע ימים פון מענשען מיט פּאַהנען און האָבען זיך צענויפגענגאַסען אינ'ם גרויסען מבול פון קעפּ, און אַלע אינ־איינעם האָבען שטורמדיג בעגריסט דעם גרויסען יום־טוב, דעם ערשטען פרייהייטס־טאָג אינ'ם גרויסען לאַנד. און עס האָבען זיך געהערט פערשיעדענע ליעדער און געזאַנגען. און עס האָבען זיך ארויסגעריסען אַלע מאָל פערשיעדענע ווערטער און אויסגעשרייען. נאָר אָפּטער פון אַלע ווערטער האָט מען געקאָנט הערען דאָס וואָרט: „קאָנסטיטוציע!" „קאָנסטיטוציע!"

טויזענדער קולות האָבען זיך ארויסגעריסען פון טויזענדער העלזער און האָבען אָנגעפילט די לופט מיט דעם איינציגען ליעבען טייערען וואָרט: „קאָנסטיטוציע!"

עס האָט זיך אויסגעוויזען, אַז ניט נאָר די מענשען — די הייזער, די דעכער, די גאַסען, די בוימער, די שטאָדט, די שטיינער האָבען געשריגען „קאָנסטיטוציע!" עס האָט זיך געדאַכט, אַז אויך די ערד ציטערט און שרייט: „קאָנ־סטי־טו־ציע!"

איינער פון דעם גאַנצען מבול מיט מענשען איז אַרויפגעשפּרונגען אויף איין איבערגעקעהרטען פאַס און האָט אויסגעדונערט מיט אַ גראָבער באַסאָווער שטימע, אין וועלכער ס'איז געוועזען צו דער־קענען דעם בעוואַכסענעם פּאַרשוין מישא בערעזניאַק־ניידיטש.

— בירגער! דאָס ערשטע מאָל ווערד איהר אָנגערופען מיט דעם דאָזיגען פרייען נאָמען „בירגער"! ערלויבט מיר, איין אומ־בעקאַנטען, צו גראַטולירען אייך מיט דעם גרויסען יום־טוב, מיט דעם גרויסען טריומף. בירגער! מיר פייערען אונזער טריומף, מיר פרייען זיך מיט אונזער יום־טוב! פערגעסט אָבער נישט אונזערע קעמפער, די, וועלכע האָבען פערגאָסען זייער בלוט, די, וועלכע האָבען געשענקט זייער לעבען, די, וועלכע האָבען אַוועקגעטראָגען זייערע קעפּ אויפ'ן עשאַפאָט פאַר אונז און פאַר אונזער פרייהייט. אויף די קניע זאָלט איהר פאַלען, אַלע ביז איינעם!

און דער גאַנצער מבול פון מענשען שטעלט זיך אוועק, ווי איין מענש, אויף די קניע, און דער רעדנער טהוט דאָס אייגענע

אויף דעם איבערגעקעהרטען פאַס, הויבט־אויף די האַנד און לאָזט־אַרויס מיט זיין באַסאָווער שטימע דאָס געוויסע טרויער־ליעד:

„ווי זשערטוואָיו פּאַלי —
איהר זענט אַ קרבן געפאַלען"...

און דער גאַנצער מבול פון מענשען האַפּט־אונטער, ווי איין מענש, דאָס דאָזיגע טרויער־ליעד, און עס לאָזען זיך אַראָפּ די רויטע פאָהנען, און אַלע קעפּ זענען אַנגעבויגען, און אַלע זינגען, און פּיעלע־פּיעלע וויינען, וואָרום פּיעלע־פּיעלע האָבען אייגענע און בעקאַנטע, וואָס זענען געפאַלען... און אַ הייליגע שטילקייט ווערד פערשפּרייט איבער דעם מבול פון אָפּגעדעקטע קעפּ פון די אַלע מענשען, וואָס האָבען זיך דאָ צענויפגעזאַמעלט אינ'ם נאָמען פון דער פרייהייט...

און אז דער רעדנער שטעלט זיך אויף די פיס, שטעהט אויף מיט איהם דער גאַנצער מבול פון מענשען, און זיין באַסאָווע שטימע דונערט ווייטער:

— בירגער! מיר האָבען אָפּגעגעבען אונזער חוב צו די געפאַלענע קעמפּער. איצט דאַרפען מיר זיך דערמאָנען אָן די קעמפּער, וועלכע זענען נאָך ניט געפאַלען. זיי לעבען נאָך און מוטשען זיך אין די ענגע פינסטערע טורמעס. אָן זיי דערמאָנט אייך. זיי וויסען נאָך ניט פון אונזער גרויסען יום־טוב, וואָס זיי האָבען אונז בעשאַפען. צו זיי, צו זיי לאָמיר געהן! צו די מאַרטירער פאַר אונזער פרייהייט לאָמיר קומען! אַלע, ווי איין מענש, לאָמיר זיך לאָזען צו די טורמעס. קיין איינציגער זאָל ניט בלייבען דאָ. אמנעסטיע לאָמיר פאָדערען פאַר אונזערע שוועסטער און ברידער! בעפרייען זאָל מען זיי באַלד, די רגע, די טהירען עפענען און אַרויסלאָזען די אומשולדיגע. און זאָל מען אונז בעגעגענען מיט פייער, וועלען מיר אַלע פאַלען. צו די טורמעס, בירגער, צו די טורמעס!

— הוררררראַ!!! — קאַטשעט זיך אַ הילך פונ'ם מבול מיט

מענשען פון איין עק שטאָדט ביז'ן אנדערען, און גאַנצע חוואַליעס קעפּ טראָגען זיך אַהין, צו די טורמעס!

די ערד, וואָס טראָגט אויף זיך די דאָזיגע אַלטע שטאָדט, האָט נאָך קיינמאָל נישט געהערט אַזאַ הילך, פון וועלכע מויערען קאָנען צעשפּאַלטען ווערען. דער הימעל, וואָס דעקט־איבער די דאָזיגע ערד, האָט נאָך קיינמאָל נישט געזעהען אַזאַ בעוועגונג פון מוראַש־קעס־מענשען. און די זונן האָט פערגעסען, אַז עס איז איין אָקטאָ־בער־טאָג, און האָט אַ צופריעדענע אַראָפּגעקוקט מיט איהר פייעריג פּנים אויף די צעהיצטע גליקליכע מענשען, און די גאַנצע נאַטור האָט גענומען אַנטייל אינ'ם דאָזיגען גרויסען ליכטיגען הייליגען פרייהייטס־יום־טוב.

קאַפּיטעל ט.

פ ע ר ש ט ע ה ר ט ד ע ם י ו ם ־ ט ו ב.

חדושים ונפלאות! ווי אַזוי האָבען זיך מענשען אינ'ם דאָזיגען ים, אינ'ם דאָזיגען מבול, געקאָנט געפינען איינס דאָס אַנדערע? אויף אַזאַ בריה'שאַפט זענען געווען פעהיג נאָר אַזעלכע מזיקים, ווי סאַשאַ סאַפּראָנאָוויטש און זיין חבר קעסלער. די צוויי חברים האָבען מיט'ן כח פון זייערע עלענבויגענס זיך דורכגעשלאָגען אַ וועג און האָבען, געהענדיג צו די טורמעס, זיך אָנגעשלאָגען אויף איציקעל שאַסטעפּאַל, וואָס סע האָט איהם אַרויסגעטראָגען פון שטוב איי־נעם אַליין מיט זיין שירם — ער ווייסט אַליין ניט מיט וואָסער אַ כח.

ווי מע דערזעהט איין אייגען קינד, אַזוי האָט זיך שאַסטעפּאַל דערפרייהט, אַז ער האָט דערזעהען דעם אַפּטייקער'ס זוהן. שוין זשע איז דאָס אַלץ אויף דער וואָהר? שוין זשע איז דאָס אַלץ אמת? קאָנסטיטוציע? אַלע זענען גלייך? און אַפילו אידען אויך?... מע וועט בעפרייען די פּאָליטישע? און אָט באַלד וועט ער זעהען זיין בעפרייעטע טאָכטער? זיין ליעבע, איינציגע, טייע־רע טאָכטער? ער קוקט זיך אַרום אויף אַלע זייטען, בעטראַכט

די דאָזיגע אַלע „יונגלעך", דאַכט זיך, „גאָרנישטען", און דאָך האָבען טאַקי ז י י אויסגעפיהרט!... און בעקאַנטע אידען בעגעגענט ער, וואָס געבען איהם אָפּ מזל־טוב, קושען זיך מיט איהם: „מיר זענען היינט גלייך מיט אַלעמען!"... ניט שוין זשע טאַקי גלייך מיט אַלעמען?... און ניט נאָר אידען — כריסטען בעקאַנטע גריסען איהם, קושען זיך מיט איהם, געבען איהם אָפּ מזל־טוב. עפּיס נאָר משיח'ס צייטען!... פּלוצים דערפיהלט ער אַ האַנד אויף זיין פּלייצע. ער דרעהט אוים דעם קאָפּ:

— סאַשאַ?...

און איציקעל נעמט סאַשאַ'ן אונטער דער האַנד און ער קוקט איהם אין די אויגען אריין, ווי איינער רעדט: „איז דאָס ניט קיין חלום?"... און סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש האָט ווי געטראָפען זיין מחשבה, און זאָגט צו איהם מיט אַ שמייכעל:

— יאָ. מיר געהען זיי בעפרייען. נאָך אַ האַלבע שעה און טאַמאַרא וועט דאָ זיין מיט אונז... מיט אונז!...

— אם ירצה השם! — זאָגט איהם איציקעל מיט אַ ירא־שמים־פּנים, האָט מורא זיך אַליין געבען אַ גוט אויג און קוועטשט סאַשאַ'ן די האַנד. — איז די משמעות, הייסט עס, אַז איצטיגס מאָל האָבען מיר אויסגעפיהרט?

דאָס וואָרט „מיר" זאָגט איציקעל שאָסטעפּאַל שוין מיט גדלות, מיינענדיג דערמיט נישט אַזוי זיך, ווי די טאָכטער... און ער דערזעהט אינ'ם מבול פון קעפּ אַ בעקאַנט מיידעל מיט אַ בחור אונטער דער האַנד געהען ביידע זעהר יום־טוב'דיג. ער וואָלט געמענט שווערען, אַז דאָס איז זיין שטוב־מיידעל חאַסקע. יאָ, עס איז חאַסקע מיט איהר חתן דעם טרובאַטש... „אַ יום־טוב — טראַכט ער זיך — אַלע זענען גלייך". אַביסעל טהוט איהם הנאה, וואָס אַלע זענען גלייך, און אַביסעל אַהרט דאָס איהם: ווי געשיקט זיך עס, אַז זיין שטוב־מיידעל חאַסקע זאָל זיין גלייך מיט זיין טאָכטער טאַמאַרא?... און צוריק טהוט ער אַ טראַכט: „אַ שענע ריינע כפּרה, זאָלען זיי זיין גלייך, אַבי ער זאָל שוין דערלעבען זעהען

די טאַכטער געזונדערהייד!"... און נאָך אַ בעקאַנט פּנים דערזעהט ער אינ'ם מבול פון קעפּ; דאָס איז נעטשיפּאַרענקאָ, דעם פּריס־טאַוו'ס שרייבערעל. „וואָס טהוט דאָ דער גויעץ?" און ער קאָן זיך ניט איינהאַלטען און טהוט אַ וואונק צו איהם און אַ מאַך מיט'ן שירם, און דעם קאָפּ האַלט ער הויך, מיט גדלות:

— וואו איז אַנטאָן איוואַנאָוויטש? פאַר וואָס זעהט מען איהם ניט אויף אונזער יום־טוב?

נעטשיפּאַרענקאָ לאָזט אַראָפּ די אויגען, טהוט אַ טרייסעל מיט'ן קאָפּ, ענטפערט נישט שאָסטעפּאַל'ען. מע ווייסט ניט, צי איז ער צופריעדען, אָדער ניט?...

— עס איז דעם פּריסטאַוו'ס רעכטע האַנד. — זאָגט שאָסטעפּאַל צו סאַשאַ'ן מיט גדלות. נאָר סאַשאַ האָט זיך פערקוקט אין איין אַנדער זייט. דאָרט געהט זיין פאָטער, סאָלאָמאָן סאַפּראָנאָוויטש, געאָרעמט מיט זייער שכנה, נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ, זעהען אויס גליקליך, ווי אַ פּאָר־פאָלק נאָר־וואָס נאָך דער חתונה. אויף איטליכענס פּנים איז אָנגעצייכענט גליק, יום־טוב, יום־טוב, יום־טוב!

אַ געוואַלטיגער „הורא", אַ נייער שטראָם פון מענשען, איין אומבעשרייבליכער ענטוזיאַזם האַפּט־אַרום די גאַנצע מאַסע. דאָס האָט געעפענט די טויערען פון טורמע דער גובערנאַטאָר אַליין, און האָט נאָך געהאַלטען דערביי אַ רעדע און האָט בעפרייעט אַלע פּאָ־ליטישע, וועלכע דער עולם האָט בעגעגענט מיט דער גרעסטער התפעלות. און עס איז נישטאָ קיין ברעג צו דער שמחה פון די מאַסען, און עס קויקעלט זיך דער הילך פון איין עק ביז'ן אַנדערען:

— לעבען זאָל די פרייהייט! לעבען זאָלען די בעפרייעטע!

זעלבסטפערשטענדליך, אַז יעדער איינציגער וויל זעהען די בע־פרייעטע מיט זיינע אייגענע אויגען. אייניגע האָבען עס געוואָלט נאָר פון נייגיעריגקייט, אייניגע האָבען געהאַט אַ אינטערעס: איין אייגענער, אַ קרוב, אַ גוטער בעקאַנטער. און בכדי דער יום־טוב זאָל זיין נאָך פולער און די גאַנצע שטאָדט זאָל וויסען פון דער

אמנעסטיע, האָט מען די בעפרייעטע גענומען פיהרען מיט מוזיק, מיט געזאַנג און מיט געשרייען „הורא" איבער די גרעסטע גאַסען פון שטאָדט. אַלע מאָל האָט מען אָוועקגעשטעלט אויף אַ אימ־פּראָוויזירטער ביהנע איינעם פון די בעפרייעטע, ער זאָל זיך בע־וויזען, ער זאָל עפּיס זאָגען, האָטש עטליכע ווערטער — און אַ הורראַ האָט פערהילכט זיינע רעד. נאָר אָט איז געוואָרען מיט אַ מאָל אַ דערשטיקעניש. מע האָט זיך פּשוט געשטעלט איינער דעם אַנדערען אויף די קעפּ. און אויף דער אימפּראָוויזירטער ביהנע האָט זיך בעוויזען זעהר אַ שען מיידעל מיט שוואַרצע געקרייזעל־טע האָר, מיט אַ אידישער נאָז און מיט שענע שוואַרצע גרויסע אוי־גען. איציקעל שאָסטעפּאָל, וואָס האָט זיך געהאַלטען די גאַנצע צייט אָן זיין יונגען פריינד סאַשאַ סאָפּראַנאָוויטש, האָט זיך גע־געבען אַ וואָרף, אויסגעצויגעןביידע הענד אַרויף:

— מיין טאָכטער! מיין קלוגע, טייערע טאָ...

מעהר האָט דער גליקליכער פאָטער נישט געקאָנט אַרויסזאָ־גען. ער איז איבערגעהאַקט געוואָרען אין מיטען וואָרט. עס האָט זיך געטראָפען אַ מאָדנע זאַך, אַ זאַך, וואָס קיין מענש האָט נישט געקאָנט פאָראויסזעהען, אַ זאַך, וואָס קיינער האָט עס זיך ניט גע־קאָנט פאָרשטעלען ניט אויף וואָהר, ניט אין חלום, אַ זאַך, וואָס האָט פערשטעהרט דעם גליקליכסטען יום־טוב, פערשטעהרט, פער־פינסטערט אויף לאַנג, אויף לאַנג, אויב ניט אויף שטענדיג... עס האָט זיך פּלוצים גאָר אומגעריכט דערהערט אַ קנאַק פון אַ סך ביקסען, מע ווייסט ניט פון וואַנען, פון וועלכער זייט, און דער מבול פון קעפּ האָט זיך אָנגעהויבען ביסלעכווייז, ביסלעכווייז, צו וויעגען, און אַלץ האָט בעקומען אַ מאָדנע אויסזעהען.

ווי פון אַ זיסען שלאָף, ווי פון אַ גוטען חלום האָט מען זיך אויפגעכאַפּט, און אַ קאַלטער שרעק האָט אַרומגענומען אַלעמען. און צווישען דעם פערגליווערטען עולם איז מיט אַ מאָל אויסגע־בראָכען אַ פּאַניק, אַ בהלה, אַ לויפעריי און אַ שפּרינגעריי איבער קעפּ, אַ ערדטרעטעניש... ניט פערשטאַנען נאָך, וואָס דאָ איז גע־

שעהן, האָט יעדער איינציגער אינסטינקטיוו געגעבען אַ טראַכט פון זיך, ווי אַזוי ראַטעוועט מען זיך אַרויס פון דאַנען אַ לעבעדיגער? — און מע האָט גענומען ראַטעווען איטליכער זיין אייגענעם נפש... סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש'עס ערשטער געדאַנק איז געווען — „טאַמאַראַ"... וואו איז טאַמאַראַ? ווי אַזוי דערשלאָגט מען זיך צו איהר און מע שלעפּט זי אַרויס פון דער סאַמע הושטשע? אָנשטאָט דעם, ער זאָל לויפען אויף־צו־פריהער, ווי אַלע וואָס אַרום איהם, האָט ער זיך געגעבען אַ וואָרף צוריק, אַהין, צום אויבען־אָן, דאָרט, וואו טאַמאַראַ איז נאָר־וואָס געשטאַנען. ער האָט גענומען אַרבייטען מיט'ן כח פון זיינע טרוקענע עלענבויגענס, שפּאַנען איבער קעפּ, פערגעסען יעדע סכנה, און האָט זיך סוף־כל־סוף טאַקי דערשלאָגען צו דער סאַמע הושטשע, צו דער סאַמע טריבונע. דערזעהען די צעטומעלטע פערלוירענע טאַמאַראַ צווישען אַ סך צעטומעלטע און פערלוירענע, געגעבען זי אַ נעם מיט גוואַלד אונטער דער האַנד, אַ שלעפּ־אַרויס פון דער מאַסע און האָט זיך געלאָזט מיט דעם זעלבען כח פון זיינע דאַרע עלענבויגענס און מיט דעם זעלבען שפּאַנען איבער קעפּ, איבער גע'הרג'עטע און איבער לעבעדיגע מענשען, און עס איז איהם געראָטען אַרויסצורייסען זיך פון דער ענגשאַפט אויף אַ פריי שטיקעל פּלאַץ.

אין דער ערשטער מינוט האָט זיך טאַמאַראַ נישט געקאָנט אָפּגעבען קיין רעכענונג, וואָס זי טהוט און וואוהין זי געהט און מיט וועמען זי געהט. שפּעטער, אַז זי האָט זיך אַרויסגעמאַכט פון דער ענגשאַפט אויף דעם פרייען פּלאַץ און זי האָט זיך אַרומגעקוקט צוריק און האָט דערזעהען בלוט, בלוט פון אונטערגעשאָסענע, צע'הרג'עטע, צעטראָטענע מענשען, — האָט זי זיך געגעבען אַ רייסאויס פון סאַשאַ'ס הענד און האָט זיך געוואָלט לאָזען לויפען צוריק. סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש אָבער האָט זיך בעשלאָסען, טאַמאַראַ'ן פון די הענד נישט אַרויסצולאָזען, האָט ער זי אַ חאַפּ געטהאָן צוריק מיט זיינע דאַרע, נאָר שטאַרקע הענד:

— צוריק וועט איהר נישט געהן!

איבעריגע ווערטער. סאַי ווי סאַי איז שוין אונמעגליך געווען געהן צוריק. געהן האָט מען געקאָנט נאָר ווייטער, אי דאָס ניט געהן, נאָר לויפען, ווארום אַ גערדיכטע חוואליע פון מענשען האָט זיך, ווי אַ שטראָם, געטראָגען און געטראָגען...

און פון הינטען האָט זיך געהערט אַ שיסעריי... און פערד האָבען געטראָטען איבער לעבעדיגע מענשען...

ערשט אַז זיי זענען שוין געווען אויף דער וואָסילטשיקאָווער גאַס, ביי'ם הויז נומער 13, ביי דער אַפּטייק פון סאָלאָמאָן סאָפּראָנאָוויטש, האָט טאַמאַרא בעמערקט, אַז איהר בעגלייטער סאַשאַ האַלט זיך מיט דער לינקער האַנד ביי דער רעכטער פּלייצע, און אַז דאָס פּנים איז איהם בלאַס, ווי ביי אַ טוידטען.

— וואָס איז אייך? — האָט זי איהם געפרעגט, געשעמט זיך קוקען איהם גלייך אין די אויגען.

— גאָר נישט, גאָר נישט, נישט געפעהרליך.

אזוי האָט איהר געענטפערט סאַשאַ מיט אַ פריינדליך שמייכעלע, אָנווייזענדיג איהר אויף דער פּלייצע, און האָט אַראָפּגעלאָזט זיך פאַוואָלינקע אויף דער ערד. טאַמאַרא האָט זיך אָנגעבויגען איבער איהם, אויפגעהויבען איהם מיט ביידע הענד, ווי מע הויבט אויף אַ קינד, און מיט אַלע כחות איז זי צוגעגאַנגען צו דער טהיר און האָט גענומען קלינגען אזוי לאַנג, ביז עס זענען ארויסגעלאָפען חוה די אידינע, חאַסיע דאָס מיידעל און דער סטאָראָזש דער גוי, און מע האָט דעם אונטערגעשאָסענעם סאַשאַ ארויפגעטראָגען צו איציקעל שאָסטעפאַל אין הויז אריין (דעם אַפּטייקער'ם וואָהנונג איז געווען צוגעשלאָסען), און ערשט דאָרט, אַז מע האָט איהם אוועקגעלעגט אויף אַ קאַנאַפּע, צעשפּילעט דעם אַרבעל, האָט מען דערזעהען, אַז ער געהט־אָפּ מיט בלוט, און סאַשאַ האָט אָנגעהויבען חלש'ען.

— דעם דאָקטאָר! וואַסער! אייז! דעם אַפּטייקער! — און אַלע האָבען זיך אַ וואָרף געטהאָן אויף אַלע זייטען, ווער נאָך וואַסער, ווער נאָך אייז, ווער נאָכ'ן דאָקטאָר. שיווקע, וואָס האָט

שוין געוואוסט, אַז טאַמאַרא איז פריי (נחמיה דעם שוסטער׳ס ווייב האָט פערדיענט די מצוה; זי איז געקומען צו לויפען אהיים איהר אָנזאָגען די בשורה פריהער פאַר אַלעמען), האָט זיך געלאָזט לויפען מיט אַ גוואַלד אין דער גאַס אַרוים און בעגעגענט זיך מיט׳ן מאַן, וועלכער איז געלאָפען אהיים האַלב אַ טויטער. דערזעהען שיווקע׳ן לויפען, איז איציקעל שאַסטעפּאַל שיער ניט געשטאָרבען פאַר שרעק. ער האָט מיט׳ן שירם געוויזען נאָך פון דער ווייטען צו שיווקען, אַז זי זאָל געהן צוריק, וואָרום אין גאַס טהוט זיך חושך, מע שיסט.

— מע שיסט! — שרייט צו איהר דער מאַן.

— מע שיסט?

— מע שיסט! מע שיסט! געה צוריק!

— דאָ אויך, — ענטפערט איהם שיווקע, — מע האָט שוין געשאָסען! דערשאָסען!

— וואו? וועמען? — שרייט איציקעל און פאַלט שיער חלשות.

— דעם אַפּטייקער׳ס זוהן האָט מען געשאָסען...

* * *

דעם פערוואונדעטען סאַפּראָנאָוויטש׳ען האָט מען אַרויסגענו־מען די קויל און איבערגעבונדען די וואונד. דער דאָקטאָר האָט גע־זאָגט, אַז עס איז ניטאָ קיין געפאַהר, דער קראַנקער וועט אין דריי־פיער טעג אַרום קאָנען אויפשטעהן. ער האָט נאָר אָנגעזאָגט, מע זאָל אַכטונג געבען אויף דער טעמפּעראַטור, און ווייטער גאָרניט. דער קראַנקער האָט גערעדט, געשפּאַסט און געפיהלט זיך זעהר גוט. און ווי אַזוי האָט ער זיך געקאָנט פיהלען ניט גוט, אַז טאַ־מאַרא איז געזעסען נעבען איהם גלייך מיט אַלע; זי האָט זיך אַליין אַרויסגערופען אויף צו זיצען נעבען קראַנקען. איציקעל שאַס־טעפּאַל האָט געוואָלט, אַז זי זאָל געהן רוהען נאָך אַ טאָג פון גרויסע שרעק, און אגב האָט די מאַמע זי שוין אַזאַ צייט ניט געזעהן... האָט אָבער טאַמאַרא געזאָגט, אַז זי וועט פון דעם קראַנקען נישט

אָפּטרעטען... זיצענדיג אַט דאָ, האָט טאַמאַראַ פערטראַכט זיך, דאָס ערשטע מאָל פון זינט זי קען זיך מיט סאַשאַ'ן, איבער אַלץ, וואָס צווישען זיי איז פאָרגעקומען ביז איצטיגען מאָמענט. דאָס ערשטע מאָל, קאָן מען זאָגען, האָט זיך טאַמאַראַ אָפּגעגעבען אַזוי נאָהענט מיט דעם מענשען, און איהר גאַנצע פערגאַנגענהייט איז איהר דורכגעלאָפען אין די געדאַנקען, און זי האָט זיך דערמאָנט, ווי דער דאָזיגער סאַפּראַנאָוויטש איז איהר נאָך קינדווייז נאָכגעגאַנגען, ווי אַ שאָטען... און נאָכדעם, אַז ער איז אונטערגעוואַכסען, געוואָרען אַ „בחור'על“, איז ער איהר געווען כסדר פאַר די אויגען, שטענדיג אַ רויטער, תמיד אַ שעמעוודיגער... און נאָכדעם, ווי ער איז געפאָהרען מיט איהר קיין פּעטערבורג, מורא געהאַט צוגעהן צו איהר נאָהענט... נאָכדעם אין פּעטערבורג זייערע בעגעגענישען און געשפּרעכען: „מע האָט מיך געמאַכט פאַר איין אויפזעהערין אויף וויינגערטנער, מיין אייגענעם גאָרטען האָב איך פערלאָזט“...

און טאַמאַראַ פערטראַכט זיך אויף דעם פּשט פון'ם פּסוק און אויף דעם אַלעם, וואָס זי איז דורכגעגאַנגען און דורכגעמאַכט אין דער לעצטער צייט: וואָס איז זי, אייגענטליך, געווען פאַר דער בעוועגונג? נישט מעהר אַלס אַ פּאַסיווע, אַ זייטיגע פּערזאָן... וואָס האָט זי אַליין אויפגעטהאָן? גאָר נישט מיט גאָר נישט! מיט וואָס האָט זי אין דער דאָזיגער קאָנסטיטוציע אַ גרע־סערען חלק, למשל, פון איהר מוטער? אַ גאַנצע רייהע פון אַקטיווע פּאַרשוינען געהען דורך פאַרביי איהר: ראָמאַנענקאָ, מאַשאַ, בע־רעזניאַק און נאָך און נאָך — וואָס איז זי פאַר זיי געווען, אַז נישט קיין גוטע בעקאַנטע און נישט מעהר? פאַר וואָס האָבען אַלע אַנ־דערע געהאַט מעהר אָדער וועניגער אַרבייט, און זי נישט? צוויי מאָל איז זי אָפּגעזעסען אין טורמע, אוןביידע מאָל אַלס אַ זייטיגע, אַ צוגעטשעפּעטע, און קיינמאָל נישט אַלס איין אַקטיווע מיטאַר־בייטערין, ווי אַנדערע. און ווער האָט זיך נאָך אַזוי פיעל געריסען צו אַקטיווער אַרבייט, ווי זי? אַט איז סאַפּראַנאָוויטש נישט קיין

רעוואָלוציאָנער, — פאַר וואָס האָט ער שטענדיג אַזוי פיעל צו טהון אַלס נאַציאָנאַליסט פאַר זיין אייגען פאָלק? איז דען ז י י ן פאָלק ניט א י ה ר פאָלק? איז זי דען ניט שולדיג, ווי סאַשאַ זאָגט, צו איהר פאָלק מעהר אַלס צו אַלע אַנדערע, פאַר וועמען עס דאַרט איהר דער קאָפּ און עס טהוט איהר וועה דאָס האַרץ און זי איז גרייט אַפילו זיך מוסר נפש צו זיין?...

— וואָס מאַכט ער? — פרעגט שאָסטעפאָל, צוגעהענדיג אויף די שפּיץ פינגער צום בעטעל, וואו סאַשאַ ליגט און די טאָכטער מיט סאַשאַ'ס חבר קעסלער זיצען ביי די זייטען.

— ער שלאָפט, — זאָגט טאַמאַראַ שטיל.

— ששש... ער שלאָפט! — זאָגט איציקעל שאָסטעפּאָל צו שיווקען, וואָס געהט איהם נאָך פון הינטען.

אין דער מינוט רייסט זיך אַריין חוה די אידינע מיט אַ בשורה גלייך צום בעל־הבית, צו איציקעל שאָסטעפאָל:

— בעל־הבית! אויף דער אידישער גאַס, זאָגט מען, איז פריילין!

— ששש... וואָס הייסט ס'איז פריילין? — פרעגט איציקעל.

— אַ פּאָגראָם, זאָגט מען.

אַלע האַפּען זיך אויף פון די ערטער.

— אַ וואָס?

— אַ פּאָגראָם ווייסט איהר ניט? אַ אידישער פּאָגראָם, דאָס אייגענע, וואָס אין קעשינעוו...

דאָס דאָזיגע עכט־רוסישע וואָרט „פּאָגראָם“, וואָס קאָן ניט איבערגעזעצט ווערען אויף קיין שפּראַך אין דער וועלט, רופט אַרויס ביי אידען אַ געפיהל, וואָס קיין אומה ולשון קאָן עס ניט פערשטעהן, אויסער אַ אידען. ווי ווילד דאָס זאָל ניט קלינגען, האָט דאָס אין דער מינוט, אין דעם דאָזיגען טאָג, געקלונגען נאָך מעהר ווילד, ווי אַלע מאָל. הײנט אַ פּאָגראָם? ווי איז דאָס מעגליך?!...

אין די ווערטער קומען־אָן נחמיה דער שוסטער מיט זיינע ביידע זיהן מיט שטאַרק איבערגעשראָקענע פּנים'ער.

— מע שלאָגט, — זאָגט חיים, און בעני חזר'ט איבער:

— מע שלאָגט... ס'איז אַ פּאָגראָם...

אַלע זענען ווי פערגליווערט געוואָרען. סאשא האָט זיך אויפגעזעצט, אָנגעשפּאַרט אויפ'ן עלענבויגען און בענגענט זיך מיט טאַמאַרא'ס אויגען. אינ'ם דאָזיגען קוק האָט זיך אויסגעדריקט אַלסדינג, וואָס ס'איז ביז אַהער צווישען זיי נאָך ניט געזאָגט געוואָרען. נחמיה דער שוסטער האָט געפונען פאַר נויטיג צו בערוהיגען די בעלי־בתים.

— שרעקט אייך ניט, עס איז מיט חסד: אָרעמע לייט שלאָגט מען... אויף דער אידישער גאַס איז אַ פּאָרמענע פּאָגראָם. נאָר וואָס איז געווען ביי מיר מיינער אַ באַקאַנטער שניידער, יודעל קטנתי...

— געהט אייך געזונטערהייד מיט אייער שניידער קטנתי! — צעלאָזט זיך איציקעל שאַסטעפּאַל מיט בעם אויפ'ן שוסטער, גלייך ווי דער שוסטער איז דאָ דער גאַנצער חייב, און טאַמאַרא שטעהט אויף, גלייכט זיך אויס, דאָס פּנים פלאַמט איהר, די אויגען ברענען:

— ס'אַליגען! עס קאָן ניט זיין! עס קאָן ניט זיין!...

— פאַר וואָס קאָן עס ניט זיין? עס קאָן זעהר זיין! — זאָגט סאשא אין אויפרעגונג. — דאָס איז דער אמת'ער עפּילאָג, וואָס מע האָט בעדאַרפט אַרויסזעהען...

— איהר זאָלט נאָר ליגען רוהיג! — שלאָגט איהם טאַמאַרא איבער מיט אַ ווייכען טאָן, וועלכען ער האָט נאָך פון איהר קיינמאָל ניט געהערט. — אייך האָט דער דאָקטאָר אָנגעזאָגט, איהר זאָלט ליגען רוהיג... איך געה און קום באַלד צוריק... רוהיג זאָלט איהר ליגען!

סאשא פאָלגט זי, ווי אַ קינד, לעגט זיך אַוועק צוריק, ליגט כלומרשט רוהיג און קוקט, ווי טאַמאַרא טהוט זיך אָן, קלויבט זיך געהן. ניט שוין זשע וועט זי אַוועקגעהן, און ער וועט דאָ בלייבען אַליין, אָהן איהר?... ער פיהלט, ווי עס טראָגט איהם פון דער קאַ־

נאפּע. אַט־אַט, דאַכט זיך, שפּרינגט ער אַראָפּ, טהוט זיך אַ וואָרף איהר פאַר די פיס: „נ י י ן, ד ו וו ע ס ט נ י ט ג ע ה ן אַ ל י י ן, ט אַ מ אַ ר אַ, מ י ט מ י ר וו ע ס ט ד ו ג ע ה ן! מ י ט מ י ר! מ י ט מ י ר!“...

* * *

טאַמאַראַ איז אַוועק, און סאַשאַ איז געבליבען ליגען אין אַ העליש פייער.

די טעמפּעראַטור האָט זיך ביי איהם אויפגעהויבען.

קאַפּיטעל י.

וו אָ ס ט אַ מ אַ ר אַ ה אָ ט ג ע ז ע ה ע ן א ו ן ג ע ה ע ר ט.

עס איז נאָך געווען פריה, אַז טאַמאַראַ האָט זיך געלאָזט איבער דער שטאָדט אַראָפּ־צו, דאָרט, וואו די אָרעמע לייט וואָהנען, אויף דער אידישער גאַס. זי האָט בעגעגענט אָרעמע ווייבער מיט קינדער, מיט פּעקלעך און שמאַטעס אַ סך, פאָהרען אויף פוהרלעך, איין פוהרעל נאָכ'ן אַנדערען, מיט איבערגעשראָקענע פערשעהמטע פּנימ'ער, גלייך ווי זיי וואָלטען עפּיס אָפּגעטהאָן אַ מיאוסע מעשה, בעגאַנגען אַ פערברעכען... וואוהין פאָהרט מען? זיי ווייסען אַליין נים וואוהין זיי פאָהרען. אין שטאָדט איז, זאָגט מען, אַ פּאָגראָם, דאַרף מען פאָהרען ערגיץ זיך בעהאַלטען; דער — צו אַ בעקאַנטען קריסט, דער — אין אַ האָטעל, און דער — צום באַהן... לאַנג האָבען אָבער די דאָזיגע נים געקאָנט פאָהרען, וואָרום מע האָט זיי נישט געלאָזט; מע האָט זיי גענומען אָפּשטעלען, פערקערעוועען די פערד־לעך און אָפּשיקען צוריק, צוריק. טאַמאַראַ איז צוגעגאַנגען צו אַ פּאָליציאַנט און געפרעגט, ווי אַזוי דערלאָזט ער אַזאַ זאַך? האָט זי בעקומען פון איהם אַ תשובה, אַז די באַרישני זאָל זיך בעסער אָפּטראָגען פון דאַנען בעצייטענס, וואָרום זי קאָן חאַפּען דעם איי־גענעם פּסק, וואָס די דאָזיגע אידען...

— וואָס עפּיס אידען? — פרעגט איהם טאַמאַראַ.

— ווארום הײנט איז אזא טאג... — ענטפערט איהר דער פּאליציאנט מיט אזא טאן, גלייך ווי עס וואלט זיך געדעדט פון בעגיסען די גאסען וכדומה אזעלכע געוועהנליכע זאכען.

טאמארא געהט ווייטער און שלאגט זיך אן אויף אזא סצענע: איין ארעמע אידישע פרוי, נאך א יונג ווייבעל, מיט צוויי קינדער, איינס ביי דער האנד, דאס אנדערע אויף די הענד, לויפט מיט א קאשיק, און איהר לויפען־נאך צוויי גוי'עס. איינע האט שוין דעם קאשיק צוגענומען, און די אנדערע רייסט ביי איהר די שאל פונ'ם קאפּ. טאמארא לויפט־צו און שטעלט זיי אפּ.

— וואס טהוט איהר דאס? גאט איז מיט אייך!

— הײנט מעג מען! — ענטפערען איהר די גוי'עס מיט א געלעכטער און לאזען־אפּ דאס ווייבעל. און טאמארא ווערד גע־וואהר פון איהר, אז דאס לויפט זי פון דער אידישער גאס, וואו מע שלאגט אידען... וואוהין זי לויפט — ווייסט זי נאך אליין נים, נאר זי האט גערעכענט, אז דא, צווישען די נגידים, און איבער־הויפּט — צווישען כריסטען, וועט מען מן הסתם ניט שלאגען, טאמער וועט עמיצער אויף איהר רחמנות האבען און אויף איהרע צוויי יתומה'לעך? זי וואלט וועלען זיך בעהאלטען ערגיץ ביי א גוטען כריסט, ביי א כריסט איז מען זיכערער...

טאמארא'ן פאלט איין א געדאנק צו פערבארגען דאס דאזיגע ווייבעל ביי א כריסט. ביי וועמען? עס איז ניט וויים פון דער גימנאזיע — ביי דער פרוי ראמאנענקא! און זי זאגט צום ווייבעל, אז זי וועט זי אפּפיהרען צו א בעקאנטען כריסט. „צו א כריסט? לאנג לעבען זאלט איהר!"... דאס ווייבעל וויל זי ארומחאפּען קו־שען. און זי חאפּט זי פאר א האנד און זי לויפט מיט איהר, און לויפענדיג דערצעהלט איהר דאס ווייבעל טויזענדער שרעקליכע זאכען, וואס האבען זיך אפּגעטהאן ביי זיי אויף דער אידישער גאס: מע שלאגט, מע הרג'עט, מע הרג'עט אויף טוידט. טאמארא פערשטעלט זיך די אויהערען, און נישט ווילענדיג דערמאנט זי זיך אין ביאליק'ס בלוטיגע פּאעמע, וואס סאשא האט איהר אמאל גע־

לייענט, און וואָס האָט דעמאָלט געמאַכט אויף איהר איין איינ־דרוק פון אַ שענער, הויכער פּאָעזיע, נישט מעהר. איצטער קלינגען זיי איהר אין די אויהערן, ווי טראָמפּייטען, ווי הונדערט קעסעל־פּויקען:

אַ פּויסט וואו איז?
וואו איז אַ גרויסער דוננער,
וואָס זאָל זיך אָפּרעכענען פאַר אַלע דורות?...

עס ציהט זי צוריק אין שטאָדט אריין, האַפּען וואָס ס'וועט איהר אריינפּאַלען אין די הענד אריין, זיך נוקם זיין, זיך אָפּרע־כענען פאַר'ן אומזיסטיגען בלוט. זי דערמאָנט זיך, אז זי האָט גענומען אָפּפיהרען דאָס דאָזיגע ווייבעל מיט די קינדער צו אַ כריסט. אָט איז שוין די גימנאַזיע. אָט דאָ זיצט איהרער אַ בע־קאַנטער כריסט...

— אָט דאָ וועט אייך זיין גוט! — זאָגט טאַמאַראַ צום ווייבעל און זי קלינגט אָן ביי דער טיר איין מאָל און צוויי מאָל און דריי מאָל — מע ענטפערט נישט. קלינגט זי אָן אין טויער, בעוויזט זיך דער דוואָרניק. דערזעהען „אידען", ווערד ער מלא חמה: „דאָ איז נישט קיין אידישע סינאַגאָגע, טראָגט זיך אָפּ בעצייטענס, כל זמן מע האָט אייך נישט געבראָכען די ביינער!"...

— איהר קאָנט אייך געהן, — זאָגט דאָס ווייבעל צו טאַמאַ־ראַ'ן. — איך בלייב זיצען דאָ, עס מעג זיך זיין וואָס עס וויל זיך. פאַרט צווישען כריסטען, טאָמער וועט זיך עמיצער דערבאַרעמען. איך בין איין אָרעמע אלמנה מיט צוויי ברעקלעך קינדער יתומים. וואָס וועט מען ביי מיר נעמען?...

טאַמאַראַ לאָזט זיך געהן און דערזעהט פון דער וויטען אַ פּראָצעסיע מיט נאַציאָנאַלע פאָהנען. וואָס זאָל דאָס בעדייטען? און זי דערזעהט פון דער וויטען שוין זעהר אַ שען בילד, ווי אַזוי מע האַקט טירען, מע ברעכט פענסטער און מע וואַרפט און מע שמיצט און מע שלײדערט, און קליינע שקצים'לעך און גוי'עס און שיקסעס הויבען דאָס אויף, און מע שלאָגט עפּיס עמיצען. און זי

זעהט, ווי מענשען פאַלען און מע טרעט אויף זיי מיט די פערד... און טאמארא לויפט־צו, און זי דערזעהט, אז אָט האָט זיך פלוצים די פראָצעסיע אָפּגעשטעלט נעבען דער גימנאזיע... אויפ'ן באַלקאָן שטעהט דער אַלטער ראַמאַנענקאָ אָהן א היטעל און בויגט זיך און נויגט זיך, און עס לאָזט זיך הערען א מורא'דיגער „הורראַ!"

— נידער מיט דער קאָנסטיטוציע! א טוידט צו די אידען!!!

— הורראַ! א טוידט צו די אידען!!!...

. . . .

קאַפּיטעל יא.

דער שטורם פערשפּרייט זיך.

דעם אַפּטייקער סאַלאָמאָן סאַפּראָנאָוויטש איז דאָס אָפּגעראַטען, ווי א מוצלח. איהם האָט דאָס נאָכ'ן ערשטען שאָס אָפּגעריסען פון זיין פריינדין נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ און אַוועקגעטראָגען מיט'ן שטראָם אין איין אַנדער זייט שטאָדט, אין די ווייטע גאַסען און געסלעך, וואו ער איז שוין לאַנג נישט געווען. ער האָט דערהערט פון דאָרטען, פון אונטען ערגיץ, טראָגען זיך מאָרנע קולות; עס האָט אויסגעדאַכט, ווי מענשען שרייען, רופען צו הילף, און ס'איז איהם געוואָרען קאַלעמוטנע אויפ'ן הארצען, און ער האָט געוואָלט שוין אומקעהרען זיך צוריק. נאָר דער גוטער יאָהר האָט איהם געטראָגען, און ער האָט זיך איינגעשטעלט און איז נעגאַנגען אַביסעל אראָפּ־באַרג, צו דער אידישער גאַס צו, און האָט אָנגעהויבען צו בעגעגענען מאָרנע מינים נפשות, וואָס ער האָט שוין לאַנג אַזעלכע נישט געזעהען: באָרוויסע, אָפּגעריסענע, מיט געשוואָלענע פנים'ער, מיט רויטע נעזער, מיט אונטערגעבלויטע אויגען. יעדער פון זיי האָט עפּיס געטראָגען פולע הענד און האָט זיך געאיילט מיט אַזאַ אימפּעט, ווי מען איילט זיך אויף יום־טוב, אָדער מע דאַרף אָפּטראָגען דאָס און גיכער געהן נעמען נאָך א מאָל, וואָרום מע קאָן פערשפּעטיגען... צווישען דעם, וואָס

די נפשות האָבען געטראָגען, זענען געווען נייע שטיוועל, אַלטע קאַ־לאָשען, נייע קאָלדרעס, אַלטע זעק, זילבערנע וואזעס, פּאַפּיערענע פּודלען, אייזערנע טעפּ, פּעקלעך מיט טיי, פּאָרצעלייענע זייגערס מיט הינטלעך צוקער, וכדומה אזעלכע זאַכען, וואָס פּאָרען זיך עפּיס ניט... נאָך נישט געוואוסט אַקוראַט וואָס דאָס איז, נאָר דער־פּיהלט, אז דאָ איז ניט פריילין, האָט ער חשק געהאַט שוין אַ נעם טהון זיך צוריק. נאָר אַ מאָדנער כח האָט איהם ווי געצויגען אַלע מאָל וואָס ווייטער און ווייטער, ביז ער האָט בעגעגענט פון אַ צווייטער גאַס אַ חאַליאַסטרע יונגע שקצים מיט דובינקעס. האָבען זיי איהם אָפּגעשטעלט און אַ פרעג געטהאָן, וויפיעל געלט האָט ער ביי זיך? נאַטירליך, האָט זיך דער אַפּטייקער ארויסגעשטעלט אַקעגען זיי מיט גרויסקייט: וואָס פאַר אַ העזה האָבען זיי אָוועק־שטעלען אַ רוהיגען מענשען אין מיטען גאַס, און נאָך אין אַזאַ צייט, וואָס מע האָט אונז געשענקט קאָנסטיטוציע?...

— אַהאַ? קאָנסטיטוציע? — האָבען די יונגע שקצים געענט־פערט דעם אַפּטייקער און מכבד געווען מיט אַ ברוך־הבא איבער'ן קאָפּ אַזוי געשמאַק, אַז ער איז באַלד פריטשמעלעט געוואָרען, פער־לאָרען דעם קאַפּעליש מיט די בלוּיע ברילען און איז אַנידערגע־פאַלען אויף דער ערד. און חברה האָבען קודם אַראָפּגענומען ביי איהם דעם גאָלדענעם זייגער מיט דער קייט, אויסגעטרייסעלט אַלע קעשענעס, און ערשט נאָכדעם איז ביי זיי ארויס אַ ספק, צי איז דאָס אַ איד אָדער אַ כריסט? זאָל ער זיין אַ כריסט? — למאי איז ער אַ גלער? איז ער אַ איד? — למאי איז ער געגאָלט? און עס איז געבליבען בהסכם כולם, אז מע זאָל פרעגען ביי'ם אַפּטייקער אַליין. זעלבסטפערשטענדליך, אז דער אַפּטייקער האָט באַלד גע־זאָגט, אז ער איז אַ כריסט, איין אמת'ער כריסט.

— ווי באַלד ער איז אַ כריסט, זאָל ער אונז בעווייזען; זאָל ער זיך אַקאָרשט איבער'צלמ'ען דריי מאָל!

אַזוי האָבען געפּאָדערט חברה, און דער אַפּטייקער, טוידט ווי אַלע טוידטע, האָט זיך נעבאַך געמוזט דריי מאָל איבער'צלמ'ען.

— צלמ׳ען זיך קאָן א איד אויך! — האָט זיך אָנגערופען איינער א חכם. — זאָל ער אונז ווייזען, אז ער טראָגט א צלם.

דאָ איז איהם געוואָרען שלעכט: טאָמער, א קשיא אויף א מעשה, וואָס חברה קאָנען טהון מיט איהם? איז ער געפאַלען אויף איין עצה (ניט אומזיסט האָבען אידען א שם פון א חיטרע פאָלק!) און האָט זיך כלומרשט מודה געווען פאַר זיי, אז ער אליין קומט ארויס פון אידען, דאָס הייסט, ער איז אמאָל געווען א איד, נאָר איצט איז ער א כריסט. אי, וואו איז זיין צלם? —

— איך בין א פּראָטעסטאַנט! — האָט זיך בעצייטענס פערענטפערט דער אפּטייקער און געבעטען זיך ביי די חברה־לייט, זיי זאָלען אויף איהם רחמנות האָבען, ער האָט א קראַנק ווייב מיט פיער קליינע קינדערלעך, מיט איין אלטער מאַמע, מיט א בלינדען טאַטען (צוליעב פּקוח־נפש און מחמת ער האָט שוין אָנגעהויבען זאָגען ליגען, האָט ער שוין געהאַקט ווייטער).

און די חברה־לייט האָבען רחמנות געהאַט אויפ׳ן גע׳שמד׳טען פּראָטעסטאַנט, וואָס האָט א קראַנק ווייב מיט פיער קליינע קינדערלעך מיט איין אלטער מאַמע מיט א בלינדען טאַטען, און האָבען נאָר צוגענומען ביי איהם די מלבושים מיט די שטיוועל, איהם איבערגעלאָזט דאָס העמד מיט די זאָקען און געשענקט איהם א פּאָר פּעטש דערפאַר, וואָס ער איז א פּראָטעסטאַנט, ניט קיין פּראַוואָסלאַוונער.

— האָסט דו זיך גע׳שמד׳ט, האָסט דו שוין בעדאַרפט אָננעמען דעם ריכטיגען גלויבען פון א פּראַוואָסלאַוונעם, ניט אזא גלויבען, ווי ביי די פּראָטעסטאַנטען! דאָס אַנדערע מאָל, אז דו וועסט זיך שמד׳ען, זאָלסט דו זיך שוין שמד׳ען ווי עס געהער צו זיין...

. . . .

דער על־פּי־נס־געראַטעוועטער אפּטייקער סאַפּראָנאָוויטש האָט ביי זיך אין הארצען געבענשט גומל, וואָס ער איז ניצל געוואָרען פונ׳ם טוידט, וואָס ער האָט זיך מיט איהם געזעהען נאָר־וואָס

פנים אל פנים. ער האָט ניט געוואוסט, אַז דאָרט, אין דער היים, איז פון זיין גאַנצען גוטס, פון זיין אַפטייק, נישט געבליבען קיין שריד ופליט. אַ גליק נאָך, וואָס זיין פריינדין נאַדיעזשדאַ אַלעק־סאַנדראָוונאַ האָט איהם האָטש אָפּגעראַטעוועט זיין שטוב און זיין זוהן סאַשאַ'ן. ווען זי קומט מיט איין האַלבע שעה פריהער, וואָלט זי אפשר די אַפטייק אויך אָפּגעראַטעוועט. די גוטע נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ, ווי באַלד ס'איז געוואָרען די גרויסע בהלה, געקומען אהיים און געוואָהר געוואָרען, אַז אין שטאָדט איז ניט רוהיג, — אַזוי איז זי אַוועק גלייך צו איהר פריינד סאַפּראַנאָ־וויטש'ען, זעהען וואָס טהוט זיך דאָרטען, און אָנגעקומען אַקוראַט צו דער רעכטער ארבייט. דערזעהען דעם חורבן פון דער אַפטייק, איז זי פערציטערט געוואָרען. געטראָפען הינטען ביי דער טהיר אַ באַנדע חברה־לייט שוין גרייט אויף צו געהן ארויף אין שטוב אריין זיך נעמען דאָרט אויך צו דער ארבייט, האָט זיך נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ צעשריגען אויף אַ קול, אַז זיי זאָלען זיך די רגע אָפּטראָגען פון דאַנען, ווארום אָט רופט זי ארויס אַ ראָטע קאָ־זאַקען! זי איז אַ ראָטמיסטער'ס אַ שוועסטער, זי וועט ניט דער־לאָזען, מע זאָל זיך צוריהרען צו דעם דאָזיגען הויז. דאָס הויז איז איהרס! „עטאָ אוזשאַסנאַ! עטאָ וואָזמוטיטעלנאָ!"...

— מיר דאַרפען ניט דיין הויז, מיר דאַרפען נאָר די אידען, וואָס זיצען דאָ! — האָבען איהר געענטפערט די שוואַרצע חברה.

— דאָ איז נישטאָ קיין אידען! וואָן, וואָן פון דאַנען!!!

„עטאָ אוזשאַסנאַ! עטאָ וואָזמוטיטעלנאָ!"...

און נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ האָט אויסגעזעהען שרעקליך אין איהר ניט־געמאַכטען כעס. די שוואַרצע חברה האָבען זיך מיישב געווען: אידען זענען דאָ נענוג אין שטאָדט, דער טאָג שטעהט ניט, — און זענען אָפּגעטראָטען צום צווייטען הויז.

* * *

איציקעל שאָסטעפּאַל און זיין ווייב שיוועקע, וואָס זענען גע־שטאַנען ביי'ם פענסטער אין מורא'דיגע פחדים, נישט געוואוסט

וואוהין צו לויתן, האבען דערזעהען, ווי די שווארצע חברה האבען עפּיס מיט אַ מאָל ווי אָפּגעטראָטען פון זייער טהיר, און זיי האבען געדאַנקט גאָט, וואָס זיי זענען עפּיס על־פּי־נס ניצל געוואָרען פון אַזאַ סכנה, גאָר אַליין נישט געוואוסט וועמען זיי האבען צו פערדאַנקען מיט׳ן דאָזיגען נס...

אויך סאַשאַ׳ס חבר, קעסלער, איז געשטאַנען ביי׳ם פענסטער און האָט אַלע מינוט אָפּגעגעבען דעם קראַנקען סאַשאַ׳ן אַ ראַפּאָרט, וואָס אין דרויסען טהוט זיך. סאַשאַ האָט געגעבען טאַמאַראַ׳ן דאָס וואָרט, אַז ער וועט זיך ניט ריהרען פונ׳ם אָרט, — מעג זיך קעהרען די וועלט, וועט ער זיין וואָרט האַלטען. סיידען די שווארצע חברה וועלען אריינקומען אין שטוב אריין! קעסלער האָט אפילו פערבאַריקאַדירט די טהיר מיט קאַסטענס און מיט בענקלעך. איין אָנגעלאָדענעם רעוואָלווער האָט ער אויך. ער וועט שיסען יעדען איינציגען, ווער עס וועט זיך ווייזען אויף דער טהיר, און וועט צו זיין קראַנקען חבר נישט צולאָזען קיינעם, סיידען מע וועט איהם, קעסלער׳ען, הרג׳ענען...

— די באַנדע האָט אָפּגעקערעוועט פון אונזער שטוב און איז אוועק ווייטער, — אַזוי ראַפּאָרטירט קעסלער פאַר זיין חבר, דעם אונטערגעשאָסענעם סאַשאַ. און איציקעל שאָסטעפּאָל טהוט זיך אַ וואָרף צום פענסטער און דערזעהט דעם פּריסטאַוו, אַנטאָן איוואַנאָוויטש חאָלאָדקאָוו, דורכפאָהרעז פאַרביי רייטענדיג אויף אַ פערד, שאָקעלט זיך אַהין און אַהער מיט דער גאַנצער גראַציע פון איין אָפיציער, מאַכט עפּיס מיט דער האַנד, נאָר ער הייסט ניט צעטרייבען די באָסיאַקעס. איציקעל שאָסטעפּאָל וויל עפענען דאָס פענסטער און אויסשרייען צו אַנטאָן איוואַנאָוויטש׳ען, ער זאָל זיך אָננעמען זיין קריוודע, ער זאָל צעטרייבען אָט די שכורים. לאָזט איהם ניט שיוועק. זי האַלט איהם צו ביי דער האַנד.

— איצי! עפען ניט דאָס פענסטער! מיר זענען פאַרביי, איצי!

איציקעל שאַסטעפּאַל פערהאַקט דאָס פענסטער, נאָר עס טראָ־גען זיך דורכ'ן פערהאַקטען פענסטער משונה־מאָדנע קולות, טויזענדער קולות, אַ מאָדנער הילך, אַ מיש־מאַש פון געשרייען, פון געוויין, פון מענשען, וואָס בעטען זיך, מע זאָל זיי ראַטעווען, און פון מענשען, וואָס שרייען „ביי זשידאָוו", און אַ קאָמאַנדע הערט זיך, און אַ שיסעריי פון ביקסען הערט זיך, און אַ קלונג פון צעבראָכענע שויבען הערט זיך, און אַ מורא'דיגער „הורראַ" פערהילכט די אַלע קולות — ס'איז עק־וועלט, אַ פּנים?...

* * *

נאָר נחמיה דעם שוסטער'ס קינדער, יודעל קטנתי'ס קדיש, חוה דער אידינע'ס „אומגליק", בערעזניאַק־ניידימטש און די איבעריגע חברים זייערע האָבען ניט געוואַרט ביז מע וועט קומען צו זיי גוט־יום־טוב ביטען... ווי באַלד זיי האָבען נאָר דערהערט, אַז אויף דער אידישער גאַס איז „פריילינג", אַזוי האָבען זיי אויסגעפויקט צווישען אַלע חברים, מע זאָל זיין גרייט. זיי האָבען זיך איינגעטיילט אין פערשיעדענע פונקטען, ארויסגעגעבען אַלעמען דאָס געוועהר, און אַ סך האָבען זיך געלאָזט אַראָפּ צו דער אידישער גאַס, און אומעדום, וואו נאָר עס האָט זיך אָנגעהויבען ערגיץ וואו אַ חתונה, זענען זיי אונטערגעקומען און האָבען מיט זייערע רעוואָלווערען צעטריבען די חברה־לייט, אַזוי ווי וואָראָנעס. אַזוי איז דאָס געגאַנגען אויף איין גאַס, אויף דער אַנדערער גאַס; נאָר אַז ס'איז געקומען צו דער דריטער גאַס, האָט פון זיי מיט אַ מאָל דאָס גליק אָפּגעטראָטען. זיי האָבען בעגעגענט צו אַ שטאַרקען ווידערשטאַנד, און זיי האָבען אָנגעהויבען פאַלען איינציגווייז, אַזוי ווי שטרוי...

צווישען די ערשטע קרבנות איז געווען נחמיה דעם שוסטער'ס יונגערער זוהן, בעני, וועלכער איז אַרונטערגעפאַלען פון צוויי קוילען, וואָס האָבען איהם דורכגעלעכערט די לונגען און דאָס האַרץ.

ווי איין אונטערגעשאָסענעם הירש אויף דער אָחאָטע, האָבען איהם צוויי חברים אונטערגעחאַפּט אויף די הענד און האָבען איהם

אויף דער גיך אוועקגעטראָגגען אהיים, און האָבען געטראָפען אין דערהיים נאָר די מוטער. דער ברודער, חיים, איז געווען מיט זיינע חברים אויף איין אנדער פונקט, און דער טאַטע נחמיה איז געגאַנגען מיט זיין פריינד יודעל קטנתי געוואָהר ווערען, וואָס טהוט זיך.

זעלבסטפערשטענדליך, אַז יודעל קטנתי איז געווען אויפגעלעגט ווי תמיד, ובפרט ער האָט דעם פריהמאָרגען לכבוד דעם גרויסען יום־טוב געמאַכט אַ פיינע כוסה, האָט ער געשאָטען מיט פסוקים און געלאַכט פון דער קאָנסטיטוציע, זיך געהאַלטען פשוט ביי די זייטען, זיך געריסן מיט'ן שוסטער, זיך בעריהמט, אַז ער האָט געוואוסט פריהער, ער זאָל אַזוי האָבען אַלדאָס גוטס אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט, אַז דאָס אַלץ דאַרף זיך אָט אַזוי ענדיגען, האַ־האַ־האַ!...

לאַנג לאַכען האָט מען אָבער דעם דאָזיגען פרייליכען שניידערעל נישט געלאָזט. דערהערט, אַז אויף דער וואַסילטשיקאָווער גאַס הויבט שוין אויך אָן ווערען פרייליך, האָבען זיי זיך אינצווייען מיט נחמיה דעם שוסטער געלאָזט ארויף אהיים, און ווי זיי זענען געקומען, האָבען זיי געטראָפען די גאַס שוין רעכט בעלאַגערט מיט מענשען... מע איז נאָר־וואָס צוגעטראָטען צו סאַפּראָנאָוויטש'עס אַפּטייק.

— יודעל, מיר זענען אין דער ארבייט! — זאָגט נחמיה דער שוסטער.

— וואָס טיבע יוצר המאורות! — ענטפערט איהם יודעל דער שניידער.

ביי די ווערטער קומט אָן ליפּאַ באַשעוויטש אָהן אַ היטעל, די האָר צעלאָזט, דאָס האַרץ צעהראַסטעט, אין האַנד אַ שטעקען, און ער האַלט אין מיטען פּרעדיגען מיט'ן נוסח פון ישעיהו:

— און עס וועט קומען אַ בראָך אויף אייערע לייבער, און איהר וועט זוכען הילף און וועט שרייען, און קיינער וועט אייך ניט ענטפערען, וואָרום גרויס איז דער צאָרן פון גאָט, וואָס טהוט

ריכטען די וועלט מיט זיין גרויסען שטורם־ווינט, וואס ער ברענגט אויף דער ערד, דערפאר וואס איהר האט ניט געוואלט צוהערען זיין געבאט... ענעדען, מאגעדען, מאגראדען! עעגעעדען, מאגעדען, מאגראאאדען! עעעעגעדען, מאגעדען, מאגראאאאדען!...

. . . .

טרויעריג, זעהר טרויעריג האט זיך אויסגעלאזט דער טאג, וואס האט זיך אנגעהויבען אזוי גליקליך, אזוי פריילין, און שטיל האט זיך אראפגעלאזט אויף דער ערד די טונקעלע נאכט און האט פער־שפרייט איהרע שווארצע פליגעל אויף דער מרה־שחורה׳דיגער וועלט. נאך דעם צו־פרייליכען און גליקליכען טאג האט די נאכט אויסגעזעהן ווי איין אלמנה, אנגעטהאן אין שווארצען. שטיל איז געוועזן ארום און ארום. קיין דורכגעהער, קיין דורכפאהרער. אלע טהעאטערען זענען געשלאסען. אלע רעסטאראנען זענען געשפארט. אויסגעלאשען זענען די ליכט אין די גאס־לאמפען. עס איז חושך און שטיל. ווען־ניט־ווען לאזט זיך הערען א וויטער הילך, איין אפקלאנג פון א הייזעריגען „הורראָ“, א קול פון א געשלאגענעם, א גוואלד פון א סך מענשען, א געזאנג פון א שכור, וואס רייסט זיך דורך און ווערד פערשטארבען, און ווידער ווערד שטיל... שטיל קוקט־אראפ אויף דער מרה־שחורה׳דיגער הימעל מיט זיינע מיריאַ־דען פינקעלדיגע וועלטען אויף דער קליינער חושכ׳דיגער ערד, וואס מיינט און וויל איינרעדען אויף יענעם, אז צוליעב איהר האט דאס גאט בעשאפען אט די גרויסע רייכע מיליארדען־שטערענדיגע וועלט. שטיל, פינסטער, חושך! זי וויל ניט דערצעהלען, די שטילע פינ־סטערע חושכ׳דיגע נאכט, וואס ס׳איז פארגעקומען דארט, אין די חושכ׳דיגע, ארעמע, שמוציגע אידישע גאסען און געסלעך, אין די חושכ׳דיגע, ארעמע, שמוציגע אידישע הייזער און הייזלעך, ביי די דערנידעריגטע, ארעמע, הונגעריגע, אומגליקליכע, נאקעטע און בארפיסע פערוואָרפענע, פערגעסענע און דערשלאגענע — — — ניין, זי וויל ניט דערצעהלען, די שטילע פינסטערע חושכ׳דיגע נאכט, וואס עס איז פארגעקומען דארט! אויך שווייגט די שטילע פינ־

סטערע חושכ׳דיגע נאַכט פון די שטילע פינסטערע געהיימע פער־זאַמלונגען אין שטילע פינסטערע געהיימע קעלערס, וואו שטילע פינסטערע געהיימע מענשלעך האָבען אויסגעטיילט די ארבייט, זיי זאָלען זיין גרייט צו „מאָרגענדיגען טאָג“... און נאָך און נאָך א סך זאַכען זענען אָפּגעטהאָן געוואָרען אין דער דאָזיגער שטילער, פינ־סטערער, חושכ׳דיגער נאַכט. און זי שווייגט, די נאַכט. זי וואַרט אויפ׳ן ליכטיגען פרישען פריהמאָרגען. ער וועט קומען, דער גע־ווינשטער ליכטיגער פריהמאָרגען. ער וועט קומען און מע וועט עס אַלסדינג דערצעהלען — אין פריידען.

קאַפּיטעל יב.

איבינגע וואַנדערער.

עס איז געווען א נאַסער, א קאַלטער פריהמאָרגען, איינער פון יענע קאַלטע נאַסע אָסיענדיגע טעג, וואָס מע זאָגט, אז עס איז „איין עבירה א הונד ארויסצולאָזען אויף דער גאַס“. דער וואָקזאַל, אויף וועלכען עס האָבען זיך אַמאָל געטראָפען שאַסטעפּאַל מיט סאַפּראַנאָוויטש דעם אַפּטייקער, בשעת זייערע קינדער זענען אָנ־געקומען פון פּעטערבורג אהיים אויף פּסח, איז געווען פול געפּאַקט מיט מענשען, און איבערהויפּט — די דריטע קלאַס. עס איז ניט געווען א נאָדעל דורכצוּוואַרפען. מעהרסטענס פּאַסאַזשירען זענען געווען אחינו בני ישראל. מע קאָן זאָגען, כמעט לויטער אידען. געזעסען און געשטאַנען קעפּ אויף קעפּ ווייבער מיט קינדער מיט טשעמאָדאַנעס, טאָרבעס, זעק און פּעקלעך, און קישענס, קישענס, קישענס!... די פּנים׳ער ביי אַלע אָנגעשראָקענע, קוקען זיך ארום אויף אַלע זייטען, ציטערען פאַר א געשריי, פאַר א פייף... נאָך די שמועסען פון די פּאַסאַזשירען דאַרף מען רעכענען, אז דאָס זענען עמיגראַנטען, וואָרום עס לאָזען זיך הערען די ווערטער: „ליבוי“... „האמבורג“... „שיפסקאַרטען“... „אמעריקא“... דאָס וואָרט „אמע־ריקא“ — אָפטער פון אַלץ. דאָס וואָרט „אמעריקא“ האָט פאַר זיי א בעזונדערע צוציהונגס־קראַפט, א מין כישוף. דאָס איז א וואונש,

א אידעאַל, וואָס א סך, א סך פון זיי האָבען לאַנג וועגען דעם גע'חלום'ט. אמעריקא שטעלט זיך זיי פאָר ווי א מין יענע וועלט, א מין גן־עדן. הלואי, רבונו של עולם, מע זאָל זיי האָטש אריינלאָזען, ניט אָפּשיקען חלילה צוריק...

דאָס געשריי איז גרויס, דער טומעל מיט'ן לויפען מיט'ן שטור־פּען זיך איז נאָך גרעסער. צווישען די פּארשוינען זעהט מען איי־ניגע מיט איבערגעבונדענע קעפּ, מיט אונטערגעבלויטע אויגען — סימנים פונ'ם נאָך ניט פערהיילטען אומגליק, נאָך ניט אָפּגעקיהל־טען פּאָגראָם...

— מע וועט אייך דען אריינלאָזען אין אמעריקא מיט אזא פּאַסקאָן? — רייצט זיך א יונגעל איין עזות־פּנים, די הענד אין די קעשענעס, קעגען א אידינע מיט איין איינגעקוועטשטען שטערן און מיט געלזובטע אין פּנים.

— א מכה דער מאַמע דיינער! — ענטפערט איהם די אי־דינע. — אבי איך האָב געזונטע אויגען, האָב איך דיך אין דער ערד!

א יונג ווייבעל און זויגט א קינד און שלעפּט א אידען פאַר דער פּאָלע. זי וויל וויסען, צי מע לאָזט אריין קיין אמעריקא מיט זויגענדיגע קינדער? דער איד דאַווענט, קאָן איהר נישט ענט־פערען, טהוט ער איהר א מאַך מיט דער האַנד, ווי איינער רעדט: „דו ביזט נעבאַך א גרויסע בהמה!“ און קוקט זיך ארום בשעת מעשה, צי זעהט ניט דער זשאַנדאַרם, ווי ער דאַווענט.

בעזונדער אין א ווינקעלע זיצט א געזינדעל: א פּאָטער, א מוטער, זעכס קינדער; פּיער יונגלעך, — יונגלעך איז אין אמע־ריקא, זאָגט מען, א גליק, זיי געהען ארבייטען — צוויי מיידלעך, — מיידלעך, זאָגט מען, איז אויך א גליק אין אמעריקא, זיי געהען ארבייטען, און א באָבע מיט א זיידען זענען אויך דאָ. די באָבע וואָלט אפשר אויך געפאָהרען מיט די קינדער קיין אמעריקא, קאָן זי ניט איבער'ן זיידען, ווייל ער איז א בלינדער. א בלינדען לאָזט מען קיין אמעריקא ניט אריין. מוז זי דאָ בלייבען מיט'ן אַלטען.

סיידען אמאָל, איבער הונדערט און צוואַנציג יאָהר, וועלען זיי איהר צושיקען פון דאָרטען א שיפסקארטע... דערווייל זאָל ער נאָך לעבען. געגנוג, אז גאָט האָט איהם געשטראָפט, מע האָט איהם בשעת פּאָג־ראָם אויסגעשטאָכעןביידע אויגען, דערפאַר, וואָס ער האָט ניט געוואָלט זאָגען וואו איז די קינדער'ס געלד, צוויי און צוואַנציג קערבלעך... און דער אַלטער זיידע גלעט די אייניקלעך איבער די קעפּלעך, וויינט מיט זיינע בלינדע אויגען און זאָגט צו זיי:

— איך וועל אייך שוין מעהר, קינדערלעך, אפּנים, ניט זעהען קיינמאָל! קיינמאָל אייך ניט זעהען מעהר!...

צווישען די עמיגראַנטען קאָן מען דערקענען נחמיה דעם שוס־טער, זיין ווייב זיסעל און זייער עלטערען זוהן חיים. דער יונגע־רער, בעני, ליגט אויפ'ן הייליגען אָרט נאָך אָהן א מצבה. זיי האָבען אויסגעפּערקויפט וואָס זיי האָבען געהאַט און פאָהרען אין אזא לאַנד, פון וואַנען זיי וועלען שוין מסתמא קיינמאָל צוריק נישט קומען.

— האָסט א טעות, אַלטער, מיר וועלען נאָך קומען צוריק אַלע, און איך אודאי...

אזוי זאָגט חיים צום פאָטער און ער וויל איהם איינרעדען, אז ער, חיים, פאָהרט ניט אהין אויף שטענדיג; און ניט צוליעב זיך פאָהרט ער, נאָר צוליעב זיי. און זאָל זיך נאָר א ביסעל איבער־קאָבען אָט דאָ, וועלען אַלע פאָהרען צוריק אהער, „צו אונז", אזוי ווי מע פאָהרט אצינד אהין, קיין אמעריקאַ...

— אם ירצה השם! — מישט זיך אריין א איד א ווילד־פרעמ־דער פון דער זייט, וואָס שניידט דינע ריפּטלעך ברויט מיט א קליין שאַרף מעסערעל און בעשמירט דאָס מיט א געלבעל פון איין איי און בעט־אוים אביסעל זאַלץ ביי א פרעמדער אידינע מיט א פער־וויינט פּנים צו זיך אין הויפען אריין.

— אהין געפאָהרען, אהער געפאָהרען — ישראליק פאָהרט!

אזוי רופט זיך אָפּ דער איד, וואָס האָט ביז אהער געדאַוועט און איצט לעגט ער צענויף דעם טלית ותפלין, און די באַקען פלאַ־

מען איהם. — אונזער פאָלק ישראל. פאַרשטעהט איהר מיך, איז מקיים דעם פסוק, וואָס גאָט האָט אַמאָל געזאָגט צו אברהם אבינו: ל ך ־ ל ך — זאָלסט אַרויסגעהן פון דיין לאַנד און פון דיין געבורטס־אָרט און פון דיין פאָטער׳ס הויז...

— אַ גליק האָט אונז געטראָפען! — רופט זיך אָפּ נאָך אַ זייטיגער פּאַרשוין מיט אַ גילקע אויף איין אויג, און איהם ענטפערט אָפּ אַ דריטער, אויך אַ ווילד־פרעמדער, נאָר אַ יונגערמאַן, וויזט אויס, אַ שטיק אינטעליגענט, אָהן פּאות און שטאַרק אונטערגעהאַקט דאָס בערדעל:

— געוויס אַ גליק, וואָרום וואַנדערען, גלות פּראַווען — דאָס איז אונזער געבאָט, אונזער מיסיאָן. האָט איהר פאַרשטאַנען, צי ווער־וואָס? אין דעם טאָג, וואָס אידען וועלען אויפהערען אָפּריכטען גלות, וועלען זיי חלילה אויפהערען צו זיין אידען...

דערזעהען, אַז די צוהערער קוקען אויף איהם פאַר׳חדוש׳ט, פערענטפערט ער זיך:

— איהר מיינט, ס׳איז מיינס? דאָס זאָגט איינער אַ גרויסער, נאָר אַ גרויסער מענטש (און ער דרעהט־אויס מיט׳ן גראָבען פינגער און זאָגט מיט אַ ניגון): „מה־דאָך, זאָגט ער, אַצינד, ווען מיר זענען צו שאַנד און צו שפּאָט, פאָדערט מען, זאָגט ער, פון אונז, מיר זאָלען זיין עהרליכער און אָרענטליכער און בעסער און פיינער פאַר אַלעמען, הייסט לא כל שכן וואָס פאַר פּרעטענזיעס וועלען שוין האָבען, זאָגט ער, צו אונז די פעלקער אין דער צייט, ווען מיר וועלען זיין, זאָגט ער, לייטען גלייך אויף אונזער אייגענער ערד?“... ניין, ברידער! אונזער מיסיאָן איז וואַנדערען, שטענדיג זיין צווישען פרעמדע פעלקער, זיין אַ מוסר. אַ ביישפּיעל פאַר אַלעמען... האָט איהר עס פאַרשטאַנען, צי ווער־וואָס?

דאָס רעדעל אַרום דעם יונגען מאַן, וואָס פּרעדיגט, ווערד אַלע מינוט ברייטער און גרעסער. אידען האָבען ליעב האָרכען אַ גוט וואָרט, עס מעג זיין וואו איהר ווילט און ווען איהר ווילט, אפילו „אַ מינוט פאַר׳ן פּאָיעזד“. מאַנסבילען, די וואָס האָבען פערשטאַ־

נען, האָבען פערשטאַנען, אַז דער יונגערמאַן בעדאַרף זיין אַ ציוניסט, וואָרום ער רעדט צו שען און היצט זיך צו שטאַרק. און ווייבער, וואָס האָבען ניט פערשטאַנען גאָרניט, האָבען אויך צוגעשאָקעלט מיט די קעפּ, אונטערגעהאַלטען מיט אַ זיפץ און גרייט געווען אַלע מינוט לאָזען אַ טרער — עלעהיי, לאָז זיך אייך דאַכטען, אַ מגיד רעדט...

צווישען עולם, וואָס האָט אַרומגערינגעלט דעם יונגען מאַן דעם אינטעליגענט, איז געווען אויך סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש, וואָס איז אַרויסגעקומען אַרויסבעגלייטען זיין פאָטער דעם אַפּטייקער — ער פאָהרט קיין ארץ־ישראל דאָרט ווערען איין אַפּטייקער. טאָמער וועט מען בעדאַרפען האַלטען עקזאַמען, וועט ער האַלטען. אַזאַ אומגעריכטע מעטאַמאָרפאָזאַ האָט געקאָנט אַרויסרופען ביי איהם נאָר דער שטורם מיט אַלע רעזולטאַטען פונ׳ם שטורם, וועלכע ער האָט איבערגעלעבט. פערשטעהט זיך, אַז סאָלאָמאָן סאַפּראַנאָוויטש האָט געהאַט איין אַנדער מאַרשרוט — קיין אַמעריקאַ. נאָר אויף עמיגרירען קיין ארץ־ישראל האָט איהם אַרויפגעפיהרט זיין זוהן סאַשאַ. און אַנדערש האָט דאָס ניט געקאָנט זיין — פאָרט איין איין־און־איינציגער זוהן. סאַשאַ בלייבט דערווייל דאַ ביז ער וועט ענדיגען; אַז ער וועט ענדיגען, וועט ער סאַי ווי סאַי אַריבערפאָהרען קיין ארץ־ישראל. ארץ־ישראל און אַמעריקאַ — צו אַ גרויסער תהום! שענער פון אַלץ איז געווען דאָס, וואָס דעם אַפּטייקער׳ס כריסטליכע פריינדין, נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ, האָט צוגערעדט איהר פריינד דעם אַפּטייקער, ער זאָל בעסער אַריבערפאָהרען קיין ארץ־ישראל. „פּאַלעסטינאַ — האָט זי געזאָגט, און טאָקי גוט מכבד געווען איהם — פּאַלעסטינאַ — דאָס איז דאָך אייער באַטקאָווטשטשינאַ, אייער פאָטערלאַנד, ווי קאָנט איהר עס פערבייטען אויף אַ פרעמד לאַנד, אויף אַמעריקאַ?... עטאָ אוזשאַסנאָ! עטאָ וואָזמוטיטעלנאָ!“...

אַ סך האָט אויך מיטגעהאָלפען זיין שכן איציקעל שאָסטעפּאַל, וואָס איז פון איצט אָן נישט נאָר אַ שכן — אַ סברה, אַז ער איז

שוין גאָר אַ מחותן. עס איז נאָך נישט אָפיציעל, פערשטעהט זיך, עס איז נאָך דערווייל אַ סוד, נאָר אַזאַ סוד, וואָס אַלע ווייסען עס און אַלע רעדען, שושקען זיך, — היינט־מאָרגען קאָן עס ווערען אַ פאַקט. די קינדער בעדאַרפען דערווייל ערשט ענדיגען זייער קורס. זיי פאָהרען ביידע ווידער אַ מאָל קיין פעטערבורג, און זענען די לעצטע צייט אַזוי בעפריינדעט, אַז ס'איז שוין גאָר ביי קיינעם קיין שום ספק ניט, אַז דאָס זענען חתן־כלה. אַ שטיקעל מניעה איז נאָר אין איין זאַך: דער חתן איז אַ ציוניסט, און אַ פערברענטער ציוניסט, און די כלה איז צום ציוניזם דערווייל קאַלט. זעהר קאַלט. נאָר „מ ה ש ל א י ע ש ה ה ש כ ל י ע ש ה ה ז מ ן" — זאָגט איציקעל שאַסטעפּאַל מיט אַ פסוק צו זיין האַלב־אָפיציעלען מחותן דעם אַפּטייקער, וואָס חאָטש ער פערשטעהט ניט קיין לשון־קודש, פון דעסטוועגען טהוט ער אַ גלאַנץ מיט די ברילען, מע זאָל מיינען, אַז ער האָט פערשטאַנען.

— אַלעקסאַנדער סאָלאָמאָנאָוויטש, וואו זענט איהר פערפאַלען געוואָרען? עטאָ אוזשאַסנאָ! עטאָ וואָזמוטיטעלנאָ!

נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ האָט דאָס אַזוי אויסגערופען, אַ פּלעסק געגעבען מיט די הענד, דערזעהען סאַשאַ סאָפּראָנאָוויטש'ען אין דריטער קלאַס צווישען עולם, וואָס אַרום דעם יונגען אינטע־ליגענט. נאָך איהר זענען באַלד אָנגעקומען אויך דער אַפּטייקער, וואָס האָט זיך שטאַרק אויסגעבלייכט, און טאַמאַראַ און איציקעל שאַסטעפּאַל, וואָס האָט זיך שטאַרק פערעלטערט אין דער לעצטער צייט: די אויגען זענען געוואָרען ווי אונטערגעשוואָלען, מיט קי־שעלעך. זיין טאָכטער טאַמאַראַ האָט זיך אויך פערענדערט — זי איז שענער געוואָרען, נאָך שענער ווי פריהער.

— וואָס טהוט זיך דאָ? — האָט טאַמאַראַ אַ פרעג געגעבען.

— אונזערע וואַנדערער — האָט איהר סאַשאַ אָפּגעענטפערט, בעוויזען מיט די אויגען אויף דעם עולם עמיגראַנטען — אונזערע אייביגע וואַנדערער.

— די אייביגע וואנדערער! — האָט איהם, ווי א וויעדער־קול, מעלאַנכאָליש נאָכגעזאָגט נאַדיעזשדא אַלעקסאַנדראָוונא מיט א טראַגישער אינטאָנאַציע און איז אָבער באַלד אָנגעפאַלען אויף איהרע גוטע פריינד: וואָס שטעהט מען? ס'איז שוין צייט זיך געזעגענען! און אויסגעלאָזט האָט זי מיט איהר שטענדיגען אויס־רוף: „עטאָ אוזשאַסנאָ! עטאָ וואָזמוטיטעלנאָ!"...

און דאָס גאַנצע געזינדעל לאָזט זיך געהן אויפ'ן פעררא‎ָן, און דאָרט געזעגענט מען זיך מיט'ן אַפּטייקער סאַפראָנאָוויטש, און מע קושט זיך און מע ווינשט איהם אַלדאָס גוטס פונ'ם גאַנצען האַרצען.

סוף פונ'ם צווייטען טהייל.

קאפיטלעך

ערשטער טייל.

קאפיטעל א. פסח, פסח און פסח 7
קאפיטעל ב. קינדער און עלטערן, עלטערן און קינדער 26
קאפיטעל ג. מאשא באשעוויטש 42
קאפיטעל ד. יאשקא וואראנא 47
קאפיטעל ה. די קליינע קאמונע 50
קאפיטעל ו. געשאסען דעם פויגעל און ניט געטראפען 55
קאפיטעל ז. מאשא זוכט א טעריטאריע 61
קאפיטעל ח. מאשא באשעוויטש ביי טאמארא שאסטעפאל 71
לאפיטעל ט. ער האט זיי געפאקט! 78
קאפיטעל י. דער זונטאג 83
קאפיטעל יא. טאמארא בעפרייהט 87
קאפיטעל יב. פון צער און צארן 91

צווייטער טייל.

קאפיטעל א. טאטעס און קינדער 103
קאפיטעל ב. פסח צום סדר 117
קאפיטעל ג. דעם שוסטער׳ס אורח 127
קאפיטעל ד. איציקעל שאסטעפאל געהט ארום אהן א קאפ 148
קאפיטעל ה. א שטילע טראגעדיע מיט א רעש׳דיגען סוף 159
קאפיטעל ו. א ביטער שטיקעל צייט 168
קאפיטעל ז. אלסדינג רוהט 184
קאפיטעל ח. מזל טוב! גוט יום־טוב! 188
קאפיטעל ט. פערשטעהרט דעם יום־טוב 194
קאפיטעל י. וואס טאמארא האט געזעהען און געהערט 204
קאפיטעל יא. דער שטורם פערשפרייט זיך 207
קאפיטעל יב. אייביגע וואנדערער 215